

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Milan Vrba

**ZÁKONNÉ RUČENÍ
PODLE OBCHODNÍHO ZÁKONÍKU**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Stanislav Plíva, CSc.

Katedra: Obchodního práva

Datum vypracování práce: 15. červen 2009

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 15. června 2009

Podpis

Obsah

Úvod.....	4
Kapitola I. Ručení.....	5
1. Právní úprava dobrovolného a zákonného ručení	6
2. Vznik ručení.....	11
2.1. Dobrovolné ručení.....	11
2.2. Zákonné ručení.....	14
3. Akcesorita ručení	16
4. Subsidiarita ručení.....	18
5. Vzájemná práva a povinnosti ručitele a věřitele.....	21
6. Vzájemná práva a povinnosti ručitele a dlužníka.....	25
7. Spoluručení	32
8. Zánik ručení.....	34
9. Promlčení	40
Kapitola II. Zákonné ručení a vklady do základního kapitálu.....	44
1. Nepeněžitě vklady	46
1.1. Zákonné ručení podle § 59 odst. 2 obch. zák.	47
1.2. Zákonné ručení podle § 59 odst. 7 obch. zák.	50
1.3. Zákonné ručení podle § 59 odst. 6 obch. zák.	51
2. Správa a splácení vkladů před vznikem společnosti	57
2.1. Zákonné ručení podle § 60 odst. 4 obch. zák.	58
2.2. Zákonné ručení podle § 60 odst. 3 obch. zák.	63
Kapitola III. Zákonné ručení společníků obchodních společností a členů družstev.....	64
1. Obecně k ručení společníků obchodních společností.....	67
1.1. Prohlášení konkursu na majetek obchodní společnosti	67
1.2. Zánik obchodní společnosti.....	68
2. Veřejná obchodní společnost.....	71
2.1. Obecně	71
2.2. Rozsah ručení a vzájemný vztah mezi společníky.....	71
2.3. Důsledky změn v osobách společníků	72
3. Komanditní společnost	76
3.1. Obecně	76
3.2. Ručení komplementářů.....	76
3.3. Ručení komanditistů.....	77
3.3.1. Změny v osobách komanditistů.....	77
3.3.2. Rozsah zákonného ručení.....	79
3.3.3. Vzájemný poměr mezi komanditisty	81
3.3.4. Vzájemný poměr mezi komanditisty a komplementáři.....	81
3.3.5. Splnění dluhu komanditistou	82
3.4. Zvláštní případy ručení komanditistů	83
3.4.1. Ručení podle § 95 obch. zák.	83
3.4.2. Ručení podle § 101 odst. 2 obch. zák.	84
3.5. Ručení komanditistů de lege ferenda.....	85
4. Společnost s ručením omezeným	86
4.1. Obecně	86
4.2. Okruh zajištěných závazků	86
4.3. Rozsah zákonného ručení společníků	88
4.4. Splnění dluhu společníkem.....	93

5. Družstvo	96
6. Podnikání zahraničních osob v České republice	97
6.1. Osobní statut jiných než fyzických zahraničních osob	97
6.2. Přemístění sídla právnické osoby na území České republiky	98
Kapitola IV. Záonné ručení členů orgánů obchodních společností a družstev	100
2. Společnost s ručením omezeným	102
2.1. Záonné ručení jednatelů	102
2.1.1. Záonné ručení podle § 123 odst. 4 obch. zák.	102
2.1.2. Záonné ručení podle § 131 odst. 5 obch. zák.	106
2.1.3. Záonné ručení podle § 135 odst. 2 obch. zák. ve spojení s § 194 odst. 6 obch. zák.	109
2.2. Záonné ručení členů dozorčí rady	110
3. Akciová společnost	111
3.1. Záonné ručení členů představenstva	111
3.1.1. Záonné ručení podle § 179 odst. 1 obch. zák.	111
3.1.2. Záonné ručení podle § 181 odst. 5 obch. zák.	113
3.1.3. Záonné ručení podle § 183 odst. 1 obch. zák. ve spojení s § 131 odst. 5 obch. zák.	116
3.1.4. Záonné ručení podle § 194 odst. 6 obch. zák.	117
3.1.5. Záonné ručení podle § 216a odst. 4 obch. zák.	121
3.2. Záonné ručení členů dozorčí rady	124
4. Družstvo	125
4.1. Záonné ručení členů představenstva	125
4.2. Záonné ručení členů kontrolní komise	125
5. Záonné ručení faktických vedoucích	126
Kapitola V. Záonné ručení účastníků obchodních závazkových vztahů	129
1. Smlouvy o převodu podílu	132
1.1. Výchozí poznámky	132
1.2. Převod akcií a zatímních listů	133
1.2.1. Akcie a zatímní list	133
1.2.2. Převoditelnost zatímního listu	134
1.2.3. Záonné ručení převodce zatímního listu	135
1.3. Převod obchodního podílu	137
1.3.1. Převoditelnost obchodního podílu	137
1.3.2. Okruh zajišťovaných závazků a právní režim ručení	137
1.3.3. Vznik záonného ručení převodce	139
1.3.4. Zánik záonného ručení převodce	142
1.3.5. Další otázky	143
1.4. Převod podílu ve veřejné obchodní společnosti	144
1.4.1. Převoditelnost podílu ve veřejné obchodní společnosti	144
1.4.2. Záonné ručení převodce	147
1.5. Převod podílu v komanditní společnosti	148
2. Smlouva o prodeji podniku	150
2.1. Výchozí poznámky	150
2.2. Záonné ručení	151
2.2.1. Okruh zajištěných závazků	152
2.2.2. Následný prodej podniku	153
2.2.3. Vklad podniku	156
2.2.4. Prodej části podniku	158
3. Smlouva o nájmu podniku	159
3.1. Výchozí poznámky	159
3.2. Záonné ručení	159
3.2.1. Okruh zajištěných závazků	160

3.2.2. Skončení nájmu.....	161
3.2.3. Další otázky.....	162
4. Smlouva komisionářská.....	163
4.1. Výchozí poznámky.....	163
4.2. Zákonné ručení.....	164
5. Smlouva o přepravě věci.....	166
5.1. Výchozí poznámky.....	166
5.2. Zákonné ručení.....	166
6. Smlouva o tichém společenství.....	168
6.1. Výchozí poznámky.....	168
6.2. Zákonné ručení.....	169
6.2.1. Zákonné ručení podle § 678 odst. 2 písm. a) obch. zák.....	170
6.2.2. Zákonné ručení podle § 678 odst. 2 písm. b) obch. zák.....	175
7. Vícestrané výměnné obchody.....	177
7.1. Výchozí poznámky.....	177
7.2. Zákonné ručení.....	178
Závěr.....	180
Literatura.....	182
Judikatura.....	188
Příloha: Přehled zákonného ručení v obchodním zákoníku.....	192
Statutory guaranty under the Czech Commercial Code.....	195

Úvod

Zákonné ručení je specifickým právním institutem, který je v obchodních vztazích hojně využíván. Jeho význam přitom dalece překračuje roli „pouhého“ zajišťovacího nástroje. Velice často je zákonodárcem využíváno jako sankce *sui generis*.

Problematika zákonného ručení v obchodním zákoníku je značně rozsáhlá, neboť jednotlivé jeho případy jsou v obchodním zákoníku velice četné. Celkem lze napočítat ne méně než 43 případů zákonného ručení jdoucích napříč celým kodexem. Se zákonným ručením se setkáváme v rámci úpravy obchodních společností a družstva stejně jako v úpravě obchodních závazkových vztahů. Významně se jednotlivé případy zákonného ručení liší okolnostmi, za nichž toto ručení vzniká, charakterem závazků, jež jsou tímto způsobem zajištěny, osobami, kterým jako ručitelům, věřitelům nebo dlužníkům ze zákonného ručení vznikají práva a povinnosti, a v neposlední řadě také důvody, které zákonodárce vedly k tomu, aby takovýto právní vztah vytvářel. Patrně právě kvůli této rozmanitosti v literatuře schází dílo, jež by se zákonným ručením komplexně zabývalo.

Zvláštní důraz byl v práci kladen na funkci zákonného ručení v jednotlivých případech. Její ambicí není nic menšího než představit jednotlivé případy zákonného ručení v patřičných souvislostech a zasadit je do příslušného kontextu. Je nesporné, že jedině tak může vyniknout podstata a účel zkoumaného právního institutu.

Je namístě učinit několik málo poznámek k práci samotné, resp. k tomu, jak byla pojata. Především je zapotřebí upozornit na skutečnost, že v práci nejsou zahrnuty všechny případy zákonného ručení, které obchodní zákoník zná. Po dohodě s vedoucím práce z ní byla vypuštěna problematika zákonného ručení v koncernovém právu.

Práce je rozdělena na pět kapitol: první kapitola se zabývá obecnými otázkami ručení, následující části práce jsou pak věnovány jednotlivým případům zákonného ručení. V rámci jednotlivých kapitol je v zásadě respektována systematika kodexu, avšak z důvodu věcné souvislosti byly učiněny některé výjimky.

Práce je zpracována podle stavu právní úpravy ke dni 15. června 2009.

Kapitola I.

Ručení

Ručením se rozumí právní vztah mezi věřitelem a ručitelem, jehož složkou je závazek posledně jmenovaného splnit věřiteli povinnost dlužníka, pokud tak v čase splatnosti neučiní sám dlužník a dostane se tedy do prodlení. Jedná se o klasický právní institut, jehož kořeny lze nalézt již v římském právu.¹

Ekonomický význam ručení je značný, neboť s jeho pomocí věřitelé přenášejí riziko neplnění závazku dlužníkem (*default risk*) na další osobu – ručitele. Zajímavý je ale též ekonomický pohled na vznik ručení. Vyjdeme-li z předpokladu racionálně jednajících ekonomických subjektů, lze nalézt dvě základní okolnosti podmiňující vznik ručitelského právního vztahu. Pro jednoduchost předpokládejme, že předmětem hlavního závazku je peněžité plnění. Za prvé je nutné, aby zde vůbec existoval potenciální ručitel, který by byl schopen kontrolovat a monitorovat dlužníka levněji než sám věřitel. Náklady monitorování (*monitoring costs*) za normálních okolností nese věřitel, ale ručení umožňuje jejich alespoň částečný přesun na ručitele. Za druhé je zřejmé, že se určitá osoba stane ručitelem pouze tehdy, budou-li její náklady na likviditu (*liquidity costs*), tj. náklady spojené s přeměnou jejích aktiv na peníze, vyšší, než kolik tyto činí u věřitele; v opačném případě by se sama tato osoba stala věřitelem.²

Ekonomický pohled na zákonné ručení je jiný v tom, že k jeho vzniku dochází obligatorně bez ohledu na vůli dotčených subjektů. Posouzení vhodnosti a účelnosti

¹ Římskoprávními předchůdci dnešního ručení byli v raném období *sponsio*, později *fidepromissio* a konečně *fideiussio*. Zvláště *fideiussio* bylo velmi propracovaným právním institutem, a tak rozhodně není nikterak překvapující, že pravidla, jimiž se v jednotlivých právních řádech ručení řídí v současnosti, jsou v zásadě táž, s kterými přišli již římští právníci. Blíže viz Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 114 a násl.

² Podrobněji viz Katz, A. *An Economic Analysis of the Guaranty Contract*. Columbia Law School, Center for Law and Economic Studies, Working Paper No. 136.

vzniku ručení tak není na zúčastněných osobách, ale na zákonodárci.

1. Právní úprava dobrovolného a zákonného ručení

Žádný se soukromoprávních kodexů neobsahuje úpravu ručení, jež vzniká ze zákona. Vystává otázka, podle čeho se má ručitelství právní poměr řídit. K nalezení odpovědi je předně nutné vyjít z ustanovení § 261 odst. 4 obch. zák., který určuje, že částí třetí obchodního zákoníku se řídí vztahy vzniklé při zajištění plnění závazků v závazkových vztazích, jež se samy řídí touto částí obchodního zákoníku podle prvního až třetího odstavce § 261.³ Režimu obchodního zákoníku podléhají zejména dva typy relativních obchodních závazkových vztahů (§ 261 odst. 1 a odst. 2 obch. zák.) a vedle nich dále absolutní obchodní závazkové vztahy (§ 261 odst. 3 obch. zák.).⁴

Ustanovení § 261 odst. 4 obch. zák. přitom nikterak nerozlišuje, z jakého právního důvodu tyto „vztahy při zajištění“ vznikly. Lze proto dovést, že též zákonné ručení se bude řídit buď obchodním, nebo občanským zákoníkem, a to v závislosti na tom, jakému režimu bude podléhat vztah hlavní. Tímto pravidlem je jednoznačně podtržena akcesorická (vedlejší, závislá) povaha ručení.

S tímto názorem se lze setkat např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. dubna 2008, sp. zn. 32 Cdo 2631/2007, v jehož odůvodnění stojí, že „*podléhal-li závazkový vztah ... vzniklý mezi žalobci a dlužníkem (společností) režimu občanského zákoníku, řídí se i ručení žalovaných za závazek dlužníka (společnosti) ustanoveními občanského zákoníku (§ 546 a násl. obč. zák.). Skutečností, zda jde o smluvní či zákonné ručení, resp. že vznik zákonného ručení společníků veřejné obchodní společnosti za závazky společnosti upravuje obchodní zákoník, jsou bez významu, neboť na nich uplatnění režimu toho kterého kodexu obchodní ani občanský zákoník nezakládají.*“

Pokud jde o zákonné ručení ve vztahu k fakultativním obchodním závazkovým vztahům (§ 262 odst. 1 obch. zák.), lze soudit, že toto se bude vždy řídit obchodním zákoníkem; § 262 odst. 3 obch. zák. nelze z povahy věci použít.

³ Nutno zmínit, že neustálená judikatura Nejvyššího soudu ČR na první pohled jednoznačně formulované ustanovení § 261 odst. 4 obch. zák. dosti problematizuje. Jestliže obchodní senáty je interpretují tím způsobem, že se vztahuje bezvýjimečně na veškeré zajišťovací instituty, podle civilních senátů je použití obchodního zákoníku možné jen u zajišťovacích prostředků obligační povahy. Spor se nicméně týká zástavního práva a pro ručení z něj žádné důsledky neplynou. Více viz Čech, P. Kdy použít obchodní zákoník a kdy jen občanský II. Právní rádce č. 1/2008.

⁴ K této problematice srov. např. Čech, P. Kdy použít obchodní zákoník a kdy jen občanský I. Právní rádce, č. 12/2007 a Čech, P. Kdy použít obchodní zákoník a kdy jen občanský II. Právní rádce, č. 1/2008.

Kromě skutečnosti, že je ručení založeno ustanovením obchodního zákoníku, je ohledně určení, kterým kodexem se má řídit, zcela nerozhodné také to, zda je osoba, jež je z ručení zavázána, podnikatelem anebo zda ručení vzniká v souvislosti s jejím podnikáním (viz např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. listopadu 1998, sp. zn. 5 Cmo 625/97).

Ustanovení § 492 obč. zák. určuje, že ustanovení o závazcích, které vznikají ze smluv, se použijí přiměřeně i na závazky, vznikající na základě jiných skutečností upravených v zákoně, není-li zvláštní úprava. Na základě toho lze dojít k závěru, že pro zákonné ručení spadající pod režim občanského zákoníku se přiměřeně použije právní úprava ručení dobrovolně převzatého. Dobrovolné ručení je v občanském zákoníku upraveno v § 546 a násl.

Obchodní zákoník věnuje oproti zákoníku občanskému otázce úpravy zákonného ručení rovnou dvě zvláštní ustanovení. Tak § 312 obch. zák. určuje, že právní úprava dobrovolně převzatého ručení, jež je obsažena v § 303 a násl. obch. zák., s výjimkou § 303 a § 304 obch. zák. platí přiměřeně i pro ručení, které vzniklo ze zákona. Specificky je otázka aplikovatelnosti zákonných ustanovení týkajících se dobrovolného ručení řešena pro zákonné ručení společníků obchodních společností. Pro tyto případy § 56 odst. 5 obch. zák. stanoví, že se použijí obdobně všechna ustanovení o dobrovolném ručení (tedy včetně § 303 a § 304 obch. zák.), ledaže by z jiných ustanovení obchodního zákoníku vyplývalo něco jiného.

Absence speciální úpravy zákonného ručení je odůvodněna tím, že povaha ručitelského právního poměru je v zásadě stejná, ať už je právním důvodem jeho vzniku smlouva mezi ručitelem a věřitelem podle § 546 obč. zák., jednostranné ručitelovo prohlášení ve smyslu § 303 obch. zák., nebo zákonná norma (event. vyžadující existenci určité právní skutečnosti).

Poměr přiměřenosti,⁵ jak jej zakládají § 492 obč. zák. a § 312 obch. zák., umožňuje dospět k určitým odchýlkám od obecné úpravy dobrovolného ručení, jež mohou vyplývat z částečně odlišné povahy zákonného a dobrovolně převzatého ručení. Při aplikaci určitého pravidla tedy bude nezbytné přizpůsobit je poněkud odlišnému

⁵ Čl. 41 odst. 2 Legislativních pravidel vlády stanoví, že „slova *„přiměřeně“* ve spojení s odkazem na jiné ustanovení téhož nebo jiného právního předpisu lze použít výjimečně; vyjadřuje volnější vztah mezi tímto ustanovením a vymezenými právními vztahy.“

charakteru vztahu, pro který má být použito. V některých případech se dokonce může stát, že se ukáže býti nezbytným použití určitého pravidla zcela vyloučit.⁶

K otázce přiměřené aplikovatelnosti určité právní normy na jiný, jí přímo neupravený právní vztah, se vyslovil Nejvyšší soud ČSFR v rozhodnutí ze dne 15. března 1991, sp. zn. 7 Cz 13/91 takto: „*Legislativní termín "přiměřeně" je nutno chápat jako interpretační pravidlo, jehož obsahem je takový postup při použití obecně závazného právního předpisu, při kterém se na nově upravené právní vztahy aplikují jen některé odpovídající části dosavadní právní úpravy, jež má být přiměřeně použita. Úvaha o míře použitelnosti takové právní úpravy přitom musí vycházet zejména z cíle sledovaného právní úpravou daných právních vztahů, ze způsobu, jakým jsou tyto právní vztahy upraveny, a ze vzájemného srovnání jednotlivých ustanovení obsažených v obecně závazném právním předpisu, jenž má být přiměřeně použit, a způsobem, jakým nová právní úprava vymezuje dané právní vztahy. Teprve na základě takové úvahy lze učinit jednoznačný závěr o přiměřené použitelnosti konkrétních ustanovení obsažených v dosavadní právní úpravě a o tom, u kterých z nich je přiměřené použití vyloučeno.*“

Pro zákonné ručení společníků obchodních společností však § 56 odst. 5 obch. zák. zakládá jiný režim vazby na úpravu dobrovolného ručení, totiž režim obdobného použití § 303 a násl. obch. zák. Jak se uvádí v čl. 41 odst. 1 Legislativních pravidel vlády, „*slovo "obdobně" ve spojení s odkazem na jiné ustanovení téhož nebo jiného právního předpisu vyjadřuje, že toto ustanovení se vztahuje na vymezené právní vztahy v plném rozsahu.*“ Odchytky od textu zákona by tedy neměly být připuštěny. Ustanovení § 56 odst. 5 obch. zák. se snaží tento stav alespoň částečně řešit dovětkem „*pokud z jiných ustanovení tohoto zákona nevyplývá něco jiného*“, avšak to je dáno již z obecného výkladového pravidla upřednostňujícího zvláštní normu před obecnou (*lex specialis derogat legi generali*). Patrně nezbyvá než uzavřít, že určitá míra přizpůsobení pravidel obsažených v ustanoveních § 303 a násl. obch. zák. bude v některých případech nezbytná, třebaže § 56 odst. 5 obch. zák. přikazuje použít je „v plném rozsahu“.

Právní úprava ručení v obchodním zákoníku je, např. na rozdíl od úpravy smluvní pokuty (§ 300 až § 302 obch. zák.), pojata komplexně. Představitelé teorie jsou proto vesměs zajedno v tom, že řídí-li se ručení obchodním zákoníkem, potom se

⁶ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 236 – 237.

ustanovení upravující ručení v občanském zákoníku (§ 546 a násl. obč. zák.) neuplatňují ani podpůrně;⁷ se shodným názorem se setkáme i v judikatuře Nejvyššího soudu ČR.⁸ S tvrzením, že ucelená právní úprava určité otázky v obchodním zákoníku brání subsidiárnímu použití občanského zákoníku podle § 1 odst. 2 obch. zák., se ze zástupců právní nauky neztotožňuje kupříkladu I. Pelikánová: „*V souladu se základní myšlenkou subsidiarity občanského zákoníku je v každém jednotlivém případě nutno zvažovat, zda občanský zákoník neobsahuje ustanovení, jež by bylo aplikovatelné i vedle poměrně podrobné úpravy obchodní ...*“⁹

Pokud jde konkrétně o ručení, právní úprava v obou soukromoprávních kodexech se v zásadě překrývá a problém subsidiární aplikovatelnosti občanského zákoníku tak prakticky nevyvstává.¹⁰ Jediným momentem, kdy by bylo lze uvažovat o podpůrném použití občanského zákoníku, tak je v podstatě pouze otázka § 549 obč. zák., jenž určuje, že pakliže věřitel zaviněně způsobil nemožnost splnění dluhu dlužníkem, má ručitel právo plnění odepřít (k tomu blíže viz bod 5 této kapitoly).

Vedle vlastní úpravy ručení v § 546 a násl. obč. zák. obsahuje občanský zákoník ustanovení, jež řeší důsledky určitých právních skutečností na zajištění pohledávek. Tato zákonná ustanovení jsou přitom samozřejmě plně aplikovatelná i pro ručení, jež spadá pod režim obchodního zákoníku. Jedná se konkrétně o § 532 obč. zák. týkající se převzetí dluhu (privativní intercese), dále § 572 odst. 1 obč. zák. vztahující se k privativní novaci a konečně § 516 odst. 3 obč. zák. související s dohodou subjektů právního vztahu na změně jeho obsahu. Naopak pokud jde o uznání dluhu (závazku) z hlavního závazkového vztahu, bude rozhodující povaha tohoto vztahu, neboť občanský zákoník ve svém § 548 odst. 3 a obchodní zákoník ve svém § 323 odst. 3 obsahují k této věci úpravu vlastní.

⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 903; Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3327; Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995; Chalupa, R. Zajištění obchodních závazků. Obchodní právo, č. 7/1993; Těmín, T., Nováková, L. Zajištění obchodních závazkových vztahů. Právní rádce, č. 2/2007.

⁸ Uvedme například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. ledna 2003, sp. zn. 29 Odo 667/2001, kde se k § 303 a násl. obch. zák. poznamenává, že „*ručení je v cit. ustanoveních obchodního zákoníku upraveno jako institut komplexně a pro obchodní závazkový vztah založený ručením podle cit. ustanovení nelze použít ustanovení § 546 a násl. obč. zák. o ručení.*“

⁹ Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 28 – 29.

¹⁰ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1574.

Právní úprava ručení v občanském zákoníku je zásadně dispozitivní (§ 2 odst. 3 obč. zák.). Za kogentní je možno považovat § 546 obč. zák. upravující vznik ručení na základě smlouvy a následného písemného prohlášení ručitele. Písemná forma je obligatorní a její nedodržení má za následek neplatnost závazku ručitele (§ 40 obč. zák.). Kogentní jsou dále § 548 odst. 2 a odst. 3 obč. zák. stejně jako § 550 obč. zák. Od ostatních ustanovení se lze odchýlit dohodou ručitele a věřitele.

V případě zákonného ručení podléhajícího režimu občanského zákoníku se od úpravy v tomto kodexu nelze odchýlit. Ručení vzniká ze zákona, nikoliv dobrovolně ze smlouvy podle § 546 obč. zák.

Z ustanovení § 263 odst. 1 obch. zák. se podává, že úprava ručení v obchodním zákoníku je do značné míry kogentní: nelze se odchýlit od ustanovení § 303, § 304, § 306 odst. 2 a odst. 3, § 308 a § 311 odst. 1 obch. zák. Jakmile ručení vzniklo, nelze upravit práva a povinnosti odchýlně od zákona jinak než dohodou věřitele a ručitele. Určité specifikum nicméně představuje dispozitivní § 309 obch. zák., od jehož znění je zřejmě možné se odchýlit toliko dohodou ručitele a dlužníka, a to přesto, že v době, kdy je možnost dohody na této odchýlné úpravě aktuální, tj. před ručitelovým uspokojením věřitelovy pohledávky, mezi ručitelem a dlužníkem žádný právní poměr neexistuje.

Je otázkou, zda je možné odchýlit se od dispozitivních ustanovení obchodního zákoníku již při samotném vzniku ručení, tj. v prohlášení ručitele. S. Plíva si správně všímá, že § 263 obch. zák. tento postup nepodmiňuje dohodou stran, což by svědčilo ve prospěch závěru, že k odchylce může dojít rovněž v prohlášení o převzetí ručení jakožto jednostranném právním úkonu.¹¹ Na druhou stranu nelze nevidět, k jakým důsledkům by vedlo připuštění odchylky od dispozitivní zákonné úpravy v ručitelově prohlášení v případě některých ustanovení. Jestliže ručení v režimu obchodního zákoníku nevzniká na základě smlouvy, nýbrž z jednostranného právního úkonu ručitele, pak je zapotřebí kupříkladu dispozitivní ustanovení § 305 obch. zák. chápat jako velice závažnou zákonnou výjimku z principu rovnosti účastníků soukromoprávních vztahů (§ 2 odst. 2 obč. zák.). Ve světle toho je nanejvýš sporné, zda ručitel může jednostranně zavázat věřitele k rozsáhlejším informačním povinnostem, než jak tyto vymezuje předmětné ustanovení obchodního zákoníku.

¹¹ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

Co se týče zákonného ručení, možnost odchýlení se od právní úpravy obsažené v obchodním zákoníku v tomto případě nepřichází do úvahy. Právním důvodem vzniku zákonného ručení není právní úkon, nýbrž ustanovení zákona. Kromě toho nelze nezohlednit tu skutečnost, že ustanovení § 312 obch. zák., které určuje, že právní úprava dobrovolného ručení přiměřeně platí též pro ručení zákonné, je kogentní (§ 263 odst. 1 obch. zák.). Proto se není možno odchýlit ani od těch ustanovení, na něž § 312 obch. zák. odkazuje a jež jsou jinak sama o sobě dispozitivní. Kogentní § 312 obch. zák. tak svým způsobem potlačuje dispozitivní povahu některých ze zákonných ustanovení věnovaných právní úpravě dobrovolně převzatého ručení.¹²

2. Vznik ručení

2.1. Dobrovolné ručení

Dobrovolné ručení podle občanského zákoníku vzniká smlouvou mezi ručitelem a věřitelem. Formu smlouvy kodex nepředepisuje, pouze stanoví, aby prohlášení ručitele bylo učiněno písemně. Projev vůle věřitele akceptující ručitelovo prohlášení může být učiněn i konkludentně.¹³

Písemné prohlášení ručitele musí obsahovat výslovný závazek uspokojit konkrétní pohledávku věřitele, pakliže ji neuspokojí sám dlužník. Tak v rozhodnutí ze dne 23. října 2001, sp. zn. 33 Odo 68/2001 Nejvyšší soud ČR uzavřel, že přestože v daném případě ručitel učinil písemné prohlášení, „*toto prohlášení nesplňuje základní obsahový požadavek ručitelského prohlášení podle § 546 obč. zák., neboť v něm není výslovně označen věřitel a neobsahuje ani výslovný závazek uspokojit konkrétní pohledávku věřitele, jestliže ji neuspokojí dlužník. Toto prohlášení tedy nemůže platný ručitelský závazek založit, byť by věřitel svůj souhlas s tímto prohlášením projevil.*“

Z povahy věci je zřejmé, že § 546 obč. zák. o způsobu vzniku dobrovolného ručení nelze na základě § 492 obč. zák. ani přiměřeně použít pro zákonné ručení.

Vznik dobrovolného ručení je v obchodním zákoníku vázán na písemné prohlášení osoby od dlužníka odlišné, v němž se tato zavazuje uspokojit věřitele,

¹² Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

¹³ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1575.

jestliže dlužník vůči němu nesplní určitý závazek (§ 303 odst. 1 obch. zák.). V odborné literatuře panuje názorová nejednotnost ohledně toho, je-li úprava ve zmiňovaném ustanovení obchodního zákoníku skutečně věcně odlišná od ustanovení § 546 obč. zák., jak to na první pohled vypadá. Zatímco občanský zákoník výslovně určuje, že ručení vzniká na základě dohody ručitele a věřitele, obchodní zákoník hovoří toliko o jednostranném prohlášení osoby, jež se má stát ručitelem.

Převažující část nauky, příkladmo jmenujme S. Plívu¹⁴ nebo K. Eliáše¹⁵, z rozdílných formulací obou soukromoprávních kodexů dovozuje, že právním důvodem vzniku ručitelského vztahu je pouze prohlášení jakožto jednostranný právní úkon adresovaný věřiteli. S tímto pojetím přirozeně není v rozporu případné zahrnutí tohoto prohlášení do smlouvy mezi ručitelem a věřitelem, ovšem že za podmínky naplnění zákonného požadavku písemné formy.

Odlišně od toho je I. Pelikánová přesvědčena, že ani ručení v obchodněprávních vztazích nemůže nevzniknout na základě smlouvy.¹⁶ Argumentace se zdá být přesvědčivá: vedle historického ohlednutí, jež dokládá, že právním důvodem vzniku právního vztahu mezi věřitelem a ručitelem byla vždy v minulosti smlouva, jeví se jako klíčový poukaz na základní principy ovládající soukromé právo. Zejména se stěžejní zásadou rovnosti subjektů soukromoprávních vztahů (§ 2 odst. 2 obč. zák.) je rozporné jednostranné založení právních povinností věřitele vůči ručiteli. Věřitel je kupříkladu povinen sdělit ručiteli výši zajištěné pohledávky, kdykoliv o to bude požádán (§ 305 obch. zák.), nebo mu poskytnout po svém uspokojení všechny doklady a pomůcky, které jsou potřebné k uplatnění nároku vůči dlužníkovi (§ 308 obch. zák.). Pokud by věřitel těmito svými povinnostem nedostál, bude jej stíhat odpovědnost za případnou škodu z toho vzešlou (§ 373 a násl. obch. zák.). Autorka dochází k závěru, že není-li smlouva o ručení upravena v občanském ani v obchodním zákoníku, nelze pro ni dovozovat požadavek písemné formy; oba soukromoprávní kodexy však shodně vyžadují, aby prohlášení ručitele bylo učiněno písemně (§ 303 obch. zák., § 546 obč. zák.).

Nahlédneme-li do důvodové zprávy k obchodnímu zákoníku, zjistíme, že úmyslem zákonodárce skutečně bylo zakotvit v tomto kodexu úpravu od ustanovení

¹⁴ Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 87.

¹⁵ Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.

¹⁶ Pelikánová, I. Ručení. Právník, č. 5/1996.

§ 546 obč. zák. odlišnou. „Podle ustanovení § 303,“ píše se v důvodové zprávě, „spočívá vznik ručení na jednostranném písemném prohlášení ručitele, takže se nevyžaduje souhlas ani věřitele, ani dlužníka. Tento způsob vzniku ručení odpovídá obchodní praxi. Zájmy dlužníka na vyloučení možnosti plnění ručitele bez souhlasu dlužníka nejsou tím dotčeny, poněvadž ručitel může podle § 332 odst. 1 plnit závazek dlužníka, jen když dlužník porušil zajištěný závazek.“ Naneštěstí bylo hledisko zájmů věřitele zcela opomenuto. Je sice pravda, že nelze věřitele nutit, aby se domáhal splnění závazku na ručiteli, ale to samo o sobě nijak nesnižuje váhu námitek shora nastíněných.

I přes uvedené výhrady se zdá, že ručení podle § 303 a násl. obch. zák. nevzniká na základě smlouvy, nýbrž jednostranného právního úkonu osoby, která se tímto hodlá stát ručitelem.¹⁷ Vedle předepsané písemné formy je namístě k obsahovým náležitostem připomenout zejména to, aby z prohlášení jednoznačně vyplýval závazek ručitele plnit v případě, že tak neučiní sám dlužník (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. června 2006, sp. zn. 29 Odo 145/2005). Obecný požadavek určitosti právních úkonů (§ 37 odst. 1 obč. zák.) je ustanovením § 303 obch. zák. dále rozvinut tím způsobem, že se zvláště vyžaduje, aby byl v prohlášení jednoznačně vymezen závazek, jehož se má ručení týkat. Problematice se věnuje i judikatura Nejvyššího soudu ČR: jak v rozhodnutí ze dne 9. února 2000, sp. zn. 32 Cdo 2384/98, tak v rozhodnutí ze dne 7. února 2001, sp. zn. 29 Cdo 320/2000 se soud vyslovuje v tom smyslu, že „závazek dlužníka, za nějž je v prohlášení přejímáno ručení, musí být dostatečně identifikován, např. uvedením jeho konkrétní výše, jde-li o zajištění peněžního závazku, nebo smlouvou, z níž zajišťovaný závazek vyplývá, např. dále uvedením konkrétního závazku, který je zajišťován, jde-li o zajištění závazku, který vznikne v budoucnu apod.“

Ustanovení § 56 odst. 5 obch. zák. určuje, že pro ručení společníků obchodních společností se má obdobně použít také § 303 obch. zák. Z povahy věci je však aplikace tohoto ustanovení na jakékoli zákonné ručení vyloučená.

¹⁷ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3327; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 904; Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995; Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 87; Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.

2.2. Zákonné ručení

Zákonné ručení se od ručení dobrovolně převzatého liší tím, že k jeho vzniku nedochází z vůle osoby ručitele. Na základě obecné teorie práva lze identifikovat dva základní způsoby vzniku zákonného ručení. Pokud z objektivního práva nevyplývá žádná další podmíněnost, vznikají subjektivní práva a právní povinnosti již samou účinností právní normy. Ve většině případů však subjektivní práva a právní povinnosti pouhou účinností právní normy nevznikají; právní norma k jejich vzniku ve své hypotéze zpravidla určuje další podmínky známé jako právní skutečnosti. Právními skutečnostmi závislými na lidské vůli jsou právní a protiprávní jednání, právními skutečnostmi nespočívajícími ve vědomém a volném lidském chování jsou právní události a protiprávní stavy.¹⁸

Přímo ex lege bez jakýchkoli dalších podmínek vzniká pouze zákonné ručení společníků obchodních společností (srov. § 76 odst. 1 a § 86 obch. zák. pro veřejnou obchodní společnost, § 93 odst. 1 obch. zák. pro komanditní společnost, § 105 odst. 1 a § 106 odst. 2 obch. zák. pro společnost s ručením omezeným). Ostatní případy zákonného ručení v obchodním zákoníku ke svému vzniku vyžadují naplnění některé z právních skutečností.

Právní událostí, jež může vést ke vzniku či zvětšení rozsahu ručení společníků či členů zahraničních právnických osob, je přemístění jejich sídla na území České republiky (§ 26 odst. 3 i. f. obch. zák.). Rovněž ručení zakladatelů společnosti poté, co tato nakonec nevznikne (§ 60 odst. 3 obch. zák.), lze nepochybně přiřadit do skupiny ručení, jejichž vznik je podmíněn existencí určité právní události.

Sporným se naopak může jevit zařazení případů zákonného ručení převodce při prodeji podniku (§ 477 odst. 3 obch. zák.) či jeho části (§ 477 odst. 3 obch. zák. ve spojení s § 487 obch. zák.), resp. pronajímatele při nájmu podniku (§ 488e odst. 2 obch. zák.) či jeho části (§ 488e odst. 2 obch. zák. ve spojení s § 488i obch. zák.). Smlouva je sice typickým dvou- či vícestranným právním úkonem, avšak ve vztahu k přechodu závazků podle § 477 odst. 3, resp. § 488e odst. 2 obch. zák. a ke vzniku zákonného

¹⁸ Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. Teorie práva. 1. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 126 – 128; Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005.

ručení za tyto závazky má spíše povahu jiné právní skutečnosti, totiž právní události.

V rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 25. června 1996, sp. zn. 5 Cmo 505/95 se ohledně přechodu závazků v souvislosti se smlouvou o prodeji podniku uvádí, že „skutečností, která tuto situaci vyvolala, je sice i zde smlouva o prodeji podniku, ale za ní pak následuje zákonem předvídaný přechod dluhů. Důvodem je zde tedy tato právní úprava, a nikoliv smlouva o převzetí dluhu podle § 531 ObchZ sama.“ Taktéž v odborné literatuře se setkáme s podobným pojetím: „... smlouva o prodeji podniku je právním titulem pro převod podniku (vlastnického práva k němu) z prodávajícího na kupujícího a právním titulem pro změnu v osobě majitele majetkových hodnot patřících k podniku není smlouva o prodeji podniku, ale právě převod vlastnického práva k podniku z prodávajícího na kupujícího jako jiná právní skutečnost ... V důsledku převodu podniku (vlastnického práva k němu) tedy dochází k přechodu ... práv, jež jsou součástí podniku, a k přechodu závazků ... Skutečností, která tuto situaci vyvolala, je zde sice smlouva o prodeji podniku, ale pro přechod práva a závazků, jakož i jiných hodnot je rozhodující právní skutečností převod vlastnického práva k podniku.“¹⁹ Na skutečnost, že tato konstrukce není v českém právu zcela výjimečná, je poukázáno např. též v nálezu Ústavního soudu ze dne 25. září 2007, sp. zn. Pl. ÚS 85/06.

Můžeme uzavřít, že právní skutečností, na jejímž základě vzniká zákonné ručení související s prodejem, resp. nájmem podniku, je právní událost. K témuž závěru je možno obdobnou argumentací dospět rovněž v případech ručení nabyvatele podílu podle § 59 odst. 2 a odst. 7 obch. zák. anebo u ručení převodce obchodního podílu podle § 115 odst. 3 obch. zák.

Právní skutečnost záležející v protiprávním jednání je podmínkou vzniku ručení správce vkladů podle § 60 odst. 4 obch. zák. Rovněž zákonné ručení členů orgánů společností a družstev je vždy nějak spojeno s jejich protiprávním jednáním. Specifické je „ručení“ komisionáře vznikající při porušení příkazu komitenta (§ 582 obch. zák.).

Protiprávním stavem, který spočívá ve snížení hodnoty poskytnutého nepeněžitěho vkladu v mezidobí od založení společnosti do jejího vzniku, je podmíněn vznik ručení v ustanovení § 59 odst. 7 obch. zák. Zde je však uvedený protiprávní stav

¹⁹ Dědič, J., Dejl, P., Kasík, P., Kašpárek, M. K některým problémům akciového práva. Právní rozhledy, č. 2/2002.

pouhou složkou komplexní právní skutečnosti, když k tomu, aby ručení vzniklo, se navíc vyžaduje převod podílu.

3. Akcesorita ručení

Jedním ze základních znaků právního vztahu mezi ručitelem a věřitelem je jeho akcesorita. Ručitelství právní vztah je právním vztahem vedlejším, jenž přistupuje k hlavnímu (základnímu) právnímu vztahu. Právě uspokojení pohledávky z tohoto základního právního vztahu je ručením zajištěno. Zajišťovací vztah nemůže vzniknout a zásadně ani existovat bez toho, aby existoval základní, zajištěný závazek. Zánik základního závazku zásadně způsobuje též zánik závazku akcesorického.

Předpokladem ručitelství zajišťovacího závazku je v první řadě platný hlavní závazek. Z požadavku platnosti nepřipouští občanský zákoník žádné výjimky.²⁰ Naproti tomu ustanovení § 304 odst. 1 obch. zák. umožňuje, aby ručitelství závazek vznikl také tenkrát, pokud je závazek dlužníka neplatný jen pro nedostatek jeho způsobilosti brát na sebe závazky. Podmínkou však je, aby o této okolnosti ručitel v době svého prohlášení o ručení podle § 303 obch. zák. věděl.

Ne všechny závazky, byť by byly platné, jsou způsobilé být zajištěny ručením. Zatímco v klasickém římském právu se připouštělo, aby byly ručením zajištěny i naturální obligace,²¹ v právní nauce dnes v zásadě není sporu o tom, že takové závazky zajistit nelze.²² Ohledně výher ze sázek a her a pohledávek z půjček poskytnutých vědomě do sázek a her to občanský zákoník dokonce výslovně stanoví (§ 845 odst. 1 obč. zák.). Poněkud sporná je otázka, je-li možné zajistit plnění z pohledávky, která je promlčená. K. Eliáš v té souvislosti uvádí, že by to možné bylo, avšak s tím, že by se pak jednalo o tzv. nepravé ručení. Závazek „ručitele“ by byl závazkem hlavním, takže na hlavního obligačního dlužníka i na „ručitele“ by bylo třeba hledět jako na spoludlužníky, přičemž vůči jednomu z nich by byl nárok promlčen. Autor uzavírá, že věc by bylo třeba posoudit jako přistoupení k dluhu (§ 533 obč. zák.).²³

²⁰ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 135.

²¹ Právnický Iulianus píše: „*Quod enim solutum repeti non potest, conveniens est huius naturalis obligationis fideiussorem accipi posse. – K naturální obligaci, tedy když nemůže být vyžadováno splnění, může být přibrán rukojmí.*“ Citováno podle Skřejpek, M. Prameny římského práva – Fontes iuris romani. 2. vydání. Praha : Lexis Nexis, 2004, str. 245.

²² Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 968; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 905.

²³ Eliáš, K. In Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání.

Ručením lze zajistit i závazek, který vznikne v budoucnu nebo jehož vznik je závislý na splnění podmínky. Pro ručení spadající pod režim obchodního zákoníku to výslovně stanoví § 304 odst. 2 obch. zák., ale týž závěr, třebaže o tom občanský zákoník mlčí, platí také v případě ručení, jež se řídí občanským zákoníkem.²⁴

Ručitel se zásadně může zaručit za jakékoliv plnění, nejen peněžité.²⁵ Všeobecně se však soudí, že ručení není možné v případě, kdy je předmětem hlavního závazku nezastupitelné plnění. U ručení podle občanského ani obchodního kodexu se neuplatní pravidlo obdobné tomu, jaké určuje § 314 obch. zák. pro bankovní záruku. Z toho plyne, že při ručení za nepeněžitý závazek bude ručitel fyzicky plnit za dlužníka. Závěr je proto takový, že v případě nezastupitelných závazků není ručení možné. V takovém případě by bylo lze zajistit toliko náhradní peněžité plnění, popř. náhradu škody.²⁶

Akcesorickou povahou ručení je dáno také to, že se ručitel nemůže věřiteli platně zavázat k plnění ve větším rozsahu, než k jakému je ze zajištěného závazku povinen hlavní dlužník. Ručitel na druhou stranu může v prohlášení či ve smlouvě omezit rozsah svého ručení toliko na zajištění části dlužníkovy závazku.²⁷ Tuto eventualitu výslovně připouští jen § 304 odst. 1 obch. zák., ale ani v případě ručení podle občanského zákoníku tomu není jinak.²⁸

Projevem akcesority ručení je konečně rovněž to, že závazek ručitele sdílí společný osud se závazkem hlavního dlužníka. Věřitel nemůže svá práva vůči ručiteli samostatně postoupit třetí osobě. Vždy se tak může stát jedině při postoupení pohledávky z hlavního právního vztahu. Pakliže je cedována pohledávka zajištěná ručením, stíhá postupitele notifikační povinnost (§ 528 odst. 1 obč. zák.): je povinen

Praha : C. H. Beck, 2007, str. 133; Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.
²⁴ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 968.

²⁵ Eliáš, K. In Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 131.

²⁶ Pro ručení v režimu občanského zákoníku srov. např. Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1576; Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 968. Ohledně ručení, jež se řídí obchodním zákoníkem, srov. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 904; Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 222.

²⁷ Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.

²⁸ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1576.

zpravit ručitele o tom, že zajištěná pohledávka změnila svého věřitele.²⁹

4. Subsidiarita ručení

Subsidiarita zajišťovacích prostředků záleží v tom, že možnost věřitele uspokojit se z nich je dána teprve poté, co tento není uspokojen dlužníkem. Primární je závazek dlužníka, zajišťovací právní vztah má povahu podpůrnou. Nejinak je tomu i u ručení. Věřitel se může domáhat splnění závazku na ručiteli v zásadě jen tenkrát, jestliže dlužník nesplnil svůj splatný závazek v přiměřené době poté, co byl k tomu věřitelem písemně vyzván (§ 548 odst. 1 obč. zák., § 306 odst. 1 věta první obch. zák.). Ručitel tedy není k plnění věřiteli povinen vedle dlužníka, ale až po něm, kteroužto konstrukcí se ručení pojmově odlišuje od kumulativní intercese podle § 533 obč. zák.³⁰

Občanský i obchodní zákoník výslovně předepisují, aby byla výzva adresovaná dlužníkovi učiněna písemně. Věřitelova výzva dlužníkovi je s výjimkami uvedenými v ustanovení § 306 odst. 1 druhá věta obch. zák. předpokladem vzniku jeho práva domáhat se uspokojení své pohledávky na ručiteli. Lze se proto ztotožnit s názorem Vrchního soudu v Praze vyjádřeném v rozhodnutí ze dne 21. října 1997, sp. zn. 5 Cmo 543/96, podle něhož „*pokud sice zmíněná písemná upomínka dlužníku zaslána byla, ale jen na část dlužné částky, lze proti ručiteli uplatnit nárok jen do výše, které se upomínka týká.*“ Výzva, jakkoliv se jedná o hmotněprávní úkon, může být obsažena i v žalobě, kterou se věřitel domáhá proti dlužníkovi poskytnutí dlužného plnění (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 583/2004). Naproti tomu je vyloučeno, aby byl za takovouto výzvu považován rozsudek, jímž byl dlužník zavázán k poskytnutí plnění v pariční lhůtě, protože „*rozsudek je aktem rozhodovací činnosti soudu a nelze ho pokládat za jednostranný hmotněprávní úkon smluvní strany*“ (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. prosince 2007, sp. zn. 26 Odo 786/2006).

Právo věřitele domáhat se splnění závazku na ručiteli je zásadně podmíněno jednak učiněním výzvy dlužníkovi, jednak uplynutím přiměřené doby, během níž má mít dlužník možnost svůj dluh splnit sám. Podmínku uplynutí přiměřené doby výslovně

²⁹ Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.

³⁰ Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.

stanoví jen obchodní zákoník (§ 306 odst. 1 obch. zák.), v občanském zákoníku se dovozuje výkladem § 548 odst. 1 obč. zák.³¹ Přiměřenost doby k plnění je třeba posuzovat podle povahy závazku s tím, že plnění má být poskytnuto bezodkladně,³² a podle okolností jeho plnění.³³ Za přiměřenou dobu bychom mohli považovat lhůtu určenou ve věřitelově výzvě dlužníkovi, pokud s ní ručitel, v jehož zájmu je tato lhůta stanovena, souhlasí. V ostatních případech bude zapotřebí přihlídnout k výši dlužné částky, možnosti obstarání úvěru u peněžního ústavu, obchodním zvyklostem apod.³⁴

Věřitel je podle občanského zákoníku za účelem nabytí práva na plnění vůči ručiteli povinen v každém případě vyzvat dlužníka ke splnění jeho dluhu. Výjimky z této věřitelovy povinnosti obsahuje pro ručení, jež se řídí obchodním zákoníkem, § 306 odst. 1 věta druhá obch. zák. Ve shodě se zásadou *ultra posse nemo tenetur* není podle obchodního zákoníku vyzvání třeba především za situace, kdy toto nemůže být věřitelem uskutečněno. Zejména tomu tak bude tehdy, bude-li dlužník neznámého pobytu (srov. např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 28. dubna 1998, sp. zn. 5 Cmo 549/97), ale také např. stav, kdy je dlužník v bezvědomí a kdy tudíž není s to výzvu převzít, toto ustanovení pokrývá.³⁵ Výzva dlužníkovi dále není vyžadována v případech, kdy je nepochybné, že dlužník svůj dluh nesplní. Tradičně se za takovouto okolnost považuje prohlášení konkursu na majetek dlužníka.

S ohledem na dispozitivnost prvního odstavce § 548 obč. zák. i prvního odstavce § 306 obch. zák. není zapovězeno, aby ručitel v prohlášení určil, resp. aby se věřitel a ručitel dohodli na dalších podmínkách, na něž bude vázána možnost věřitelova nástupu na ručitele (§ 36 obč. zák.). Takto lze stanovit např. podmínku předchozího věřitelova domáhání se uspokojení pohledávky hlavním dlužníkem u soudu (tzv. dobrodiní pořádku). Vedle těchto odchylek jdoucích ve prospěch ručitele je možné stanovit též výjimky k jeho tíži, totiž další případy, kdy (i nad rámec druhé věty § 306 odst. 1 obch.

³¹ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 137.

³² Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

³³ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 906.

³⁴ Chalupa, L. Otázka určitosti a promlčení ručení v režimu obchodního zákoníku. Právní rádce, č. 1/2005.

³⁵ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 906.

zák.) výzva dlužníkovi nebude zapotřebí; krajní variantou takovéto dohody může být až úplné vyloučení povinnosti věřitele výzvu dlužníkovi uskutečnit.³⁶

M. Škárová³⁷ a J. Payne-Koubová³⁸ jsou toho názoru, že pokud by byla povinnost písemné výzvy dlužníkovi vyloučena, stal by se ručitel ve skutečnosti dalším dlužníkem vedle původního dlužníka a jednalo by se tak zřejmě o přistoupení k dluhu ve smyslu § 533 obč. zák. (shodné stanovisko nalezneme např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. května 2004, sp. zn. 32 Odo 680/2003). Tento soud však není zcela nesporný. Autorkám lze dát za pravdu, že vyloučením nutnosti písemně vyzvat dlužníka je překonána subsidiarita ručení, ale na druhou stranu nelze nevidět, že se takováto odchylka od dispozitivního § 548 odst. 1 obč. zák., resp. § 306 odst. 1 obch. zák. sama o sobě nikterak nedotýká akcesorické povahy tohoto zajišťovacího nástroje. Učinit z „ručitele“ a dlužníka solidární spoludlužníky podle § 533 obč. zák. by přitom znamenalo naprosté popření akcesorické povahy „ručitelova“ závazku se závažnými důsledky např. pro jeho zánik (srov. § 311 odst. 1 obch. zák. a naproti tomu § 511 obč. zák.). Subsidiarita a akcesorita jsou dvě rozdílné vlastnosti ručitelského právního poměru; z vyloučení subsidiarity není nezbytně nutné a ani možné bez dalšího vyvozovat též vyloučení akcesority.

Pro ručení, které vzniklo ze zákona, platí § 548 odst. 1 obč. zák. a § 306 odst. 1 obch. zák. přiměřeně (§ 492 obč. zák., § 312 obch. zák.), pro ručení společníků obchodních společností podléhající režimu obchodního zákoníku se použije obdobně (§ 56 odst. 5 obch. zák.). V zásadě není důvodu, aby shora uvedené závěry, jež byly učiněny ve vztahu k dobrovolnému ručení, nebyly platné též ve vztahu k ručení zákonnému. Sporné může být snad jen to, je-li dispozitivní povaha prvního odstavce § 306 obch. zák. zcela překonána kogentností ustanovení § 312 obch. zák., resp. § 56 odst. 5 obch. zák. Dohoda věřitele a ručitele na rozšíření okolností, za nichž věřitel nebude povinen vyzvat dlužníka k plnění ve smyslu první věty § 306 odst. 1 obch. zák., jde k tíži ručitele a jako taková by tedy neměla být *a priori* zapovězena. Na druhou

³⁶ Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 88.

³⁷ Škárová, M. In Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 41.

³⁸ Payne-Koubová, J. In Giese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L. Zajištění závazků v České republice. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 224.

stranu dohoda zužující okruh případů, kdy věřitel není povinen učinit výzvu dlužníkovi podle druhé věty § 306 odst. 1 obch. zák. a kdy tedy právo může být uplatněno přímo proti ručiteli, bude u zákonného ručení zřejmě vyloučena.

5. Vzájemná práva a povinnosti ručitele a věřitele

Po dobu existence ručitelského právního poměru má věřitel vůči ručiteli informační povinnost záležející v seznámení ručitele s výší své zajištěné pohledávky. Tuto informaci je věřitel ručiteli povinen podat, kdykoliv o to ručitel požádá, a to bez zbytečného odkladu (§ 547 obč. zák., § 305 obch. zák.). Věřitel a ručitel mohou dohodou věřitelovu informační povinnost rozšířit, zúžit, popř. zcela vyloučit.

Věřitel je za splnění podmínek uvedených v § 548 odst. 1 obč. zák., resp. § 306 odst. 1 obch. zák. oprávněn domáhat se na ručiteli splnění závazku. S. Plíva³⁹ a K. Eliáš⁴⁰ shodně dovozují, že je povinností věřitele splnění těchto podmínek ručiteli prokázat. Nejvyšší soud ČR naopak v rozhodnutí ze dne 28. června 2005, sp. zn. 29 Odo 405/2005 vyslovil názor, že na věřitele nedopadá povinnost informovat ručitele o tom, že dlužník svůj splatný závazek nesplnil a že podmínkou vzniku ručitelovy právní povinnosti poskytnout věřiteli plnění ze zajištěné pohledávky není ani předchozí výzva k plnění adresovaná ručiteli.

Věřitel se může domáhat plnění tím, že bude současně žalovat jak dlužníka, tak ručitele.⁴¹ Skutečnost, že se věřitel stejnou žalobou domáhá plnění po dlužníkovi i ručiteli je třeba podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 583/2004 *„hodnotit s respektováním ustanovení § 154 odst. 1 o. s. ř., podle něhož je pro rozsudek rozhodující stav v době jeho vyhlášení, přičemž vzhledem k délce trvání soudního řízení nelze pochybovat o tom, že k datu vyhlášení rozhodnutí odvolacího soudu ... již „přiměřená doba“ pro splnění závazku dlužníkem uplynula.“*

Občanský ani obchodní zákoník neobsahují zvláštní ustanovení o době, v jaké je

³⁹ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

⁴⁰ Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.

⁴¹ Možnost žalovat současně dlužníka i ručitele dovedla už starší judikatura. Lze zmínit např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 28. července 1967, sp. zn. 4 Cz 78/67: *„Po splnění podmienky uvedenej v § 54 ods. 1 o. z. nestojí nič v ceste tomu, aby sa veriteľ domáhal splatenia dlhu ako proti hlavnému dlžníkovi - ktorý sa existenciou ručiteľského závazku svojej povinnosti nijako nezbažil - tak i proti ručiteľovi, ktorý podľa § 52 o. z. ručením vzal na seba povinnosť voči veriteľovi, že pohľadávku uspokojí, ak ju neuspokojí dlžník.“*

ručitel povinen splnit zajištěný závazek. Za těchto okolností je zapotřebí u ručení v režimu občanského zákoníku vyjít z obecného ustanovení § 563 obč. zák.: ručitel bude povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán. Rovněž v obchodním zákoníku se použije obecné ustanovení, jmenovitě § 340 odst. 2 obch. zák. Z něho lze dovodit, že ručitel bude povinen závazek splnit bez zbytečného odkladu poté, kdy byl – za předpokladu naplnění podmínek § 306 odst. 1 obch. zák. – věřitelem o plnění požádán. Délka této lhůty bude vždy záviset na charakteru plnění, přičemž bude zejména nutné zohlednit tu skutečnost, že ručiteli musí být umožněno vyrozumět dlužníka a spoluručitele o uplatnění nároků z ručení a že tito naopak musejí mít možnost ručiteli bez zbytečného odkladu sdělit své námitky (§ 309 obch. zák. a § 511 odst. 2 obč. zák.).⁴²

Ručitel je oprávněn uplatnit vůči věřiteli veškeré námitky, které by mohly být uplatněny dlužníkem, a použít k započtení veškeré pohledávky dlužníka vůči věřiteli, které by mohl započíst sám dlužník, pakliže by věřitel vymáhal svoji pohledávku na něm. Ručitel je dále oprávněn použít k započtení i své pohledávky vůči věřiteli (§ 306 odst. 2 obch. zák.). Občanský zákoník říká naprosto totéž, byť mnohem stručněji, ve svém § 548 odst. 2. Kromě toho ručitel přirozeně může uplatnit i námitky, které se týkají jeho samého.

Oproti obchodnímu zákoníku, obsahuje občanský zákoník ustanovení, podle kterého je ručitel oprávněn odepřít plnění tehdy, když věřitel zavínil, že pohledávka nemůže být uspokojena dlužníkem (§ 549 obč. zák.); ručitelský závazek v takovém případě zaniká.

Panují určité pochybnosti stran toho, zda ustanovení § 549 obč. zák. je aplikovatelné také pro ručení v režimu obchodního zákoníku. Ve prospěch aplikovatelnosti tohoto ustanovení se vyslovuje např. I. Pelikánová, argumentující přitom principem přísnější odpovědnosti v obchodních vztazích: *„Pokud nebudeme § 549 obč. zák. považovat za aplikovatelný v obchodních vztazích, bude to znamenat, že ručitel nemůže odepřít plnění ani v případě, že věřitel zcela úmyslně způsobil dlužníkovu nemožnost plnění. Nebude to tedy zpřísnění odpovědnosti, ale bude to naopak naprostá neodpovědnost. Zpřísnění by logicky mělo znamenat spíše to, že by*

⁴² Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

ručitel mohl odepřít plnění i v případě, kde věřitel způsobil nezaviněně dlužníkovu neschopnost splnit ...⁴³ Jiní autoři se nicméně k možnosti použít § 549 obč. zák. i pro ručení, které se řídí obchodním zákoníkem, staví méně jednoznačně.⁴⁴

Judikatura aplikaci § 549 obč. zák. pro ručení, jež se řídí třetí částí obchodního zákoníku, odmítá. V odůvodnění rozhodnutí ze dne 30. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 742/2005 Nejvyšší soud ČR jednoznačně konstatoval, že § 549 obč. zák. v těchto případech není možné použít, „neboť úprava ručení v obchodním zákoníku je komplexní a ustanovení § 546 až § 550 obč. zák. o ručení nelze použít pro obchodní závazkové vztahy.“

Nebezpečí úmyslného znemožnění plnění závazku dlužníkem a tedy úmyslného založení právní povinnosti ručitele plnit dluh lze ovšem čelit i bez použití § 549 obč. zák. Jednou ze stěžejních zásad soukromého práva je princip *neminem laedere*: subjektivní práva mají být vykonávána tak, aby nezasahovala do majetkové, osobnostní atd. sféry jiných osob, práva mají být užívána k účelu, jemuž mají sloužit (*neminem laedit, qui iure suo utitur*), zneužití práv a jejich šikanózní výkon nelze připustit (§ 3 odst. 1 obč. zák.).⁴⁵ Nikdo se nemůže dovolávat vlastní nepoctivosti (*nemo turpitudinem suam allegare potest*).⁴⁶ Výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany (§ 265 obch. zák.). V praxi by však právo dlužníka odepřít plnění s odkazem na jmenovanou právní zásadu bylo lze dovodit patrně jen v nejflagrantnějších případech.⁴⁷

⁴³ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 225.

⁴⁴ Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 88.

⁴⁵ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 53.

⁴⁶ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 36.

⁴⁷ Tak např. z odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. září 2008, sp. zn. 32 Cdo 4961/2007 se dozvídáme, že soud neshledal jako opodstatněnou námitku dovolatelky (ručitelky), „že pokud by se připustila nemožnost aplikace § 549 obč. zák. na obchodně závazkové právní vztahy, pak se měl odvolací soud zabývat z pohledu § 265 obchodního zákoníku a z pohledu § 3 odst. 1 obč. zák. tím, zda výkon práva žalobkyně nebyl v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku a nepožívá právní ochrany a není v rozporu s dobrými mravy, jestliže žalobkyně svým jednáním a opomenutím podstatně zhoršila situaci žalované 2), jako ručitelky, když nereagovala rychle a adekvátně na prodlení dlužníka.“ V dané věci dlužník nehradil splátky úvěru od prosince 1998 a věřitelka podala žalobu teprve v červnu 2003, sedm měsíců po splatnosti poslední splátky. Za zmínku však bezpochyby stojí také např. rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. srpna 2004, sp. zn. 15 Co 162/2004, kde tento soud ve vztahu k jinému zajišťovacímu (či lépe utvrzovacímu) prostředku, totiž smluvní pokutě, uzavřel, že „jestliže původní žalobkyně jako věřitelka z úvěrové smlouvy na jedné straně

Poté, co ručitel splní dluh, za nějž ručí, je věřitel povinen poskytnout mu všechny doklady a pomůcky, které jsou potřebné k uplatnění nároku vůči dlužníkovi (§ 308 obch. zák.). Právní úprava ručení v občanském zákoníku – celkově mnohem strožejší než ta v obchodním kodexu – takovouto povinnost věřiteli výslovně neukládá. Avšak nelze než souhlasit s J. Dvořákem, že z povahy ručení nade vší pochybnost vyplývá, že věřitel je i zde povinován zachovat a následně na ručitele převést veškeré právní prostředky, jež jsou nezbytné k uplatnění práva vůči dlužníkovi.⁴⁸

Co se týče ručení v režimu obchodního zákoníku, je třeba dát za pravdu názoru, který tvrdí, že jakkoliv o tom obchodní zákoník výslovně nic neříká, je v případě zajištění pohledávky více ručiteli věřitel povinen poskytnout tomu ze spoluručitelů, který závazek splnil, doklady a pomůcky týkající se spoluručení ostatních osob.⁴⁹ Občanský zákoník v tomto směru rovněž nic nestanoví, ale není důvodu, proč bychom uvedený závěr neměli vztáhnout také na ručení, které se řídí tímto kodexem. I v tomto případě jsou totiž spoluručitelé zavázáni rukou společnou a nerozdílnou a k vyrovnání mezi nimi jsou takové doklady a pomůcky nezbytné.

Vše shora uvedené o vzájemných právech a povinnostech věřitele a ručitele lze vztáhnout i na ručení, jež vzniklo ze zákona (§ 492 obč. zák., § 312 obch. zák., § 56 odst. 5 obch. zák.). Pochybnosti může budit toliko možnost odchylné úpravy informační povinnosti věřitele vůči ručiteli ve smyslu § 547 obč. zák., resp. § 305 obch. zák. Jestliže může být věřiteli založena určitá právní povinnost určitou, na věřitelově vůli nezávislou právní skutečností, je jistě vhodné a účelné dát stranám ručitelského vztahu možnost tuto právní povinnost zmírnit či dokonce zcela vyloučit. Stejný úsudek ale koneckonců platí i v případě, že se ručitel s věřitelem dohodnou na širším poskytování informací: nemůže-li být taková dohoda ručitelem věřiteli vnucena proti jeho vůli,

zapříčinila stav, kdy žalovaní jako dlužníci z úvěrové smlouvy nemohli nakládat se svými finančními prostředky uloženými na účtech vedených původní žalobkyní, a na druhé straně původní žalobkyně uplatnila žalobou nárok na zaplacení smluvní pokuty v souvislosti s porušením závazku žalovaných jako dlužníků z úvěrové smlouvy platit včas dohodnuté splátky úvěru, lze považovat takovýto výkon práva za rozporný s dobrými mravy a z toho důvodu nelze dle ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. v žalobě uplatněný nárok přiznat. Ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. je ustanovením, které reguluje v obecné rovině meze a způsob výkonu subjektivních práv a lze je tedy aplikovat i na předmětný závazkový vztah z úvěrové smlouvy, která je upravena obchodním zákoníkem.“

⁴⁸ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 138.

⁴⁹ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

neexistuje důvod, proč by měla být znemožněna. Povědomí o výši zajištěné pohledávky může mít ostatně význam též z hlediska ručitelovy schopnosti plnit dluh, pokud jej nesplní dlužník. Z tohoto pohledu by tak neumožnění dohody o rozšíření informační povinnosti nad rámec § 547 obč. zák. či § 305 obch. zák. šlo dokonce proti smyslu institutu ručení jako takového.

6. Vzájemná práva a povinnosti ručitele a dlužníka

Jak dobrovolné, tak zákonné ručení vznikají bez ohledu na vůli dlužníka. Na tom nic nemění skutečnost, že v případě dobrovolně převzatého ručení to zpravidla bude právě dlužník, kdo osobu ručitele vyhledá. Mezi ručitelem a dlužníkem může být v těchto případech uzavřena i smlouva, na jejímž základě ručitel ručení převezme; v takovém případě se bude jednat o nepojmenovanou smlouvu ve smyslu § 51 obč. zák. anebo § 269 odst. 2 obch. zák.⁵⁰

Dlužník má možnost vyloučit plnění ručitele tím, že svůj dluh nejpozději v přiměřené době poté, co k tomu byl věřitelem písemně vyzván, sám splní. Jsou-li však naplněny podmínky obsažené v ustanovení § 548 odst. 1 obč. zák., resp. § 306 odst. 1 obch. zák., může ručitel věřiteli poskytnout plnění ze zajištěné pohledávky i bez dlužníkovy souhlasu (v obchodním zákoníku to dokonce výslovně stanoví druhá věta § 332 odst. 1), ba i bez jeho vědomí.

Pokud jde o vzájemný vztah dlužníka a ručitele předtím, než posléze jmenovaný poskytne plnění věřiteli, občanský zákoník mlčí. Ne tak mnohem rozpracovanější právní úprava ručení v zákoníku obchodním.

V případě plnění závazku ručitelem bez vědomí dlužníka je nezbytné zabezpečit ochranu dlužníkůvých zájmů. Pakliže dojde k uspokojení věřitele ručitelem bez toho, že by o tom dlužník věděl, je dlužník oprávněn uplatnit vůči ručiteli veškeré námitky, jež by mohl uplatnit vůči věřiteli, kdyby na něm věřitel splnění vymáhal (§ 309 první věta obch. zák.). Současně je nicméně zapotřebí pamatovat na zájmy ručitele. Proto tenkrát, když ručitel uspokojí pohledávku věřitele s dlužníkovým vědomím, není dlužníkovi umožněno uplatnit vůči ručiteli ty námitky, na něž ručitele neupozornil bez zbytečného

⁵⁰ Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 131.

odkladu poté, co mu byla doručena zpráva o tom, že věřitel u ručitele uplatnil své nároky z ručení (§ 309 druhá věta obch. zák.).

Stane-li se, že dlužník sice ručiteli sdělí své námitky vůči věřiteli, ale tyto budou ručitelem následně uplatněny neúspěšně, je dlužník povinován nahradit ručiteli náklady, jež mu takto vznikly (§ 306 odst. 3 obch. zák.). Při interpretaci tohoto zákonného ustanovení nemůžeme než uzavřít, že neúspěšnost uplatnění námitek nesmí být způsobena nesprávností jejich uplatnění anebo nesprávností jejich konstrukce ručitelem, nýbrž musí vyplývat výhradně z povahy námitek pocházejících od dlužníka. Na druhou stranu, kdyby ručitel uplatnil námitky, jež mu byly sděleny dlužníkem, správně a kdyby bylo toto uplatnění neúspěšné i přesto, že tyto námitky byly opodstatněné, lze mít za to, že povinnost nahradit náklady s uplatněním spojené bude dlužníka i tak stíhat.⁵¹ Pakliže ručitel neúspěšně uplatní jiné námitky než ty, jaké mu sdělil dlužník, povinnost k náhradě vynaložených nákladů dlužníkovi nevzniká.⁵²

Klíčový je okamžik, kdy ručitel namísto dlužníka uspokojí pohledávku věřitele. Tehdy se právní vztah, v němž figurují tři subjekty transformuje na vztah mezi pouhými dvěma subjekty. Konkrétní realizace této „transformace“ však už od dob římského práva působí nemalou obtíž.

Původní římskoprávní řešení bylo ve své podstatě založeno na vztahu mezi ručitelem a dlužníkem. V něm byla spatřována příkazní smlouva (*mandatum*), tj. smlouva o bezplatném obstarání cizích záležitostí. Jakmile mandatář (ručitel) splnil dluh místo mandanta (dlužníka), vznikla mu *actio mandati contraria*, jíž se mohl domáhat náhrady nákladů, které mu v souvislosti s provedením mandantova příkazu vznikly. Nejednal-li ručitel na základě příkazu dlužníka, bylo na vztah mezi nimi pohlíženo jako na nepřikázané jednatelství (*negotiorum gestio*). Poté, co jednající (ručitel) uspokojil pohledávku věřitele, získal proti osobě, za níž jednal (dlužníkovi), *actio negotiorum gestorum contraria* opravňující jej požadovat náhradu nákladů. Postih dlužníka tak nebyl možný jedině v případě, kdy ručitel plnil dluh proti dlužníkovi vůli.⁵³

⁵¹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 227.

⁵² Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 907.

⁵³ Zimmermann, R. The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 133 – 134.

Klasičtí římscí právníci později přišli s jinou možností, jak konstruovat ručitelův nárok vůči dlužníkovi: plnivší ručitel měl získat věřitelovu pohledávku. Ručitel by tak získal nárok vůči dlužníkovi, jenž by byl zcela nezávislý na tom, jaký právní vztah mezi nimi existoval. Výhoda tohoto řešení spočívala především v tom, že uspokojený věřitel mohl mít oproti jiným věřitelům přednostní (privilegované) postavení, nebo např. v tom, že věřitelova pohledávka mohla být zajištěna zástavním právem.⁵⁴

Měl-li však ručitel získat věřitelovu pohledávku, bylo potřeba vypořádat se s problémem záležejícím v tom, že v okamžiku, kdy byl věřitel uspokojen, přestala jeho pohledávka existovat, protože pochopitelně nemohla být věřitelem cedována na ručitele. Byla tak vytvořena fikce koupě pohledávky: ručitel plnil dlužníkům dluh věřiteli, čímž jakoby kupoval věřitelovu pohledávku za cenu odpovídající výši plněného dluhu. Slabým místem této právní konstrukce byla skutečnost, že se vyžadovala existence zvláštní smlouvy o cesi uzavřené mezi věřitelem a ručitelem ještě předtím, než posledně jmenovaný poskytl věřiteli příslušné plnění. V některých pramenech se ale uvádí také to, že postačovalo, aby tato smlouva byla uzavřena též po vlastním splnění dluhu ručitelem. Případům, kdy se dlužník snažil vyvléci ze své povinnosti námitkou neuzavření smlouvy mezi věřitelem a ručitelem, čelili někteří právníci tím, že vůbec nevyžadovali uzavření jakékoliv smlouvy. Konečně teprve za Justiniána bylo ručitelům přiznáno tzv. *beneficium cedendarum actionum*, tj. právo požadovat cesi věřitelovy pohledávky před splněním ručitelského závazku.⁵⁵

V německém právu se justiniánské *beneficium cedendarum actionum* časem vyvinulo v zákonnou cesi (*cessio legis*): jakmile ručitel uspokojí věřitele, věřitelova pohledávka za hlavním dlužníkem je automaticky postoupena ručiteli. V důsledku toho přecházejí na postupníka (ručitele) také všechna „pobočná“ práva, tj. zejména práva ze zajištění (zástavní právo apod.).⁵⁶

Tomuto pojetí odpovídalo i řešení v rakouském obecném občanském zákoníku.⁵⁷

⁵⁴ Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 134.

⁵⁵ Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 134 – 136.

⁵⁶ Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 144.

⁵⁷ Ustanovení § 1358 obecného občanského zákoníku znělo: „*Kdo zaplatí cizí dluh, za který ručí osobně*

Kontinuita byla v tomto ohledu přetržena občanským zákoníkem z roku 1950. Ten plnivšímu ručiteli přiznával pouze právo na náhradu proti dlužníkovi. K původnímu pojetí se později vrátil zákoník mezinárodního obchodu.⁵⁸ Současný občanský zákoník pak převzal koncepci nastolenou občanským zákoníkem z roku 1950.⁵⁹

Ustanovení § 550 obč. zák. určuje, že ručitel, který splní dluh namísto dlužníka, je oprávněn požadovat na dlužníkovi náhradu za toto plnění. Třebaže bývá v literatuře toto řešení označováno za zákonnou cesi,⁶⁰ dikce zákona tomu příliš nenasvědčuje. Problém je v tom, co se pojmem „zákonná cese“ rozumí. Tak J. Dvořák uvádí, že právo na náhradu za poskytnuté plnění, které ručitel získává, je „*zvláště upraveným majetkovým právem*“, nikoliv tedy právem, jehož nositelem byl věřitel a jež splněním dluhu přešlo na ručitele.⁶¹ Hovořit o (zákonné) cesi se tak zdá být poněkud zavádějící. Skutečností je, že původní závazek zaniká a místo něj vzniká závazek zcela nový.⁶²

Obchodní zákoník se zněním svého § 308 jakoby vrací zpět k tradiční koncepci zákonné cesi. Uvedené ustanovení určuje, že ručitel, který uspokojí pohledávku, již svým ručením zajišťoval, nabývá vůči dlužníkovi práva věřitele.

K. Eliáš vysvětluje: „*Normativní konstrukce je postavena tak, že plněním ručitele je věřitel ve svém právu uspokojen, ale věřitelova pohledávka plněním ručitele nezaniká, nýbrž přechází na ručitele s týmiž účinky, jako by na něho byla cedována.*“⁶³ Stejně tak S. Plíva vychází z tradiční koncepce zákonné cesi: „*Z ustanovení § 308 vyplývá, že přechod práv věřitele na ručitele, jestliže ručitel splnil závazek, za který ručí, nastává ze zákona ... Při splnění závazku ručitelem nedochází k zániku závazku,*

nebo určitými kusy majetku, vstoupí v práva věřitelova a může na dlužníku žádati náhradu zaplaceného dluhu. K tomu konci jest uspokojený věřitel povinen vydati plátcí všechny právní pomůcky a prostředky zajišťovací, které tu jsou.“

⁵⁸ Ustanovení § 203 zákoníku mezinárodního obchodu znělo: „*Ručitel, který uhradí závazek, za který ručí, vstupuje v práva věřitele a je oprávněn od něho požadovat všechny právní pomůcky potřebné k uplatnění nároku vůči dlužníkovi.*“

⁵⁹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 229.

⁶⁰ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 974; Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 138.

⁶¹ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 138.

⁶² Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1584. Pihera, V. Vztah dlužníka a ručitele. Právní rádce, č. 3/2000.

⁶³ Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 136.

ale ke změně osoby věřitele. Nastává však zánik ručení.⁶⁴ Zcela shodně je zkoumané ustanovení vykládáno také v Komentáři J. Dědiče: „Uspokojením věřitele ručitelem zanikne jen ručitelský závazek. Zajištěný závazek trvá dál, pouze se ze zákona změní oprávněný. Stane se jím ručitel.“⁶⁵ Konečně např. J. Payne-Koubová uvádí: „Při tomto přechodu nabývá ručitel všech práv věřitele v podstatě za podmínek postoupení pohledávky podle § 524 až § 530 obč. zák. ...“⁶⁶

Judikatura v této otázce rovněž staví na koncepci zákonné cese, avšak soulad s právní naukou je jen zdánlivý. Pojmu zákonná cese, jak je tento doktrínou v souvislosti s uspokojením věřitele ručitelem tradičně pojímán, vtiskl Nejvyšší soud ČR poněkud odlišný obsah. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. června 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003 se k výkladu ustanovení § 308 obch. zák. uvádí, že splněním dlužníkovou dluhu ručitelem „zanikla věřitelova pohledávka vůči dlužníku. Úprava obsažená v ustanovení § 308 obch. zák., která je tradičně pojímána jako zákonná cese, tomuto pojetí odpovídá. Od jiných způsobů přechodu nebo převodu pohledávky se zákonná cese věřitelových práv na ručitele, založená tím, že ručitel uspokojí věřitelovu pohledávku namísto dlužníka, liší právě tím, že pohledávka původního (přímého) věřitele tímto uspokojením zaniká (jinak by se ručitel svého závazku plnit nezprostil a k zákonné cesi předjímané ustanovením § 308 obch. zák. by nedošlo).“

Takováto konstrukce však cesi neodpovídá ani vzdáleně, poněvadž v ní vůbec nejde o změnu závazkového právního vztahu záležející ve změně subjektu na straně věřitele. V pojetí Nejvyššího soudu ČR jde ve skutečnosti o zánik jednoho právního vztahu a následný vznik právního vztahu zcela nového, v němž se na straně věřitele objevuje nový subjekt – plnivší ručitel. Nejvyšší soud ČR k tomuto závěru zřejmě mimo jiné vedla snaha nějakým způsobem vysvětlit a odůvodnit zánik právního poměru mezi věřitelem a ručitelem, jenž jej uspokojil. Nelze však ztotožňovat právní vztah mezi věřitelem a dlužníkem, jehož složkou je ručením zajištěná věřitelova pohledávka, a právní vztah mezi věřitelem a ručitelem, z něhož je ručitel za stanovených podmínek povinován věřitele uspokojit. Ručitelský závazek zcela jistě může díky ručitelově plnění

⁶⁴ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

⁶⁵ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3334.

⁶⁶ Giese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L. Zajištění závazků v České republice. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 238.

zaniknout i za situace, kdy zajištěná pohledávka nadále existuje.

Řešení otázky, jak přesně rozumět tomu, že ručitel po splnění závazku nabývá vůči dlužníku práva věřitele ve smyslu § 308 obch. zák., není jen teoretickou záležitostí, nýbrž má i svůj značný praktický význam.

Především se sluší vzpomenout problematiku souběhu zajištění téže pohledávky ručením a zástavním právem. K následkům splnění dlužníkovy závazku ručitelem z hlediska trvání zástavního práva Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 9. června 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003 (citováno výše) vyslovil názor, podle kterého *„tím, že ručitel splní věřiteli dlužníkuv dluh, zaniká právo věřitele domáhat se dále úhrady této pohledávky, a to nejen vůči dlužníku, nýbrž (případně) i vůči dalším osobám, které tuto pohledávku svým majetkem zajišťovaly ... Jestliže splněním dluhu ručitelem zaniká – jak rozvedeno výše – právo věřitele domáhat se úhrady této pohledávky po dlužníku, pak tím nutně zaniká (ve smyslu ustanovení § 151g obč. zák.) i zástavní právo samotné; předmětem zajištění totiž byla právě ta pohledávka, kterou zajištěnému (zástavnímu) věřiteli uhradil ručitel.“* Zánik zástavního práva je jistě vzhledem k jeho akcesorické povaze logickým důsledkem zániku jím zajištěné pohledávky.

K jinému, od citovaného úsudku odlišnému závěru však dospějeme, budeme-li „zákonnou cesi“ ve smyslu § 308 obch. zák. chápat jako opravdovou cesi spočívající toliko ve změně subjektu právního vztahu, jmenovitě osoby věřitele. Jak obecně k pojmu subrogace uvádí I. Pelikánová, *„splnění má normálně za následek zánik závazku. Jestliže však plní osoba odlišná od dlužníka ..., zanikne v případě subrogace závazek jenom ve vztahu k věřiteli, avšak trvá dál ve prospěch třetího ..., a to se vším příslušenstvím – zástavním právem, ručením, exekučním titulem atd.“*⁶⁷ Zcela shodný názor zastává rovněž V. Pihera: *„... v obchodních vztazích ... ručitel vstupuje do práv věřitele a stává se tak jeho procesním i hmotněprávním nástupcem. To mu umožňuje využít veškerých práv ze zajišťovaného závazku, která přináležela věřiteli. ... Oprávnění ze zástavy tak přechází na ručitele, který má tak výrazně usnadněné uspokojení své pohledávky.“*⁶⁸ Právě uvedené lze doplnit v tom směru, že zánik ručitelských závazků ostatních spoluručitelů poté, co jeden z nich dlužníkuv závazek sám splnil, je možno

⁶⁷ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 229.

⁶⁸ Pihera, V. Vztah dlužníka a ručitele. Právní rádce, č. 3/2000.

dovodit ze souvislosti ustanovení § 307 odst. 1 druhá věta obch. zák., § 293 obch. zák. a § 511 odst. 1 i. f. obč. zák.

Koncepce stojící na zániku věřitelovy pohledávky a vzniku zcela nové pohledávky ručitele – nového věřitele nepochybně má své důsledky též z hlediska promlčení. Právní následky postoupení pohledávky pro běh promlčecí doby jsou normovány § 400 obch. zák., a to tak, že změna v osobě věřitele nemá na tento běh jakýkoliv vliv. Toto řešení je vedeno hlediskem právní jistoty v obchodních závazkových vztazích.⁶⁹ Naproti tomu „zákonná cese“ podle § 308 obch. zák. představuje zvláštní právní důvod, z něhož vzniká zcela nový právní vztah, totiž vztah mezi ručitelem a dlužníkem. Ustanovení § 400 obch. zák. je za těchto okolností nepochybně nepoužitelné. Jakmile ručitel splní dlužníkův dluh, stane se dlužníkovým novým věřitelem, pro jehož právo začne běžet zcela nová promlčecí doba. Shodně je tento důsledek vykládán i v případě ručení podle občanského zákoníku.⁷⁰

V tomto ohledu nelze neupozornit na nebezpečí možného obcházení zákonných ustanovení o promlčení. Lze si snadno představit, že si věřitel „najde“ ručitele, který krátce před promlčením věřitelovy pohledávky splní dlužníkův dluh. Tím by ručitel získal právo vůči dlužníkovi, pro něž by mu začala běžet zcela nová promlčecí lhůta. Dlužník by pak musel prokázat věřitelovy a ručitelovy nekalé úmysly (§ 39 obč. zák.).

Interpretace ustanovení § 308 obch. zák. má svůj přesah i do procesního práva, konkrétně do řešení otázky procesního nástupnictví. Ustanovení § 107a o. s. ř. řeší případy, kdy v průběhu řízení dojde k převodu anebo přechodu práva, o které v tomto řízení jde (singulární sukcese). Typickým příkladem je přitom právě postoupení pohledávky. Za podmínek v citovaném ustanovení občanského soudního řádu obsažených může tuto hmotněprávní změnu následovat změna účastníků již probíhajícího soudního řízení.⁷¹ Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 31. ledna 2008, sp. zn. 29 Cdo 212/2008 na základě výše rozebíraného judikatorního pojetí § 308 obch. zák. formuloval stanovisko, podle kterého „zaniká plněním ručitele věřiteli věřitelova pohledávka vůči dlužníku a ručitel se stává novým věřitelem dlužníka v rozsahu, v jakém

⁶⁹ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3420.

⁷⁰ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1584.

⁷¹ Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. 4. vydání. Praha : Linde Praha, a. s., 2006, str. 160 – 161.

uhradil dlužníkův závazek. Ručitel tedy nabývá nového nároku na náhradu plnění, jež dlužníkovi věřiteli poskytl z titulu ručení. O případ podle § 107a o. s. ř., jenž řeší procesní nástupnictví při singulární sukcesi, proto nejde.“ Tomuto závěru přitakal Nejvyšší soud ČR v dalším svém rozhodnutí, jmenovitě v rozhodnutí ze dne 19. února 2009, sp. zn. 23 Cdo 148/2009, řka: „... v případě nároku vzniklého ve smyslu § 308 obch. zák., jenž je „novým“ nárokem na náhradu plnění poskytnutého věřiteli, nebyly ... splněny předpoklady pro vydání rozhodnutí podle ustanovení § 107a o. s. ř. ... Zákonná cesse podle ustanovení § 308 obch. zák. není právní skutečností, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práva, o němž jde v tomto řízení, a není tak splněn jeden z předpokladů, za nichž lze vyhovět návrhu podle ustanovení 107a o. s. ř..“

7. Spoluručení

Tutéž pohledávku lze zajistit ručením více osob. Teoreticky se nabízí mnoho variant, jak uspořádat vzájemný vztah mezi těmito osobami.

Vztah mezi spoluručiteli prošel už v dobách římského práva poměrně komplikovaným vývojem. Původní řešení bylo takové, že spolurukojmí byli zavázáni společně a nerozdílně. Proto *Lex Appuleia* zaváděla zvláštní žalobu, pomocí které se mohl ten ze spoluručitelů, který plnil více, než na něj připadalo, domáhat po ostatních adekvátní náhrady. Zásadní změnu přinesla *Lex Furia*, podle níž měl věřitel vždy rozdělit svou pohledávku mezi všechny spoluručitele, kteří byli v době splatnosti dluhu naživu. Věřitel tak mohl žalovat každého ze spoluručitelů jen z alikvotní části, která na něj připadala. Podíly všech spoluručitelů byly pevně určeny a nijak nezohledňovaly případnou nesolventnost některého ručitele. Tato právní konstrukce pochopitelně nevyžadovala jakékoliv vyrovnání mezi spolurukojmími, neboť každý plnil pouze to, co na něj připadalo.⁷²

Nové řešení přinesl reskript císaře Hadriána: spoluručitelé byli propříště zavázáni plnit celý dluh, ale mohli (nikoliv museli) využít tzv. *beneficium divisionis*. Věřitelova pohledávka nebyla *ipso iure* rozdělena mezi všechny spoluručitele, ale každý z nich, byl-li žalován, mohl takové rozdělení požadovat. Ku prospěchu věřitele šlo také

⁷² Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 119 – 120.

to, že pohledávka se již nerozdělovala automaticky mezi všechny ručitele, nýbrž jen mezi ty, kteří byli v době sporu přítomní a solventní. Riziko nesolventnosti některého ručitele tak již nenesl věřitel, ale ostatní ručitelé.⁷³ *Beneficium divisionis* vedlo k tomu, že nevznikala potřeba zvláštní žaloby proti spoluručitelům. Pouze ve zcela výjimečných případech, kdy *beneficium divisionis* nebylo lze použít, bylo plnivšímu ručiteli přiznáno *beneficium cedendarum actionum*: stejně jako na něj věřitel musel převést svou pohledávku za dlužníkem, musel mu postoupit též pohledávky za dalšími ručiteli. Za Justiniána bylo toto řešení zobecněno a *beneficium cedendarum actionum* přiznáno automaticky každému ručiteli (stejně jako každému solidárnímu dlužníkovi).⁷⁴

Pokud jde o spoluručení v režimu občanského zákoníku, kodex – bohužel nijak překvapivě – mlčí. V literatuře se lze setkat s názorem, že spoluručitelé nejsou zavázáni solidárně.⁷⁵ Jiní autoři se však s ohledem na historický a komparativní výklad, explicitní úpravu obchodního zákoníku a konečně též s ohledem na zájmy věřitele přiklánějí k názoru, že spoluručitelé zavázáni solidárně jsou.⁷⁶ Posledně uvedený závěr je jistě potřeba upřednostnit.

Obchodní zákoník otázku spoluručení upravuje výslovně a neponechává tak žádný prostor pochybnostem. Každý ze spoluručitelů ručí za celý závazek, ledaže by bylo ručení některého z nich omezeno, a to ať už v ručitelském prohlášení nebo v dohodě mezi ručitelem a věřitelem (§ 307 první věta obch. zák.). Spoluručitelé jsou k plnění jimi zajištěného závazku zavázáni společně a nerozdílně (§ 293 obch. zák.) podobně jako spoludlužníci (§ 307 i. f. obch. zák.).

Co se týče vztahu solidárních spoluručitelů k věřiteli, tento může požadovat plnění na kterémkoliv z nich a plnění kterýmkoliv z nich nabídnuté je povinen přijmout (§ 293 obch. zák.). Splní-li dluh jeden ručitel, povinnost ostatních zanikne (§ 511 odst. 1 obč. zák.). Pakliže dojde k zániku závazku některého z ručitelů bez uspokojení věřitele, závazku ostatních ručitelů se to nikterak nedotýká: počet spoluručitelů se sníží, ale výše

⁷³ Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 131 – 132.

⁷⁴ Zimmermann, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford : Oxford University Press, 1996, str. 136 – 137.

⁷⁵ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 969.

⁷⁶ Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1577.

zajištěné pohledávky zůstává nezměněna. Též promlčení pohledávky věřitele za určitým ručitelem působí jen ve vztahu němu a netýká se ostatních spoluručitelů

Ve vztahu ke spoluručitelům má ručitel stejná práva, resp. povinnosti jako spoludlužník (§ 307 obch. zák.). Podíly na dluhu všech spoluručitelů jsou zásadně stejné (§ 511 odst. 2 obč. zák.). Požaduje-li věřitel vůči určitému spoluručiteli více, než kolik na něj připadá, vzniká tomuto ručiteli vůči ostatním ručitelům právo předběžného postihu (§ 511 odst. 2 obč. zák.). Preventivní regres neruší solidaritu ručitelů ve vztahu k věřiteli, postavení věřitele se tím nemění. Splní-li ručitel více, než na něj připadá, získává vůči ostatním ručitelům právo následného regresu (§ 511 odst. 3 obč. zák.).⁷⁷

Tím ovšem není dotčeno ručitelovo postižní právo proti hlavnímu dlužníkovi.

8. Zánik ručení

Akcesorickou povahou ručení je dáno mj. také to, že ručitelský závazek zásadně zaniká spolu se zánikem jím zajišťovaného (hlavního) závazku (§ 311 odst. 1 obch. zák.). V zásadě přitom nezáleží na důvodu, z něhož hlavní závazek zaniká. Nejobvykleji závazek zaniká splněním dlužníkem (§ 559 obč. zák., § 324 obch. zák.). Mimo to lze zmínit např. dohodu věřitele a dlužníka o zrušení závazku (§ 572 odst. 2 obč. zák.), prominutí dluhu věřitelem (§ 574 odst. 1 obč. zák.), uplynutí doby, na níž byl závazek omezen (§ 578 obč. zák.) atd. atp.

Občanský zákoník stanoví v rámci vlastní úpravy ručení z uvedené zásady jedinou výjimku. Ustanovení § 549 obč. zák. určuje, že ručitel může odepřít plnění tenkrát, když věřitel zavínil, že pohledávka nemůže být uspokojena dlužníkem. Poté, co ručitel plnění odepře, jeho závazek zaniká.⁷⁸ Tento důvod zániku ručení se uplatní pouze v případě ručení, které se řídí občanským zákoníkem, protože judikatura dovodila, že ustanovení § 549 obč. zák. se na ručení podle obchodního zákoníku nepoužije. Podrobněji je tato otázka rozvedena výše v bodě...

Pokud jde o ručení v režimu obchodního zákoníku, výjimky, kdy i přes zánik hlavního závazku nadále trvá vedlejší závazek ručitelský, dispozitivně určuje ustanovení

⁷⁷ Podrobněji viz Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 80 – 81.

⁷⁸ Podrobněji viz Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1582 – 1583.

§ 311 odst. 2 obch. zák.

Zejména jde o případy, kdy hlavní závazek sice zanikl pro nemožnost plnění dlužníka, ale je nadále splnitelný ručitelem. Přirozeně se může jednat toliko o dodatečnou, následnou nemožnost plnění dlužníkem, jelikož právní úkon, jehož předmětem by bylo nemožné plnění, je absolutně neplatný (§ 37 odst. 2 obč. zák.). Jistou obtíž vyvolává ustanovení § 352 odst. 1 obch. zák., podle něhož pro oblast obchodních závazkových vztahů (§ 261, § 262 obch. zák.) platí, že plnění není nemožné, lze-li je uskutečnit pomocí jiné osoby. Pokud nastanou na straně dlužníka okolnosti, pro něž není s to svůj dluh splnit (tzv. subjektivní nemožnost plnění), vznikne tomuto dlužníkovi právní povinnost zajistit, aby bylo plněno s využitím někoho jiného.⁷⁹ Možnost plnění závazku pomocí jiné osoby v zásadě připouští § 331 a § 332 obch. zák.; výjimečně takto nelze postupovat, bylo-li plnění vázáno na osobní vlastnosti dlužníka (§ 332 odst. 1 první věta obch. zák.).⁸⁰ Jestliže tedy hypotéza § 311 odst. 2 obch. zák. kumulativně žádá zánik hlavního závazku pro nemožnost plnění dlužníkem, avšak splnitelnost dluhu jinou osobou – ručitelem, pak se zdá, že si protiřečí. Na každý pád je nepochybné, že situace, kdy bude plnění nemožné pro dlužníka, nebude však nemožné pro ručitele, může nastat v praxi jen zcela výjimečně.⁸¹

Další okolností, jež způsobuje zánik zajištěného závazku, nikoliv však ručení, je zánik právnické osoby, která je dlužníkem (k důsledkům zániku obchodní společnosti pro ručení společníků srov. bod...). Přestože jde o pravidlo výslovně uvedené ve vztahu k ručení v § 311 odst. 2 obch. zák., judikatura dovodila, že se uplatní u všech zajišťovacích prostředků poskytnutých třetími, od dlužníka odlišnými osobami.

Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 9. února 2006, sp. zn. 21 Cdo 1198/2005 vysvětlil, že „*princip akcesoriety je ... třeba vztáhnout jen k zajištěné pohledávce, a nikoliv k osobě dlužníka. Smysl zajištění pohledávky spočívá v tom, že věřitel, který nemůže být uspokojen dlužníkem z důvodů spočívajících v osobě dlužníka (včetně toho, že dlužník, který je právnickou osobou, zanikl bez právního nástupce), má nárok na*

⁷⁹ Eliáš, K. Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům. Právní praxe v podnikání, č. 7/1995.

⁸⁰ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3383.

⁸¹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1050.

uspokojení ze zajištění poskytnutého třetími osobami ... Povinnost náhradního dlužníka uspokojit věřitele (v případě, že dluh odpovídající zajištěné pohledávce nebyl včas splněn) tedy není (nemůže být) dotčena tím, že dluh odpovídající této pohledávce nemůže splnit zaniklá právnická osoba, která je dlužníkem. ... Uvedený závěr je obecně platný pro všechny právní prostředky zajištění závazků poskytnutého třetími osobami a ustanovení § 311 odst. 2 obch. zák. není ... výjimkou potvrzující zásadu ..., ale projevem uvedeného závěru, který byl – v zájmu právní jistoty – výslovně zmíněn v právní úpravě ručení v obchodních závazkových vztazích a který samozřejmě platí rovněž při zajištění pohledávky zástavním právem nebo jiným právním prostředkem zajištění poskytnutého třetí osobou.“

Ve světle právě citovaného právního názoru Nejvyššího soudu ČR proto můžeme dispozitivnosti druhého odstavce § 311 obch. zák. rozumět tak, že jí na rozdíl od všech jiných zajišťovacích právních nástrojů poskytovaných třetími osobami zákonodárce výslovně posvětil možnost docílit zániku ručení při zániku dlužnické právnické osoby. Odchyłka může být učiněna dohodou ručitele a věřitele, ale patrně také už při samém vzniku dobrovolného ručení v ručitelově prohlášení. U zákonného ručení však taková dohoda nepřichází v úvahu.⁸²

Občanský ani obchodní zákoník v rámci právní úpravy ručení zvláště neřeší situaci, kdy zemře dlužník – fyzická osoba. Podle § 579 obč. zák. smrtí dlužníka jeho dluh zásadně nezaniká. Zůstavitelovy závazky tvoří součást pozůstalosti a jako takové ze zákona přecházejí na dědice (§ 460 obč. zák.), a není-li dědiců, pak jako součást odúmrti přecházejí na stát (§ 462 obč. zák.). Dědicové i stát však za tyto dluhy odpovídají jen omezeně, a to do výše ceny nabytého dědictví, resp. odúmrti (§ 470 obč. zák., § 472 obč. zák.).

Již starší judikatura formulovala názor, dosud přijímaný, že pro trvání ani rozsah ručení tato zákonná úprava žádné důsledky nepředstavuje. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. ledna 1973, sp. zn. 1 Cz 78/72 se k této otázce uvádí: *„Povinnost ručitele má akcesorickou povahu. Tuto akcesoritu nutno ovšem chápat ... jen ve vztahu k pohledávce ..., nikoliv však ve vztahu k osobě dlužníka. Nezaniká-li tedy smrtí dlužníka ... povinnost plnit, pak nemůže zaniknout ani závazek ručitele. Na tom*

⁸² Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

nemůže nic změnit ani ustanovení § 470 o. z., neboť toto ustanovení upravuje toliko odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele a nikoliv přechod dluhů na ně. Nelze proto z něho dovodit ani to, že smrtí dlužníka zanikají jeho dluhy, pokud nejsou kryty aktivy, a ani to, že se vztahuje i na jiné osoby než dědice dlužníka. ... Ustanovení § 470 o. z. je speciálním ustanovením, které omezuje odpovědnost dědiců dlužníka, takže jenom ti mohou uplatnit vůči věřitelům omezenou odpovědnost. Nelze proto námitku dědice, že odpovídá za dluh zemřelého jen v rozsahu daném tímto ustanovením, považovat za námitku uvedenou v ustanovení § 54 odst. 2 o. z. (podle něhož ručitel může vůči věřiteli uplatnit všechny námitky, které by měl proti němu dlužník), neboť nejde o námitku vyplývající z postavení dlužníka, právě tak jako nelze vyvodit z něho omezení odpovědnosti ručitele za dluh zemřelého dlužníka jen do výše úměrné odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele.“ Nutno nicméně dodat, že právě citovaný závěr nepovažuje např. K. Eliáš za zcela nesporný.⁸³

Pokud jde o smrt ručitele, pak tato právní událost způsobuje zánik ručitelského závazku jen tehdy, nevznikla-li ručiteli za jeho života povinnost splnit zajištěný závazek místo dlužníka.⁸⁴ Pokud byla věřitelem učiněna výzva dlužníkovi podle § 548 odst. 1 obč. zák., popř. § 306 odst. 1 obch. zák. anebo byly naplněny okolnosti uvedené v druhé větě § 306 odst. 1 obch. zák., povinnost poskytnout věřiteli plnění z titulu ručení spadá do pozůstalosti a takto přechází na dědice nebo na stát (§ 460 obč. zák., § 462 obč. zák.). I zde se uplatní pravidlo, podle něhož dědicové a stát odpovídají za zůstavitelovy závazky jen do výše ceny toho, co nabyli (§ 470 obč. zák., § 472 obč. zák.). Dědicové neodpovídají za zůstavitelovy závazky solidárně, ale každý z nich jen v poměru ceny svého dědického podílu k ceně celého dědictví (§ 470 odst. 2 obč. zák.). Původně jednotná pohledávka věřitele se tak rozštěpí na několik dílčích podle počtu dědiců a hodnoty jednotlivých jejich dědických podílů.⁸⁵ Touto cestou vznikají dílčí závazky dědiců poskytnout věřiteli plnění, k němuž byl už za svého života povinen zůstavitel.

Uvést na tomto místě vyčerpávající výčet všech důvodů, jež mohou vést k

⁸³ Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.

⁸⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 139.

⁸⁵ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. III. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2007, str. 320.

zániku ručitelského závazku, vzhledem k jejich množství snad ani není možné. Ručení může zaniknout kupříkladu tím, že se věřitel svého práva vůči ručiteli vzdá, a to písemnou dohodou s ním (§ 574 obč. zák.); souhlas dlužníka se v tomto případě nevyžaduje a ani pro trvání hlavního závazku tento úkon žádné důsledky nemá. Bez toho, že by zanikl hlavní závazek, zaniká ručení také tehdy, dojde-li ke splnutí pohledávky z hlavního závazku s povinností z ručení v jedné osobě (§ 584 obč. zák.). To koneckonců plyne už ze skutečnosti, že věřitel stěží může ručením zajišťovat svou vlastní pohledávku. Mezi dalšími důvody zániku ručení by bylo možné vzpomenout např. uplynutí doby, na kterou bylo ručení omezeno (§ 578 obč. zák.), anebo splnění rozvazovací podmínky (§ 36 odst. 1, odst. 2 obč. zák.).

K zániku ručení by nepochybně došlo také tenkrát, splynula-li by v jedné osobě povinnost z ručení s povinností z hlavního závazku, protože podstatou ručení je existence třetí, od dlužníka odlišné osoby, která má plnit v případě, že svůj dluh nesplní sám dlužník. Dlužník nemůže být ručit za splnění svého dluhu.

Se změnou v osobě věřitele zásadně není zánik ručení spjat. Je nicméně možné, aby v prohlášení o převzetí ručení bylo jeho trvání omezeno toliko na jednoho konkrétního věřitele. Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 8. ledna 2003, sp. zn. 29 Odo 667/2001 uzavřel, že jestliže právní úprava ručení tento postup výslovně nezakazuje, „není v rozporu s touto zákonnou úpravou, ani ji neobchází (ust. § 39 obč. zák.), je-li ručitelský závazek omezen právě jen na dobu, po kterou bude resp. byla věřitelem banka. ... Je namístě připomenout, že umožňuje-li zákon zajištění pouze části závazku ručením (ust. § 307 odst. 2 obč. zák.), nelze ani zánik ručení, jehož trvání je vázáno jen na dosavadního věřitele, způsobený postoupením pohledávky dlužníka na dalšího věřitele, považovat za nedovolený. Není tedy možno ani přisvědčit námitce dovolatele, že by se v daném případě jednalo o obcházení úpravy postoupení pohledávky v ust. § 524 odst. 1 obč. zák.“ Tento názor Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 24. března 2004, sp. zn. 29 Odo 301/2002 potvrdil a dále rozvedl v tom, že „není rovněž opora pro to, aby jen z učiněné výzvy věřitele k plnění z ručení byla vyvozována změna závazku, na určitou dobu smluvně omezeného, na závazek v důsledku výzvy časově modifikovaný v tom smyslu, že nárok lze uplatnit i po době, na kterou byl závazek časově omezen.“

Specifické důsledky pro ručení v některých případech řeší občanský zákoník. Při privativní intercesi ručení zaniká za předpokladu, že ručitel nevyslovil se změnou v osobě dlužníka souhlas (§ 532 obč. zák.). Na druhou stranu pokud by šlo o změnu v osobě dlužníka nastalou ze zákona, tj. při zákonném přechodu závazků, ručení by v naprosto nezměněné podobě dál trvalo, a to i bez ručitelova souhlasu.

Změna obsahu hlavního závazku dohodou účastníků rovněž nemá z hlediska trvání ručení žádné důsledky. Ustanovení § 516 odst. 3 obč. zák. jen určuje, že došlo-li k této změně bez souhlasu ručitele, je tento oprávněn vůči věřiteli namítat všechno, co by mohl namítat, kdyby k dohodě nedošlo. Touto právní úpravou je ručitel chráněn před zhoršením svého postavení vyvolaným dohodou jiných osob – věřitele a dlužníka.

Důvodem zániku ručitelského závazku není ani dohoda věřitele a dlužníka na privativní novaci. Ručení zajišťuje nový závazek, avšak pokud s tím ručitel nevysloví souhlas, trvá ručení pouze v rozsahu původního, již zaniklého závazku a veškeré námitky proti tomuto závazku zůstávají zachovány (§ 572 odst. 1 obč. zák.).

Pokud jde o ručení v režimu obchodního zákoníku, citované ustanovení občanského zákoníku je zapotřebí chápat tak, že zakotvuje výjimku z kogentního § 311 odst. 1 obch. zák. Výklad, že by první odstavec § 311 obch. zák. byl zvláštním ustanovením ve vztahu k § 572 odst. 1 obč. zák. a že by tedy mělo ručení zaniknout rovněž v důsledku privativní novace, nezohledňuje smysl privativní novace a zjevně není správný.⁸⁶

Co se týče zániku zákonného ručení, lze v zásadě odkázat na vše, co bylo shora uvedeno ohledně zániku ručení dobrovolně převzatého. Zákonné ručení obchodní zákoník zakládá v rozmanitých případech. Není proto s podivem, že sám v některých případech stanoví zvláštní způsoby zániku ručení, které se jinde neuplatní.

Tak např. ručení komanditisty zaniká poté, co je do obchodního rejstříku zapsáno úplné splacení jeho vkladu (§ 93 odst. 1 obch. zák.). Podobně ručení společníka společnosti s ručením omezeným zaniká zápisem úplného splacení všech vkladů všech společníků této společnosti do obchodního rejstříku (§ 106 odst. 2 obch. zák.).

Zákonné ručení člena představenstva akciové společnosti podle ustanovení § 194

⁸⁶ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 234; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1050.

odst. 6 obch. zák. zaniká, jakmile tento společník uhradí škodu, kterou jí porušením své právní povinnosti způsobil. Přitom je třeba upozornit, že se šestý odstavec § 194 obch. zák. obdobně použije také v případě jednatelů (§ 135 odst. 2 obch. zák.), členů dozorčí rady společnosti s ručením omezeným (§ 138 odst. 2 obch. zák.) a akciové společnosti (§ 200 odst. 3 obch. zák.), členů představenstva družstva (§ 243 odst. 8 obch. zák.) a členů kontrolní komise družstva (§ 244 odst. 8 obch. zák.).

Výjimečně se lze setkat rovněž s časovým omezením trvání zákonného ručení. Ustanovení § 60 odst. 4 obch. zák. určuje, že ručení správce vkladů trvá pouze po dobu pěti let od vzniku obchodní společnosti.

9. Promlčení

Otázku promlčení je třeba v souvislosti s ručením zkoumat u dvou různých práv. Jde jednak o věřitelovo právo na plnění vůči ručiteli, které vzniká, nesplní-li dluh samotný dlužník, jednak o ručitelovo právo vůči dlužníkovi podle § 550 obč. zák., resp. § 308 obch. zák.

Právo věřitele proti ručiteli se promlčuje v obecné promlčecí době. U ručení v režimu občanského zákoníku činí promlčecí doba tři roky (§ 101 obč. zák.), u ručení v režimu obchodního zákoníku je čtyřletá (§ 397 obch. zák.). V obou případech by měl být její počátek určen dnem, kdy toto právo mohlo být poprvé uplatněno (§ 101 obč. zák., § 391 odst. 1 obch. zák.), tj. dnem uplynutí přiměřené doby po doručení výzvy věřitele ručiteli k zaplacení dlužné částky za dlužníka.⁸⁷ V zásadě proto platí, že promlčecí doba z ručitelského vztahu počíná běžet později než ta, která se vztahuje k věřitelově pohledávce za dlužníkem.⁸⁸

Výjimečně by mohlo promlčení věřitelova práva vůči ručiteli zahájit svůj běh již v den, kdy se dlužník dostane do prodlení. Tato situace by nastala, kdyby bylo smluveno anebo ručitelovým prohlášením stanoveno, že k věřitelovu nástupu na ručitele není nutná předchozí výzva dlužníkovi. Obchodní zákoník nevyžaduje uskutečnění výzvy dlužníkovi, nastanou-li okolnosti uvedené v druhé větě § 306 odst. 1 obch. zák.

Jiný pohled na věc prezentuje L. Kopáč. Soudí, že věřitelovo právo z ručení lze považovat podle § 393 odst. 1 obch. zák. v širším slova smyslu za právo vzniklé z porušení povinností dlužníka, což znamená, že jeho promlčení počíná vždy již porušením zajištěného závazku. Podle tohoto autora je vázání počátku běhu promlčecí lhůty u práva z ručení na marné uplynutí přiměřené doby po uskutečnění výzvy dlužníkovi problematické hned ve dvou ohledech: jednak proto, že počátek promlčecí doby je takto určen velmi vágně, jednak proto, že je ve svých důsledcích v rozporu s jednou ze zásad, na nichž úprava promlčení spočívá, totiž se zásadou nepřípustnosti

⁸⁷ Chalupa, L. Otázka určitosti a promlčení ručení v režimu obchodního zákoníku. Právní rádce, č. 1/2005.

⁸⁸ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 909; Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 231.

ovlivňování promlčení věřitelem.⁸⁹

První námitka má nepochybně svůj význam. Skutečnost, je-li určité právo promlčeno či ne, se stává předmětem sporu především v období, kdy by příslušná promlčecí doba měla přibližně uplynout, tj. v případě obecné promlčecí lhůty zhruba tři, resp. čtyři roky od události, jež je rozhodující pro její počátek. Řešení otázky počátku běhu přiměřené doby ve smyslu § 548 odst. 1 obč. zák., resp. § 306 odst. 1 obch. zák. a zejména pak její délky může být s časovým odstupem tři nebo čtyř let neobyčejně obtížné. Je však pochybné, můžeme-li se jen z tohoto důvodu uchýlit k tak extenzivní interpretaci § 393 odst. 1 obch. zák., jakou razí zmíněný autor. Je totiž nejasné, jak v takovém případě naložit s § 548 odst. 1 obč. zák., resp. § 306 odst. 1 obch. zák.: museli bychom uzavřít, že věřitel právo vůči ručiteli sice získá, ale nemůže je uplatnit.

Druhá námitka si zaslouží pečlivější rozbor. L. Kopáč poukazuje na tu skutečnost, že věřitel může oddalováním výzvy dlužníkovi fakticky nepřímo prodlužovat délku promlčecí doby svého práva vůči ručiteli. Proti tomu však lze vznést protiargument, že na základě ustanovení § 548 odst. 2 obč. zák., resp. § 306 odst. 2 obch. zák. je ručitel oprávněn uplatnit vůči věřiteli veškeré námitky, k jejichž uplatnění je oprávněn dlužník. Průtahy s výzvou dlužníkovi se přitom nijak nedotýkají běhu promlčecí doby věřitelova práva na plnění dluhu dlužníkem. Pokud by tedy věřitel otálel s výzvou dlužníkovi s tím, že by tímto způsobem zamýšlel nepřímo prodloužit promlčecí dobu svého práva vůči ručiteli, mohlo by dojít k promlčení jeho pohledávky vůči dlužníkovi, kteroužto skutečnost by následně byl oprávněn namítat také ručitel. Pravidlo, podle kterého může ručitel namítat promlčení jak věřitelova práva vůči sobě samému, tak věřitelova práva vůči dlužníkovi, nebezpečí nekalého jednání věřitele, jak na ně L. Kopáč upozorňuje, naprosto eliminuje.

Můžeme shrnout, že stanovisko L. Kopáče patrně není správné. V této věci lze ostatně argumentovat i tím, že začal-li by běh promlčecí doby věřitelova práva vůči ručiteli již dnem, kdy se dlužník dostane do prodlení, nastala by situace, kdy by toto promlčení sice už běželo, ale právo samo by ještě nemohlo být vykonáno. Věřitel totiž může požadovat plnění na ručiteli až po uplynutí přiměřené doby po doručení písemné výzvy dlužníkovi. Fakticky by tak doba, po níž může věřitel s úspěchem uplatnit své

⁸⁹ Kopáč, L. Obchodní kontrakty. I. díl. Praha : Prospektum, 1993, str. 342.

právo vůči ručiteli, nečinila tři nebo čtyři roky, nýbrž by byla zkrácena o dodatečnou přiměřenou dobu k plnění danou dlužníkovi.

Pokud jde o vztah ručitelského a hlavního závazku z hlediska promlčení, pak platí, že každý z těchto závazků se může promlčet samostatně. I když věřitel uplatní svá práva vůči ručiteli, promlčecí doba ve vztahu k hlavnímu dlužníkovi se nestaví, jelikož má vlastní režim (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. října 2000, sp. zn. 30 Cdo 2507/99). Ručitel se proti věřiteli může bránit námitkou promlčení hlavního dluhu (§ 548 odst. 2 obč. zák., § 306 odst. 2 obch. zák.); v takovém případě se však dovolává promlčení hlavního dluhu pouze s účinky pro sebe. Vznese-li naopak námitku promlčení hlavního dluhu sám dlužník, účinky promlčení nastávají jak vůči němu samotnému, tak vůči ručiteli.⁹⁰

Oba soukromoprávní kodexy přistupují odlišně k otázce důsledků uznání hlavního dluhu pro ručitelský závazek. Občanský zákoník v § 548 odst. 3 stanoví, uznání dluhu dlužníkem je vůči ručiteli účinné jen za předpokladu, že s ním tento vysloví souhlas. Obchodní zákoník naproti tomu důsledněji staví na akcesorické povaze ručení, když jeho § 323 odst. 3 určuje, že žádná z forem uznání závazku pro to, aby měla účinky také vůči ručiteli, nevyžaduje ručitelův souhlas.

Ustanovení § 310 obch. zák. určuje, že právo věřitele vůči ručiteli se nepromlčí před promlčením práva vůči dlužníkovi. Proto například i prodloužení promlčecí doby věřitelova práva vůči hlavnímu dlužníkovi jeho písemným prohlášením podle § 401 obch. zák. fakticky prodlužuje rovněž promlčecí dobu věřitelova práva vůči ručiteli. Občanskoprávní protějšek § 310 obch. zák. neexistuje. Přesto by se totožné pravidlo pravděpodobně dalo dovodit z akcesorické povahy ručení. Kromě toho by v úvahu připadala i analogie k § 100 odst. 2 obč. zák., podle kterého se zástavní právo nepromlčuje dříve než zajištěná pohledávka.⁹¹ Opodstatněnost rozdílného přístupu k

⁹⁰ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 289.

⁹¹ Tomu by mohl nasvědčovat též závěr vyjádřený v odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. února 2008, sp. zn. 21 Cdo 888/2007, podle kterého „z akcesorické povahy zástavního práva ... vyplývá zejména to, že promlčení zajištěné pohledávky může nastat, i když se dosud zástavní právo nepromlčelo, že však zástavní právo se nemůže promlčet dříve, dokud marně neuplyne promlčecí doba u zajištěné pohledávky. ... z pohledu ustanovení § 100 odst. 2 věty třetí obč. zák. je rozhodné pouze to, kdy se – podle příslušné hmotněprávní úpravy – promlčuje věřitelova pohledávka za (osobním) dlužníkem, zajištěná zástavním právem, i kdyby jeho předmětem byl majetek jiné osoby než dlužníka

promlčení u zástavního práva poskytnutého třetí osobou a u ručitelského závazku patrně nenalezneme.

Právo ručitele vůči dlužníkovi, jež nabývá na základě § 550 obč. zák., resp. § 308 obch. zák., se rovněž promlčuje v obecné promlčecí lhůtě.⁹² Běh této lhůty počíná ode dne, kdy ručitel uspokojil pohledávku věřitele.⁹³ Ručitelovo právo na plnění vůči dlužníkovi je zvláště upraveným majetkovým právem, které vzniká v okamžiku, kdy ručitel splní dlužníkům dluh.⁹⁴

Přestože se v souvislosti s § 550 obč. zák. i § 308 obch. zák. hovoří o „zákoně cesi“, o žádný převod ani přechod pohledávky se nejedná (viz výše bod 6 této kapitoly). Neuplatní se tak ani ustanovení § 111 obč. zák. či § 400 obch. zák.; promlčecí doba ručitelova práva vůči dlužníkovi nijak nenavazuje na promlčecí dobu věřitelova práva vůči dlužníkovi.

této pohledávky.“

⁹² Pokud jde o ručení podle občanského zákoníku, je důležité uvědomit si, že právo nabyté ručitelem poté, co splní dlužníkům dluh, není bezdůvodným obohacením ve smyslu § 454 obč. zák. Ručitel je nositelem právní povinnosti věřitele uspokojit, a proto nelze konstatovat, že by se dlužník na úkor ručitele bezdůvodně obohatil. Neuplatní se proto ani zvláštní úprava promlčecí doby u bezdůvodného obohacení podle § 107 obč. zák. (Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 583.). V případě ručení v režimu obchodního zákoníku uvedený závěr platí také (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. června 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003). Z hlediska promlčení to však nemá žádný význam. Skutečnost, že obchodní zákoník na rozdíl od občanského zákoníku výslovně neupravuje počátek běhu promlčecí doby a její délku, pokud jde o právo na vydání bezdůvodného obohacení, znamená, že tyto otázky je zapotřebí řešit dle obecných ustanovení obchodního zákoníku o promlčení (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. června 2003, sp. zn. 35 Odo 619/2002). Ať už tedy pojmeme nárok ručitele vůči dlužníkovi jako nárok z bezdůvodného obohacení, nebo zvláště upravené majetkové právo, promlčuje se za zcela shodných podmínek.

⁹³ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 974.

⁹⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 138.

Kapitola II.

Zákonné ručení

a vklady do základního kapitálu

Významnou zásadou, jež se uplatňuje v právu obchodních společností, je ochrana jejich věřitelů. Vzhledem k oddělení společníků od společnosti, její samostatné právní osobnosti a majetkové autonomii jeví se jako nezbytné přijmout určitá opatření chránící věřitele. Pokud jde o osobní obchodní společnosti, je zřejmé, že dostatečně tuto úlohu plní institut neomezeného ručení společníků (kromě komanditistů) za závazky společnosti. V kapitálových obchodních společnostech se naproti tomu klade důraz na základní kapitál.

Obchodní zákoník vymezuje pojem základní kapitál tak, že jde o „peněžní vyjádření souhrnu peněžitých i nepeněžitých vkladů všech společníků do základního kapitálu společnosti“ (§ 58 odst. 1 obch. zák.). Jakkoliv se zde zákonodárce dopustil známého prohřešku proti formální logice, totiž tzv. definice kruhem, je z citovaného zákonného ustanovení dostatečně zřejmé, co je základním kapitálem myšleno. Jedná se o číslo vyjadřující v peněžních jednotkách hodnotu vkladů, jež se společníci zavázali vnést do společnosti. Jde o numerický údaj tvořící jakožto jeden z vlastních zdrojů financování majetku společnosti součást vlastního kapitálu (§ 58 odst. 1 i. f. obch. zák.); jako takový se základní kapitál v rozvaze (bilanci) vykazuje na straně pasiv (§ 6 odst. 4 obch. zák.).⁹⁵

Základní kapitál představuje na straně jedné účetně (nikoliv však právně) dluh společnosti vůči jejím společníkům,⁹⁶ „poněvadž společnost jim dluží hodnotu majetku, jež vložili“, na straně druhé „tvoří obecnou zástavu věřitelů společnosti.“⁹⁷ Určitá

⁹⁵ Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 328, 353 – 355.

⁹⁶ Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 83.

⁹⁷ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 48.

problematicnost posledně jmenované úlohy základního kapitálu záleží v tom, že účetní číslo samo o sobě nemůže věřitelům poskytnout žádnou garanci.⁹⁸

Význam běžně přisuzovaný základnímu kapitálu ve Spojených státech amerických a státech Evropské unie se poměrně výrazně liší. Jestliže je v USA do značné míry opouštěna představa základního kapitálu jako jakési minimální záruky pro věřitele,⁹⁹ evropské komunitární právo společností nadále setrvává na doktríně reálné tvorby a udržení základního kapitálu.¹⁰⁰ S americkým skeptickým odklonem od základního kapitálu jako prostředku ochrany věřitelů tak kontrastuje evropský přístup založený na víře, že institut základního kapitálu dosud není překonaný. Avšak rozhodli-li se evropský zákonodárce nerezignovat na uplatňování garanční funkce základního kapitálu a máme-li tudíž skutečně považovat základní kapitál za určitou záruku pro věřitele, je nezbytně nutné stanovit určitá pravidla bránící tomu, aby se tento nestal pouhým prázdným číslem a aby si podržel jakousi vypovídací hodnotu. O takovouto úpravu se ve vztahu k akciovým společnostem snaží druhá, kapitálová směrnice o obchodních společnostech (směrnice Rady 77/91/EHS ve znění pozdějších změn).¹⁰¹

Čelit nebezpečí fiktivnosti základního kapitálu je třeba jednak pravidly týkajícími se nakládání s majetkem společnosti tak, aby nebylo ohroženo krytí základního kapitálu, jednak prostředky vztahujícími se vůbec k jeho vlastní tvorbě. Posledně jmenované nástroje směřující k reálné tvorbě základního kapitálu se přirozeně

⁹⁸ Sama výše základního kapitálu neprozrazuje nic ohledně velikosti a struktury majetku společnosti. Největší korelaci mezi velikostí základního kapitálu a velikostí majetku společnosti bychom vysledovali v okamžiku jejího vzniku: společnost s věcmi a hodnotami, jež do ní byly společníky vneseny, dosud nedisponovala a rovněž nesplacené vklady jsou v podobě pohledávek za příslušnými společníky součástí jejího majetku. Avšak může se stát, že už i v této chvíli je údaj o základním kapitálu pouhým fiktivním číslem, jemuž reálně rozsah majetku společnosti vůbec neodpovídá. Tím spíše potom platí, že s rostoucím časovým odstupem od jeho vytvoření, stává se základní kapitál stále méně směrodatným ukazatelem finančního zdraví a hospodářské kondice společnosti, až nás nakonec zpravuje toliko o tom, jaká byla výše vkladů, jež se kdysi zavázali společníci do základního kapitálu obchodní společnosti vložit.

⁹⁹ Rozdíl lze shledat zejména v tom, že americké právo ve srovnání s kontinentálně evropským přístupem mnohem méně dbá na reálnou tvorbu základního kapitálu při zakládání společnosti, když koneckonců v zásadě ani nestanoví žádný požadavek na minimální výši základního kapitálu. Pokud jde o americký protějšek evropské koncepce udržení základního kapitálu, plní obdobnou úlohu především tzv. test insolvence opírající se však spíše než o institut základního kapitálu o celkové hospodářské poměry společnosti. K tomu více Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 79 – 81.

¹⁰⁰ Pelikánová, I. Doktrína udržení základního jmění a privatizace. Právní praxe v podnikání, č. 7/1999.

¹⁰¹ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 194 a násl.

uplatňují v právní úpravě vkladů do základního kapitálu společnosti.

1. Nepeněžitě vklady

Jak uvedeno výše, základní kapitál představuje peněžní vyjádření sumy vkladů, jež byly do společnosti vneseny jejími společníky (§ 58 odst. 1 obch. zák.). Povinnost poskytnout vklad jako jedna z majetkových povinností společníků primárně vyplývá z ustanovení § 58 odst. 2 obch. zák., jenž stanoví obligatorní tvorbu základního kapitálu ve všech formách společností s výjimkou veřejné obchodní společnosti, když však ani v ní přirozeně není jeho fakultativní vytváření vyloučeno.

Vklad představuje hodnotu, jíž se společník zavazuje vnést do společnosti za účelem nabytí či zvýšení podílu v ní. Uzavřením společenské smlouvy, resp. přistoupením k ní, vzniká společníkovi právní povinnost poskytnout společnosti vklad; protiplněním je účast na společnosti.¹⁰² Vzniká tak právní vztah mezi společností a jejím společníkem, když jedním z prvků obsahu tohoto právního poměru je povinnost posledně jmenovaného poskytnout společnosti určité plnění. Tomuto společníkově závazku z jeho pohledu korelativně odpovídá právo na podíl ve společnosti.

Lze lišit vklady záležející v penězích (vklady peněžité) a ty, jejichž předmětem jsou jiné penězi ocenitelné hodnoty (vklady nepeněžité). V souvislosti s nepeněžitými vklady zcela klíčového významu nabývá otázka jejich praktické využitelnosti při podnikání společnosti, resp. určení jejich reálné, nikoliv jen deklarované ceny. Není proto překvapivé, že se s touto kategorií vkladů potenciálně otevírá prostor pro vytváření fiktivního základního kapitálu. Právo obchodních společností stojící na konceptu reálné tvorby základního kapitálu pak nemůže než na tato nebezpečí reagovat restriktivní a převážně kogentní úpravou, jež nadto obsahuje dostatek prostředků, jimiž je zajištěno, že společnost skutečně získá majetkové hodnoty odpovídající výši základního kapitálu.

Právě v takto shora nastíněném kontextu je zapotřebí chápat i případy zákonného ručení v souvislosti s vkladovou povinností společníků. Jedná se o zákonné ručení nabyvatelů podílů za to, že převodce společnosti poskytne peněžité plnění, jež jí má kompenzovat nenabytí předmětu nepeněžitého vkladu nebo jeho sníženou hodnotu, a dále zákonné ručení vkladatele pohledávky za její dobytost.

Je důležité upozornit, že na základě § 260 obch. zák. se úprava vkladů do

¹⁰² Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 71.

základního kapitálu společností přiměřeně použije také pro družstva. Vše, co je uvedeno níže, proto *mutatis mutandis* platí také v případě nepeněžitých vkladů členů družstva.

1.1. Zákonné ručení podle § 59 odst. 2 obch. zák.

Obchodní zákoník pamatuje na situaci, kdy na obchodní společnost nepřejde majetkové (zejména vlastnické) právo k předmětu nepeněžitého vkladu, přestože se tento považuje za splacený.¹⁰³ Potřeba dosáhnout stavu, kdy společnost opravdu získá majetek odpovídající základnímu kapitálu, vede k založení povinnosti toho společníka, který se k poskytnutí tohoto vkladu zavázal, zaplatit hodnotu nepeněžitého vkladu v penězích,¹⁰⁴ společnost je oproti tomu povinna tomuto společníkovi vrátit nepeněžitý vklad, který od něj převzala, a to kromě případů, kdy by jej byla povinna vydat oprávněné osobě (§ 59 odst. 2 čtvrtá věta obch. zák.).

Obchodní zákoník určuje, že převede-li společník podíl na jiného, ručí za splnění závazku zaplatit hodnotu nepeněžitého vkladu v penězích nabyvatel podílu. Výjimku v tomto ohledu představují toliko takové převody, k nimž došlo na českém nebo

¹⁰³ Na základě vedlejší věty příslovečné přípustkové „*přestože se nepeněžitý vklad považuje za splacený*“ lze klást řadu otázek. I. Pelikánová je toho názoru, že si na tomto místě zákonodárce zjevně protirečí, hovoří-li současně o tom, že se vklad považuje za splacený a že majetkové právo k němu na společnost nepřešlo. Jmenovaná autorka dospívá k závěru, že „*čtvrtá věta tak může být chápána jenom jako poukaz na úpravu splnění podle § 60 odst. 2 a vyjádření skutečnosti, že přesto ke splnění nedošlo.*“ Odpověď na tento problém má svůj význam též z hlediska kvalifikace právní povinnosti společníka zaplatit společnosti hodnotu nepeněžitého vkladu v penězích. I. Pelikánová, vycházejíc z toho, že závazek splatit vklad nebyl splněn, ji může považovat za povinnost z titulu odpovědnosti za právní vady, protože „*vznik nové povinnosti namísto povinnosti původní a nesplněné není v rozporu s odpovědnostní povahou této nové povinnosti. Odpovědnostní povinnost může být takto konstruována, přestože dnešní doktrína dává přednost konstrukci odpovědnosti za vady jako modifikaci předchozího závazku.*“ (Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 65 – 66.) Naproti tomu podle názoru S. Plívy tím, že obchodní společnost nenabude majetkové právo k předmětu nepeněžitého vkladu, „*ze zákona dochází ke změně obsahu závazku společníka, který se k poskytnutí zavázal. Tento společník je povinen zaplatit hodnotu vkladu v penězích.*“ Toto pojetí čtvrté věty § 59 odst. 2 obch. zák. tedy vychází z toho, že původní vkladová povinnost nebyla splněna a nezanikla, nýbrž se změnila v povinnost zaplatit hodnotu vkladu v penězích. (Plíva, S. Změny v obecné úpravě obchodních společností. Právo a podnikání, č. 7–8/1996.) Do třetice J. Dědič přichází s konstrukcí, podle níž se vzájemně nevylučuje, aby vklad sice byl splacen, avšak majetkové právo k němu na společnost nepřešlo (např. proto, že vkladatel nebyl vlastníkem vnášené věci). Povinnost splatit nepeněžitý vklad byla splněna, a proto zanikla. Povinnost poskytnout obchodní společnosti peněžní plnění odpovídající hodnotě nepeněžitého vkladu tak jmenovaný autor chápe jako povinnost zcela novou, na původní vkladové povinnosti v tomto smyslu nezávislou. (Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 365 – 366.)

¹⁰⁴ V důvodové zprávě k novele č. 370/2000 Sb. se uvádí, že motivem pro tuto právní úpravu „*je to, aby věřitelé, kteří důvěřovali v ocenění nepeněžitého vkladu a v to, že daná majetková hodnota se skutečně stala majetkem společnosti, nemohli být uvedeni v omyl.*“

zahraničním regulovaném trhu s investičními nástroji, popř. v českém nebo zahraničním mnohostranném obchodním systému s investičními nástroji (§ 59 odst. 2 i. f. obch. zák.). Vynořují se zde určité důležité otázky.

Podíl je definován jako účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti (§ 61 odst. 1 obch. zák.). V právní nauce panuje názorová nejednotnost při hledání odpovědi na otázku, můžeme-li za součást podílu považovat též právní povinnost záležející v zaplacení peněžní částky obchodní společnosti, jež jí má nahradit to, že nedošlo k převodu majetkového práva k předmětu nepeněžitého vkladu (§ 59 odst. 2 čtvrtá věta obch. zák.).

Uvedená právní povinnost podle I. Pelikánové nahrazuje povinnost společníka vnést do společnosti nepeněžitý vklad, k níž se zavázal. Vyjdeme-li z tohoto pojetí, pak jestliže povinnost splatit vklad je součástí podílu, mělo by totéž platit i o povinnosti zaplatit peněžitou částku podle čtvrté věty § 59 odst. 2 obch. zák.¹⁰⁵ Touto úvahou však autorka zcela vylučuje možnost vzniku zákonného ručení: pokud by měla povinnost k peněžitému plnění přejít na nabyvatele, stal by se touto cestou on sám dlužníkem společnosti, pročež by byl vznik jeho ručitelského závazku z podstaty věci nemožný.

Jinak chápe povinnost podle čtvrté věty § 59 odst. 2 obch. zák. J. Dědič. V jeho pojetí se jedná o povinnost zcela novou, protože vklad se již považuje za splacený a vkladová povinnost tedy zanikla. Z tohoto důvodu dochází k závěru, že povinnost zaplatit hodnotu nepeněžitého vkladu v penězích podle § 59 odst. 2 obch. zák. nesdílí právní osud podílu, nýbrž je – jak výslovně toto ustanovení určuje – vázán na osobu společníka, „*který se k poskytnutí tohoto vkladu zavázal*“. Tuto povinnost podle jmenovaného autora proto nemá kterýkoliv majitel podílu, ale jen ten, který měl daný nepeněžitý vklad do společnosti vložit. Jinými slovy právní povinnost poskytnout společnosti peněžité plnění podle § 59 odst. 2 obch. zák. není součástí podílu a tedy převodem podílu nedochází ke změně povinného subjektu.¹⁰⁶ Stanovisko, že tato povinnost nesleduje právní osud podílu a jejím nositelem i po případném převodu podílu zůstává převodce, sdílí také I. Štenglová.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 68.

¹⁰⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 366.

¹⁰⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H.

Nahlédneme-li do důvodové zprávy k zákonu č. 370/2000 Sb., jímž byl novelizován obchodní zákoník, zjistíme, že záměr zákonodárce šel právě tímto směrem. V důvodové zprávě se lze mimo jiné dočíst, že za stavu právní úpravy předcházejícího uvedené novely „*obchodní zákoník neřešil výslovně důsledek převodu podílu a právního osudu povinnosti zaplacení místo poskytnutí nepeněžitého vkladu. Podle navrhované právní úpravy nepřechází povinnost poskytnout peněžité plnění na nabyvatele podílu s tím, že nabyvatel ručí za splnění této povinnosti.*“

Je tedy zřejmé, že převodem podílu není nikterak dotčena povinnost převodce zaplatit společnosti hodnotu nepeněžitého vkladu v penězích. I po převodu podílu tato povinnost nadále dopadá na převodce, nabyvatel za splnění této povinnosti pouze ručí. Podle J. Dědiče však ručení nabyvatele nevzniká v případech přechodu podílu, čemuž nasvědčuje i dikce § 59 odst. 2 obch. zák. („*převede-li společník podíl na jiného*“).¹⁰⁸

Výjimku, kdy ke vzniku ručení nabyvatele podílu nedojde, stanoví poslední věta § 59 odst. 2 obch. zák. tak, že převod podílu by musel být uskutečněn na regulovaném trhu s investičními nástroji nebo v mnohostranném obchodním systému s investičními nástroji. Pokud jde o pojmy regulovaný trh s investičními nástroji a mnohostranný obchodní systém s investičními nástroji, tyto jsou definovány v § 55, resp. § 69 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, v platném a účinném znění (dále jen „zákon o podnikání na kapitálovém trhu“). Investičními nástroji jsou zejména investiční cenné papíry [§ 3 odst. 1 písm. a) zákona o podnikání na kapitálovém trhu], těmi pak mohou být především akcie nebo obdobné cenné papíry představující podíl na společnosti nebo jiné právnické osobě [§ 3 odst. 2 písm. a) zákona o podnikání na kapitálovém trhu] anebo cenné papíry je nahrazující [§ 3 odst. 2 písm. c) zákona o podnikání na kapitálovém trhu].

Obchodní zákoník určuje, že podíl v žádné z forem obchodních společností s výjimkou akciové společnosti nemůže být představován cenným papírem (§ 61 odst. 1 obch. zák.). Cenným papírem, do něhož je inkorporován podíl akcionáře, je akcie (§ 155 odst. 1 obch. zák.). Cenným papírem, jenž nahrazuje akcii za situace, kdy upisovatel nesplatil celý emisní kurs upsané akcie před zápisem akciové společnosti do

Beck, 2006, str. 208.

¹⁰⁸ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 366.

obchodního rejstříku, je zatímní list (§ 176 odst. 3 obch. zák.).

Důvodem výjimky, kdy ručení nabyvatele podílu nevzniká, je ochrana investorů, kteří na regulovaných trzích nebo v mnohostranných obchodních systémech nakupují, protože není v jejich silách ověřit si, zda převodce již svou povinnost splnil.¹⁰⁹

1.2. Zákonné ručení podle § 59 odst. 7 obch. zák.

Proces vzniku obchodní společnosti, tj. nového právního subjektu, si vždy žádá určitý čas. Je ohraničen dvěma okamžiky: na straně jedné založením společnosti, na straně druhé jejím samotným vznikem. Založení společnosti spočívá zásadně v uzavření společenské či zakladatelské smlouvy (§ 57 odst. 1 obch. zák.), event. ve vyhotovení zakladatelské listiny (§ 57 odst. 3 obch. zák.). Výjimku představuje postupné (sukcesivní) založení akciové společnosti, kdy se proces jejího založení završuje až příslušným rozhodnutím ustavující valné hromady. Co se týče vzniku obchodní společnosti, platí, že tato vzniká dnem, ke kterému byla zapsána do obchodního rejstříku (§ 62 odst. 1 obch. zák.); zápisu do obchodního rejstříku je v tomto případě přiznán konstitutivní význam.

S ohledem na časový rozestup mezi založením společnosti a jejím vznikem, je namísto zabývat se problémem snížení skutečné hodnoty předmětu nepeněžitěho vkladu oproti ceně, jíž tento dosahoval v době založení. Vedle faktických vad předmětu nepeněžitěho vkladu může být faktorem způsobujícím jeho nižší cenu v době vzniku společnosti např. též záměrné nadhodnocení jeho ceny při jejím založení. Na tyto případy pamatuje ustanovení § 59 odst. 7 obch. zák., v němž tak lze opět spatřovat jeden z prostředků, jež směřují k zabezpečení reálné tvorby základního kapitálu, potažmo jeho ochranné (garanční) funkce.

Dojde-li k situaci, že je hodnota předmětu nepeněžitěho vkladu v době vzniku společnosti nižší, než jak byla stanovena při jejím založení, ukládá obchodní zákoník tomu společníkovi, který daný vklad splatil, povinnost rozdíl nahradit (§ 59 odst. 7 první věta obch. zák.). Potřeba zabezpečit, aby společnost skutečně nabyla majetek, jenž odpovídá výši základního kapitálu, je aktuální nejen při vzniku společnosti, ale též při zvyšování základního kapitálu. Povinnost vyrovnat společnosti rozdíl mezi hodnotou

¹⁰⁹ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 366.

nepeněžitého vkladu, na jakou byl oceněn, a jeho skutečnou hodnotou v době splacení, proto nutně doléhá také na společníka, jehož vkladem se takto základní kapitál zvyšuje (§ 59 odst. 7 druhá věta obch. zák.). Úprava je kogentní a odchýlení od ní není přípustné. Citované ustanovení však co do způsobu náhrady dává společníkům volnost, když pouze dispozitivně určuje, že není-li ve společenské smlouvě či stanovách uvedeno něco jiného, doplatí příslušný společník rozdíl v penězích.

Kogentně je však určena povinnost společníka hradit újmu v penězích, spočíval-li nepeněžitý vklad ve zřízení či převedení práva užívání nebo požívání na dobu určitou a toto právo před uplynutím určené doby zaniklo (§ 59 odst. 7 třetí věta obch. zák.).

Obě zmíněné povinnosti stanoví obchodní zákoník objektivně bez ohledu na důvod vzniku rozdílu hodnot či důvodu zániku práva užívání nebo požívání. Pokud by však snížení hodnoty vkladu nebo zánik uvedených práv způsobila sama společnost, bylo by nepochybně namístě zvažovat použití § 265 obch. zák.¹¹⁰

Stejně jako tomu bylo u právní povinnosti podle čtvrté věty § 59 odst. 2 obch. zák., ani povinnost podle § 59 odst. 7 obch. zák. nesdílí právní osud převáděného podílu a zavázaným zůstává převodce. Nabyvatele podílu nelze považovat za přímého dlužníka, neboť jemu ze zákona povinnost splatit vklad nevznikla.¹¹¹ V případě, že společník převede svůj podíl ve společnosti na jinou osobu, ručí nabyvatel podílu za splnění shora uvedených právních povinností převodcem.

Jak ale dále stanoví poslední věta § 59 odst. 7 obch. zák., zákonné ručení nabyvatele podílu nevzniká, pokud k nabytí podílu došlo na českém nebo zahraničním regulovaném trhu s investičními nástroji či v českém nebo zahraničním mnohostranném obchodním systému s investičními nástroji.

1.3. Zákonné ručení podle § 59 odst. 6 obch. zák.

Ustanovení § 59 odst. 6 obch. zák. výslovně připouští, aby byla společníky jako předmět vkladu použita mj. též pohledávka. Zmíněné ustanovení obchodního zákoníku pak, pokud jde o právní režim převodu pohledávky, odkazuje na přiměřenou aplikaci

¹¹⁰ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 211.

¹¹¹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 212.

ustanovení o postoupení pohledávek. Právní úprava postoupení pohledávky je obsažena v § 524 až § 530 obč. zák.

Obchodní zákoník sám v předmětném § 59 odst. 6 stran převodu pohledávky přináší jediné speciální pravidlo, když určuje, že „*společník, který převedl na společnost jako nepeněžitý vklad pohledávku, ručí za dobytost této pohledávky do výše jejího ocenění*“. Jakkoliv vypadá citovaná formulace poměrně jasně a bezproblémově, vznáší se kolem ní určité pochybnosti.

Především je zde spor o to, jedná-li se vůbec o další z četných případů zákonného ručení v obchodním zákoníku, nebo jde spíše o odpovědnost společníka. Zkoumané zákonné ustanovení v minulosti prošlo jistým vývojem a pro naše účely může být užitečné si tento vývoj připomenout. Původní znění tehdejšího § 59 odst. 4 obch. zák. žádné zvláštní ustanovení o odpovědnosti či ručení společníka vkládajícího do společnosti pohledávku neobsahovalo. Teprve novelizací obchodního zákoníku zákonem č. 142/1996 Sb. byla do nyní už pátého odstavce § 59 přidána věta, podle níž společník limitovaně odpovídá za dobytost převáděné (vkládané) pohledávky. Následně novelou č. 370/2000 Sb., která posunula úpravu vkladu pohledávky dále do šestého odstavce § 59, bylo slovo „*odpovídá*“ nahrazeno slovem „*ručí*“, kterýžto stav právní úpravy již zůstal nezměněn.

Nutno však podotknout, že již v době, kdy obchodní zákoník hovořil o odpovědnosti, byli někteří představitelé právní nauky toho názoru, že se ve skutečnosti jedná o zákonné ručení. Tak např. M. Zahradníčková, vycházejíc ze srovnání s obdobným ustanovením § 527 odst. 2 obč. zák., vykládala text zákona tak, že jde o zákonné ručení, a formulaci o odpovědnosti považovala za zřejmý zákonodárcův omyl způsobený překotností legislativního procesu.¹¹² T. Pohl byl méně kategorický, když poznamenal, že „*z výrazu "odpovídá za" není patrné, zda jde o ručení nebo jinou odpovědnost. Zákonodárce měl patrně na mysli ručení ze zákona, ale měl tuto skutečnost vyjádřit výslovně.*“¹¹³ Konečně jiní autoři, kupříkladu S. Plíva, se více drželi zákonného textu a přistoupili na to, že se jedná o odpovědnost.¹¹⁴ Důvodová zpráva k

¹¹² Zahradníčková, M. Novelizace § 59 ObchZ ve vztahu zejm. k obchodním společnostem. Právní praxe v podnikání, č. 1/1998.

¹¹³ Pohl, T. O novele obchodního zákoníku. Právní praxe v podnikání, č. 3/1997.

¹¹⁴ Plíva, S. Změny v obecné úpravě obchodních společností. Právo a podnikání, č. 7–8/1996.

novele č. 370/2000 Sb. o skutečných úmyslech zákonodárce mnoho neprozrazuje, když pouze konstatuje, že „v § 59 odst. 6 v návaznosti na právní úpravu v občanském zákoníku se nově uvádí, že postoupitel ručí za dobytost postoupené pohledávky a nikoliv odpovídá, jak stanoví dosavadní právní úprava.“

Pochybnosti ohledně toho, jedná-li se o odpovědnost či ručení, se nicméně objevují i dnes. Jak bylo naznačeno výše, ustanovením, jež v rámci obecné občanskoprávní úpravy postoupení pohledávky koresponduje s námi zkoumaným § 59 odst. 6 obch. zák., je § 527 odst. 2 obč. zák. Ustanovení § 527 obč. zák. upravuje v odst. 1 odpovědnost¹¹⁵, v odst. 2 pak ručení postoupitele. V literatuře se lze setkat s tím, že jsou ve vztahu k druhému odstavci § 527 obč. zák. používány pojmy odpovědnost a ručení *promiscue*, a to bez jakéhokoliv vysvětlení.¹¹⁶ Jinde se sice připouštějí jisté rozpaky, avšak uznává se, že mluví-li kodex o ručení, skutečně tím i ručení myslí.¹¹⁷

I. Pelikánová nicméně uvedený závěr nepřijímá a argumentuje přitom komparací s ustanovením, které dnešnímu § 527 obč. zák. předcházelo, totiž § 1397 obecného občanského zákoníku.¹¹⁸ Dnešní občanský zákoník tak podle jmenované autorky pouze mechanicky převzal z dřívější úpravy slovo „ručí“, přičemž však zároveň opomenul zohlednit posun, k němuž v mezidobí došlo v právní terminologii. „*Mělo-li by se jednat o skutečné ručení,*“ uzavírá I. Pelikánová, „*zákonodárce by pravděpodobně řekl, že vzniká ručení za závazek dlužníka, protože „ručení za dobytost“ je nonsens, který je*

¹¹⁵ V literatuře je toto ustanovení občanského zákoníku považováno za odpovědnost za existenci (pravost) pohledávky v době postupu (Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 943.). Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 29. listopadu 2007, sp. zn. 29 Odo 1366/2005 vyslovil následující stanovisko: „*Nárokem z titulu odpovědnosti postoupitele za existenci (pravost) pohledávky postoupané za úplatu ve smyslu ustanovení § 527 odst. 1 písm. a) obč. zák. může být škoda nebo jiná újma vzniklá postoupníku tím, že se nestal místo postoupitele věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem. Postupník se typově může domáhat vůči svému postoupiteli především vrácení zaplacené úplaty.*“

¹¹⁶ Viz Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 943 – 944. Takovéto zaměňování je však teoreticky nesprávné, neboť se jedná o dva samostatné právní instituty. V podrobnostech srov. Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1574.

¹¹⁷ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008, str. 1505.

¹¹⁸ Ustanovení § 1397 OoZ znělo: „*Kdo postoupí pohledávku bezplatně, tedy daruje, neručí za ni dále. Stane-li se však postup úplatným způsobem; ručí převodce příjemci jak za pravost, tak i za dobytost pohledávky, nikdy však za více, než obdržel od příjemce.*“ Naproti tomu úprava skutečného ručení v dnešním smyslu (rukojemství) vypadala v § 1346 OoZ takto: „*Kdo se zaváže k uspokojení věřitele pro případ, že prvý dlužník nesplní závazku, nazývá se rukojmí a dohoda, učiněná mezi ním a věřitelem, smlouva rukojemská. Prvý dlužník zůstává tu vždy ještě hlavním dlužníkem a rukojmí přistupuje jen jako náhradní dlužník.*“

nutno vyložit. Odpovědnost za vadu spočívající v nedobytnosti ovšem nonsens není, a proto kontextu odpovídá lépe toto řešení přes terminologickou nedůslednost občanského zákoníku, k níž se novelou č. 370/2000 Sb. připojil bez rozumného důvodu i obchodní zákoník. ¹¹⁹ K právě uvedenému lze ostatně doplnit, že i starý § 66 obč. zák. ve znění před novelou č. 509/1991 Sb. hovořil v této souvislosti o odpovědnosti postupitele za dobytost pohledávky, nikoliv o jeho ručení. ¹²⁰

Závěr, že i přes dikci § 527 odst. 2 obč. zák., resp. § 59 odst. 6 obch. zák. se jedná o odpovědnost, nikoliv o ručení, by nicméně bylo lze poměrně snadno zpochybnit. Je možno totiž namítnout, že dopustil-li se zákonodárce chyby a mylně zaměnil slova „odpovědnost“ a „ručení“, projevilo by se to zřejmě též v prvním odstavci § 527 obč. zák. Ten však od zmiňované novely č. 509/1991 Sb. hovoří o odpovědnosti, přičemž od nabytí své účinnosti nikdy ani nedoznal žádných změn. Spíše se tedy zdá, že se zákonodárce od právní úpravy v obecném občanském zákoníku i původním § 66 obč. zák. odchýlil úmyslně a tedy vědomě. ¹²¹

Pokud jde o navrhovanou právní úpravu postoupení pohledávky v osnově nového občanského zákoníku, i zde jeho autoři stavějí na koncepci odpovědnosti za existenci pohledávky a ručení za její dobytost. ¹²² V doprovodném textu důvodové zprávy se uvádí toliko to, že „*nová úprava ... upřesňuje podmínky a rozsah ručení postupitele za postoupenou pohledávku...*“. Návrh zákona o obchodních korporacích se

¹¹⁹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI, 2004, str. 77.

¹²⁰ Ustanovení § 66 obč. zák. před novelou č. 509/1991 Sb. znělo: „*Byla-li pohledávka postoupena za úhradu, odpovídá věřitel, který ji postoupil, tomu, komu byla postoupena, za to, že v době postoupení trvala. Za její dobytost odpovídá věřitel pouze tehdy, bylo-li to smlouveno, a to jen do výše přijaté úhrady s příslušenstvím.*“

¹²¹ Sám zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, resp. důvodová zpráva k němu v tomto ohledu příliš nápomocni nejsou. V důvodové zprávě se o tom, proč byla odpovědnost za dobytost pohledávky nahrazena ručením, vůbec nic nepraví. Věta „*upravuje se postoupení pohledávky...*“ toho o záměrech zákonodárce věru mnoho neprozrazuje.

¹²² Úpravu odpovědnosti, resp. ručení cedenta nalezneme v § 1563 návrhu nového občanského zákoníku. § 1563 odst. 1 by měl znít: „*Byla-li pohledávka postoupena za úplatu, odpovídá postupitel postupníkovi až do výše přijaté úplaty s úroky za existenci a ručí za dobytost pohledávky, ledaže postupník pohledávku přijal na vlastní nebezpečí, anebo věděl-li, že pohledávka je budoucí, nejistá nebo nedobytná.*“ V následujícím odst. 2 by mělo stát: „*Postupitel neručí za dobytost postoupené pohledávky, stala-li se nedobytnou až po postoupení buď náhodou, anebo nedopatřením postupníka. Nedopatření lze postupníku přičíst zejména, nevymáhá-li pohledávku, jakmile se stala splatnou, odloží-li splatnost pohledávky nebo opomene-li si opatřit jistotu v době, kdy to bylo možné.*“ Pro úplnost se patří doplnit text odst. 3: „*Jinak platí o právním poměru postupitele a postupníka obdobně ustanovení § 1599 až § 1611 s výjimkou § 1609 a 1610 odst. 2.*“

ohledně vkladu pohledávky od stávající právní úpravy věcně neodchyluje;¹²³ důvodová zpráva to jen potvrzuje: „*Přiměřené použití ustanovení ... o postoupení pohledávky, pokud je předmětem vkladu ... pohledávka, zůstává zachována, a to včetně ručení převodce za dobytost cedované pohledávky. ... Zákon pouze stanoví, že na převod pohledávky se přiměřeně použijí ustanovení o. z. o cesi.*“ Zohledníme-li skutečnost, že jsou oba tyto právní předpisy dlouhodobě a důkladně připravovány předními odborníky, zdá se, že jejich znění lze považovat za další doklad záměrného odklonu od řešení v obecném občanském zákoníku.

Přínejmenším pro účely této práce proto vycházejme z toho, že § 59 odst. 6 obch. zák. stejně jako § 527 odst. 2 obč. zák. skutečně upravují ručení. Ručením za dobytost pohledávky je třeba rozumět povinnost společníka uhradit rozdíl mezi hodnotou plnění, jež bylo společností (resp. správcem vkladu před vznikem společnosti) vydobyto od dlužníka, a oceněním pohledávky podle posudku znalce.¹²⁴

Jak § 527 odst. 2 obč. zák., tak i § 59 odst. 6 obch. zák. se vztahují na ručení postupitele (cedenta) při úplatném postoupení pohledávky.¹²⁵ Rozdíl mezi nimi je ten, že zatímco občanský zákoník upravuje pouze fakultativní ručení cedenta, obchodní kodex zakládá obligatorní zákonné ručení vkladatele pohledávky. Dodejme, že § 59 odst. 6 obch. zák. se týká všech forem společností¹²⁶ a že jeho kogentní povaha neumožňuje, aby se v něm uvedenému právnímu následku společník jakkoli vyhnul.

Ručení je v obou případech limitováno: při běžné úplatné cesi vyšší přijaté úplaty spolu s úroky, při vkladu pohledávky do základního kapitálu společnosti vyšší jejího ocenění. Pohledávka je nepeněžitým vkladem (viz i výslovné znění § 59 odst. 6 obch. zák.) a jako takové je jí i pod vlivem komunitárního práva věnována zvýšená pozornost.

Hodnota všech nepeněžitých vkladů musí být, nestanoví-li obchodní zákoník jinak, uvedena ve společenské, resp. zakladatelské smlouvě nebo zakladatelské listině (§ 59 odst. 3 věta první obch. zák.). Dohodou ve společenské smlouvě oceňují

¹²³ Vklad pohledávky má být regulován ustanovením § 32 odst. 2 zákona o obchodních korporacích, který by měl znít následovně: „*Na splacení nepeněžitého vkladu, jehož předmětem je pohledávka, se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o postoupení pohledávky. Společník ručí za její dobytost do výše jejího ocenění.*“

¹²⁴ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 384.

¹²⁵ Vnesení pohledávky jakožto vkladu do obchodní společnosti má povahu úplatného postoupení pohledávky, protože společník (cedent) na oplátku jako protiplnění obdrží podíl ve společnosti. Viz Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 384.

¹²⁶ Plíva, S. Změny v obecné úpravě obchodních společností. Právo a podnikání, č. 7–8/1996.

nepeněžitě vklady společníci veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti.¹²⁷ Pokud jde o nepeněžitý vklad do kapitálových obchodních společností, stanoví se jejich hodnota podle posudku znalce nezávislého na společnosti a jmenovaného soudem (§ 59 odst. 3 věta druhá obch. zák.). Posledně uvedená povinnost představuje rozšíření nad rámec druhé směrnice, když tato ji požaduje pouze ve vztahu k akciovým společnostem (čl. 1 odst. 1, čl. 10 směrnice Rady 77/91/EHS v platném znění). Rozsah zákonného ručení společníka vkládajícího pohledávku je tak omezen hodnotou této pohledávky, jež je uvedena ve shora jmenovaných dokumentech, nikoliv hodnotou podílu, který tímto vkladem získal, nebo nominální hodnotou pohledávky.¹²⁸ Je zřejmé, že v důsledku této právní úpravy se riziko umělého nadsazování hodnoty vkládaných pohledávek snižuje.

Až dosud jsme se zabývali těmi záležitostmi, které jsou v § 527 odst. 2 obč. zák. a § 59 odst. 6 obch. zák. řešeny odlišně; ze vztahu zvláštního k obecnému samozřejmě jednoznačně plyne, že úprava v obchodním zákoníku má přednost (*lex specialis derogat legi generali*). Nabízí se ale otázka, připadá-li do úvahy přiměřené použití úpravy obsažené v § 527 odst. 2 obč. zák. v části věty za středníkem, podle níž ručení za dobytost pohledávky „zaniká, jestliže postupník nevymáhá postoupenou pohledávku na dlužníkovi bez zbytečného odkladu u soudu.“

Při hledání odpovědi na naznačenou otázku je zapotřebí zohlednit tu skutečnost, že smyslem obligatorního zákonného ručení společníka – cedenta je zajištění reálné tvorby základního kapitálu a tedy jeho garanční (ochranné) funkce. Kdybychom si představili situaci, že by společnost – cesionář vloženou pohledávku nevymáhala, a kdybychom současně připustili, že v důsledku toho by zaniklo i zákonné ručení společnickovo, viděli bychom, že výsledkem je základní kapitál jako nic neříkající, fiktivní a prázdné číslo. Nadto si nelze nevšimnout, že sám dotčený společník by byl ve snaze setrást ze sebe břímě ručitelského závazku motivován působit v tom směru, aby společnost jím vloženou pohledávku bez zbytečného odkladu nevymáhala. Lze proto jen stěží souhlasit s J. Dědičem, podle kterého se pravidlo o zániku ručení použije i v tomto případě.¹²⁹

Můžeme shrnout, že ačkoliv s výše uvedenou výjimkou v literatuře ani judikatuře otázka eventuálního přiměřeného použití pravidla uvedeného v § 527 odst. 2

¹²⁷ Skála, M., Skálová, J. Ceny u obchodních společností a družstva. Ceny v účetnictví a daních, č. 56/2002.

¹²⁸ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 384.

¹²⁹ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 384.

obč. zák. v části věty za středníkem na základě odkazu § 59 odst. 6 obch. zák. řešena není, lze snad mít za to, že se citované pravidlo v případě vkladu pohledávky do základního kapitálu společnosti neuplatní. Na druhou stranu je třeba uznat, že argumentace založená toliko na respektování principu reálného vytváření základního kapitálu nemusí být právě přesvědčivá ve vztahu k neomezeně ručícím společníkům osobních obchodních společností. To už ale koneckonců souvisí také se systematikou kodexu a zařazením přísné úpravy nepeněžitých vkladů mezi obecná ustanovení o obchodních společnostech, přestože tato má s ohledem na existenci neomezeného ručení společníků (vyjma komanditistů) osobních obchodních společností svůj praktický význam jen ve vztahu ke kapitálovým obchodním společnostem a z nich pak zejména akciové společnosti (srov. i čl. 1 odst. 1 směrnice Rady 77/91/EHS v platném znění).

2. Správa a splácení vkladů před vznikem společnosti

Obchodní zákoník umožňuje a v některých případech dokonce povinně předepisuje, aby byly vklady zcela nebo zčásti splaceny již před vznikem společnosti. Zejména je třeba připomenout nepeněžitě vklady do kapitálových společností, o nichž obchodní zákoník stanoví, že před zmíněným momentem musejí být zcela splaceny (§ 59 odst. 2 třetí věta obch. zák. ve spojení s § 36 písm. c), d) obch. zák.). S povinností splnit aspoň zčásti vkladovou povinnost dříve, než sama společnost vůbec začne právně existovat, se dále setkáváme v ustanoveních věnovaných úpravě společnosti s ručením omezeným nebo akciové společnosti. Kromě toho se na splácení vkladů před vznikem společnosti mohou dohodnout sami společníci, a to u všech forem společností.

Neexistuje-li v době splácení vkladu obchodní společnost, do jejíhož základního kapitálu je vklad poskytován, vyvstává potřeba upravit osud hodnot, které byly předmětem vkladového závazku, v mezidobí od jejich splácení (§ 60 odst. 2 obch. zák.) do vzniku obchodní společnosti jako právního subjektu (§ 62 odst. 1 obch. zák.). Východisko bylo nalezeno v institutu správy vkladů (§ 60 obch. zák.).¹³⁰

Okruh osob, jež mohou na základě pověření obsaženého ve společenské či zakladatelské smlouvě zastávat funkci správce vkladů, je omezen toliko na zakladatele dané společnosti (§ 60 odst. 1 první věta obch. zák.). Jedinou výjimku v tomto ohledu představuje možnost pověřit správou peněžitých vkladů banku, třebaže tato není stranou společenské, resp. zakladatelské smlouvy (§ 60 odst. 1 druhá věta obch. zák.).

Zákonné ručení v souvislosti se správou a splácením vkladů před vznikem společnosti vzniká ve dvou situacích. Předně jde o ručení správce vkladu, vydá-li tento nepravdivé prohlášení o splácení vkladů (§ 60 odst. 4 obch. zák.). Se zákonným ručením zakladatelů se setkáváme tehdy, nedojde-li ke vzniku obchodní společnosti, k němuž směřovala společenská, resp. zakladatelská smlouva a do jejíhož základního kapitálu byly vklady poskytnuty (§ 60 odst. 3 obch. zák.).

Nutno připomenout, že obecná ustanovení o společnostech jsou zásadně přiměřeně použitelná rovněž na družstvo (§ 260 obch. zák.). Proto i pro správu a splácení vkladů do

¹³⁰ Eliáš, K. K některým sporným otázkám souvisejícím s vklady do obchodních společností. Právní praxe v podnikání, č. 4/1996.

základního kapitálu družstva před jeho vznikem platí přiměřeně vše, co je uvedeno níže.

2.1. Zákonné ručení podle § 60 odst. 4 obch. zák.

První zmiňovaný případ zákonného ručení, totiž zákonné ručení podle § 60 odst. 4 obch. zák., souvisí, jak naznačeno výše, s prohlášením o splacení vkladů. Správci vkladů je v citovaném zákonném ustanovení uložena povinnost vydat písemné prohlášení o splacení vkladů jednotlivými společníky, které tvoří přílohu návrhu na zápis do obchodního rejstříku (§ 60 odst. 4 obch. zák., § 32 odst. 2 obch. zák.). Pakliže správce vkladů v tomto prohlášení uvede vyšší částku, než jaká je splacena, dolehne na něj závazek ručení za dluhy dané obchodní společností.

První obtíž, s níž je zapotřebí se vypořádat, představuje obrat „*uvedl v prohlášení vyšší částku, než která je splacena*“. Výraz „vyšší částku“ patrně nelze interpretovat tím způsobem, že by se tento vztahoval toliko k peněžitým vkladům. Rovněž nepeněžité vklady musejí být oceněny v penězích, a to buď dohodou stran ve společenské smlouvě u osobních obchodních společností, nebo na základě znaleckého posudku u společností kapitálových (§ 59 odst. 3 obch. zák.). Peníze ostatně i u nepeněžitých vkladů sehrávají úlohu obecného denominátoru hodnoty (zúčtovací jednotky).¹³¹ Na základě těchto důvodů se zdá, že také nesprávné udání výše splacených nepeněžitých vkladů zakládá zákonné ručení správce vkladů.

Opačné stanovisko nicméně razí I. Pelikánová, podle které může ručení vzniknout při splacení peněžitých vkladů, nikoli však nepeněžitých. Argumentuje přitom následovně: „*Není jasné, co se v takovém případě má rozumět vyšší částkou, než která byla splacena. Společník předá nepeněžitý vklad a správce v prohlášení buď jenom uvede, že vklad byl předán, nebo uvede částku podle společenské smlouvy.*“¹³²

Můžeme si však klást otázku, co by se stalo, kdyby správce vkladů v prohlášení uvedl, že nepeněžitý vklad byl splacen, přestože k jeho splacení vůbec anebo částečně nedošlo. Přitom nelze zapomínat, že pro kapitálové společnosti platí z dobrých důvodů přísné pravidlo, podle něhož musejí být nepeněžité vklady v každém případě splaceny

¹³¹ Samuelson, P., Nordhaus, W. *Ekonomie*. 18. vydání. Praha : Svoboda, 2007, str. 514; Bakeš, M. a kol. *Finanční právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 468.

¹³² Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 103.

před zápisem výše základního kapitálu do obchodního rejstříku [§ 59 odst. 2 třetí věta obch. zák. ve spojení s § 36 písm. c), d) obch. zák.].

Sama I. Pelikánová chápe prohlášení o splacení vkladů jako zvláštní druh kvitance, jehož funkce nesměruje k ochraně plnicích dlužníků (zde upisovatelů, vkladatelů), nýbrž ke kontrole rejstříkového soudu.¹³³ Jestliže by mělo být smyslem zákonného ručení v tomto případě podpořit obsahovou správnost prohlášení správce vkladů jakožto zvláštního druhu listiny „o skutečnostech, které mají být do obchodního rejstříku zapsány“ (§ 32 odst. 2 obch. zák.), potom je nerozumné vyjimat z působnosti zkoumaného ustanovení obchodního zákoníku nepeněžitě vklady. Přijmeme-li za svůj závěr, že ručení při vnášení nepeněžitých vkladů nemůže vzniknout, redukuje se význam jedné ze záruk správnosti a pravdivosti prohlášení o splacení vkladů, a to navíc zrovna u toho typu vkladů, jenž je českým i komunitárním právem vnímán nejcitlivěji.

Na tento problém je důležité podívat se s vědomím toho, že funkci zákonného ručení podle § 60 odst. 4 obch. zák. o poznání více sluší ten výklad, podle něhož ručitelství správce vkladů vzniká také při nesprávném uvedení hodnoty splaceného nepeněžitě vkladu. Kromě zabezpečení správnosti prohlášení správce vkladů nelze opomíjet ani hledisko ochrany zájmů věřitelů vznikající společnosti. Z řečeného vyplývá, že se zdá být správná taková interpretace zkoumaného ustanovení, podle níž se toto týká jak vkladů peněžitých, tak těch, které spočívají v jiné penězi ocenitelné hodnotě. Tento názor zastávají např. S. Plíva¹³⁴ nebo M. Břeň¹³⁵.

Rozsah zákonného ručení je omezen výší rozdílu mezi skutečnou částkou splacených vkladů a částkou, kterou správce vkladů ve svém prohlášení nepravdivě uvedl. Toto omezení nicméně v obchodním zákoníku nebylo vždy. Ve znění před novelou č. 370/2000 Sb. bychom žádný limit ručení nenalezli. Ručitelství správce vkladů byl za takových okolností velmi tíživý, což obzvláště vynikne tehdy, představíme-li si, že by odchylka částky udávané v prohlášení o splacení vkladů od částky reálně splacených vkladů byla pouze nepatrná. Na rozsah ručení totiž neměl žádný vliv rozdíl mezi sumou splacených hodnot vkladů, jak tuto uvádí správce vkladů

¹³³ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 102.

¹³⁴ Plíva, S. Majetkové vklady do obchodních společností – 2. část. Právo a podnikání, č. 6/1994.

¹³⁵ Břeň, M. Správce vkladu u společnosti s ručením omezeným. Právní rozhledy, č. 5/2000.

ve svém prohlášení, a sumou skutečně splacenou.¹³⁶ Z původního znění obchodního zákoníku byla zřejmá velice přísná sankční povaha tohoto ručitélského závazku. I proto I. Pelikánová vyjadřovala názor, že zákonné ručení pokrývalo jen ty závazky společnosti, jež tato nebyla s to plnit právě v důsledku nesprávnosti v prohlášení o splacení vkladů. „*Chybí-li příčinná souvislost,*“ uzavírá autorka, „*není možné mluvit o ručení správce vkladu.*“¹³⁷

Od účinnosti zmiňované novely č. 370/2000 Sb. je zákonné ručení správce vkladů limitováno výší rozdílu mezi jím v prohlášení udávanou a skutečnou částkou splacených vkladů. Otázka, jež se přirozeně nabízí, zní, zda i za této změněné právní úpravy je rozhodující kauzální nexus mezi nepravdivým údajem uvedeným v prohlášení o splacení vkladů a neschopností společnosti dostát svému konkrétnímu závazku, anebo je taková okolnost naprosto bez právního významu. Vyjdeme-li z toho, že ani před uvedenou novelou obchodního zákoníku nebyla existence podmínky takovéto příčinné souvislosti zcela nesporná, a zohledníme-li dále výrazné zmírnění, k němuž ohledně ručitélské povinnosti správce vkladů došlo, lze patrně uzavřít, že zkoumané zákonné ustanovení požadavek kauzálního vztahu mezi nesprávností prohlášení a neschopností společnosti plnit své dluhy neobsahuje a ani z něj nijak nevyplývá.

Zákonné ručení správce vkladů podle § 60 odst. 4 obch. zák. je rovněž omezeno v čase: trvá po dobu pěti let od zápisu společnosti do obchodního rejstříku. Společnost vzniká dnem, ke kterému byla zapsána do obchodního rejstříku (§ 62 odst. 1 obch. zák.). Ve shodě s pravidly počítání času (§ 122 obč. zák.) proto docházíme k závěru, že ručitélský závazek správce vkladů zaniká v den, který se označením a číslem shoduje se dnem, kdy společnost vznikla. Není-li takový den v posledním měsíci, kterážto situace může v námi rozebíraném případě nastat jen tehdy, dojde-li ke vzniku společnosti 29. února přestupného roku, případně konec lhůty na jeho poslední den, tj. 28. únor. Pokud by poslední den připadl na sobotu, neděli anebo svátek, je posledním dnem nejbližší následující pracovní den.

Pakliže by správce vkladů plnil až poté, co uplyne pět let od vzniku obchodní společnosti, došlo by na straně věřitele, jemuž bylo toto plnění poskytnuto, k

¹³⁶ Eliáš, K. K některým sporným otázkám souvisejícím s vklady do obchodních společností. Právní praxe v podnikání, č. 4/1996.

¹³⁷ Pelikánová, I. Ochrana věřitelů v akciové společnosti. Obchodní právo, č. 7/1997.

bezdůvodnému obohacení. Správce vkladů by již v té době nebyl ručitelem, což znamená, že by ve smyslu § 451 odst. 2 obč. zák. plnil z právního důvodu, který odpadl (*condictio causa data causa non secuta*).¹³⁸ V takovém případě by se mohl domáhat vrácení plnění.¹³⁹

Časové omezení zákonného ručení správce vkladů má i další rozměr. Na rozdíl např. od institutu promlčení rozhodně nestačí, aby žaloba, již by se věřitel domáhal plnění z titulu ručení, nejpozději v poslední den došla soudu. Se zahájením soudního řízení totiž není spojeno žádné „stavení“ pětileté doby trvání ručitelského závazku podle § 60 odst. 4 obch. zák. Velice závažné důsledky pak má ustanovení § 154 odst. 1 o. s. ř., podle kterého je pro rozsudek rozhodující stav v době jeho vyhlášení. Toto pravidlo se přitom vztahuje i na rozhodování v odvolacím řízení (§ 211 o. s. ř.). Věřitel se tedy musí svého práva vůči ručiteli domáhat s poměrně velkým časovým předstihem před zánikem jeho ručení, protože jinak riskuje, že v průběhu soudního řízení pozbude aktivní věcnou legitimaci a tudíž že se svou žalobou neuspěje.

Existence ručitelského závazku správce vkladů není nikterak dotčena zánikem příslušné obchodní společnosti – dlužnice: časový limit pěti let ode dne vzniku obchodní společnosti platí také tehdy, pokud tato již dříve zanikla. Na trvání ručení nemá vliv ani ta okolnost, zda budou vklady, ohledně kterých byla ve správcově prohlášení udána nepravdivá informace o jejich splacení, následně splaceny ve větším

¹³⁸ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 574, 581 – 582

¹³⁹ Právo na vydání bezdůvodného obohacení by se v takovém případě řídilo buď občanským nebo obchodním kodexem podle toho, jakému režimu by podléhalo ručení správce vkladu. Režim zákonného ručení správce vkladu za závazky společnosti by závisel na jejich povaze. Pokud by se zákonné ručení správce vkladů řídilo obchodním zákoníkem, potom i právo na vydání bezdůvodného obohacení by spadalo pod režim tohoto kodexu, což má svůj význam zejména z hlediska promlčení. Tento závěr potvrzuje např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. června 2003, sp. zn. 35 Odo 619/2002, kde se mj. dočteme, že „skutečnost, že obchodní zákoník nemá vlastní úpravu bezdůvodného obohacení, neznamená, že závazkový vztah vzniklý mezi tím, kdo se obohatil, a tím, na jehož úkor se takto obohatil, nemůže být svou povahou vztahem obchodním. Je-li (v daném případě) závazkový vztah založený mezi účastníky smlouvou ... vztahem obchodním, má nepochybně obchodní povahu i závazkový vztah vzniklý z bezdůvodného obohacení, k němuž došlo proto, že původní právní důvod plnění (obchodní smlouva) odpadl. ... Skutečnost, že obchodní zákoník výslovně neupravuje počátek běhu promlčecí doby a její délku, pokud jde o právo na vydání bezdůvodného obohacení (na rozdíl od občanského zákoníku – srov. jeho § 107), pak neznamená nutnost aplikace právní úpravy občanského zákoníku, nýbrž pouze to, že tyto otázky je zapotřebí řešit dle obecných ustanovení obchodního zákoníku o promlčení (dle jeho § 391 a § 397).“

rozsahu nebo dokonce plně.¹⁴⁰ Rozhodující je tady pouze fakt nesprávného údaje v prohlášení; jeho právní důsledky nemohou být popsáním způsobem dodatečně vyloučeny či překonány.

Rovněž zmíněné časové omezení zákonného ručení správce vkladů zakotvila v obchodním zákoníku až novela č. 370/2000 Sb. a i ono představuje výrazné zmírnění do té doby velice přísné právní úpravy. Ručitelský závazek podle původního znění § 60 odst. 4 obch. zák. nebyl nikterak časově limitován a mohl trvat naprosto neomezeně i poté, co sama společnost zanikla (§ 311 odst. 2 obch. zák. ve spojení s § 312 obch. zák.).¹⁴¹ Jediný prostředek, k němuž se za těchto okolností mohl správce vkladů utéci, tak mohla představovat toliko námitka promlčení.

Můžeme tedy učinit shrnutí, že dřívější přísný sankční charakter zákonného ručení doléhajícího na základě § 60 odst. 4 obch. zák. na správce vkladů po novele z roku 2000 poněkud ustupuje do pozadí, oproti čemuž naopak dochází k posílení jeho úlohy jako prostředku ochrany zájmů věřitelů obchodní společnosti. Jestliže podle původního znění bylo lze zákonné ručení správce vkladů podle § 60 odst. 4 obch. zák. chápat takřka výlučně jako poměrně přísnou sankci za porušení určité právní povinnosti, dnes v něm můžeme mnohem více než dříve spatřovat čistě zajišťovací právní prostředek. Tomu odpovídá hlavně způsob omezení ručení správce vkladů co do jeho rozsahu a trvání.

Význam zákonného ručení správce vkladu jako zvláštního druhu sankce zde přesto stále převažuje. Uvedený závěr plyne zejména ze skutečnosti, že zákonné ručení správce tíží v nezměněném rozsahu i poté, co později dojde k řádnému a úplnému splacení všech vkladů. Podpůrně lze tento soud doložit též na tom, že ručení při naplnění hypotézy námi rozebírané právní normy dopadá i na správce vkladů u osobních obchodních společností. U těchto forem obchodních korporací přitom v zásadě všichni společníci tak jako tak neomezeně za dluhy společnosti ručí a co se komanditistů týče, nebude pravděpodobně častým jevem, aby tito byli ve společenských smlouvách správou vkladů pověřováni.

V žádném případě ale nemůžeme přehlédnout, že se na tomto místě opět

¹⁴⁰ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI, 2004, str. 103.

¹⁴¹ Břeň, M. Správce vkladu u společnosti s ručením omezeným. Právní rozhledy, č. 5/2000.

střetáváme s dalším právním nástrojem, který má za cíl zajistit reálnou tvorbu základního kapitálu a tím předejít nebezpečí jeho fiktivnosti, resp. chránit věřitele společnosti. Lze jej tak volně přiřadit k výše rozebíraným případům zákonného ručení podle § 59 odst. 2, odst. 6 a odst. 7 obch. zák.

2.2. Zákonné ručení podle § 60 odst. 3 obch. zák.

Právní úprava v obchodním zákoníku musí reagovat na eventualitu, kdy společnost, jež měla podle společenské či zakladatelské smlouvy vzniknout, nakonec nevznikne. Za těchto okolností ohledně splacených vkladů platí, že tyto musejí být bez zbytečného odkladu spolu s plody a užitky z nich vráceny těm společníkům, kteří je dříve v souladu s obchodním zákoníkem a společenskou či zakladatelskou smlouvou splatili (§ 60 odst. 3 obch. zák.).

Za splnění této právní povinnosti správce vkladů ručí bez jakéhokoli omezení rukou společnou a nerozdílnou všichni zakladatelé – strany společenské či zakladatelské smlouvy (§ 60 odst. 3 i. f. obch. zák.). Posledně uvedené je třeba korigovat především v tom směru, že ručení pochopitelně nedoléhá na toho ze zakladatelů, který byl ve společenské či zakladatelské smlouvě podle § 60 odst. 1 obch. zák. pověřen správou splacených vkladů, neboť on sám zde vystupuje jako dlužník. Podstata ručení přitom spočívá právě v tom, že existuje osoba od dlužníka odlišná, jež má plnit teprve tenkrát, pokud dlužník sám není schopen či ochoten dostát své povinnosti. Kromě toho se ručitelem dále nestává ani ten ze zakladatelů, jemuž má být jím dříve splacený vklad vrácen, protože je pojmově vyloučeno, aby věřitel ručil za splnění své vlastní pohledávky. I kdyby teoreticky došlo ke splynutí ručitelského závazku a práva na plnění od ručitele v jedné osobě, jmenovaný závazek i jemu odpovídající právo by zanikly (§ 584 obč. zák.).

Jestliže zákonné ručení podle čtvrtého odstavce § 60 obch. zák. plní úlohu sankce, jež má za cíl přimět správce vkladů k řádnému plnění určité právní povinnosti, představuje týž institut ve třetím odstavci ryze zajišťovací prostředek. Jeho účel netkví v ničem jiném než v posílení jistoty, že zakladatelé, jimž svědčí právo na vrácení splacených vkladů včetně plodů a užitků z nich, budou uspokojeni. Další odlišnost dvou shora rozebíraných případů zákonného ručení týkajících se správy a splácení vkladů

před vznikem společnosti s tou první svým způsobem souvisí. Záleží v tom, že zatímco ručení správce vkladů má význam především navenek vůči třetím osobám – věřitelům společnosti, ručení podle § 60 odst. 3 obch. zák. je záležitostí čistě vnitřního vztahu mezi dotčenými zakladateli – účastníky společenské, popř. zakladatelské smlouvy.

Kapitola III.

Zákonné ručení

společníků obchodních společností a členů družstev

Obchodními společnostmi upravenými obchodním zákoníkem jsou veřejná obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným a akciová společnost. Obchodní zákoník ve svém § 56 odst. 1 prohlašuje bez výjimky všechny formy obchodních společností za právnické osoby. Rovněž družstvo je právnickou osobou typu korporace (§ 221 odst. 1, § 222 odst. 1 obch. zák.).

Přiznání povahy právnické osoby všem společnostem a družstvu má dalekosáhlý význam. Obchodní korporace je způsobilá mít práva a povinnosti, ona sama vstupuje do právních vztahů a ona sama v nich může být věřitelkou i dlužnicí. Z právních úkonů obchodní korporace nevznikají společníkům či členům práva ani povinnosti.¹⁴²

¹⁴² Za první republiky, v éře všeobecného obchodního zákoníku, nebyly za právnické osoby považovány veřejná obchodní společnost a komanditní společnost. Nesmírný rozdíl mezi pojetím obchodní společnosti jako society, nebo jako korporace, lze demonstrovat alespoň na dvou soudních rozhodnutích z té doby. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. května 1920, sp. zn. Rv II 58/20 se uvádí: „Stanoví-li [všeobecný obchodní zákoník], že může obchodní společnost pod svou firmou nabývatí práv a brátí na se závazky, že může žalovati a žalovaná býti, nestává se tím společnost právnickou osobou, poněvadž není tu zvláštního neosobního jmění, odloučeného od společníků, pro které by provozováním obchodní živnosti vzcházela práva a vznikaly závazky, nýbrž jsou to veřejní společníci sami, kteří obchod provozují a veškerá právní jednání pro sebe uzavírají, práv nabývají a závazky na se berou, žalují a žalováni jsou, ovšem vše to pod společným jménem firmy.“ Podobně v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČSR ze dne 15. listopadu 1923, sp. zn. 15444/23 se lze dočíst: „Zákon praví, že obchodní živnost provozuje společnost. Živnost provozuje však, jak všeobecně uznáno, ten, v jehož jmění se obchod uzavírá, kdo z obchodu toho nabývá práv a závazků. Při veřejné společnosti obchodní jest subjektem těchto práv a závazků založených právními jednáními jménem společnosti, kolektivní jednotka, zahrnující všechny společníky. Tento kolektivní celek provozuje jako kupec obchody, jest pánem jmění společenskému patřících, věřitelem pohledávek společenských, dlužníkem závazků společnosti, stranou v rozepři. Není to tedy obchodní společnost jako nějaká osoba třetí, odlišná od společníků, nýbrž jsou to společníci, kteří provozují živnost obchodní a jsou majiteli jmění společenského. Podíly veřejných společníků na jmění společenském nejsou pohledávkami společníků oproti společnosti jako subjektu nějak od nich odlišného, nýbrž jsou

Nelze přehlížet, že právní a majetková autonomie obchodních korporací se může negativně dotknout třetích osob – jejich věřitelů. V zájmu ochrany těchto osob proto obchodní zákoník v některých případech zakládá společníkům či členům ručitelský závazek za její dluhy. Funkce zákonného ručení společníků obchodní společnosti či členů družstva za závazky příslušné obchodní korporace je tak zásadně čistě zajišťovací a pouze v určitých specifických případech plní úlohu sankce.

Společníci veřejné obchodní společnosti ručí za její dluhy neomezeně. Totéž platí o komplementářiích v komanditní společnosti. Ručení komanditistů a společníků společnosti s ručením omezeným je naproti tomu limitované; jeho rozsah je vázán na míru splacení, resp. nesplacení vkladů, jež se tito společníci zavázali do společnosti vnést. Úloha ručení těchto společníků je tak jen vedlejší, podpůrná, jelikož hlavní prostředek ochrany věřitelů představuje neomezené ručení komplementářů, resp. vytvářený základní kapitál. Zákonné ručení komanditistů a společníků společnosti s ručením omezeným je kromě toho též časově omezené, protože zákon nebo společenská smlouva určují lhůty, v nichž má být vklad splacen. Protipólem neomezeného ručení společníků veřejné obchodní společnosti a komplementářů je v zásadě nulové ručení akcionářů za dluhy akciové společnosti. Stejně tak členové družstva za jeho dluhy zásadně neručí.

Omezení rozsahu ručení společníků či členů v některých formách obchodních korporací na první pohled vypadá jako snížení standardu ochrany věřitelů. Přitom jednou ze zásad, na nichž obchodní zákoník spočívá, je právě ochrana třetích osob. Přesto lze poukázat na několik argumentů, proč k omezenému ručení přistoupit. Úvahy teoretiků interdisciplinárního oboru právo a ekonomie (*Law and Economics*) týkající se omezeného ručení (*limited liability*) jsou v zásadě vedeny pouze ve vztahu k obchodním společnostem; shrnuje je např. D. Millon.¹⁴³

Za prvé omezené ručení umožňuje soustředit značné množství kapitálu od velkého počtu malých investorů. Kdyby ručení nebylo omezené, pak by i malá investice

součástí celkového jmění společenského. Z ustanovení těch plyne, že také obch. zák. vychází ze stanoviska, že veřejné společnosti obchodní nepřísluší povaha osoby právnické a že jmění společenské není samostatným právním subjektem odlišným od souhrnu společníků.

¹⁴³ Millon, D. Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability. Washington & Lee Legal Studies Paper No. 2006-08.

s sebou nesla riziko, že bude společník povinen plnit nepoměrně větší dluh společnosti. Stanovení limitu, který takováto povinnost k plnění nemůže překročit, tak umožňuje realizovat investice, k nimž by jinak nedošlo.

Za druhé omezené ručení snižuje náklady společníků, které by tito jinak museli vynaložit za tím účelem, aby se chránili před přehnaně riskantním chováním společnosti. Při neomezeném ručení by společníci museli velice pozorně sledovat, jaká rozhodnutí se ve společnosti přijímají a jaké možné důsledky by tato rozhodnutí mohla mít z hlediska jejich ručební povinnosti. Limitované ručení je tak vlastně jedním z nástrojů snižování tzv. nákladů zmocnění (*agency costs*), jmenovitě jejich složky označované jako náklady monitorování (*monitoring expenditures*).¹⁴⁴

Za třetí omezené ručení eliminuje nutnost, aby společníci neustále monitorovali sebe navzájem. Za situace, kdy ručení společníků za dluhy společnosti není nijak limitováno, odvíjí se pravděpodobnost, že jeden konkrétní společník ponese tíži celého dluhu anebo jeho podstatné části sám, od toho, jaké jsou majetkové poměry ostatních společníků. Společníci jsou tak logicky nuceni průběžně sledovat, jak se vyvíjí ekonomická situace dalších společníků.

Za čtvrté omezené ručení usnadňuje převod podílu ve společnosti. Za předpokladu neomezeného ručení by ochrana zájmů věřitelů vyžadovala existenci pravidel zapovídajících převod podílu na méně majetné osoby, nebo takových, která by zakládala ručení převodce poté, co by se převod uskutečnil.

Uváděné důvody omezení ručení společníků za dluhy společnosti, se neuplatní ve stejné míře ve všech typech společností. Jejich relevance je nesporná u společností, s jejichž podíly se obchoduje na veřejných trzích (*public corporations*), kdežto u společností s malým počtem členů, kteří se navzájem dobře znají a kteří v zásadě přímo participují na vedení společnosti (*closely held corporations*), význam každého z těchto důvodů klesá.

¹⁴⁴ Náklady zmocnění tvoří součet nákladů na monitorování činnosti zmocněnce, které vynakládá zmocnitel (*monitoring expenditures*), výdajů vynaložených zmocněncem na to, aby přesvědčil zmocnitele o tom, že nepřijme rozhodnutí, která by mohla zmocnitele poškodit, anebo že zajistí, aby zmocniteli byla škoda nahrazena (*bonding costs*) a výše tzv. reziduální ztráty (*residual loss*), která vznikne proto, že v zásadě vždy bude existovat určitá odchylka mezi skutečnými rozhodnutími přijatými zmocněncem a takovými optimálními rozhodnutími, která by maximalizovala užitek zmocnitele. Podrobněji Richter, T. Insolvenční právo. 1. vydání. Praha : ASPI, 2008, str. 46 a násl.

Pokud jde o družstvo, nelze zapomínat, že i ono je korporací (§ 221 odst. 1, § 222 odst. 1 obch. zák.) a z ekonomického pohledu tak není důvodu, proč by shora uvedené závěry neplatily i pro ně.

1. Obecně k ručení společníků obchodních společností

Obchodní zákoník definici pojmu obchodní společnosti neobsahuje a její formulace je proto úkolem doktríny. Vymezit zcela přesně tento pojem je přitom dosti nelehké. Pro účely stručného úvodu do problematiky zákonného ručení společníků obchodních společností lze však nepochybně vyjít z definice I. Pelikánové, jež praví, že „*obchodní společnosti jsou soukromoprávními sdruženími osob vzniklými na základě smlouvy, jejichž účelem je podnikání, společníci poskytují do podnikání vklady a rozdělují si zisk, kterého dosáhli, popř. společně se podílejí na docílených úsporách.*“¹⁴⁵

Výše bylo stručně naznačeno, jak výrazně se rozsah zákonného ručení v jednotlivých formách obchodních společností liší, což je dáno především jejich různou povahou. Zatímco v osobních společnostech je to právě ručení, čím jsou věřitelé chráněni, v případě kapitálových společností je, byť s jistými výhradami, garancí pro věřitele základní kapitál. Některé otázky jsou však přesto upraveny společně.

1.1. Prohlášení konkursu na majetek obchodní společnosti

Poslední věta § 56 odst. 5 obch. zák. shodně pro všechny formy obchodních společností stanoví, že pokud je na majetek obchodní společnosti prohlášen konkurs, potom ručí společníci za dluhy této obchodní společnosti jen do výše, v níž věřitelé, kteří včas přihlásili své pohledávky, nebyli uspokojeni v konkursním řízení.

Z citovaného zákonného ustanovení a dále z jednotlivých ustanovení zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (dále jen „insolvenční zákon“) se podává, že věřitelé se mohou na společnicích obchodní společnosti v konkursu domáhat uspokojení v rozsahu, v jakém tito ručí za závazky dané obchodní společností.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 44.

¹⁴⁶ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H.

Podle ustanovení § 263 odst. 1 insolvenčního zákona zásadně platí, že se prohlášením konkursu přerušují soudní a jiná řízení o právech a povinnostech, která se týkají majetkové podstaty nebo které mají být uspokojeny z majetkové podstaty, jejichž účastníkem je dlužník. Přerušování řízení působí na účastníky řízení, kteří v řízení vystupují na téže straně jako dlužník, jen jde-li o nerozlučné procesní společenství nebo o vedlejší účastenství (§ 263 odst. 3 insolvenčního zákona).

Soudní praxe připouští, aby byli současně jednou žalobou žalováni jak dlužník, tak ručitel (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 583/2004); v takovém případě půjde o samostatné pasivní procesní společenství ve smyslu § 91 odst. 1 o. s. ř. (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 28. července 1967, sp. zn. 4 Cz 78/67).

To znamená, že bude-li v konkrétním sporu žalována jak společnost, tak společník, a v průběhu sporu bude prohlášen konkurs na majetek společnosti, přerušuje se řízení jen ve vztahu k této společnosti, nikoliv však ve vztahu ke společníkům. Plnění společníci by následně měli přihlásit své pohledávky z titulu ručení do konkursu (§ 173 a násl. insolvenčního zákona). Pokud společníci nedosáhnou v konkursu plného uspokojení své pohledávky z titulu ručení, mohou poté, bude splněno rozvrhové usnesení (§ 307 odst. 2, odst. 3 insolvenčního zákona), vymáhat poskytnuté plnění zpět, a to v rozsahu, ve kterém bylo anebo mělo být uhrazeno věřitelům v konkursu.¹⁴⁷

1.2. Zánik obchodní společnosti

Obecně pro všechny formy společností stanoví obchodní zákoník důsledky jejich zániku pro zákonné ručení společníků. Zániku obchodní společnosti předchází její zrušení. Obchodní společnost lze zrušit s právním nástupcem nebo bez právního nástupce. Zrušení společnosti bez právního nástupce je možné buď s likvidací anebo bez likvidace.

Pravidlem je, že společníci po zániku obchodní společnosti za její dluhy ručí stejně jako za jejího trvání (§ 56 odst. 6 první věta obch. zák.). Totéž by pro zákonné ručení, jež spadá pod režim obchodního zákoníku, bylo lze dovodit z ustanovení § 311

Beck, 2009, str. 210.

¹⁴⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 210.

odst. 2 obch. zák. (na základě odkazu § 56 odst. 5 obch. zák. či § 312 obch. zák.). Uvedené pravidlo by se však i bez výslovné formulace první věty § 56 odst. 6 obch. zák. plně uplatnilo také v případě, kdy by se zákonné ručení společníků řídilo občanským zákoníkem. Všem právním prostředkům zajištění závazků poskytnutým třetími osobami je totiž společné to, že zánikem právnické osoby – dlužnice tyto vedlejší, zajišťovací vztahy nezanikají (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. února 2006, sp. zn. 21 Cdo 1198/2005).

Pokud jde o zánik obchodní společnosti s právním nástupcem, tj. případy fúze, převodu jmění na společníka či rozdělení společnosti, ručí společníci zaniklé společnosti nadále v nezměněném rozsahu za dluhy, jež přešly na jinou osobu. Stejně tak při zrušení obchodní společnosti bez likvidace podle § 68 odst. 2 obch. zák. budou společníci ručit tak jako za trvání společnosti.¹⁴⁸

Výše uvedené obecné pravidlo je nicméně modifikováno v případě, kdy se obchodní společnost zrušuje bez právního nástupce s likvidací. Tehdy je ochrana věřitelů společnosti posílena tím, že rozsah ručení společníků bude určen alternativně buď rozsahem jejich ručení za trvání společnosti, nebo výší jejich podílu na likvidačním zůstatku. Přitom zda bude společník v konkrétním případě ručit do výše podílu na likvidačním zůstatku anebo v rozsahu, v jakém ručil za trvání společnosti, závisí na tom, co bude v daném případě pro věřitele výhodnější.¹⁴⁹

Podstatu a smysl této úpravy je třeba spatřovat v tom, že dokud přetrvávají neuspokojené závazky společnosti, k ukončení likvidace by nemělo dojít. Teprve po uspokojení všech závazků může být rozdělen mezi společníky likvidační zůstatek. Vyjde-li teprve později najevo, že existuje ještě další dluh či dluhy, znamená to vlastně nesprávně provedenou likvidaci. Zákonné ručení společníků do výše podílu na likvidačním zůstatku tak můžeme vnímat jako jistou korekci nesprávného rozdělení likvidačního zůstatku.¹⁵⁰

Pakliže společníci ručí do výše podílu na likvidačním zůstatku, nejedná se o

¹⁴⁸ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 195.

¹⁴⁹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 194.

¹⁵⁰ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 36.

ručení solidární.¹⁵¹ Věřitel může požadovat plnění z titulu ručení na každém z nich toliko do výše jeho podílu na likvidačním zůstatku. Vycházet se bude jednak z likvidátorovy zprávy o průběhu likvidace, jež obsahuje též návrh na rozdělení likvidačního zůstatku (§ 75 odst. 1 obch. zák.), jednak z likvidátorem sestaveného seznamu společníků, kterým byl vyplacen podíl na likvidačním zůstatku (§ 75a odst. 1 obch. zák.). Oba jmenované dokumenty se zakládají do sbírky listin [§ 38i odst. 1 písm. d) obch. zák.].

Ručení do výše likvidačního zůstatku se uplatní zejména u těch společníků, kteří v době zániku společnosti za její dluhy neručili. Půjde především o společníky společnosti s ručením omezeným, je-li v obchodním rejstříku zapsáno úplné splacení vkladů všech společníků (§ 106 odst. 2 obch. zák.), nebo komanditisty, jestliže byl podle stavu zápisu v obchodním rejstříku zcela splacen jejich vklad (§ 93 odst. 1 obch. zák.).

Vždy se pravidlo o omezení rozsahu ručení výší podílu na likvidačním zůstatku uplatní u akcionářů, neboť tito za trvání akciové společnosti za její dluhy neručí. Průlom do zásady, že akcionář neručí za závazky akciové společnosti, je v tomto případě fakticky jen zdánlivý. Je třeba vycházet z toho, že kdyby pohledávka, jíž mají akcionáři z titulu ručení podle § 56 odst. 6 obch. zák. uspokojit, byla řádně uspokojena v rámci likvidace, zmenšil by se o hodnotu takové pohledávky likvidační zůstatek a přiměřeně by se snížily i podíly jednotlivých akcionářů na likvidačním zůstatku.¹⁵²

Akcionáři zaniklé akciové společnosti neručí solidárně. Věřitel se nemůže domáhat splnění dluhu zaniklé společnosti na jediném akcionáři v celém rozsahu, a to ani pokud výše podílu na likvidačním zůstatku k takové úhradě postačuje. Naopak vždy může po každém akcionáři žádat nejvýše jen úhradu na něj připadající části dluhu.¹⁵³

Vzájemné vypořádání mezi společníky, kteří solidárně ručí za dluhy zaniklé obchodní společnosti, se řídí stejnými pravidly jako za jejího trvání. Tato pravidla jsou obsažena v rámci úpravy jednotlivých forem obchodních společností nebo plynou z obecného § 511 odst. 3 obč. zák. Způsob vyrovnání mezi společníky není stanoven jen u akciové společnosti, což plyne ze skutečnosti, že akcionáři za dluhy společnosti neručí. Proto ani zákonné ručení akcionářů podle § 56 odst. 6 obch. zák. nebude solidární (viz

¹⁵¹ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 342; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 194; Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I. Akciové společnosti. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 42.

¹⁵² Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I. Akciové společnosti. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 42.

¹⁵³ Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I. Akciové společnosti. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 43.

výše).¹⁵⁴ Jestliže společníci za trvání společnosti za její dluhy neručili, není jejich zákonné ručení podle § 56 odst. 6 obch. zák. ručením solidárním, a proto ani nepřipadá v úvahu vzájemné vyrovnání.¹⁵⁵

Ze skutečnosti, že obchodní společnost – dlužnice již zanikla, logicky vyplývá, že se nemůže uplatnit ustanovení § 308 obch. zák., resp. § 550 obč. zák. Ručitelé se tak nemohou se svým právem na plnění obrátit na dlužnici a majetkovou tíhu ručení proto ponесou výlučně oni sami.

¹⁵⁴ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 195.

¹⁵⁵ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 343.

2. Veřejná obchodní společnost

2.1. Obecně

Veřejná obchodní společnost patří k historicky nejstarším formám obchodních společností. Svou povahou se řadí mezi osobní společnosti, neboť dominujícím prvkem jsou v ní osoby společníků. Odtud pramení i osobní ručení společníků za její dluhy.

S normou zakládající zákonné ručení společníků veřejné obchodní společnosti za její závazky se v rámci právní úpravy této formy obchodní korporace setkáváme hned na dvou místech: jednak v § 76 odst. 1 obch. zák., kde je toto ručení uvedeno jako jeden z pojmových znaků veřejné obchodní společnosti, jednak v § 86 obch. zák. v souvislosti s úpravou právních vztahů společnosti a jejích společníků vůči třetím osobám. Jak § 76 odst. 1 obch. zák., tak § 86 obch. zák. shodně stanoví, že společníci veřejné obchodní společnosti za splnění závazků této společnosti ručí rukou společnou a nerozdílnou celým svým majetkem.

2.2. Rozsah ručení a vzájemný vztah mezi společníky

Obchodní zákoník zakotvuje spoluručitelenskou solidaritu, a to bez ohledu na tu skutečnost, zda se zákonné ručení společníků v konkrétním případě řídí občanským, nebo obchodním zákoníkem (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. dubna 2008, sp. zn. 32 Cdo 2631/2007). Solidarita spoluručitelů je stanovena přímo ve zvláštním ustanovení právního předpisu, kterýžto důvod vzniku solidárních závazků výslovně zmiňuje § 511 odst. 1 obč. zák.

Podíly všech spoluručitelů jsou pro účely jejich vzájemného vypořádání podle § 511 odst. 3 obč. zák. stejné (§ 511 odst. 2 první věta obč. zák.). Není ale vyloučeno, aby se společníci ve společenské smlouvě dohodli na jiném vymezení podílů, jež na ně mají z titulu ručení připadnout.¹⁵⁶ Na druhou stranu je však nesporné, že dohoda o tom, že by po vypořádání plnou tíží ručitelského závazku nesl jen jeden ze společníků, by musela být pro rozpor s dobrými mravy i s ustanovením § 56a odst. 2 obch. zák. považována za absolutně neplatnou (§ 39 obč. zák.).

¹⁵⁶ Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 122.

Ručení společníků je neomezené, společníci ručí celým svým majetkem. Je-li společníkem veřejné obchodní společnosti ženatý muž či vdaná žena, uhrazovací povinnost z titulu ručení se vztahuje netoliko na jeho či její osobní majetek, ale zásadně rovněž na společné jmění manželů [§ 143 odst. 1 písm. b) obč. zák.]. Rozsah společného jmění manželů lze však v zájmu ochrany druhého manžela modifikovat smlouvou o zúžení společného jmění manželů (§ 143a odst. 1 obč. zák.), smlouvou o vyhrazení vzniku společného jmění manželů až ke dni zániku manželství (§ 143a odst. 2 obč. zák.). Nabízí se též možnost podat návrh na zúžení společného jmění manželů soudem podle § 148 odst. 2 obč. zák.¹⁵⁷

2.3. Důsledky změn v osobách společníků

Ze základního ustanovení o veřejné obchodní společnosti právě tak jako z ustanovení § 86 obch. zák. se podává, že společníci ručí za jakékoliv dluhy společnosti. Zvláštní úprava je věnována důsledkům změny v osobách společníků v průběhu trvání veřejné obchodní společnosti (§ 87 obch. zák.).

Důsledky přistoupení dalšího společníka do veřejné obchodní společnosti z hlediska zákonného ručení upravuje § 87 odst. 1 obch. zák. Z osobní povahy veřejné obchodní společnosti vyplývá mj. to, že přistoupení do této formy obchodní společnosti lze uskutečnit toliko změnou společenské smlouvy (§ 83 obch. zák.), s níž musí zásadně souhlasit všichni stávající společníci (§ 79 odst. 1 obch. zák.).

Ustanovení § 87 odst. 1 obch. zák. určuje, že pakliže k takovéto změně společenské smlouvy dojde a do společnosti přistoupí další společník, ručí tento také za ty závazky, které vznikly už v době před jeho přistoupením. Avšak co se této skupiny závazků společnosti týče, vnitřní vztah mezi spoluručiteli je oproti obecné úpravě pasivní solidarity obsažené v § 511 odst. 3 obč. zák. modifikován. Podle posledně uvedeného zákonného ustanovení vzniká též ze solidárně zavázaných osob, která věřiteli poskytne plnění jdoucí nad rámec jejího podílu na závazku, právo postihu proti ostatním ze spoluzavázaných. Na základě tohoto následného (subrogačního) regresu může plnivší

¹⁵⁷ Podrobněji k této otázce viz např. I. Štenglová In Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 294 – 295; Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 339 – 340.

ručitel na ostatních spoluručitelích požadovat náhradu podílů, jež na ně připadají.

Druhá věta § 87 odst. 1 obch. zák. ale stanoví, že společník, který do veřejné obchodní společnosti přistoupil a později namísto této společnosti – dlužnice uspokojil z titulu zákonného ručení pohledávku jejího věřitele, je oprávněn požadovat na ostatních společnících, aby mu poskytli plnou náhradu za poskytnutí plnění tomuto věřiteli. Toto zákonné ustanovení je kogentní a dohodou společníků není možné zvolit úpravu odchylnou.¹⁵⁸

Této zákonné úpravě je třeba rozumět tak, že podíl přistoupivšího společníka na ručení za dluhy veřejné obchodní společnosti, které vznikly již před jeho přistoupením, je nulový. Velikost tohoto podílu má ovšem význam výlučně ve vnitřním vztahu mezi spoluručiteli, nikoliv též ve vztahu vůči věřiteli. Věřitel je i za této situace oprávněn požadovat plnění po kterémkoliv společníkovi, neboť z jeho pohledu jsou podíly solidárně zavázaných spoluručitelů na jejich společném závazku irelevantní. Poměr podílů na solidárním závazku je rozhodující až při následném vypořádání mezi solidárně spoluzavázanými ručiteli. Právě v rámci tohoto vzájemného vypořádání společníků – ručitelů budou ostatní povinováni poskytnout takovému společníkovi plnou náhradu, tj. náhradu nekrácenou o podíl, který by jinak na něj připadal.¹⁵⁹ Současně nutno nezapomínat, že plnivší společník – ručitel má také nárok vůči samotné společnosti – dlužnici podle ustanovení § 550 obč. zák., resp. § 308 obch. zák.

Kromě plné náhrady toho, co poskytl věřiteli, má plnivší ručitel navíc právo požadovat po ostatních společnících náhradu nákladů spojených s plněním dluhu místo veřejné obchodní společnosti – dlužnice. Je nepochybné, že se musí jednat o náklady účelně vynaložené, nikoliv zbytečné či dokonce zlovolně způsobené. Náhradu takových nákladů by nebylo lze danému společníkovi přiznat (§ 265 obch. zák.).

Konstrukce zakotvená v prvním odstavci § 87 obch. zák. poměrně dobře vyvažuje zájmy věřitele společnosti i později přistoupivšího společníka. Na straně jedné je věřitelova pohledávka zajištěna dalším solidárně zavázaným ručitelem, na straně druhé tento ručitel po vypořádání s ostatními spoluručiteli v konečném důsledku fakticky nijak nenese tíži závazků, které společnosti vznikly v době před jeho

¹⁵⁸ Eliáš, K. Ručení společníků v osobních obchodních společnostech. Obchodní právo, č. 12/1995.

¹⁵⁹ Eliáš, K. Veřejná obchodní společnost. Právník, č. 1/1998; Dvořák, T. Veřejná obchodní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2003, str. 91.

přistoupením do ní a které tudíž nebyl s to jakkoliv ovlivnit.

Zánik účasti některého ze společníků ve veřejné obchodní společnosti za jejího trvání, resp. důsledky takového zániku pro zákonné ručení dotyčného společníka jsou upraveny v § 87 odst. 2 obch. zák. K zániku účasti dochází zejména vystoupením ze společnosti změnou společenské smlouvy (§ 83 obch. zák.). Kromě toho může členství určité osoby ve veřejné obchodní společnosti za jejího trvání zaniknout z některého ze zvláštních důvodů zrušení této formy obchodní společnosti vyjmenovaných v § 88 odst. 1 obch. zák., a to s výjimkou rozhodnutí soudu o zrušení společnosti podle § 90 odst. 1 obch. zák. [§ 88 odst. 1 písm. b) obch. zák.]. Podle ustanovení § 88 odst. 2 obch. zák. se totiž mohou společníci změnou společenské smlouvy dohodnout, že v případě, kdy některý ze zvláštních důvodů zrušení veřejné obchodní společnosti nastane, společnost trvá i nadále bez společníka, jehož se tento důvod týká; pro takovouto dohodu na změně společenské smlouvy (§ 79 odst. 1 obch. zák.) je stanovena prekluzivní tříměsíční lhůta počínající svůj běh ode dne zrušení společnosti (§ 88 odst. 2 druhá věta obch. zák.).¹⁶⁰ Posledním důvodem, pro nějž zaniká členství společníka ve veřejné obchodní společnosti, aniž by se tato sama zrušovala, je rozhodnutí soudu o vyloučení společníka podle § 90 odst. 2 obch. zák.

V zásadě ve všech jmenovaných případech zániku členství některého ze společníků ve veřejné obchodní společnosti za trvání této společnosti platí, že dotyčný společník i nadále za dluhy společnosti ručí. Okruh takto zajištěných závazků je však omezen toliko na ty, jež vznikly už v době před zánikem účasti daného společníka. Na vztahu společníka, jehož účast ve společnosti za jejího trvání zanikla, k ostatním společníkům – spoluručitelům se nic nemění: i nadále jsou zavázáni společně a nerozdílně. Rovněž neomezený rozsah ručení zánikem členství ve společnosti není

¹⁶⁰ Členství ve veřejné obchodní společnosti tedy zaniká výpovědí společníka [§ 88 odst. 1 písm. a) obch. zák.], smrtí společníka – fyzické osoby (§ 7 odst. 2 obč. zák.), zánikem společníka – právnické osoby (§ 20a obč. zák.), prohlášením konkursu na majetek společníka (§ 244 a násl. insolvenčního zákona) či zamítnutím insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku (§ 144 insolvenčního zákona), postižením podílu společníka výkonem rozhodnutí (§ 320 o. s. ř.) nebo exekucí (§ 63 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších zákonů), zbavením společníka způsobilosti k právním úkonům (§ 10 odst. 1 obč. zák.) či omezením této způsobilosti (§ 10 odst. 2 obč. zák.), tím, že společník – fyzická osoba přestane splňovat všeobecné podmínky provozování živnosti [§ 6 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších novel (dále jen „živnostenský zákon“) anebo u něj vznikne překážka provozování živnosti (§ 8 živnostenského zákona), jakož i z dalších eventuálních důvodů, na nichž se společníci dohodnou ve společenské smlouvě [§ 88 odst. 1 písm. i) obch. zák.].

nikterak dotčen.

Toto zákonné řešení vyplývá ze samé podstaty veřejné obchodní společnosti jakožto společnosti osobní, v níž se základní kapitál vytváří jen fakultativně (§ 58 odst. 2 obch. zák. *a contrario*). Věřitelé veřejné obchodní společnosti jsou chráněni právě neomezeným ručením společníků. Klíčové pro tuto formu obchodní společnosti jsou schopnosti a osobní vlastnosti společníků. Změnou v osobách společníků se do značné míry mění kvalita veřejné obchodní společnosti – dlužnice. Ručení bývalých společníků za dluhy veřejné obchodní společnosti, které vznikly za jejich účasti v ní, je vedeno principem ochrany právní jistoty třetích osob.

Je samozřejmé, že poté, co společník zemře anebo zanikne, přestává za dluhy veřejné obchodní společnosti ručit. Smrt či zánik společníka s sebou přirozeně nese zánik jeho právní subjektivity; právní ne-subjekt nemůže být nositelem povinností. Ručitelský závazek nicméně může přejít na jinou osobu. Zanikne-li účast společníka ve veřejné obchodní společnosti jeho smrtí, je jeho podíl za podmínek uvedených v § 88 odst. 1 písm. c) obch. zák. děditelný. Podíl dědic nabývá smrtí zůstavitele (§ 460 obč. zák.). Už v tomto okamžiku je tedy dědic z ručení zavázán, a to i přes to, že dosud nebyl jako společník zapsán v obchodním rejstříku.¹⁶¹ Ručení za závazky vzniklé předtím, než nabyl členství ve společnosti, je však limitováno výší ceny nabytého dědictví (§ 470 obč. zák.).¹⁶² Podobně je tomu v případě zániku společníka – právnické osoby s právním nástupcem, na nějž podíl přejde [§ 88 odst. 1 písm. d) obch. zák.]. Také tento nový společník ručí za závazky veřejné obchodní společnosti již ode dne zániku původního společníka – právnické osoby bez zřetele k tomu, zda byl jako společník zapsán do obchodního rejstříku.¹⁶³

V obou těchto případech platí, že se speciální úprava prvního odstavce § 87 obch. zák. nepoužije, jelikož tato se týká pouze originárního nabytí členství přistoupením podle § 83 obch. zák., nikoliv též derivativního nabytí členství přechodem podílu v důsledku smrti či zániku původního společníka. Znamená to, že vypořádání mezi společníky – spoluručiteli se v tomto případě bez jakýchkoliv odchylek řídí obecným ustanovením § 511 odst. 3 obč. zák.

¹⁶¹ Dvořák, T. Veřejná obchodní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2003, str. 128.

¹⁶² Eliáš, K. Ručení společníků v osobních obchodních společnostech. Obchodní právo, č. 12/1995.

¹⁶³ Dvořák, T. Veřejná obchodní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2003, str. 129.

K převodu podílu ve veřejné obchodní společnosti srov. kapitulu V. bod 1.4.

3. Komanditní společnost

3.1. Obecně

Komanditní společnost se vyvinula ze středověké komendy. Bývá zpravidla zařazována mezi osobní obchodní společnosti, avšak vzhledem k tomu, že se u ní uplatňují také určité prvky společnosti kapitálové, je možno setkat se s jejím zařazením mezi tzv. smíšené společnosti.

Komanditní společnost jako forma obchodní společnosti je definována v základním ustanovení § 93 odst. 1 obch. zák., a to tak, že jde o společnost, v níž za závazky společnosti ručí nejméně jeden společník do výše svého vkladu zapsaného v obchodním rejstříku a nejméně jeden společník ručí za tyto závazky neomezeně. Prve jmenovaný společník je označován jako komanditista, druhý jako komplementář.

Jak se uvádí v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. června 1999, sp. zn. 7 Cmo 629/98, „z uvedeného především plyne, že jedna a tatáž fyzická osoba nemůže být dvěma společníky jedné společnosti. ... Dále z uvedeného plyne, že komanditista a komplementář nemohou být jednou a téže osobou. Jestliže je pojmovým znakem komplementáře, že ručí celým svým majetkem, a komanditisty, že ručí pouze do výše nesplacené části vkladu zapsaného v obchodním rejstříku, pak je zřejmé, že jedna a tatáž osoba nemůže zároveň ručit neomezeně a omezeně.“

Komanditní společnost je osobní obchodní společností, byť s jistými prvky společnosti kapitálové. Pro její právní úpravu zásadně platí, že se pro ni použijí ustanovení obchodního zákoníku o veřejné obchodní společnosti (§ 93 odst. 4 obch. zák.). Zvláštní úprava v § 93 a násl. obch. zák. má přirozeně před subsidiárním použitím úpravy veřejné obchodní společnosti přednost. Právní postavení komanditistů se řídí právní úpravou společnosti s ručením omezeným (§ 93 odst. 4 i. f. obch. zák.).

3.2. Ručení komplementářů

Co se týče zákonného ručení komplementářů, obchodní zákoník v rámci úpravy komanditní společnosti neobsahuje žádná zvláštní ustanovení. Přiměřeně se proto použijí ustanovení § 86 a § 87 obch. zák. V podrobnostech lze odkázat na předcházející část práce věnovanou ručení společníků veřejné obchodní společnosti.

3.3. Ručení komanditistů

3.3.1. Změny v osobách komanditistů

Dluhy komanditní společnosti, za jejichž splnění komanditista ručí, nejsou obchodním zákoníkem nikterak vymezeny. Lze proto dovodit, že ručení pokrývá veškeré dluhy společnosti, které za jejího trvání vzniknou. Byl-li komanditista přímo zakladatelem komanditní společnosti, ručí přirozeně rovněž za dluhy podle § 64 obch. zák., tj. za ty, jež vznikly už před vznikem společnosti. Složitější otázky vznikají v souvislosti s nabýváním a pozbýváním členství ve společnosti za jejího trvání.

Účast komanditisty na komanditní společnosti za jejího trvání může vzniknout jak originárně, tak derivativně. K originárnímu nabytí členství v existující komanditní společnosti může dojít přistoupením do společnosti (§ 83 obch. zák. ve spojení s § 93 odst. 4 obch. zák.). Musí se tak stát změnou společenské smlouvy postupem podle § 97 odst. 4 obch. zák. Na základě odkazu § 93 odst. 4 obch. zák. se též na komanditistu bude vztahovat ustanovení § 87 odst. 1 obch. zák., podle něhož tento bude ručit za dluhy komanditní společnosti vzniklé před jeho přistoupením; při následném vypořádání má nicméně právo požadovat plnou (nekrácenou) náhradu toho, co plnil, jakož i náhradu účelně vynaložených nákladů, jež mu při tomto plnění vznikly.¹⁶⁴

Derivativně může komanditista získat účast na komanditní společnosti smluvním převodem podílu, děděním podílu po smrti komanditisty – fyzické osoby a přechodem podílu na právního nástupce zaniklé právnické osoby – komanditisty.

Převod podílu komanditisty na jinou osobu výslovně připouští ustanovení § 97 odst. 4 obch. zák. odkazující dále na § 115 obch. zák. Spolu s podílem přebírá nový společník také závazky s ním související, mj. též ručitelský závazek; nabyvatel podílu v komanditní společnosti tedy ručí i za dluhy, jež vznikly předtím, než sám ve společnosti získal členství.

Dědění podílu komanditisty zásadně umožňuje § 102 odst. 4 obch. zák. s tím, že může být vyloučeno společenskou smlouvou. Dědic podílu nabývá ke dni smrti zůstavitele také závazky spojené s podílem, mezi nimi ručitelský závazek; rozsah ručení

¹⁶⁴ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 363.

dědice podílu je však limitován výší ceny nabytého dědictví (§ 470 obč. zák.).

Důvodem zrušení komanditní společnosti není zánik právnické osoby, která je komanditistou (§ 102 odst. 1 třetí věta obch. zák.). Podíl tak přechází na jejího právního nástupce; kvůli absenci zvláštní právní úpravy je nezbytné uchýlit se za užití § 93 odst. 4 obch. zák. k ustanovení § 116 obch. zák.¹⁶⁵ I zde platí, že ručitelství závazek přechází na právního nástupce zaniklé právnické osoby, ale na rozdíl od případu zdědění podílu se nesetkáváme s jakýmkoliv omezením jeho rozsahu.

Pokud jde o zánik členství komanditisty, mnohé plyne již z výše uvedeného. Po převodu podílu převodce nadále za dluhy společnosti neručí. Samozřejmým důsledkem smrti či zániku komanditisty je to, že přestává být ručitelem.

Členství komanditisty v komanditní společnosti zaniká prohlášením konkursu na jeho majetek, zamítnutím insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku nebo pravomocným nařízením výkonu rozhodnutí či vydáním exekučního příkazu k postižení podílu komanditisty (§ 102 odst. 2 obch. zák.). Uvolněný podíl přechází na společnost, která s ním naloží způsobem uvedeným v § 113 odst. 5 a odst. 6 obch. zák. (viz odkaz čtvrtého odstavce § 93 obch. zák.).

Kromě důvodů jmenovaných v rámci úpravy komanditní společnosti, může členství komanditisty zaniknout též způsoby upravenými v ustanoveních o společnosti s ručením omezeným; důvody zániku členství komanditisty lze považovat za týkající se jeho právního postavení ve smyslu § 93 odst. 4 obch. zák.¹⁶⁶ Jedná se zejména o vyloučení v kadučním řízení (§ 113 odst. 2 a odst. 3 obch. zák.); s uvolněným podílem je pak třeba naložit podle § 113 odst. 5 a odst. 6 obch. zák. Totéž by platilo v případě zrušení účasti komanditisty rozhodnutím soudu, a to až by se tak stalo vyloučením komanditisty podle § 149 obch. zák., nebo zrušením jeho účasti na jeho vlastní návrh podle § 148 odst. 1 obch. zák.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 364.

¹⁶⁶ Viz např. Pelikánová, I. In Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 366 – 367. Nutno však připustit, že zcela jednotné stanovisko k tomu v literatuře zaujímáno není, na což poukazuje např. M. Bartošíková, byť sama se kloní spíše k tomu, že využití úpravy společnosti s ručením omezeným v této záležitosti možné je (Bartošíková, M. Komanditní společnost po novele obchodního zákoníku. Daně a právo v praxi, č. 16/2001).

¹⁶⁷ Poslední dvě možnosti připouští např. T. Dvořák (Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI,

Zanikla-li účast komanditisty na společnosti pro některý z důvodů, které jsou jmenovány výše, tedy jinak než převodem podílu nebo jeho přechodem na právního nástupce, vzniká mu právo na vypořádací podíl. Ručení za dluhy komanditní společnosti zánikem komanditistova členství v této obchodní společnosti zaniká. Ustanovení § 87 odst. 2 obch. zák. se proto ve vztahu ke komanditistům nepoužije.¹⁶⁸ Komanditista však v takovém případě ze zákona ručí za splacení dosud nesplaceného vkladu nabyvatelem podílu podle § 150 odst. 2 obch. zák. Jedná se o zákonné ručení, které obchodní zákoník zakládá ve prospěch komanditní společnosti, kterou bývalý komanditista opustil; ve vztahu k třetím, vně komanditní společnosti stojícím osobám (jejím věřitelům) má nanejvýš nepřímý, zprostředkovaný význam.

3.3.2. Rozsah zákonného ručení

Zákonné ručení komanditisty za dluhy komanditní společnosti je omezené výší jeho nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku (§ 93 odst. 1 obch. zák.). Omezené ručení komanditisty odpovídá povaze komanditní společnosti jako společnosti osobní s určitými rysy společnosti kapitálové. Primární úlohu z pohledu ochrany věřitelů komanditní společnosti sehrává neomezené zákonné ručení komplementářů. Role komanditistů spočívá v poskytnutí počátečního kapitálu potřebného k podnikání komanditní společnosti. Jejich zákonné ručení za dluhy komanditní společnosti je v tomto smyslu pouze podpůrné a ve vztahu k věřitelům společnosti má význam v podstatě jen podružný.¹⁶⁹

Komanditní společnost je společností, v níž se obligatorně vytváří základní kapitál (§ 58 odst. 2 obch. zák.). Jestliže komplementáři mají na vnesení vkladů do společnosti právo, na komanditisty doléhá přímo vkladová povinnost [§ 94 písm. e) obch. zák., § 97a obch. zák.].¹⁷⁰

2004, str. 156 – 158.) a nebrání se mu ani I. Pelikánová (Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 366.). Opačně Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 878.

¹⁶⁸ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 100.

¹⁶⁹ Eliáš, K. Právní úprava vkladů komanditistů. Právo a podnikání, č. 8/1994.

¹⁷⁰ Vklad komanditisty může záležet v penězích nebo v jiných penězi ocenitelných hodnotách (§ 59 odst. 1 obch. zák.), jeho hodnota je určena ve společenské smlouvě (§ 59 odst. 3 obch. zák., § 97a obch. zák.) a musí činit nejméně 5000 Kč (§ 97a obch. zák.). Komanditista je povinen splatit vklad ve lhůtě, jež byla určena ve společenské smlouvě, jinak se podpůrně uplatní pravidlo obsažené v § 97a obch. zák., podle něhož je povinen vklad splatit bez zbytečného odkladu po vzniku společnosti, popř.

Výše vkladu komanditisty a rozsah jeho splacení se obligatorně zapisují do obchodního rejstříku [§ 36 písm. b) obch. zák.]. Rozhodující z hlediska rozsahu zákonného ručení komanditisty je právě a jedině stav, v jakém je rozsah splacení jeho vkladu zapsán v obchodním rejstříku (§ 93 odst. 1 obch. zák.). Faktický rozsah splacení vkladu komanditisty je v tomto ohledu bez právního významu.¹⁷¹ Zápisu rozsahu splacení komanditistova vkladu do obchodního rejstříku je ohledně určení rozsahu jeho zákonného ručení přiznán konstitutivní význam.¹⁷²

Rozdílně od rozsahu zákonného ručení společníků společnosti s ručením omezeným (§ 106 odst. 2 obch. zák.) odvíjí se rozsah ručení komanditisty pouze od výše jeho vlastního nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku. Rozsah a potažmo trvání svého zákonného ručení má tedy komanditista plně ve svých rukou. Úplným splacením vkladu, k němuž následně přistoupí odpovídající zápis do obchodního rejstříku, způsobuje komanditista zánik svého ručitelského závazku.

Ke změně rozsahu zákonného ručení může ovšem dojít i jinak, totiž zvýšením či snížením základního kapitálu komanditní společnosti. Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 18. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 224/2004 uzavřel, že „není pochyb o tom, že komanditista může zvýšit svůj vklad. Obchodní zákoník neupravuje postup při zvýšení vkladu, lze však dovodit, že ke zvýšení je třeba provést odpovídající změnu společenské smlouvy, neboť stanovení výše vkladu každého komanditisty je podle ustanovení § 94 písm. e) obch. zák. její součástí. Protože zápis změny výše vkladu komanditisty není konstitutivním zápisem, dochází ke zvýšení vkladu účinností dohody o změně společenské smlouvy. Není pochyb o tom, že výše vkladu (a tedy i jeho zvýšení) je součástí právního postavení komanditisty ve společnosti ... Z toho pak plyne, že na zvýšení vkladu komanditisty se použije přiměřeně úprava vkladů společníků do

po vzniku jeho účasti na společnosti již existující. Toto pravidlo se uplatní také ve vztahu k nepeněžitým vkladům, neboť třetí věta § 59 odst. 2 obch. zák. příkazující splatit nepeněžitý vklad před zápisem výše základního kapitálu do obchodního rejstříku dopadá toliko na kapitálové obchodní společnosti [srov. § 36 písm. b) obch. zák. a proti tomu § 36 písm. c), písm. d) obch. zák.].

¹⁷¹ V té souvislosti je třeba zmínit, že osoba, která uvedla v návrhu na zápis rozsahu splaceného vkladu do obchodního rejstříku nižší částku, než je rozsah skutečně splaceného vkladu společníků, odpovídá společníkům za škodu vzniklou v důsledku trvajících ručení podle § 373 a násl. obch. zák. (§ 757 obch. zák.). Viz Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 323.

¹⁷² Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 447; Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 354.

společnosti s ručením omezeným.“ Zápis změny výše vkladu komanditisty sám o sobě konstitutivní není, avšak z hlediska určení rozsahu komanditistova zákonného ručení je jeho právotvorný význam nepochybný.

3.3.3. Vzájemný poměr mezi komanditisty

Ustanovení § 93 odst. 1 obch. zák. neurčuje, jaký je vzájemný vztah mezi ručícími komanditisty. V literatuře ohledně tohoto poměru panuje názorová nejednotnost. Tak podle I. Štenglové¹⁷³ komanditisté ručí solidárně, kdežto J. Pokorná¹⁷⁴ je toho názoru, že vůči sobě komanditisté v solidárním postavení nejsou. Kompromisní stanovisko zaujal J. Dědič¹⁷⁵, když hovoří o modifikovaném solidárním ručení komanditistů. Podle tohoto autora je sice věřitel oprávněn vyžadovat plnění po kterémkoliv komanditistovi nebo současně na všech, ale od každého z nich pouze do výše jeho nesplaceného vkladu podle stavu zápisu v obchodním rejstříku.

Posledně uvedenému názoru je zřejmě třeba dát za pravdu. Není-li v ustanoveních o komanditní společnosti určitá otázka zvlášť upravena, je třeba využít odkazů v § 93 odst. 4 obch. zák. Ať už vyjdeme z § 76 či § 86 obch. zák., nebo z § 106 odst. 2 obch. zák., vždy dospějeme k závěru, že komanditisté budou z ručení zavázáni solidárně. Solidarita komanditistů je nicméně modifikována jejich omezeným ručením.

3.3.4. Vzájemný poměr mezi komanditisty a komplementáři

J. Dědič koncepci modifikované solidarity uplatňuje také pro vztah mezi komanditisty a komplementáři.¹⁷⁶ Podobně K. Eliáš označuje ručení komplementářů a komanditistů za „společné“ s tím, že posledně jmenovaní pouze ručí omezeně.¹⁷⁷ Naopak podle T. Dvořáka jsou komanditisté z ručení zavázáni samostatně a solidární vztah mezi nimi a komplementáři neexistuje.¹⁷⁸

V tomto sporu je zřejmě správné přiklonit se na stranu zastánců spoluručitelské solidarity komanditistů a komplementářů. Na druhou stranu praktický význam této

¹⁷³ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 323.

¹⁷⁴ Pokorná, J. In Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 158.

¹⁷⁵ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 870.

¹⁷⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 870.

¹⁷⁷ Eliáš, K. Ručení společníků v osobních obchodních společnostech. Obchodní právo, č. 12/1995.

¹⁷⁸ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 77.

otázky není až tak velký. Předně platí, že věřitel může požadovat plnění po kterémkoli společníkovi; jeho pohledávka tedy není „rozdělena“ mezi jednotlivé společníky. Dále je třeba nezapomínat, že vypořádání poté, co dluh splní komanditista, je speciálně upraveno v § 106 odst. 2 obch. zák. (ve spojení s § 93 odst. 4 obch. zák.).

3.3.5. Splnění dluhu komanditistou

Ustanovení § 93 odst. 4 obch. zák. určuje, že není-li pro komanditní společnost stanoveno v § 93 a násl. něco jiného, řídí se právní postavení komanditistů ustanoveními o společnosti s ručením omezeným. Představitelé nauky jsou zajedno v tom, že takovýmto ustanovením upravujícím právní postavení komanditistů je též druhý odstavec § 106 obch. zák., a to počínaje jeho třetí větou.¹⁷⁹

V prvním kroku se plnění poskytnuté komanditistou z titulu ručení za dluhy společnosti započítá na splacení jeho vkladu. K započtení dochází *ex lege*, aniž by byl zapotřebí jakýkoliv projev vůle dotyčného společníka či společnosti. Rozsah ručení komanditisty je limitován výší nesplacené části jeho vkladu, jak je tato zapsána v obchodním rejstříku. Proto ani plnění komanditisty nikdy nebude vyšší a započtení by tak mělo být zásadně v plném rozsahu možné. Na druhou stranu započtení nebude možné tenkrát, je-li podle stavu zápisu v obchodním rejstříku splaceno méně, než kolik bylo splaceno ve skutečnosti. Za těchto okolností bude pohledávka společnosti za komanditistou menší než pohledávka komanditisty za společností a započtení z podstaty věci nebude v plném rozsahu možné.

Není-li započtení možné, je komanditista oprávněn požadovat od společnosti náhradu za poskytnuté plnění. Nemůže-li komanditista dosáhnout této náhrady, stanoví § 106 odst. 2 obch. zák. (ve vazbě na § 93 odst. 4 obch. zák.) jako třetí krok možnost požadovat náhradu od všech dosud ručících komanditistů. Konečně není-li možné ani to, může plnivší komanditista požadovat náhradu po všech komanditistech poměrně podle jejich účasti na základním kapitálu. Z výše popsané speciální úpravy vyplývá, že komanditista nemůže chtít náhradu po komplementářích.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 325; Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 871; Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 77 a násl.

¹⁸⁰ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 78 – 79. Odlišné stanovisko zastává J. Dědič, podle něhož má plnivší komanditista regresní nároky také po komplementářích, kteří

Co se týče určení velikosti podílu každého komanditisty k regresní úhradě za situace, kdy mají podle společenské smlouvy vkladovou povinnost také komplementáři, nezbude než pro tyto účely výši vkladu komplementářů nezohledňovat.¹⁸¹

3.4. Zvláštní případy ručení komanditistů

3.4.1. Ručení podle § 95 obch. zák.

Dojde-li k situaci, kdy obchodní firma komanditní společnosti obsahuje jméno komanditisty, ručí tento komanditista za dluhy společnosti jako komplementář (§ 95 druhá věta obch. zák.). Obchodní zákoník nezakazuje zahrnutí jména komanditistů do firmy komanditní společnosti, avšak svým § 95 od takového postupu odrazuje.

Smysl této právní normy je zapotřebí spatřovat v možnosti vyvolání mylného dojmu na straně třetích osob vstupujících do právních vztahů s komanditní společností ohledně toho, jaké je právní postavení, potažmo rozsah zákonného ručení těch osob, jejichž jméno je ve firmě uvedeno.¹⁸² Pojímát druhou větu § 95 obch. zák. jako sankci by bylo právě proto, že uvedení jména komanditisty není zakázáno, patrně nesprávně.

Obchodní zákoník ve svém § 9 odst. 1 zavádí legislativní zkratku „jméno“ pro jméno a příjmení fyzické osoby. Zcela jistě se však v druhé větě § 95 obch. zák. termínem „jméno“ nemyslí právě jen jméno fyzické osoby. Striktní jazykový výklad zde musí ustoupit výkladu teleologickému. Není žádný důvod, proč nevztáhnout důsledky § 95 obch. zák. též na komanditistu – právnickou osobu. Slovu „jméno“ je proto nutno rozumět tak, že se vztahuje jak na jméno fyzické osoby, tak na název právnické osoby.¹⁸³

Co do důsledků uvedení jména (resp. názvu) komanditisty ve firmě komanditní společnosti objevují se určité pochybnosti. Pokud jde o změnu rozsahu ručení komanditisty, tato z textu zákona jednoznačně vyplývá a žádné výkladové obtíže nepředstavuje: doposud omezené ručení komanditisty se mění na ručení neomezené.

se zavázali vnést do společnosti vklady. Viz Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 871 – 872.

¹⁸¹ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 79.

¹⁸² Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 328.

¹⁸³ Shodně Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 882 – 883; Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 83.

Lze však klást otázku, mění-li se současně právní poměr mezi ručícími komplementáři příslušným komanditistou. T. Dvořák, který jinak zastává názor, že ručení komanditistů a komplementářů není solidární, v tomto případě dovozuje, že komanditista spolu s komplementáři solidárně ručit bude. Podle tohoto autora by totiž opačné řešení komanditistu znevýhodnilo, neboť by mu byl upřen regresní nárok vůči komplementáři podle § 511 odst. 3 obč. zák.¹⁸⁴ Tento argument zní rozumně a lze s ním souhlasit.

Obchodní zákoník výslovně neupravuje důsledky změny obchodní firmy komanditní společnosti, jež by spočívala ve vypuštění jména (názvu) komanditisty, pro trvání či rozsah komanditistova zákonného ručení. Lze však plně souhlasit s I. Štenglovou, že uplatnění zásady ochrany třetích osob nás musí spolehlivě dovést k jednoznačnému závěru, že za závazky vzniklé v době před zápisem nové obchodní firmy do obchodního rejstříku komanditista nadále ručí v nezměněném rozsahu.¹⁸⁵

3.4.2. Ručení podle § 101 odst. 2 obch. zák.

Komanditní společnost je stejně jako kterákoliv jiná forma obchodní společnosti právnickou osobou (§ 56 odst. 1 obch. zák.). Právnická osoba jedná statutárním orgánem, nebo za ni jedná zástupce (§ 13 odst. 1 druhá věta obch. zák.).

Statutárním orgánem komanditní společnosti jsou komplementáři (§ 101 odst. 1 první věta obch. zák.). Komanditisté statutárním orgánem býti nemohou.¹⁸⁶

Zastupovat komanditní společnost komanditisté mohou na základě zákona anebo na základě dohody o plné moci (§ 23 obč. zák.). Podle § 13 odst. 4 obch. zák. je vedoucí organizační složky podniku, který je zapsán do obchodního rejstříku, zmocněn činit jakékoliv právní úkony týkající se této složky. Byl-li komanditista při provozování podniku komanditní společnosti pověřen určitou činností, je na základě § 15 obch. zák. zmocněn ke všem úkonům, k nimž při této činnosti obvykle dochází. Komanditista by mohl činit právní úkony jménem společnosti také na základě dohody s ní (§ 31 a násl. obč. zák.); výjimečné bude patrně udělení prokury komanditistovi (§ 14 obch. zák.).

Ustanovení § 101 odst. 2 obch. zák. určuje, že ze smluv, které uzavře

¹⁸⁴ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 84.

¹⁸⁵ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 328.

¹⁸⁶ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 171.

komanditista bez zmocnění, je společnost zavázána. Uplatňuje se zde hledisko ochrany třetích osob, jež mohou mylně předpokládat, že komanditista je k jednání za společnost oprávněn. Vzhledem k této speciální úpravě se neuplatní § 33 obč. zák. upravující důsledky jednání za jiného bez zmocnění.¹⁸⁷ Vztah mezi komanditní společností a komanditistou, který za ni uzavírá smlouvy, aniž by k tomu byl zmocněn, se řídí úpravou jednatelství bez příkazu obsaženou v § 742 a násl. obč. zák.¹⁸⁸

Komanditista je za své počínání postížen sankcí v podobě rozšíření rozsahu jeho ručení. Druhý odstavec § 101 obch. zák. výslovně normuje, že komanditista ručí „*ve stejném rozsahu jako komplementář*“. Díkce obchodního zákoníku je na tomto místě odlišná od té, s níž jsme se setkali v § 95 obch. zák., kde se hovoří o tom, že komanditista ručí „*jako komplementář*“. Z uvedeného formulačního rozdílu T. Dvořák vyvozuje, podle něhož zatímco § 95 obch. zák. zakládá solidární spoluručitelství daného komanditisty a komplementářů, druhý odstavec § 101 obch. zák. znamená jedině to, že se jinak omezené komanditistovo ručení proměňuje v ručení neomezené. Autor se domnívá, že na rozdíl od případu, kdy je komanditistovo jméno obsaženo ve firmě komanditní společnosti, ručí komanditista podle § 101 odst. 2 samostatně, tj. odděleně od komplementářů.¹⁸⁹

Odlišnost od předchozího zvláštního případu komanditistova zákonného ručení je nutno spatřovat také v tom, že neomezené ručení se nevztahuje na veškeré dluhy komanditní společnosti, nýbrž jen na ty, jež vzešly ze smluv, které komanditista za komanditní společnost bez zmocnění uzavřel. Ve vztahu k ostatním dluhům společnosti proto bez ohledu na ustanovení § 101 odst. 2 obch. zák. platí pravidlo zakotvené v § 93 odst. 1 obč. zák., že ručení komanditisty je co do svého rozsahu limitováno.

3.5. Ručení komanditistů *de lege ferenda*

Zajímavý je pohled na zákonné ručení komanditisty *de lege ferenda*. V připravovaném zákonu o obchodních korporacích se počítá se zavedením institutu tzv. komanditní sumy. Společníci se budou podle tohoto návrhu zákona moci (fakultativně) ve společenské smlouvě dohodnout na tom, že komanditisté ručí za dluhy komanditní

¹⁸⁷ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 908; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 336.

¹⁸⁸ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI, 2004, str. 547.

¹⁸⁹ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 83 – 84.

společnosti do výše určité částky – komanditní sumy. Výše komanditní sumy bude muset činit nejméně tolik, kolik činí vklad daného komanditisty. Pak bude komanditista ze zákona ručit za závazky společnosti solidárně spolu s ostatními společníky do výše jeho komanditní sumy zapsané v obchodním rejstříku. Kritériem určujícím rozsah ručení v takovém případě nebude výše nesplaceného vkladu do základního kapitálu, nýbrž výše komanditní sumy. Komanditní suma se však bude snižovat o částku, kterou komanditista splatil na svůj vklad. Pokud tedy bude komanditní suma stanovena v částce vyšší než vklad, bude i po úplném splnění vkladové povinnosti komanditista i nadále zatížen ručitelským závazkem.

4. Společnost s ručením omezeným

4.1. Obecně

Společnost s ručením omezeným je vymezena jako obchodní společnost, jejíž základní kapitál je tvořen vklady společníků a jejíž společníci ručí za závazky společnosti, dokud nebylo zapsáno splacení vkladů do obchodního rejstříku (§ 105 odst. 1 obch. zák.).

Zákonné ručení společníků je upraveno v § 106 odst. 2 obch. zák. Podle jmenovaného zákonného ustanovení ručí společníci za dluhy společnosti s ručením omezeným rukou společnou a nerozdílnou. Solidarita ručitelů je tak výslovně stanovena zvláštním ustanovením obchodního zákoníku.

Společnost s ručením omezeným je kapitálovou obchodní společností, v níž se obligatorně vytváří základní kapitál (§ 58 odst. 2 obch. zák.). Ochranu věřitelů zásadně zabezpečuje základní kapitál. Ručení společníků je pouhým doplňkovým, vedlejším nástrojem ochrany věřitelů společnosti s ručením omezeným. Je zdůvodněno jednak tím, že minimální výše základního kapitálu je poměrně nízká, jednak tím, že podstatná část vkladů nemusí být po dosti dlouhou dobu splacena.¹⁹⁰

4.2. Okruh zajištěných závazků

Ustanovení § 105 odst. 1 obch. zák. a § 106 odst. 2 obch. zák. shodně určují, že společníci ručí za závazky společnosti. Žádné z uvedených zákonných ustanovení nicméně nevymezuje okruh těchto závazků. Bez jakýchkoliv pochybností však lze uzavřít, že půjde o jakékoliv dluhy společnosti.

Sporné může být, zda společník ručí za ty dluhy, které vznikly v době před vznikem jeho účasti na společnosti. K originárnímu nabytí členství ve společnosti s ručením omezeným za jejího trvání dochází převzetím nového vkladu při zvyšování základního kapitálu. Na rozdíl od právní úpravy veřejné obchodní společnosti, v jejímž rámci § 87 obch. zák. výslovně odpovídá na otázku, jak je to s ručením přistoupičího společníka za dluhy společnosti vzniklé před jeho přistoupením, obchodní zákoník u

¹⁹⁰ Viz také Dvořák, T. Společnost s ručením omezeným. 3. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, str. 176 – 177.

společnosti s ručením omezeným mlčí. Podle § 87 odst. 1 obch. zák. společník, který do veřejné obchodní společnosti přistoupil, ručí i za závazky společnosti vzniklé před jeho přistoupením. Z toho část doktríny za použití argumentu *a contrario* dovozuje, že společníci společnosti s ručením omezeným ze zákona ručí pouze za ty dluhy, které vznikly až po vzniku jejich účasti.¹⁹¹ Zřejmě však lze dát za pravdu I. Pelikánové¹⁹² či J. Dědičovi¹⁹³, že pakliže obchodní zákoník hovoří jenom o ručení za dluhy společnosti, aniž by jejich okruh jakkoliv vymezoval či omezoval, nezbývá než uzavřít, že také následně přistoupivší společníci ručí za veškeré závazky společnosti.

Pokud jde o derivativní nabytí účasti na společnosti s ručením omezeným, tj. nabytí obchodního podílu od právního předchůdce, k tomu dochází v zásadě třemi způsoby: převodem obchodního podílu (§ 115 obch. zák.), přechodem obchodního podílu na právního nástupce zaniklé právnické osoby (§ 116 odst. 1 obch. zák.) a přechodem na dědice po smrti společníka – fyzické osoby (§ 116 odst. 2 obch. zák.). Obchodní podíl představuje účast společníka na společnosti s ručením omezeným a z této účasti plynoucí práva a povinnosti (§ 114 odst. 1 první věta obch. zák.). Při převodu či přechodu obchodního podílu proto nepochybně dochází také k převzetí ručitelského závazku dosavadního společníka novým společníkem (viz i výslovné znění § 118 obch. zák. před změnou provedenou zákonem č. 370/2000 Sb.).¹⁹⁴ Nový společník proto bude ručit i za ty dluhy společnosti s ručením omezeným, jež vznikly předtím, než tento nabyl členství v ní.

Zánik účasti společníka ve společnosti s ručením omezeným za trvání této společnosti znamená rovněž zánik jeho zákonného ručení. Obchodní zákoník upravuje toliko zákonné ručení společníků, nikoliv též bývalých společníků společnosti s ručením omezeným (s výjimkou § 56 odst. 6 obch. zák.).¹⁹⁵

¹⁹¹ Viz Stuna, S., Dědič, J., Forejt, A., Kopáč, L., Knap, K., Kučera, Z., Koláček, M., Tomsa, M. Obchodní zákoník s podrobným komentářem pro právní a podnikatelskou praxi. Praha : Trizonia, 1992, str. 156.

¹⁹² Viz Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, a. s., 1998, str. 346.

¹⁹³ Viz J. Dědič In Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 967.

¹⁹⁴ Shodně Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 967; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 344 – 345.

¹⁹⁵ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 346. Shodně

4.3. Rozsah zákonného ručení společníků

Ručení společníků je omezeno výší souhrnu nesplacených částí vkladů všech společníků. Rozsah zákonného ručení jednotlivého společníka proto nezávisí jen na rozsahu splacení jeho vlastního vkladu do základního kapitálu společnosti, nýbrž pro něj má význam též plnění vkladové povinnosti ostatních společníků. Rozsah ručení je tak mnohem větší, než jak je tomu v případě komanditistů v komanditní společnosti (§ 93 odst. 1 obch. zák.). Smyslem této právní úpravy má být zvýšení sounáležitosti společníků ve vztahu ke společnosti a jejím věřitelům.¹⁹⁶ Touto konstrukcí jsou společníci motivováni působit na sebe navzájem ve směru řádného a včasného splnění vkladové povinnosti každého jednoho z nich. Ručení všech společníků totiž zaniká teprve poté, co budou plně splaceny všechny vklady.

Společnost s ručením omezeným je obchodní společností, v níž se povinně vytváří základní kapitál (§ 58 odst. 2 obch. zák.). Minimální výše základního kapitálu je stanovena na 200 000 Kč (§ 108 odst. 1 obch. zák.). Všechny společníky této formy kapitálové společnosti stihá vkladová povinnost, vklad každého jednoho společníka musí činit přinejmenším 20 000 Kč (§ 109 odst. 1 obch. zák.).

Pokud jde o proces zakládání a vzniku společnosti s ručením omezeným, pak platí, že nepeněžitý vklad, jak přikazuje druhá věta § 59 odst. 2 obch. zák., musí být povinně splacen před zápisem výše základního kapitálu do obchodního rejstříku, tj. před vznikem společnosti. Peněžitý vklad musí být před vznikem společnosti splacen nejméně z 30 % (§ 111 odst. 1 první věta obch. zák.). Celkově musí výše splacených vkladů před vznikem společnosti s ručením omezeným činit minimálně 100 000 Kč (§ 111 odst. 1 druhá věta obch. zák.) a má-li vzniknout jednoosobní společnost, pak musí být vklad zakladatele splacen zcela (§ 111 odst. 2 obch. zák.). Z právě uvedeného vyplývá, že nepůjde-li o společnost zakládanou jedinou osobou, bude rozsah zákonného ručení společníků za dluhy společnosti s ručením omezeným při vzniku této společnosti (§ 62 odst. 1 obch. zák.) odpovídat maximálně sedmdesáti procentům výše peněžitých vkladů, jež se společníci zavázali do společnosti vnést. Bude-li společnost s ručením omezeným zakládána jediným zakladatelem, anebo splatí-li již před vznikem společnosti všichni společníci své peněžitě

Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 967.

¹⁹⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 965.

vklady, ručení společníků takové společnosti s ručením omezeným vůbec nevznikne.

Poté, co společnost s ručením omezeným vznikla (§ 62 odst. 1 obch. zák.), může docházet k změnám rozsahu zákonného ručení společníků jak ve směru jeho zmenšování, tak ve směru jeho zvětšování.

Rozsah ručení se zmenšuje především splácením jednotlivých vkladů. Bylo již výše zmíněno, že nepeněžitě vklady musejí být zcela splaceny před vznikem společnosti s ručením omezeným. První odstavec § 113 obch. zák. stran peněžitých vkladů určuje, že tyto musejí být splaceny ve lhůtě stanovené společenskou smlouvou, nejpozději však do pěti let od vzniku společnosti. Nesplnění vkladové povinnosti s sebou pro dotyčného společníka nese nepříznivé právní následky v podobě povinnosti platit úrok z prodlení (§ 113 odst. 2 obch. zák.) nebo pozastavení hlasovacího práva na valné hromadě [§ 127 odst. 5 písm. d) obch. zák.]. Kromě toho se v takové situaci naskýtá možnost zavedení kadučního řízení, jež může vyústit ve společníkovo vyloučení (§ 113 odst. 3, odst. 4 obch. zák.).

Jelikož se rozsah zákonného ručení společníka společnosti s ručením omezeným odvíjí od toho, jak svou povinnost vnést do společnosti vklad plní ostatní společníci, dává obchodní zákoník do rukou každému společníkovi určitý právní nástroj, jímž se může domáhat splnění vkladové povinnosti jiným společníkem. Je jím tzv. žaloba *ut singuli*, jež je zakotvena v ustanovení § 131a obch. zák. Její podstata záleží v tom, že společník, jenž je pro tento účel nadán zvláštním druhem jednatelského oprávnění, může jménem společnosti podat žalobu o splacení vkladu proti společníkovi, který je v prodlení se splacením vkladu.¹⁹⁷ Nejedná se tedy o žalobu společníka samého, ale o žalobu společnosti s ručením omezeným, kterou podává jejím jménem jeden z jejích společníků. Právní vztah z upsání vkladu je vztahem mezi společností a společníkem a jiní společníci z něj žádná práva nemají. Právo společníka podat jménem společnosti žalobu na splacení vkladu nevzniká, pokud splacení vkladu vymáhá sama společnost nebo pokud valná hromada rozhodla o vyloučení společníka, který je v prodlení (§ 131a odst. 2 obch. zák.).

Nejvyšší soud ČR v odůvodnění rozhodnutí ze dne 25. března 2003, sp. zn. 29 Odo 871/2002 vysvětluje podstatu této žaloby tak, že „*ustanovení § 131a bylo do obchodního zákoníku začleněno za účelem realizace jedné ze zásad, na kterých tento*

¹⁹⁷ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 405.

zákon spočívá (§ 1 odst. 2 obch. zák.), zásady ochrany společnosti a jejích (minoritních) společníků před zneužitím postavení statutárního orgánu společnosti. Z toho pak při teleologickém výkladu vyplývá, že využití této ochrany nemůže být omezeno námitkou společnosti ..., že s podáním žaloby nesouhlasí, popřípadě, že jde o žalobu nedůvodnou. Ustanovení § 131a obch. zák. je, jak vyplývá z jeho druhého odstavce, určeno k řešení situací, kdy osoby, které by měly vymáhat plnění pro společnost, jsou nečinné.“

Oprávnění podat jménem společnosti žalobu proti společníkovi, který porušil svou vkladovou povinnost, představuje mimořádně významný právní prostředek, bez něhož by byl společník připraven o možnost přímo se domáhat splacení vkladu jiným společníkem, potažmo o možnost přímo usilovat o zmenšení rozsahu či úplný zánik svého ručitelského závazku.

Ke snížení rozsahu zákonného ručení může dojít i jinak než splácením upsaných vkladů, totiž snížením základního kapitálu. V zásadě platí, že povinnosti splatit vklad nemůže být společník zproštěn, ale výjimku z tohoto pravidla představuje prominutí povinnosti splatit vklad při snižování základního kapitálu (§ 113 odst. 1 druhá věta obch. zák., § 146 obch. zák.). Tehdy dochází ke snížení výše jednotlivých nesplacených částí vkladů i výše jejich souhrnu a tedy i ke snížení rozsahu zákonného ručení společníků.

Po dobu trvání společnosti s ručením omezeným může docházet také k zvýšení rozsahu zákonného ručení společníků. Děje se tak při efektivním zvyšování základního kapitálu.¹⁹⁸ Ustanovení § 142 obch. zák. podmiňuje možnost efektivního zvýšení základního kapitálu společnosti s ručením omezeným peněžitými vklady úplným splacením dosavadních peněžitých vkladů. Pakliže nepeněžité vklady musejí být plně splaceny již před vznikem společnosti (§ 59 odst. 2 obch. zák.), lze si tuto podmínku přeformulovat také tak, že ke zvýšení základního kapitálu peněžitými vklady může dojít teprve po zániku ručení společníků. Uvedená podmínka se neuplatní při zvyšování základního kapitálu nepeněžitými vklady (§ 142 druhá věta obch. zák.).

Efektivní zvýšení základního kapitálu lze provést dvěma způsoby: jednak zvýšením vkladů dosavadních společníků, jednak převzetím nových vkladů novými

¹⁹⁸ Nominální zvýšení základního kapitálu společnosti s ručením omezeným, tj. zvýšení základního kapitálu z vlastních zdrojů společnosti, se výše nesplacených částí vkladů společníků nikterak nedotýká. Proto ani žádné důsledky pro rozsah zákonného ručení společníků s ním nejsou spjaty.

společníky. I zde přirozeně platí, že vklady mohou spočívat v penězích, nebo jiných penězi ocenitelných hodnotách (§ 59 odst. 1 obch. zák.).

Nepeněžité vklady musejí být v každém případě splaceny před zápisem výše základního kapitálu do obchodního rejstříku (§ 59 odst. 2 třetí věta obch. zák.), z čehož se podává, že zvyšování základního kapitálu tímto druhem vkladů nemá na rozsah ručení společníků jakýkoliv vliv. Na každý peněžitý vklad musí být již před podáním návrhu na zápis zvýšení základního kapitálu do obchodního rejstříku splaceno nejméně 30 % (§ 145 druhá věta obch. zák.). Můžeme proto dovodit, že zvětšení rozsahu zákonného ručení společníků po zápisu efektivního zvýšení základního kapitálu do obchodního rejstříku (zápis má konstitutivní povahu) bude odpovídat maximálně sedmdesáti procentům souhrnu výše peněžitých vkladů, jimiž ke zvýšení základního kapitálu došlo.

V souvislosti se zvyšováním či snižováním základního kapitálu společnosti s ručením omezeným vzniká otázka, od kterého okamžiku dochází ke změně rozsahu zákonného ručení společníků. Je třeba souhlasit s I. Štenglovou, že jak z ustanovení § 105 odst. 1 obch. zák., tak z první věty § 106 odst. 2 obch. zák. vyplývá, že ke změně rozsahu ručení dojde k okamžiku zápisu zvýšení či snížení základního kapitálu do obchodního rejstříku.¹⁹⁹

Z hlediska právní jistoty věřitelů společnosti s ručením omezeným je velmi významné, že rozhodující pro existenci a rozsah zákonného ručení společníků je stav zapsaný v obchodním rejstříku, nikoliv stav skutečný. Zápisům výše vkladů jednotlivých společníků a rozsahu jejich splacení je pro určení existence a rozsahu ručení společníků za závazky společnosti přiznán konstitutivní význam.²⁰⁰ Z pohledu společníků to však znamená, že břímě ručitelského závazku mohou nést i poté, co budou všechny vklady plně splaceny.

Plní-li společník z titulu ručení dluh místo společnosti, rozsahu jeho zákonného ručení se to nikterak nedotýká. Toto pravidlo opět potvrzuje, že hlavním principem ovládajícím úpravu zákonného ručení společníků je ochrana třetích osob. Jedině takto se

¹⁹⁹ Štenglová, I. In Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 8.

²⁰⁰ Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 447; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 344; Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 965.

mohou nahlédnutím do obchodního rejstříku kdykoliv přesvědčit, jaký je rozsah ručení společníků.²⁰¹

Skutečnost, že rozhodující pro určení rozsahu zákonného ručení společníků je stav zapsaný v obchodním rejstříku, může mít na druhou stranu na věřitele společnosti nepříznivý dopad. Je-li zapsáno splacení vkladů v rozsahu větším, než kolik odpovídá realitě, je postavení věřitelů významným způsobem zhoršeno. V odůvodnění svého rozhodnutí ze dne 20. června 2000, sp. zn. 29 Cdo 281/2000 Nejvyšší soud ČR vysvětlil, že *„jestliže bylo v okamžiku, kdy [odvolací soud] rozhodoval o uplatněném nároku, již zapsáno splacení celého vkladu společníka, na němž žalobkyně požadovala plnění z titulu jeho ručení za závazky společnosti, do obchodního rejstříku, nebyl již oprávněn zkoumat okolnosti splacení vkladu. Zkoumat, zda došlo k platnému splacení vkladu mohl pouze rejstříkový soud v rámci rozhodování o povolení zápisu do obchodního rejstříku. O tom, že nebyl vklad do společnosti řádně splacen ..., nemůže rozhodovat soud ve sporu o zaplacení pohledávky z titulu ručení společníka, ale mohl by o tom rozhodovat pouze rejstříkový soud v řízení podle § 200a odst. 2 o. s. ř., popřípadě soud v řízení o žalobě společnosti na splacení vkladu, jehož splacení bylo zapsáno do obchodního rejstříku apod.“*

Zbývá dodat, že podle ustanovení § 154 odst. 1 o. s. ř. je pro rozsudek rozhodující stav v době jeho vyhlášení. Uvedené pravidlo se uplatní také při rozhodování soudu v řízení po podání odvolání (§ 211 o. s. ř.). Dojde-li v době do vyhlášení rozhodnutí odvolacího soudu ke změně zápisu rozsahu splacení vkladu do obchodního rejstříku, soud musí tuto skutečnost respektovat. V případě zápisu úplného splacení vkladů všech společníků v průběhu soudního řízení bude muset být žaloba na plnění směřující proti společníkovi – ručiteli zamítnuta (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. června 2000, sp. zn. 29 Cdo 281/2000).

Lze souhlasit s J. Dědičem, že soud by v takovém případě neměl žalovanému společníkovi přiznat náhradu nákladů řízení a že by naopak měl tomuto společníkovi uložit povinnost nahradit žalobci alespoň část nákladů, jež mu vznikly.²⁰²

Pro úplnost lze doplnit, že zápis úplného splacení vkladů všech společníků

²⁰¹ Bartošiková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 8.

²⁰² Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 967.

uskutečněný před provedením výkonu rozhodnutí způsobuje zánik práva tímto rozhodnutím přiznaného; tato okolnost je důvodem zastavení výkonu rozhodnutí [§ 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř.].

4.4. Splnění dluhu společníkem

Ručitelský závazek společníka společnosti s ručením omezeným je svou povahou subsidiární: ručitel poskytne věřiteli dlužnické společnosti plnění teprve tenkrát, nesplní-li tato svůj dluh sama. V závislosti na povaze hlavního právního vztahu se bude možnost nástupu věřitele společnosti na společníka – ručitele řídit § 548 odst. 1 obč. zák. (ve spojení s § 492 obč. zák.) nebo § 306 odst. 1 obch. zák. (ve spojení s § 56 odst. 5 obch. zák., resp. § 312 obch. zák.). Jsou-li podmínky ve jmenovaných zákonných ustanoveních naplněny, společníkovi vznikne právní povinnost uspokojit pohledávku věřitele společnosti.

Důsledek splnění dluhu ručitelem namísto dlužníka pro vztah mezi ručitelem a dlužníkem obecně upravují ustanovení § 550 obč. zák. pro ručení, jež se řídí občanským zákoníkem, a § 308 obch. zák. pro ručení, které podléhá režimu obchodního zákoníku. Ustanovení § 106 odst. 2 obch. zák. určuje, že společníci – spoluručitelé jsou zavázáni solidárně. Vztah věřitele k solidárně spoluzavázaným osobám stejně jako vnitřní vztah mezi těmito osobami je obecně upraven v § 511 obč. zák. Ustanovení § 106 odst. 2 obch. zák. však přináší úpravu do značné míry speciální a tedy přednostně použitelnou.

Čtvrtá věta § 106 odst. 2 obch. zák. stanoví, že plnění za společnost poskytnuté z důvodu ručení se započítává na splacení vkladu toho společníka, který plnění věřiteli poskytl. Dochází k započtení pohledávky společníka vůči společnosti, jíž nabyt podle § 550 obč. zák., resp. § 308 obch. zák., proti pohledávce společnosti vůči společníkovi na splacení vkladu. Započtení pohledávky společníka za společností proti pohledávce společnosti na splacení vkladu je zásadně zapovězeno (§ 59 odst. 8 obch. zák.). Ustanovení § 108 odst. 2 zakotvuje dvě výjimky, kdy je takové započtení přípustné. Za první k němu může dojít se souhlasem valné hromady v souvislosti se zvyšováním základního kapitálu, druhou výjimkou je právě započtení podle § 106 odst. 2 obch. zák. Z uvedeného ustanovení se podává, že se jedná o započtení ze zákona, k němuž dochází automaticky bez toho, že by

společník anebo společnost museli učinit jakýkoliv právní úkon.²⁰³ Dokonce v tomto případě ani není významné, není-li celý vklad anebo jeho část dosud splatný.²⁰⁴

Započtení nemusí být zcela nebo zčásti možné provést. Zejména se bude jednat o případy, kdy společník již úplně splatil svůj vklad anebo kdy plnění poskytnuté věřiteli společnosti svou výší přesahuje výši nesplacené části vkladu daného společníka. Další okolností, jež může znemožnit započtení podle čtvrté věty § 106 dost. 2 obch. zák., je obecná podmínka započtení pohledávek zakotvená v § 580 obč. zák. Podle tohoto ustanovení lze započítat jen vzájemné pohledávky, jejichž plnění je stejného druhu. Pohledávka společnosti na splacení vkladu zní na peněžité plnění (viz již vícekrát zmiňovaná třetí věta § 59 odst. 2 obch. zák.), plnění z pohledávky společníka nabyté na základě § 550 obč. zák. či § 308 obch. zák. může být peněžité i nepeněžité. Pokud by společník z titulu ručení poskytl věřiteli společnosti s ručením omezeným nepeněžité plnění, potom k započtení na splacení jeho vkladu nemůže dojít.²⁰⁵

Nemůže-li být započtení realizováno, může společník požadovat náhradu toho, co věřiteli plnil, od společnosti. Ve vztahu k započtení plnění poskytnutého věřiteli na splacení vkladu jde o subsidiární způsob uspokojení pohledávky společníka vůči společnosti, jenž nastupuje teprve tenkrát, když započtení není možné.

Pokud nemůže společník dosáhnout náhrady toho, co plnil, od společnosti, může se obrátit na ostatní společníky – spoluručitele a požadovat náhradu na nich. Následný regres proti solidárním spoluručitelům je upraven § 511 odst. 3 obč. zák. Poslední věta § 106 odst. 2 obch. zák. je speciální v tom ohledu, že podle ní může plnivší společník požadovat náhradu předně po tom společníkovi, který doposud svůj vklad nesplatil, a teprve potom také po jiných společnících.

Z textace obchodního zákoníku se podává, že při uplatňování regresního nároku vůči společníkům, jejichž vklad nebyl splacen, bude rozhodující reálný stav nesplacení vkladů, nikoliv stav zápisu v obchodním rejstříku.²⁰⁶ S tím je však spojena nemalá

²⁰³ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 345. Shodně Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 967 – 968; Dvořák, T. Společnost s ručením omezeným. 3. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, str. 179.

²⁰⁴ Dvořák, T. Společnost s ručením omezeným. 3. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, str. 179.

²⁰⁵ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 968.

²⁰⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 968.

obtíž, protože společník nemusí znát faktický stav nesplacení vkladů jiných společníků. Důležitá je také ta skutečnost, že rozhodující dobou z hlediska určení, na kterého ze společníků je možné se v tomto kroku s regresním nárokem obrátit, je doba splnění dluhu společnosti a nikoli až doba uplatnění regresního nároku.²⁰⁷ J. Dědič argumentuje, že právě nesplacení vkladů jiných společníků v době, kdy společník plnil věřiteli společnosti, bylo příčinou ručení. To však není přesné potud, že existence a rozsah ručitélského závazku plnivšího společníka nebyly určeny faktem nesplacení vkladů jiných společníků, ale stavem zápisu v obchodním rejstříku. Stav zapsaný v obchodním rejstříku má odpovídat stavu skutečnému, ale nesoulad nelze vyloučit. I když tím výše uvedený argument poněkud ztrácí na váze, lze s Dědičovým názorem souhlasit.

V posledním kroku se může plnivší společník se svým nárokem na náhradu toho, co věřiteli společnosti z titulu ručení poskytl, obrátit na každého ze společníků bez zřetele na rozsah splacení či nesplacení jeho vkladů. Takováto situace by měla být jen výjimečná, jelikož už sám předcházející postup by měl k uspokojení společníkových nároků spolehlivě vést.²⁰⁸

Velikost jednotlivých částí připadajících na jednotlivé společníky stanoví poslední věta § 106 odst. 2 obch. zák.: je dána rozsahem účasti těchto společníků na základním kapitálu společnosti. To znamená, že plnění poskytnuté věřiteli se rozvrhne mezi všechny její společníky podle poměru jejich vkladů do základního kapitálu. Také sám plnivší společník poměrnou část, jež na něj má takto připadnout, ponese. Podle J. Dědiče nejde o solidární závazek společníků. Každý jeden společník má oprávněnému společníkovi poskytnout jen to, co na něj připadá.²⁰⁹ S tímto názorem lze polemizovat. Ustanovení § 106 odst. 2 obch. zák. je sice speciální k § 511 odst. 3 obč. zák., ale nevyplývá z něj, že by jeho aplikaci naprosto vylučoval. Přitom ze třetího odstavce § 511 obč. zák. je možno dovodit, že pokud v rámci vypořádání mezi solidárně spoluzavázanými osobami některá z nich nebude s to plnit ten podíl, který na ni připadá, rozvrhne se tento podíl dále na ostatní osoby. Z pohledu plnivšího společníka je toto řešení výhodnější, neboť riziko nesolventnosti některého dalšího společníka neponese pouze on sám, nýbrž poměrně všichni ostatní společníci.

²⁰⁷ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 968.

²⁰⁸ Bartošiková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 116.

²⁰⁹ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 968 – 969.

Pokud společník ručil a z tohoto titulu byl nucen věřiteli společnosti s ručením omezeným plnit proto, že jiný společník je v prodlení se splacením svého vkladu, mohl by po takovémto společníkovi požadovat náhradu způsobené škody. Jestliže by společník, který je v prodlení se splacením svého vkladu, uplatňoval po jiných společnicích následný regres, mohou tito proti této pohledávce započítat svou pohledávku na náhradu škody.²¹⁰

²¹⁰ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 969; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 344.

5. Družstvo

Základní ustanovení § 221 obch. zák. definuje družstvo tak, že se jím rozumí společenství neuzavřeného počtu osob založené za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb svých členů. Jde o zvláštní typ korporace, který nelze počítat mezi obchodní společnosti, a to přesto, že při srovnání s nimi vykazují družstva celou řadu podobných, ba shodných rysů. Jak shrnuje I. Pelikánová, „*družstvo není ve své podstatě ničím jiným než obchodní společností na variabilní kapitál.*“²¹¹

Družstvo je právnickou osobou, jež za porušení svých závazků odpovídá celým svým majetkem (§ 222 odst. 1 obch. zák.); členové družstva za jeho dluhy zásadně neručí, a to ani do výše svého nesplaceného vkladu (§ 222 odst. 2 obch. zák.).²¹²

Na základě odkazu obsaženého v § 260 obch. zák. jsou obecná ustanovení o obchodních společnostech zásadně přiměřeně aplikovatelná také na družstva. Z hlediska zákonného ručení členů družstva je významný § 56 odst. 6 obch. zák., z něhož se (ve spojení s § 260 obch. zák.) podává, že tito po zániku družstva, jemuž předcházelo zrušení s likvidací, ručí za jeho dluhy do výše svého podílu na likvidačním zůstatku.

Ručení (bývalých) členů zaniklého družstva není solidární.²¹³ Věřitel může požadovat plnění z titulu ručení na každém z nich pouze do výše jeho podílu na likvidačním zůstatku. K žádnému vypořádání mezi plnivším členem družstva a ostatními členy proto nedochází. V ostatním platí *mutatis mutandis* totéž, co je uvedeno výše v bodě

²¹¹ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 458.

²¹² Podle druhé věty § 222 odst. 2 obch. zák. mohou stanovy určit, že členové družstva nebo někteří z nich mají na základě rozhodnutí členské schůze vůči družstvu do určité výše uhrazovací povinnosti přesahující členský vklad; takto získané prostředky jsou určeny na krytí ztrát družstva. Tuto uhrazovací povinnost nelze považovat za ručení člena družstva, a to už proto, že se netýká třetích, vně družstva stojících osob (jeho věřitelů), nýbrž je jen záležitostí vnitřního vztahu mezi družstvem a jeho členy. (Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.) Pokud jde o starší právní úpravu, tato s omezeným ručením členů družstev počítala. Stejně tak některé zahraniční úpravy takové ručení znají. (Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 460.) Co se týče nařízení Rady ES 1435/2003 o statutu Evropské družstevní společnosti (SCE), v jeho čl. 1 odst. 2 stojí: „*Není-li stanovami SCE při jejím založení určeno jinak, ručí členové jen do výše svého upsaného vkladu. Ručí-li členové SCE omezeně, přidá se ke jménu SCE dodatek "s ručením omezeným".*“

²¹³ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 342; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 194.

1.2. této kapitoly.

6. Podnikání zahraničních osob v České republice

6.1. Osobní statut jiných než fyzických zahraničních osob

Státní příslušnost právnických osob je určována místem jejich sídla. Ustanovení § 21 odst. 2 obch. zák. stanoví, že zahraniční právnickou osobou je právnická osoba se sídlem mimo území České republiky; českou právnickou osobou se pro účely obchodního zákoníku rozumí právnická osoba se sídlem na území České republiky. Sídlem se v tomto kontextu rozumí statutární sídlo pouze tenkrát, jestliže toto je ve shodě se sídlem skutečným; v opačném případě hraje rozhodující úlohu sídlo skutečné, tedy v zásadě místo, odkud je společnost řízena, kde má svou „hlavní správu“.²¹⁴

Od státní příslušnosti právnické osoby je zapotřebí odlišovat její osobní statut, tj. právní řád, kterým se řídí vznik osoby, její právní povaha, právní způsobilost této osoby včetně oprávnění jednat za osobu, její vnitřní vztahy, zčásti vnější vztahy, změna a zánik osoby a popřípadě ještě některé další otázky.²¹⁵ V ustanovení § 22 obch. zák. je v tomto smyslu obsažena kolizní norma založená na tzv. inkorporačním principu: osobním statutem právnických osob je právní řád, podle něhož byla právnická osoba zřízena či založena (*lex incorporationis*).

Dosah zmiňovaného § 22 obch. zák. se však širší a neslouží jen k určení osobního statutu právnických osob. Formulací „jiná než fyzická zahraniční osoba“ se zákonodárce pokusil do tohoto ustanovení zahrnout také jakoukoliv entitu, která není fyzickou osobou.²¹⁶ Jde o útvary, které stojí kdesi na hranici mezi právním subjektem a nesubjektem, tedy takové, kterým právní řád cizího státu přiznává jen některé atributy právní osobnosti.²¹⁷ Rovněž pro tyto útvary platí, že jejich osobním statutem je právní

²¹⁴ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 4. vydání. Praha : ASPI, 2004, str. 236 – 237.

²¹⁵ Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., Zunt, V. Úvod do práva mezinárodního obchodu. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Aleš Čeněk, 2003, str. 52.

²¹⁶ Jako příklad takových kvazi-subjektů lze uvést partnership v oblasti angloamerického práva, ale také kupříkladu nám bližší veřejné obchodní společnosti nebo komanditní společnosti podle německého či rakouského práva. Podrobněji Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., Zunt, V. Úvod do práva mezinárodního obchodu. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Aleš Čeněk, 2003, str. 52, 56 a násl.

²¹⁷ České právo žádnou přechodnou kategorii mezi subjektem a nesubjektem nezná. Přesto ustanovení § 22 obch. zák. respektuje kontinuitu původního pojetí určitého útvaru ve státě, kde byl zřízen. Z jeho díkce lze dovodit, že pouze zachovává právní způsobilost jiné než fyzické zahraniční osoby a neprohlašuje takový útvar přímo za osobu právnickou. Viz Pauknerová, M. Uznání zahraničních právnických osob v českém právu. Právník, č. 10/1997.

řád, podle něhož byly zřízeny.

Právním řádem, podle něhož byla právnická osoba či výše popsaná entita založena, se řídí i ručení jejích členů nebo společníků za její závazky. Právní úprava otázek souvisejících s ručením (jako je vznik ručení, jeho rozsah, zánik a další) přitom není nikterak modifikována a uplatní se v plném rozsahu tak, jak je upravena v příslušném zahraničním právním řádu. Jak shrnuje I. Pelikánová, „*jestliže tedy na našem území bude působit zahraniční právnická osoba nebo jiný útvar, který v zahraničí (v zemi založení) může vystupovat v právních vztazích, přináší s sebou k nám do jisté míry i cizí právní řád, stává se jakýmsi ostrůvkem cizího práva v českém právním prostředí.*“²¹⁸

Teoreticky není vyloučeno, že kombinace cizích hmotněprávních norem regulujících ručení členů či společníků za závazky „*jiných než fyzických zahraničních osob*“ s českými (anebo jinými) právními normami může ve svých důsledcích vést k nepřijatelným závěrům. V takovém případě bude pravděpodobně nezbytné využít výhrady veřejného pořádku podle § 36 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů. Jde o ustanovení, které umožňuje a také zavazuje odmítnout výjimečně použití ustanovení zahraničního právního řádu, kterého se má v daném případě použít na základě tuzemské kolizní normy.²¹⁹ Jinou možností by bylo přikročit k adaptaci, tj. k odstranění nepřijatelných důsledků vyplývajících z nesouladu mezi právními řády použitelnými pro různé součásti určitého rámce právního vztahu či vztahů tím, že se rozhodné právo určitým způsobem přizpůsobí dané situaci.²²⁰

6.2. Přemístění sídla právnické osoby na území České republiky

Právnická osoba založená podle práva cizího státu za účelem podnikání, která má sídlo v zahraničí, může přemístit své sídlo na území České republiky, jestliže to umožňuje mezinárodní smlouva, která je pro Českou republiku závazná a byla vyhlášena ve Sbírce zákonů nebo ve Sbírce mezinárodních smluv (§ 26 odst. 1 obch.

²¹⁸ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 247.

²¹⁹ Detailněji Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. vydání. Brno : Doplněk, 2004, str. 193 – 197.

²²⁰ Viz Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. vydání. Brno : Doplněk, 2004, str. 184 – 185.

zák.); přemístění sídla právnické osoby ze zahraničí do České republiky je přípustné také v případech a za podmínek stanovených právem Evropských společenství či zvláštním zákonem (§ 26 odst. 4 obch. zák.).

Přemístěním sídla se mění státní příslušnost právnické osoby: ze zahraniční právnické osoby se stává právnická osoba česká (viz § 21 odst. 2 obch. zák.). Přitom je třeba vycházet z toho, že základním smyslem § 26 obch. zák. je zachovat kontinuitu právnické osoby. Proto změna státní příslušnosti je v zásadě jedinou změnou, k níž u dané právnické osoby dojde.

Ustanovení § 26 odst. 3 obch. zák. určuje, že pokud jde o vnitřní právní poměry právnické osoby, která přemístila své sídlo na území České republiky, tyto se i po takovém přemístění řídí právním řádem státu, podle něhož byla založena. Tímto právním řádem se řídí rovněž ručení jejích společníků nebo členů vůči třetím osobám. Je zřejmé, že české právo touto právní úpravou pevně lpí na inkorporačním principu. Problémy však s sebou nese skutečnost, že po přesunu sídla na území České republiky se nebude jednat o běžnou českou právnickou osobu, ale zachová si i nadále některé rysy cizozemce. Právě tento důsledek některé země vedl k tomu, aby se přiklonily k principu sídla.²²¹

Případným problémům se alespoň zčásti snaží obchodní zákoník předejít tím, že kogentně stanoví, že ručení společníků či členů za závazky právnické osoby po přemístění jejího sídla do České republiky nesmí být nižší, než stanoví české právo pro tutéž nebo obdobnou formu právnické osoby (§ 26 odst. 3 i. f. obch. zák.). Tato odchylka od důsledného uplatňování inkorporačního principu je ku prospěchu třetích osob, které s takovou právnickou osobou vstupují do právních vztahů. Z pohledu právní jistoty a ochrany zájmů třetích osob lze jistě tuto výjimku jen přivítat.

Zbývá dodat, že jakkoliv § 26 obch. zák. používá termín „právnická osoba“, nikoliv „jiná než fyzická osoba“ jako je tomu v případě § 22 obch. zák., lze mít za to, že se úprava přemístění sídla vztahuje také na takové organizační formy, které ve státě založení nejsou považovány v plném smyslu za právnické osoby, jestliže jim jsou

²²¹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 262.

přiznány rozhodující pojmové atributy právnických osob.²²²

²²² Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 261 – 262.

Kapitola IV.

Zákonné ručení

členů orgánů obchodních společností a družstev

Obchodní zákoník pojem orgán obchodní společnosti nebo družstva nedefinuje. Za základ proto můžeme vzít např. definici formulovanou I. Pelikánovou, podle níž orgány rozumíme „*organizační články (strukturní části) pověřené na základě zákona nebo stanov určitými rozhodovacími nebo jednatelskými funkcemi.*“ Orgány jsou součástí právnické osoby jako právního subjektu.²²³

Orgány obchodních korporací jsou obsazovány společníky (členy) anebo třetími osobami na základě zvláštních smluv (viz § 66 odst. 2 obch. zák.). Zatímco v osobních společnostech jsou orgány vytvářeny zásadně ze společníků, v kapitálových obchodních společnostech bývá obvyklé, že členy jejich orgánů jsou třetí osoby. Členy orgánů družstva mohou být v zásadě pouze jeho členové (§ 238 odst. 1 obch. zák.).

Případy zákonného ručení členů orgánů obchodních korporací jsou v obchodním zákoníku velice četné. Setkáváme se s nimi v právní úpravě kapitálových společností, tj. společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti, a v právní úpravě družstva. V případě kapitálových společností nalezneme na různých místech ne méně než deset případů zákonného ručení členů jejich orgánů, v případě družstva potom další tři.²²⁴

²²³ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 59.

²²⁴ S podobným ručením se nesetkáváme v osobních společnostech. Jejich neomezeně ručící společníci jsou nadáni jednatelským oprávněním, jsou oprávněni k obchodnímu vedení a podílejí se na rozhodování o záležitostech týkajících se společnosti. Z toho plyne, že osobní společnosti v zásadě mají povahu tzv. společností řízených společníky (*owner managed firms*): společníci se přímo podílí na rozhodování o činnosti společnosti a současně mají nárok na podíl ze zisku (tzv. zbytkový nárok – *residual claim*). Vytvářet za této situace jejich další ručení není potřebné. Pokud jde o ručení za dluhy společnosti, toto je tak jako tak neomezené. Co se týče ručení za dluhy jiných osob ve prospěch společnosti – věřitelky, nutno vidět, že majetková situace společnosti má přímý vliv na výši zbytkového nároku společníků, potažmo na jejich vlastní majetkovou sféru. Kromě toho je zřejmé, že

Jednotlivé případy zákonného ručení členů orgánů kapitálových společností nebo družstev se navzájem podstatně liší. Především je možno zmínit, že toto ručení může zajišťovat jak uspokojení příslušné obchodní korporace, tak uspokojení jiných osob – věřitelů dané společnosti či družstva. Kapitálová společnost či družstvo tak v některých případech vystupuje v postavení věřitelky, jindy v postavení dlužnice.

Stejně tak okolnosti, za nichž ručení členů orgánů družstev a společností vzniká, se značně různí. Společným faktorem je však pokaždé to, že vznik ručení je vázán na porušení určité povinnosti stanovené těmto osobám obchodním zákoníkem. Právní skutečností, s níž normy spojují vznik ručení členů orgánů obchodních korporací je tak vždy protiprávní jednání. Lze proto hovořit o sankční povaze tohoto ručení.

Faktorem spojujícím jednotlivé případy sankčního ručení uvedených osob je to, že se jím snaží obchodní právo čelit problémům plynoucím z tzv. oddělení vlastnictví od řízení (*separation of ownership and control*).²²⁵ Održení společníků jako „konečných vlastníků“ nesoucích rizika neúspěchu společnosti od osob reprezentujících řídicí složku společnosti přirozeně vede ke dvěma základním typům problémů. Jde jednak o problém morálního hazardu (*moral hazard problem*), kdy daný reprezentant nemusí být ochoten jednat v nejlepším zájmu společníků, jednak o problém nesprávného výběru (*adverse selection problem*), kdy reprezentant takového jednání nemusí být schopen.²²⁶ Často bývá na tyto problémy nahlíženo optikou tzv. problému zmocnění (*agency problem*),²²⁷ ale v literatuře se lze setkat i s názory, že tento přístup není vždy zcela případný.²²⁸

Jednou z možných cest, jak čelit nastíněným problémům, je stanovení sankcí za porušení povinností reprezentantů;²²⁹ bylo řečeno, že takovou sankcí může být i jejich

některé konkrétní případy ručení členů orgánů kapitálových společností z povahy věci nemohou u osobních společností nastat (srov. např. § 131 odst. 5 obch. zák.).

²²⁵ Srov. např. Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 268 – 269.

²²⁶ Marks, S. The Separation of Ownership and Control. In Bouckaert, B., De Geest, G. a kol. Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts. Cheltenham : Edward Elgar, 2000, str. 698.

²²⁷ Problémy zmocnění vznikají v každém vztahu mezi „zmocnitelem“ (*principal*) a „zmocněncem“ (*agent*), pokud tento vztah zahrnuje delegaci určité rozhodovací pravomoci ze zmocnitele na zmocněnce. Náklady, které vznikají v jejich důsledku, se označují jako náklady zmocnění (*agency costs*). Podrobněji Richter, T. Insolvenční právo. 1. vydání. Praha : ASPI, 2008, str. 46 a násl.

²²⁸ Marks, S. The Separation of Ownership and Control. In Bouckaert, B., De Geest, G. a kol. Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts. Cheltenham : Edward Elgar, 2000, str. 698, str. 696 a násl.

²²⁹ Podrobněji včetně úvah o vhodnosti kogentního či naopak dispozitivního zakotvení takových sankcí v příslušných právních předpisech viz Marks, S. The Separation of Ownership and Control. In

zákonné ručení.

2. Společnost s ručením omezeným

2.1. Zákonné ručení jednatelů

Jednatelé jsou výkonnými orgány společnosti s ručením omezeným. V zásadě lze identifikovat tři oblasti jejich působení. První z nich je jednání jménem společnosti navenek: jednatelé jsou statutárním orgánem společnosti s ručením omezeným (§ 13 odst. 2 obch. zák., § 133 odst. 1 obch. zák.). Druhou oblastí je obchodní vedení společnosti (§ 134 obch. zák.). Konečně třetí oblastí je působení dovnitř společnosti, resp. zajištění fungování společnosti jako právnické osoby. Sem lze přiřadit úkoly týkající se svolávání valné hromady (§ 128 obch. zák.) a jejího průběhu (§ 129 obch. zák.), vedení seznamu společníků a jejich informování o záležitostech společnosti (§ 135 odst. 1 obch. zák.) atd. atp.²³⁰

Jednatelé jsou povinni vykonávat svou působnost s péčí řádného hospodáře (§ 194 odst. 5 obch. zák. v souvislosti s § 135 odst. 2 obch. zák.). Při porušení svých právních povinností odpovídají společnosti za škodu tím způsobenou. V některých zákonem vymezených případech na ně krom toho navíc dopadá břímě ručitelského závazku za dluhy společnosti, výjimečně však i jiných osob.

2.1.1. Zákonné ručení podle § 123 odst. 4 obch. zák.

Právo na podíl na zisku se řadí mezi nejvýznamnější majtková práva společníků a v zásadě představuje hlavní důvod jejich účasti ve společnosti. Jestliže je však vyplácení zisku svou podstatou jednosměrným transferem peněžních prostředků ze společnosti k jiným, od společnosti odlišným subjektům (společníkům), je nabíledni, že může mít negativní dopad na postavení věřitelů společnosti. Právě důsledné naplňování zásady ochrany osob stojících vně společnosti, které s touto vstupují do právních vztahů, je důvodem, že též vyplácení podílů na zisku je obchodním zákoníkem určitým způsobem regulováno.

Bouckaert, B., De Geest, G. a kol. Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts. Cheltenham : Edward Elgar, 2000, str. 703 a násl.

²³⁰ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 421.

O tom, zda a v jakém rozsahu se společností vygenerovaný zisk rozdělí mezi společníky, rozhoduje valná hromada jakožto nejvyšší orgán společnosti s ručením omezeným [§ 125 odst. 1 písm. b) obch. zák.]. Při tomto rozhodování nicméně musí dbát příkazu § 123 odst. 2 obch. zák. o tom, že k výplatě zisku nelze použít základního kapitálu, rezervního fondu ani ostatních kapitálových fondů ani prostředků, které podle obchodního zákoníku, společenské smlouvy nebo stanov mají být použity k doplnění těchto fondů.

Citované ustanovení dále odkazuje na přiměřené použití vybraných ustanovení o akciové společnosti (jmenovitě jde o § 178 odst. 1 třetí věta, odst. 2, odst. 3 a odst. 5 až odst. 7 obch. zák.).²³¹

Poslední omezení při rozhodování o rozdělení zisku představuje § 65a obch. zák., jenž kogentně určuje, že vyplácení podílů na zisku je zásadně zakázáno, dokud nejsou zcela účetně odepsány zřizovací výdaje vykazované v účetnictví jako dlouhodobý majetek.

Při vyplácení podílů na zisku společníkům tedy může dojít v zásadě k trojímu pochybení. Za prvé může být tento podíl vyplacen bez toho, že by o tom rozhodla valná hromada. Za druhé by se mohlo jednat o případ, kdy valná hromada sice o rozdělení zisku mezi společníky „rozhodla“, avšak nebyly splněny formální předpoklady pro přijetí platného usnesení. Konečně za třetí by mohla nastat situace, kdy formální předpoklady nutné pro přijetí usnesení byly splněny, ale usnesení samo by bylo v rozporu s pravidly rozdělování zisku určenými zákonem, společenskou smlouvou, zakladatelskou listinou nebo stanovami.

²³¹ Podle poslední věty § 178 odst. 1 obch. zák. v souvislosti s § 123 odst. 2 obch. zák. je zapovězeno vyplácení záloh na podíly na zisku. Z ustanovení § 178 odst. 2 obch. zák. ve spojení s § 123 odst. 2 obch. zák. vyplývá, že je nepřípustné rozdělit zisk tenkrát, byl-li by vlastní kapitál zjištěný z řádné nebo mimořádné účetní závěrky před či po tomto rozdělení zisku nižší než základní kapitál společnosti zvýšený o položky v tomto zákonném ustanovení vyjmenované. Těmito položkami jsou jednak upsaná hodnota vkladů, byly-li upsány vklady na zvýšení základního kapitálu a zvýšený základní kapitál nebyl ke dni sestavení řádné nebo mimořádné účetní závěrky zapsán v obchodním rejstříku [§ 178 odst. 2 písm. a) obch. zák. ve vazbě na § 123 odst. 2 obch. zák.], jednak ta část rezervního fondu nebo ty rezervní fondy, které podle zákona a stanov nesmí společnost použít k plnění společníkům [§ 178 odst. 2 písm. b) obch. zák. ve vazbě na § 123 odst. 2 obch. zák.]. Konečně z § 178 odst. 6 obch. zák. spolu s § 123 odst. 2 obch. zák. se podává, že velikost zisku, jenž má být rozdělen, může činit nejvýše tolik, kolik činí hospodářský výsledek účetního období vykázaný v účetní závěrce na jedné straně snížený o povinný příděl do rezervního fondu podle § 124 odst. 1 obch. zák. a o neuhrazené ztráty minulých let a na druhé straně zvýšený o nerozdělený zisk minulých let a fondy vytvořené ze zisku, které společnost může použít podle svého volného uvážení.

Ve všech jmenovaných případech platí, že podíl na zisku byl příslušnému společníkovi vyplacen neoprávněně a tento společník je povinován vše, co takto od společnosti obdržel, vrátit (§ 123 odst. 4 obch. zák.). Jde o řešení odlišné od toho, jaké zákonodárce zvolil v rámci úpravy akciové společnosti v ustanovení § 179 odst. 1 obch. zák. stran neoprávněně vyplacené dividendy. Dividendu přijatou v dobré víře totiž není příjemce (příslušný akcionář) povinen vrátit, přičemž příjemcova dobrá víra je presumována.²³² Vychází se z toho, že ve společnosti s ručením omezeným existuje mnohem užší vztah společníka ke společnosti, než jak je tomu u společnosti akciové. Společník zde má širší právo na informace a rovněž možnost podílet se na řízení společnosti je daleko větší. Proto je ochrana věřitelů společnosti v případě společnosti s ručením omezeným tímto způsobem upřednostněna před ochranou samotných společníků.²³³

Za vrácení neoprávněně vyplaceného podílu na zisku společníky podle § 123 odst. 4 obch. zák. ručí rukou společnou a nerozdílnou jednatelé, kteří s výplatou vyslovili souhlas. Vznik ručení jednatelů je tu tedy podmíněn vyslovením souhlasu s neoprávněnou výplatou podílu na zisku. Obchodní zákoník přitom blíže nespecifikuje, co se takovým „vyslovením souhlasu“ myslí.

Souhlas musí být výslovný; jeho písemná forma se nevyžaduje. Má-li být podle obchodního zákoníku souhlas „vysloven“, pak by se pravděpodobně nemělo jednat toliko o určité jednatelovo faktické konání. Účelu tohoto zákonného ustanovení by však spíše odpovídal opačný výklad.

Kupříkladu I. Pelikánová spekuluje, že provedení nesprávných výplat jednatelům, popř. jeho příkaz k výplatě daný jiné osobě (zaměstnanci), by snad bylo lze

²³² Ustanovení § 179 odst. 1 obch. zák., podle něhož si akcionáři, kteří přijeli neoprávněně vyplacenou dividendu v dobré víře, tuto mohou nechat, představuje odchylku od základního principu, na němž je postavena úprava bezdůvodného obohacení. Obecně totiž platí, že kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat (§ 451 odst. 1 obč. zák.), a to bez ohledu na jeho případnou dobrou víru (srov. též Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 577.). Zmíněné ustanovení obchodního zákoníku je provedením čl. 16 směrnice Rady 77/91/EHS v platném znění (tzv. druhá směrnice), jenž zní: „*Jakékoli rozdělení, které není v souladu s článkem 15, musí akcionáři, kteří jej obdrželi, vrátit, pokud společnost prokáže, že tito akcionáři o vadnosti rozdělení v jejich prospěch věděli anebo vzhledem k okolnostem měli vědět.*“

²³³ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 450.

považovat za vyslovení souhlasu ve smyslu § 123 odst. 4 i. f. obch. zák.²³⁴ Podobně I. Štenglová je toho názoru, že „vyslovením souhlasu“ by mohl být i návrh jednatelů k přijetí usnesení valné hromady o vyplacení podílů na zisku v rozporu se zákonem, nebo jejich pokyn k provedení neoprávněné výplaty.²³⁵ J. Dědič k tomu doplňuje, že „souhlasem“ by mohlo být i opomenutí záležitosti v tom, že jednatel nezabrání výplatě, přestože o vadném usnesení valné hromady věděl.²³⁶ Vzhledem k tomu, že soudní praxe dosud neměla příležitost se k tomuto problému vyjádřit, zůstává jeho řešení otevřené.

Jednateli mohou být i samotní společníci společnosti s ručením omezeným (§ 133 odst. 3 obch. zák.). Vznikne-li i jednateli, který je společníkem, právní povinnost vrátit neoprávněně vyplacený podíl na zisku podle první věty § 123 odst. 4 obch. zák., jeho zákonné ručení se na tuto povinnost z podstaty věci nemůže vztahovat. Podstatou ručení je závazek osoby od dlužníka odlišné, že splní dlužníkův dluh, pakliže jej dlužník nesplní sám. Z toho důvodu je vyloučeno, aby jedna a táž osoba byla dlužníkem, jenž má splnit určitý závazek, a současně též ručitelem, který splnění tohoto závazku zajišťuje. Tento závěr se ale pochopitelně nikterak nedotýká případného zákonného ručení jednatele – společníka za splnění povinnosti ostatních společníků vrátit vyplacený podíl na zisku podle první věty § 123 odst. 4 obch. zák., a to i kdyby tyto ostatní společníci byli zároveň také jednateli.

Podíl na zisku vygenerovaném společností s ručením omezeným mohou obdržet také jednatelé, členové dozorčí rady, popř. zaměstnanci.²³⁷ Bude-li jim podíl na zisku vyplacen neoprávněně, vznikne i jim právní povinnost vrátit jej společnosti, a to z titulu bezdůvodného obohacení (§ 451 odst. 2 obč. zák., § 458 odst. 1 obč. zák.). Případná dobrá víra bezdůvodně obohacených má význam toliko stran povinnosti vydat spolu s předmětem bezdůvodného obohacení také užitky z něho (§ 458 odst. 2 obč. zák.). Za povinnost jednatelů, členů dozorčí rady či zaměstnanců vydat nesprávně vyplacené podíly na zisku jednatelé neručí, jelikož čtvrtý odstavec § 123 obch. zák. výslovně tento závazek spojuje pouze s protiprávně vyplacenými podíly společníků. V tomto lze

²³⁴ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 451.

²³⁵ I. Štenglová In Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 422.

²³⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1092.

²³⁷ Bartošiková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 174.

spatřovat jistý nedostatek stávající právní úpravy.

2.1.2. Zákonné ručení podle § 131 odst. 5 obch. zák.

Se zákonným ručením jednatelů společnosti s ručením omezeným se můžeme setkat také v souvislosti s přijímáním usnesení valné hromady; může nastat jako jeden z důsledků přijetí vadného takového usnesení.

Soudní praxe dlouhodobě zastává stanovisko, že usnesení valné hromady nemá povahu právního úkonu, jak je tento definován v ustanovení § 34 obč. zák. (srov. kupříkladu již rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. 1 Odon 88/97²³⁸). S názorem, že usnesení valné hromady není právním úkonem, se ve své většině ztotožňuje rovněž právní teorie.²³⁹ Nelze-li usnesení valné hromady považovat za právní úkon ve smyslu § 34 obč. zák., pak se na ně nevztahují ani obecná

²³⁸ V citovaném rozhodnutí Nejvyšší soud ČR argumentuje následovně: „Právní úkon je podle ust. § 34 obč. zák. projev vůle, směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým úkonem spojují. Z ust. § 8 a násl. a § 19a obč. zák. vyplývá, že způsobilost k právním úkonům mají pouze fyzické a právnické osoby. Z ust. § 20 a 22 a násl. obč. zák. a § 13 obch. zák. vyplývá, že právní úkony jménem obchodní společnosti činí statutární orgány či jejich členové a že za právnickou osobu mohou činit právní úkony též zmocněnci. Usnesení valné hromady tedy nemůže být právním úkonem akciové společnosti, protože valná hromada není způsobilá činit jménem společnosti právní úkony. Usnesení valné hromady však nemůže být ani právním úkonem akcionářů, neboť usnesení nepřijímají akcionáři jako fyzické či právnické osoby, ale přijímá je valná hromada, tedy orgán společnosti. ... Vzhledem k tomu, že usnesení valné hromady v některých případech zakládají, mění či ruší právní vztahy ve smyslu ust. § 2 odst. 1 obč. zák., dospěl Nejvyšší soud k závěru, že usnesení valné hromady je nutno pokládat za jinou skutečnost ve smyslu citovaného ustanovení, se kterou obchodní zákoník v konkrétních, v něm nebo ve stanovách akciové společnosti určených případech vznik, změnu nebo zánik takových vztahů spojuje.“

²³⁹ Tak I. Pelikánová uvádí, že „usnesení valné hromady je právní skutečností, která není právním úkonem buď vůbec, nebo alespoň ne vždy a v plné míře ...“ (Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006.) I. Štenglová a J. Dědič zakládají svůj názor, že usnesení valné hromady není právním úkonem, především na tom, že vůle právnické osoby tímto způsobem nemůže být relevantně projevována. Ve společném článku píší: „... nedokážeme dovést, na čem založit oprávnění valné hromady jednat jménem obchodní společnosti, tj. činit jejím jménem či v jejím zastoupení právní úkony. Valná hromada nepochybně není statutárním orgánem a nelze na ni vztáhnout ani ustanovení § 20 odst. 2 občanského zákoníku ..., ani ustanovení § 15 a 16 zákoníku obchodního. Takové oprávnění pro ni ... nezakládá ani jiné zákonné ustanovení.“ (Štenglová, I., Dědič, J. Je usnesení valné hromady právním úkonem? Právní rozhledy, č. 5/1999.) Naopak K. Eliáš je neochvějně přesvědčen, že usnesení valné hromady je právním úkonem: „V daném případě nelze ke spolehlivému závěru dospět výkladem obecných pravidel o jednání právnických osob (§ 20 ObčZ) nebo podnikatelů (§ 13 ObchZ). Podstatný význam tu mají zvláštní ustanovení zákona, zakládající konkrétní působnost příslušných orgánů právnických osob. Hovoříme-li tedy o povaze usnesení valné hromady společnosti s r. o., musíme vzít zřetel také na ust. § 125 ObchZ, bude-li řeč o vlastnostech usnesení valné hromady akciové společnosti, třeba přihlížet zejména k dikci § 187 ObchZ, a stejně tak je u členských schůzí družstev nezbytné vzít v úvahu § 239 ObchZ.“ (Eliáš, K. K právní povaze usnesení valné hromady. Právní rozhledy, č. 12/1999.)

ustanovení o neplatnosti právních úkonů.²⁴⁰ Neplatnost usnesení valné hromady společnosti s ručením omezeným je zcela specificky upravena v ustanovení § 131 obch. zák. Na toto ustanovení pak odkazují § 183 obch. zák. stran neplatnosti usnesení valné hromady akciové společnosti, resp. § 242 obch. zák., pokud jde o neplatnost usnesení členské schůze družstva.

Pokud se přijaté usnesení valné hromady dostane do rozporu s právními předpisy, společenskou smlouvou, zakladatelskou listinou nebo stanovami, může se každý společník, jednatel, likvidátor, insolvenční správce nebo člen dozorčí rady v zákonem stanovených prekluzivních lhůtách domáhat, aby soud vyslovil jeho neplatnost (§ 131 odst. 1 obch. zák.). Není-li usnesení valné hromady, které nezakládá skutečnosti podléhající zápisu do obchodního rejstříku, tímto způsobem včas napadeno, jsou jeho vady navždy zhojeny. Platnost usnesení valné hromady lze přezkoumávat toliko v řízení po podání žaloby podle § 131 obch. zák.; pokud by nastala situace, kdy by soud v jiném řízení dospěl k závěru, že usnesení bylo přijato vadně, musel by z něj přesto jako z platného vycházet.²⁴¹

Okolnost, že je usnesení valné hromady v rozporu s právními předpisy, společenskou smlouvou, zakladatelskou listinou nebo stanovami, může zapříčinit vznik škody na straně jiných osob. Pro ten případ přiznává obchodní zákoník těmto osobám právo na náhradu škody vůči společnosti. Oprávněnou osobou v tomto případě může být kdokoliv, tedy nikoliv jen společník nebo osoba aktivně legitimovaná podle § 131 odst. 1 obch. zák.²⁴² Toto právo dotčeným osobám svědčí také tenkrát, když soud nevysloví neplatnost podle § 131 odst. 3 obch. zák. Je zde nutno vycházet z toho, že případný rozpor usnesení valné hromady s právními předpisy a uvedenými dokumenty je objektivní skutečností a že třetí odstavec § 131 obch. zák. pouze stanoví výjimky, kdy zejména z důvodu právní jistoty k vyslovení neplatnosti nedojde. Na druhou stranu jestliže byl návrh na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady neúspěšný z jiného důvodu nebo jestliže takový návrh vůbec nebyl podán, nelze se náhrady škody domáhat,

²⁴⁰ Nutno dodat, že jakkoliv se obecná úprava neplatnosti právních neuplatní přímo, jejímu analogickému použití se Nejvyšší soud ČR nevyhýbá. Blíže viz Čech, P., Pavela, L. Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadou. Právní rádce, č. 12/2006.

²⁴¹ Čech, P., Pavela, L. Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadou. Právní rádce, č. 12/2006.

²⁴² Bartošiková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 218.

neboť soud není oprávněn případnou neplatnost usnesení valné hromady posuzovat ani jako předběžnou otázku (§ 131 odst. 8 obch. zák.).²⁴³

Pokud bylo rozhodnutím valné hromady zasaženo do základních práv společníků, mají tito kromě práva na náhradu škody též právo na náhradu způsobené imateriální újmy. Obchodní zákoník přitom na tomto ani na jiném místě pojem „základní práva společníků“ nevymezuje, a tak nezbyvá než spolu s I. Štenglovou²⁴⁴ uzavřít, že bude až úkolem judikatury určit, která práva společníků lze považovat za „základní“.²⁴⁵ Přiměřené zadostiučinění, jež má společnost dotčeným společníkům poskytnout, může záležet i v penězích. Stejně jako v případě práva na náhradu škody vzniká právo na přiměřené zadostiučinění i tehdy, když soud z důvodů jmenovaných v § 131 odst. 3 obch. zák. neplatnost předmětného usnesení valné hromady nevysloví. Právo na náhradu nemajetkové újmy musí být uplatněno ve lhůtách uvedených v poslední větě čtvrtého odstavce § 131 obch. zák., jinak zaniká.

Za splnění povinnosti společnosti k náhradě škody a k poskytnutí přiměřeného zadostiučinění ze zákona solidárně ručí jednatelé (§ 131 odst. 5 obch. zák.). Obchodní zákoník nicméně v tomto případě váže vznik zákonného ručení jednatelů na podmínku spočívající v tom, že tito nepostupovali v souvislosti s přijímáním usnesení valné hromady podle § 127 odst. 8 obch. zák., § 129 obch. zák. a § 135 odst. 2 obch. zák.

Ustanovení § 127 odst. 8 obch. zák. jednatelům přikazuje písemně oznámit všem společníkům dodatečné přijetí usnesení valné hromady postupem podle § 127 odst. 7 obch. zák. V § 129 obch. zák. jsou zakotveny povinnosti jednatelů související se svoláváním a průběhem valné hromady. Konečně § 135 odst. 2 obch. zák. odkazuje na vybrané normy akciového práva, z nichž vyplývá celá řada povinností, jejichž porušení je spjato se vznikem zákonného ručení podle § 131 odst. 5 obch. zák. Z ustanovení § 194 odst. 4 obch. zák. ve spojení s § 135 odst. 2 obch. zák. plyne povinnost jednatelů řídit se zásadami a pokyny schválenými valnou hromadou. Pátý odstavec § 194 obch.

²⁴³ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 449.

²⁴⁴ I. Štenglová In Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 449.

²⁴⁵ V důvodové zprávě k zákonu č. 370/2000 Sb., jímž se měnil obchodní zákoník, se k tomu uvádí, že „půjde zejména o případy, kdy společníkovi není umožněn výkon jeho práv na valné hromadě, avšak pro nízký počet hlasů, jimiž společník disponuje, nebude mít jeho neúčast vliv na výsledek rozhodnutí valné hromady.“

zák. ve spojení s § 135 odst. 2 obch. zák. zavazuje jednatele vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře. Podle § 196a obch. zák. ve spojení s § 135 odst. 2 obch. zák. jednatelé nesmějí uzavírat určité druhy smluv nebo činit určité dispozice s majetkem společnosti bez souhlasu valné hromady, event. též bez posudku znalce.²⁴⁶

Poté, co jednatel z titulu svého ručení poskytne oprávněné osobě náhradu škody anebo přiměřené zadostiučinění místo společnosti, nabývá vůči této společnosti práva věřitele (§ 308 obch. zák.). Vznikla-li však povinnost společnosti k náhradě škody či poskytnutí přiměřené satisfakce podle § 131 odst. 4 obch. zák. v důsledku porušení právních povinností tohoto jednatele, má vůči němu společnost nárok na náhradu způsobené škody. Výše tohoto nároku bude souhlasit s výší toho, co má společnost podle § 131 odst. 4 obch. zák. sama plnit. Za těchto okolností může dojít k započtení vzájemných pohledávek jednatele a společnosti.²⁴⁷ Započtení by mohlo být realizováno na základě dohody jednatele a společnosti podle § 581 obč. zák. (*compensatio voluntaria*), ale také jednostranným právním úkonem kteréhokoliv z nich podle § 580 obč. zák. (*compensatio necessaria*).

Důsledek této konstrukce je tedy takový, že poškozený je zvýhodněn tím, že se může postupně domáhat svých práv jak na společnosti, tak na jednatele, ale tíži právních následků porušení svých povinností vždy nakonec ponese sám jednatel. Zvolené řešení tak vhodným způsobem posiluje postavení poškozeného a současně motivuje jednatele, aby své povinnosti plnili řádně.

2.1.3. Zákonné ručení podle § 135 odst. 2 obch. zák. ve spojení s § 194 odst. 6 obch. zák.

Druhý odstavec § 135 obch. zák. mj. odkazuje na obdobné použití ustanovení § 194 odst. 5 a odst. 6 obch. zák. Hovoří-li se v předmětných zákonných ustanoveních o členech představenstva akciové společnosti, je samozřejmě třeba rozumět tomu v souvislosti s § 135 odst. 2 obch. zák. tak, že jde o jednatele společnosti s ručením omezeným.

Poruší-li jednatel při výkonu své funkce určitou právní povinnost, odpovídá za škodu z toho eventuálně vzešlou. Dokud jednatel nenahradí společnosti škodu jí

²⁴⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1175.

²⁴⁷ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1174.

způsobenou, ručí za podmínky uvedených v šestém odstavci § 194 obch. zák. její dluhy. V podrobnostech lze odkázat na příslušnou část práce věnovanou problematice zákonného ručení členů představenstva akciové společnosti (bod 3.1.4 této kapitoly).

2.2. Zákonné ručení členů dozorčí rady

Dozorčí rada je fakultativně zřizovaným orgánem společnosti s ručením omezeným (§ 137 obch. zák.) s kontrolními funkcemi. Do její působnosti patří zejména dohled nad činností jednatelů [§ 138 odst. 1 písm. a) obch. zák.], kontrola obchodních a účetních knih [§ 138 odst. 1 písm. b) obch. zák.], přezkoumávání účetních závěrek a návrhů na rozdělení zisku či úhradu ztráty [§ 138 odst. 1 písm. c) obch. zák.] nebo podávání zpráv valné hromadě [§ 138 odst. 1 písm. d) obch. zák.]. Z takto definovaného okruhu úkolů přirozeně vyplývá inkompatibilita výkonu funkce člena dozorčí rady s výkonem funkce jednatele (§ 139 odst. 2 obch. zák.).

Ustanovení § 138 odst. 2 obch. zák. odkazuje na obdobné použití § 194 obch. zák. s výjimkou jeho prvního a třetího odstavce. Členové dozorčí rady jsou tedy naprosto shodně jako jednatelé povinni vykovávat svou působnost s péčí řádného hospodáře, i oni jsou stíháni přísnou objektivní odpovědností za škodu společnosti způsobenou porušením svých právních povinností a i oni se stávají za podmínek § 194 odst. 6 obch. zák. ručiteli za závazky společnosti. Na tomto místě lze odkázat na bližší výklad týkající se citovaného ustanovení v této kapitole v bodě 3.1.4.

3. Akciová společnost

3.1. Zákonné ručení členů představenstva

Představenstvo je obligatorním orgánem akciové společnosti. Ve vztahu k valné hromadě je představenstvo výkonným orgánem; řídí se zásadami a pokyny schválenými valnou hromadou, leč by nebyly v souladu s právními předpisy a stanovami (§ 194 odst. 4 obch. zák.). Představenstvo má ale též vlastní rozhodovací prostor. Rozhodovací působnost představenstva je vymezena negativním způsobem: rozhoduje o všech záležitostech společnosti, pokud nejsou zákonem nebo stanovami vyhrazeny do působnosti valné hromady nebo dozorčí rady (§ 191 odst. 1 obch. zák.). Negativní, zbytkové vymezení působnosti představenstva je zvoleno z toho důvodu, že taxativní výčet by nikdy nemohl pokrýt vše, co se v životě společnosti může stát.²⁴⁸ Výrazem vnitřní působnosti představenstva je obchodní vedení, tedy rozhodování o vnitřních záležitostech společnosti (§ 192 odst. 1 obch. zák.); v zásadě není nikdo oprávněn dávat představenstvu pokyny týkající se obchodního vedení akciové společnosti (§ 194 odst. 4 i. f. obch. zák.). Výrazem vnější působnosti představenstva je jeho jednatelské oprávnění. Představenstvo je statutárním orgánem akciové společnosti, jenž je oprávněn jednat jménem společnosti ve všech věcech (§ 13 odst. 2 obch. zák., § 191 odst. 1 obch. zák.). Představenstvo akciové společnosti je zásadně kolektivním orgánem o minimálně třech členech (§ 194 odst. 3 obch. zák.).

3.1.1. Zákonné ručení podle § 179 odst. 1 obch. zák.

Na zisku akciové společnosti se mohou vedle akcionářů podílet rovněž členové představenstva či dozorčí rady, event. také zaměstnanci. Podíl na zisku určený členům orgánů akciové společnosti (tzv. tantiéma) může být stanoven valnou hromadou ze zisku schváleného k rozdělení (§ 178 odst. 3 obch. zák.). Tantiéma je nenároková odměna za výkon funkce v případech, kdy hospodaření společnosti je ziskové. Pokud jde o podíl na zisku určený zaměstnancům, pak platí, že o něm může valná hromada rozhodnout tenkrát, je-li tato možnost zakotvena ve stanovách a není-li to vyloučeno zvláštním

²⁴⁸ Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 293.

právním předpisem (§ 178 odst. 4 obch. zák.).

Ohledně vyplácení podílů na zisku členům představenstva a dozorčí rady nebo zaměstnancům akciové společnosti platí určitá omezující pravidla. Tato jsou obsažena v § 65a obch. zák. a § 178 obch. zák. Podle třetí věty § 179 odst. 1 obch. zák. představenstvo nesmí rozhodnout o výplatě podílů na zisku v rozporu se zmíněnými ustanoveními, a to ani tehdy, kdyby výplatu schválila valná hromada. Blíže je o ustanoveních regulujících možnost vyplácení podílů na zisku pojednáno výše.

Je-li tantiéma vyplacena v rozporu s uvedenými pravidly, jsou ji členové orgánů povinni vrátit, a to bez ohledu na svou případnou dobrou víru (§ 179 odst. 1 poslední věta obch. zák.). Totéž platí v případě zaměstnaneckých podílů na zisku, jelikož zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce v platném a účinném znění (dále jen „zákoník práce“) neobsahuje zvláštní úpravu bezdůvodného obohacení zaměstnanců, jako tomu bylo v případě § 243 odst. 3 zrušeného zákona č. 65/1965 Sb.²⁴⁹ Ustanovení § 324 zákoníku práce v zásadě v plné míře odkazuje na použití občanskoprávní úpravy bezdůvodného obohacení, když jedinou výjimkou je druhý odstavec § 455 obč. zák., který je však pro účely rozboru § 179 odst. 1 obch. zák. zcela bez významu. Ani zaměstnanci, kteří přijmou nesprávně vyplacený podíl na zisku, se tak nemohou odvolávat na svou dobrou víru a musejí v každém případě vyplacené částky vrátit.

Poslední věta § 179 odst. 1 obch. zák. určuje, že za splnění povinnosti člena orgánu akciové společnosti či jejího zaměstnance vrátit neoprávněně vyplacený podíl na zisku ručí členové představenstva rukou společnou a nerozdílnou.

Sám člen představenstva může být neoprávněným příjemcem tantiémy. Stejně tak může nastat situace, kdy je člen představenstva současně v pracovněprávním vztahu se společností a z toho důvodu obdrží podíl na zisku určený zaměstnancům. V těchto

²⁴⁹ Ustanovení § 243 odst. 3 zrušeného zákoníku práce určovalo, že „vrácení neprávem vyplacených částek může zaměstnavatel na zaměstnanci požadovat, jen jestliže zaměstnanec věděl nebo musel z okolností předpokládat, že jde o částky nesprávně určené nebo omylem vyplacené ...“. Toto ustanovení bylo v literatuře považováno za *lex specialis* uplatňující se v případě vrácení podílů na zisku nesprávně vyplacených zaměstnancům přednostně před poslední větou § 179 odst. 1 obch. zák., která povinnost vrátit vyplacené částky neváže na nedostatek dobré víry ani zavinění. Lze proto shrnout, že do dne nabytí účinnosti zákoníku práce (tj. do 1. ledna 2007) musely být podíly zaměstnanců na zisku vráceny jedině tenkrát, když dotyčný zaměstnanec věděl anebo musel z okolností předpokládat, že byl podíl na zisku vyplacen neoprávněně. (Viz zejména Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1784 – 1785, 1795; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 555.)

případech je pojmově vyloučeno, aby za vrácení svého podílu na zisku ručil. Podstatou ručení je existence třetí, od dlužníka odlišné osoby. Je-li člen představenstva dlužníkem, nemůže být zároveň ručitelem. Co se týče povinnosti vrátit podíly na zisku podle poslední věty § 179 odst. 1 obch. zák., kterou mají jiné osoby, ručení člena představenstva se pochopitelně bezvýjimečně uplatní.

Členové představenstva odpovídají za škodu společnosti způsobenou tím, že došlo k neoprávněné výplatě podílů na zisku. Touto škodou je výše vyplacených podílů na zisku, které neoprávnění příjemci nevrátili, a také náklady s výplatou a vrácením spojené.²⁵⁰ Odpovědnost členů představenstva za takto způsobenou škodu je objektivní a absolutní: členové představenstva se jí nemohou v žádném případě zprostit (čtvrtá věta § 179 odst. 1 obch. zák.). Setkáváme se tak se zdvojenou soukromoprávní sankcí postihující členy představenstva: jednak jde o sankční zákonné ručení, jednak o povinnost k náhradě škody.

Akcionáři, kteří přijali podíl na zisku v dobré víře, jej nemusejí vracet; dobrá víra se předpokládá (§ 179 odst. 1 první a druhá věta obch. zák.). Unese-li společnost důkazní břemeno a prokáže-li nedostatek dobré víry akcionáře, je tento akcionář povinen neoprávněně vyplacenou dividendu společnosti vrátit. Členové představenstva však za splnění povinnosti vrátit neoprávněně vyplacenou dividendu neručí, neboť v poslední větě § 179 odst. 1 obch. zák. se hovoří toliko o „jiných podílech na zisku, než jsou dividendy“. Legislativní řešení v § 179 odst. 1 obch. zák. je tak přesně opačné než to, jaké bylo zvoleno v případě společnosti s ručením omezeným v § 123 odst. 4 obch. zák., podle něhož jednatelé ručí pouze za vrácení podílů na zisku vyplacených společníkům. O opodstatněnosti tohoto rozdílu lze mít pochybnosti.

3.1.2. Zákonné ručení podle § 181 odst. 5 obch. zák.

Akcionáři mají právo účastnit se řízení společnosti, a to skrze valnou hromadu. Akcionáři se mohou účastnit valné hromady, hlasovat na ní, žádat a dostat na ní vysvětlení, uplatňovat na ní své návrhy.²⁵¹ Obchodní zákoník přiznává akcionářům, kteří mají kvalifikovaný podíl na základní kapitálu společnosti, právo valnou hromadu

²⁵⁰ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 555.

²⁵¹ Podrobněji Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 165 a násl.

se zmocněním soudu i svolat.

Ustanovení § 181 odst. 1 obch. zák. určuje, že akcionář nebo skupina akcionářů společnosti, která má základní kapitál 100 000 000 Kč a nižší, kteří mají akcie, jejichž souhrnná jmenovitá hodnota přesahuje 5 % základního kapitálu, mohou požádat představenstvo o svolání mimořádné valné hromady k projednání navržených záležitostí. Jednalo-li by se o akciovou společnost, jejíž základní kapitál je vyšší než 100 000 000 Kč, pak je totéž právo přiznáno akcionáři nebo skupině akcionářů, kteří mají akcie, jejichž souhrnná jmenovitá hodnota přesahuje 3 % základního kapitálu. Tato úprava si klade za cíl posílit postavení menšinových akcionářů.²⁵² Poměrně nízký vyžadovaný podíl na základním kapitálu je reakcí na tzv. problém kolektivní akce (*collective action problem*).

Představenstvo akciové společnosti je na základě shora popsaného podnětu povinno valnou hromadu svolat s tím, že je přitom omezeno podmínkami uvedenými v § 181 odst. 2 obch. zák. Jelikož je povinnost představenstva svolat valnou hromadu v tomto případě stanovena přímo zákonem, pak za předpokladu, že se představenstvo na svolání valné hromady bez zbytečného odkladu neusnese, může ji svolat i jen jednotlivý člen představenstva (§ 184 odst. 3 obch. zák.).²⁵³

Pokud představenstvo ani některý z jeho členů svou povinnost nesplní a valnou hromadu nesvolá, rozhodne soud na žádost akcionáře nebo akcionářů, kteří mají shora popsaný kvalifikovaný podíl na základním kapitálu společnosti, o tom, že je zmocňuje svolat mimořádnou valnou hromadu a ke všem úkonům s ní souvisejícím (§ 181 odst. 3 první věta obch. zák.). Současně může soud určit předsedu valné hromady, a to i bez návrhu (§ 181 odst. 3 druhá věta obch. zák.).²⁵⁴

²⁵² Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 172.

²⁵³ Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 224.

²⁵⁴ Uvedení akcionáři však nemají úplnou volnost ohledně navrhování záležitostí, jež má valná hromada projednat. Jak ve svém rozhodnutí ze dne 30. ledna 2008, sp. zn. 29 Odo 1205/2006 konstatuje Nejvyšší soud ČR, „v řízení o zmocnění akcionáře ke svolání valné hromady proto musí soud zkoumat, zda navrhované záležitosti již nebyly projednány valnou hromadou a v kladném případě zda usnesení této valné hromady, týkající se navrhovaných záležitostí, byla shledána neplatnými v řízení podle § 183 obch. zák. ve spojení s § 131 obch. zák. nebo v řízení před rejstříkovým soudem.“ Kromě toho je samozřejmé, že se postupem podle § 181 obch. zák. nelze domáhat k projednání záležitostí, které vůbec nepatří do působnosti valné hromady (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. února 2005, sp. zn. 29 Odo 407/2004). Velice významný je závěr, jenž Nejvyšší soud učinil v rozhodnutí ze dne 15. května 2002, sp. zn. 29 Odo 657/2001, o tom že „když akcionář v průběhu řízení přestane splňovat podmínku stanovenou v § 181 odst. 1 obch. zák. pro podání návrhu ... ztrácí aktivní legitimaci v takovém sporu. To však neznamená, že když navrhovatel znovu nabude postavení, umožňující mu domáhat se svolání valné hromady, nelze jeho žalobě vyhovět jinak, než na základě

Ve výroku usnesení²⁵⁵ soud navrhovatele zmocňuje ke svolání valné hromady. Z judikatury přitom plyne, že svolání valné hromady není právním úkonem, z čehož mj. plyne, že je nemožné, aby představenstvo k jejímu svolání udělilo jiné osobě plnou moc (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1061/2004).²⁵⁶ Zmocnění soudu ke svolání valné hromady proto nelze chápat jako zmocnění k právnímu úkonu. Současně soud navrhovatele zmocňuje ke všem úkonům se svoláním valné hromady souvisejícím.²⁵⁷ Tímto způsobem jsou navrhovatelé zmocnění např. k rozeslání pozvánky na valnou hromadu. Zaslání pozvánky na valnou hromadu nicméně opět není právním úkonem.²⁵⁸

O skutečném zákonném zastoupení akciové společnosti na základě soudního rozhodnutí (§ 23 obč. zák.) může být řeč jen v případě právních úkonů, jakými může být dohoda o nájmu místnosti, kde se má valná hromada konat, smlouva s notářem o poskytnutí notářských služeb apod. Jde o případ přímého zastoupení: zmocnění akcionáři jednájí za společnost jejím jménem a na její účet. Ze zastoupení tak vznikají práva a povinnosti přímo zastoupené akciové společnosti (§ 22 odst. 1 obč. zák.).²⁵⁹ Tyto náklady mimořádné valné hromady by tak měla hradit přímo akciová společnost.²⁶⁰

Ustanovení § 181 odst. 5 obch. zák. určuje, že akciová společnost je povinna nahradit zmocněným akcionářům náklady soudního řízení a konání mimořádné valné hromady. V případě nákladů řízení půjde zejména o soudní poplatek a náklady právního zastoupení. Co se týče náhrady nákladů konání samotné valné hromady, se zřetelem ke shora uvedenému půjde především o náklady spojené s faktickými, nikoliv právními

nového návrhu ... Proto byl odvolací soud povinen zkoumat, zda v době přijetí napadeného usnesení navrhovatel splňoval podmínky rozhodné pro zmocnění ke svolání valné hromady; jestliže tyto podmínky splňoval, byla jeho žaloba po právu.“

²⁵⁵ Soud rozhoduje usnesením podle § 200e o. s. ř.; usnesení je vykonatelné, jakmile bylo doručeno (§ 171 odst. 2 o. s. ř.), ledaže by soud jeho vykonatelnost odložil (§ 171 odst. 3 o. s. ř.).

²⁵⁶ Detailněji viz Čech, P., Pavela, L. Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadou. Právní rádce, č. 12/2006.

²⁵⁷ Přestože by návrh na takové zmocnění měl být součástí žalobního návrhu, je soud povinen o něm eventuálně rozhodnout i nad jeho rámeček, neboť to vyplývá přímo z § 181 odst. 3 obch. zák. Viz např. Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 257; Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 611.

²⁵⁸ Čech, P., Pavela, L. Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadou. Právní rádce, č. 12/2006.

²⁵⁹ Viz např. Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 244 a násl.

²⁶⁰ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1819.

úkony zmocněných akcionářů.

Obchodní zákoník stanoví, že členové představenstva ručí za závazek společnosti uhradit výše uvedené náklady; jakožto spoluručitelé jsou členové představenstva zavázáni solidárně (§ 181 odst. 5 druhá věta obch. zák.). Ručitelského závazku se člen představenstva nemůže zprostit, neboť obchodní zákoník pro tento případ žádný zprošťovací důvod nestanoví.²⁶¹ Zákonné ručení členů představenstva je třeba chápat jako právní následek porušení jejich právní povinnosti svolat valnou hromadu podle druhého odstavce § 181 obch. zák., tedy jako sankční, spíše než zajišťovací institut.²⁶²

Vedle zákonného ručení stíhá členy představenstva také odpovědnost za škodu záležející v povinnosti společnosti uhradit náklady soudního řízení (§ 181 odst. 5 poslední věta obch. zák.). Zde se vychází z toho, že náklady konání valné hromady by společnost nesla i tehdy, pokud by členové představenstva svým povinnostem plně dostáli.²⁶³ Splnil-li by člen představenstva z titulu svého zákonného ručení závazek společnosti uhradit náklady soudního řízení a získal-li by na základě § 308 obch. zák. pohledávku vůči společnosti, může společnost proti této pohledávce započíst svou pohledávku na náhradu škody (§ 580 obč. zák.).

3.1.3. Zákonné ručení podle § 183 odst. 1 obch. zák. ve spojení s § 131 odst. 5 obch. zák.

Zákonné ručení členů představenstva akciové společnosti může vzniknout též v důsledku přijetí vadného usnesení valné hromady společnosti. Aby se zákonodárce vyhnul zbytečným duplicitám, odkazuje obchodní zákoník na mnoha místech na obdobné či alespoň přiměřené použití právní úpravy jiné formy obchodních společností, přičemž zpravidla jde o odkaz na ustanovení upravující akciovou společnost. Úprava neplatnosti usnesení valné hromady je v tomto ohledu výjimkou, jelikož její hlavní těžiště se nachází v rámci úpravy společnosti s ručením omezeným v § 131 obch. zák. a ustanovení § 183 obch. zák. přináší jen některé dílčí odchylky.

²⁶¹ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1819.

²⁶² Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 259.

²⁶³ Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 259.

O zákonném ručení jednatelů za závazek společnosti nahradit majetkovou či nemajetkovou újmu, jež je způsobena vadou usnesení valné hromady spočívající v jeho rozporu s právními předpisy a vyjmenovanými dokumenty, je pojednáno výše. Na tomto místě lze uvedenou pasáž práce odkázat s následujícími poznámkami.

Kde se hovoří o společenské smlouvě, rozumí se jí zakladatelská smlouva (§ 162 odst. 2 obch. zák.). Povinnosti, které členové představenstva musejí porušit, má-li být založen jejich ručitelství závazek, jsou upraveny v následujících ustanoveních: v § 184 obch. zák. (svolávání valné hromady), v § 188 obch. zák. a § 189 obch. zák. (průběh valné hromady a vyhotovení zápisu z ní), v § 194 odst. 5 obch. zák. (povinnost vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře) a v § 196a obch. zák. (povinnosti při uzavírání určitých druhů smluv).

3.1.4. Zákonné ručení podle § 194 odst. 6 obch. zák.

Ustanovení § 194 odst. 6 obch. zák. určuje, že pokud některý z členů představenstva nesplnil svoji povinnost k náhradě škody, kterou má vůči společnosti, stává se do výše sumy, k jejíž náhradě je povinen, ručitelem společnosti pro případ její platební neschopnosti anebo pro případ, že společnost zastaví platby. Z tohoto můžeme dovodit dvě okolnosti podmiňující vznik zákonného ručení podle šestého odstavce § 194 obch. zák.: jednak odpovědnost člena představenstva za škodu způsobenou akciové společnosti, jednak nemožnost věřitelů dosáhnout uspokojení svých pohledávek přímo od akciové společnosti – dlužnice pro její platební neschopnost nebo proto, že tato zastavila platby.

Pokud jde o odpovědnost člena představenstva za škodu, kterou způsobil společnosti, není rozhodující, zda je tato založena ustanovením § 194 odst. 5 obch. zák. anebo jakýmkoliv jiným zákonným ustanovením.²⁶⁴ Důležité zde je, že povinnost člena představenstva k náhradě škody nebyla splněna a trvá. Zákonné ručení člena představenstva zaniká, jakmile způsobenou škodu uhradí (§ 194 odst. 6 poslední věta obch. zák.).

Právní úprava si zde klade za cíl postavit hráz zneužívání funkce v

²⁶⁴ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2421.

představenstvu k tomu, aby společnost nevybíhala od jeho členů náhradu škody.²⁶⁵ Je třeba nezapomínat, že z orgánů akciové společnosti je to především právě představenstvo, kdo je oprávněn a současně též povinen škodu vymáhat.²⁶⁶

Podmínka záležející v neuhrazení způsobené škody je jistě vhodnější než původní legislativní řešení, kdy byl vznik zákonného ručení vázán na pouhé neuplatnění či nevybíhání pohledávky společnosti na náhradu škody. Tehdy bylo možné vyhnout se ručitelskému závazku jednoduše tím, nárok na náhradu škody byl uplatněn anebo vymáhán jen liknavě, formálně.²⁶⁷ Změna v právní úpravě tak znamenala pozitivní posun ve standardu ochrany věřitelů společnosti.

Podmínka odpovědnosti člena představenstva za škodu se v praxi ukázala být poněkud problematická. Jádrem problému tkví v názoru Nejvyššího soudu ČR vyjádřeném v právní větě rozhodnutí ze dne 20. února 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001: *„Dokud dlužník nezaplatil dlužnou částku svému věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu z titulu odpovědnosti třetí osoby za škodu, neboť škoda mu zatím nevznikla; samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníku ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh není totiž skutečnou škodou ani ušlým ziskem.“* Může tak nastat situace, kdy v důsledku porušení povinností členů představenstva vznikne akciové společnosti povinnost k plnění určité třetí osobě. Dokud však společnost toto plnění neposkytne, nevznikne jí škoda. A nevznikne-li společnosti škoda, potom přirozeně nebude nikdo, kdo by za ni odpovídal. Představenstvo by tak mohlo záměrně oddalovat splnění dluhu společnosti, aby tímto způsobem zabránilo vzniku škody na straně společnosti, odpovědnosti svých členů za tuto škodu a potažmo vzniku jejich sankčního zákonného ručení podle šestého odstavce § 194 obch. zák.

²⁶⁵ Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 488.

²⁶⁶ Zákonné ručení podle rozebíraného ustanovení není jediným prostředkem, jímž se obchodní zákoník snaží čelit nebezpečí nevybíhání náhrady škody na členech představenstva. Ustanovení § 182 odst. 1 písm. c) obch. zák. ukládá povinnost uplatnit právo na náhradu škody dozorčí radě. Tato tak musí učinit na návrh akcionářů, kteří splňují podmínky § 181 odst. 1 obch. zák. Je-li dozorčí rada nečinná a akcionářské žádosti bez zbytečného odkladu nevyhoví, mohou uvedení akcionáři uplatnit právo na náhradu škody jménem akciové společnosti sami, poněvadž jim pro ten případ § 182 odst. 2 obch. zák. přiznává zvláštní jednatelské oprávnění (jedná se o tzv. žalobu *ut singuli* podobnou té, již pro společnost s ručením omezeným zakotvuje obchodní zákoník v § 131a). Více viz Černá, S. Důsledky porušení povinnosti členem představenstva akciové společnosti. Právo a podnikání, č. 7/1997.

²⁶⁷ Rada, I. Jednatel s. r. o. – Představenstvo a. s. 2. vydání. Praha : Linde, 2004, str. 192 – 193.

Uvedený důsledek je *prima facie* naprosto nepřijatelný. Nejvyšší soud ČR se s naznačeným problémem vypořádal v rozhodnutí ze dne 23. října 2007, sp. zn. 29 Odo 1310/2005 následovně: „*V projednávané věci dovolatelka tvrdí, že i když uznává závazek k náhradě škody, která vznikla podílníkům v důsledku porušení povinnosti členy jejího statutárního orgánu, nemá dostatek prostředků k tomu, aby tuto škodu uhradila. Je-li toto tvrzení dovolatelky pravdivé ..., nelze vázat okamžik vzniku práva podílníků domáhat se na členech představenstva dovolatelky uspokojení z titulu ručení na to, že nejprve musí společnosti vzniknout škoda ve smyslu rozhodnutí Nejvyšší soudu ze dne 20.2.2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001, neboť při takovém závěru by v důsledku platební neschopnosti žalobkyně nikdy podílníkům vůči členům představenstva nárok na uspokojení z titulu ručení nevznikl. Takový závěr by byl v příkrém rozporu nejen s dikcí, ale i s účelem ustanovení § 194 odst. 6 obch. zák. Znamenal by totiž, že pro členy představenstva je výhodné navodit ve společnosti stav platební neschopnosti (a představenstvo se nepochybně na vzniku takového stavu podílet může) a tím se vyhnout důsledkům svého nezákonného jednání.*“²⁶⁸

Právě citovaný závěr Nejvyššího soudu ČR lze zobecnit tak, že zákonné ručení členů představenstva akciové společnosti podle § 194 odst. 6 obch. zák. vzniká i tehdy, pokud tato společnost není schopna či ochotna splnit svůj dluh, jenž jí vznikl v důsledku toho, že členové představenstva porušili některou svou povinnost.

Co se týče druhé podmínky, tj. nemožnost věřitelů akciové společnosti dosáhnout uspokojení své pohledávky z jejího majetku pro její platební neschopnost nebo z důvodu, že společnost zastavila platby, lze z ní dovodit, že zákonným ručením členů představenstva bude zajištěno plnění toliko peněžitých dluhů akciové společnosti. U jiných závazků společnosti nemůže být tato podmínka splněna.²⁶⁹ Platební neschopnosti, jak tuto zmiňuje šestý odstavec § 194 obch. zák., je třeba rozumět jinak, než jak je pojímána v § 3 insolvenčního zákona. Pro vznik povinnosti člena představenstva splnit peněžitý dluh společnosti zcela jistě postačí, že společnost

²⁶⁸ Citované soudní rozhodnutí se týká investiční společnosti, tj. akciové společnosti, jejímž předmětem podnikání je kolektivní investování; právní poměry investiční společnosti se řídí obchodním zákoníkem, nestanoví-li zvláštní zákon jinak (§ 14, § 60, § 135 zákona č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, v platném a účinném znění, stejně jako § 1 zrušeného zákona č. 248/1992 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech).

²⁶⁹ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2421.

není schopna dostát svému jedinému splatnému závazku. V každém případě však musí jít o objektivní stav, nikoliv pouze o platební nevěli nebo o situaci, kdy je pohledávka sporná.²⁷⁰

Hypotéza rozebírané právní normy je formulována tak, že z ní jednoznačně vyplývá nutnost kumulativního splnění obou podmínek. Na druhou stranu obchodní zákoník nevyžaduje, aby mezi nimi byla dána příčinná souvislost. Stejně tak není nutný vztah mezi věřitelovou neuspokojenou pohledávkou a porušením povinnosti člena představenstva, jímž tento způsobil společnosti škodu. Je nepochybné, že důsledné vymáhání všech pohledávek společnosti je jednou významných záruk jejího hospodářského zdraví. Je-li společnost ošizena o náhradu škody, kterou utrpěla, může mít zprostředkovaně tato skutečnost neblahý dopad na věřitele společnosti.²⁷¹

Ručení členů představenstva podle § 194 odst. 6 obch. zák. je solidární: věřitelé mohou uplatnit své pohledávky proti všem odpovědným členům představenstva anebo jen proti některému či některým z nich. Na druhou stranu je rozsah ručení každého jednoho člena představenstva omezen rozsahem jeho povinnosti k náhradě škody.

Odpovídá-li více členů představenstva za způsobenou škodu solidárně, potom se do rozsahu ručení každého jednoho z nich započítává celá výše takto způsobené škody, nikoliv jen její část připadající na jednotlivé solidární spoludlužníky podle § 511 odst. 2 obč. zák. V rozsahu, v jakém kterýkoliv z členů představenstva – solidárních spoludlužníků společnosti nahradí škodu, se automaticky snižuje také rozsah ručení ostatních.²⁷² Vzájemné vypořádání mezi členy představenstva je pak už jen otázkou vnitřního vztahu mezi nimi, jež je z hlediska zákonného ručení podle ustanovení § 194 odst. 6 obch. zák. bez jakéhokoliv významu.

Rozsah ručení každého z členů představenstva je určen výhradně výší škody, za níž tento odpovídá, a to ať už sám, nebo rukou společnou a nerozdílnou s jinými. Nezapočítává se do něj škoda, za níž daný člen představenstva odpovědnost nenese.²⁷³

²⁷⁰ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2421.

²⁷¹ Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 252; Černá, S. Důsledky porušení povinnosti členem představenstva akciové společnosti. Právo a podnikání, č. 7/1997.

²⁷² Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2421.

²⁷³ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2421.

Ručitelský závazek konkrétního člena představenstva proto není limitován celkovou výší veškeré škody, kterou společnost porušením právních povinností členy svého statutárního orgánu utrpěla, nýbrž vždy jen výší škody, za kterou tento konkrétní člen představenstva odpovídá.

Ustanovení § 194 odst. 6 obch. zák. na první pohled vypadá jako efektivní a funkční úprava spojující sankci pro věrolomné členy představenstva se zajištěním pro věřitele společnosti. Při bližším pohledu se však ukáže, že je to jen papírový tygr.

V praxi bude pro kteréhokoliv věřitele společnosti takřka nemožné zjistit, zda je vůbec některý z členů představenstva z ručení zavázán, a i když se o této skutečnosti věrohodně dozví, může jen velmi obtížně určit, jaký je rozsah jeho ručitelského závazku.²⁷⁴ Uvědomíme-li si, že by měl věřitel společnosti v případném soudním řízení prokazovat všechny předpoklady vzniku odpovědnosti každého z členů představenstva za jím způsobenou škodu ve stejném rozsahu jako společnost, vyjeví se naplno meze praktické využitelnosti tohoto zákonného ustanovení.²⁷⁵

Jediným východiskem se pak v takovém případě pravděpodobně stává zpochybnění plnění povinnosti péče řádného hospodáře, kdy je na členu představenstva akciové společnosti – dlužnice, aby plnění péče řádného hospodáře prokazoval (§ 194 odst. 5 obch. zák.).²⁷⁶ Ani přesunutí důkazního břemene z žalujícího věřitele akciové společnosti na žalovaného člena jejího představenstva však nezabavuje žalobce povinnosti tvrzení. Věřitel – žalobce musí být tím, kdo bude tvrdit konkrétní porušení právní povinnosti člena představenstva a z toho plynoucí odpovědnost za škodu a potažmo existenci ručení této osoby. Povinnost tvrzení je doprovázena odpovídajícím břemenem: věřitel (žalobce) nese procesní odpovědnost za to, že se soud potřebnou rozhodnou skutečnost vůbec dozví. Nedozví-li se ji, jde tato okolnost k tíži věřitele.²⁷⁷

Lze uzavřít, že reálný význam zákonného ručení členů představenstva akciové společnosti podle § 194 odst. 6 obch. zák. je velmi limitovaný.

²⁷⁴ Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 252; Černá, S. Důsledky porušení povinnosti členem představenstva akciové společnosti. Právo a podnikání, č. 7/1997.

²⁷⁵ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2421.

²⁷⁶ Pejšek, V. Ručení za závazky. Právní rádce, č. 8/2002.

²⁷⁷ Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. 4. vydání. Praha : Linde Praha, a. s., 2006, str. 276 a násl.

3.1.5. Zákonné ručení podle § 216a odst. 4 obch. zák.

Jednou ze zásad, z nichž vychází právní úprava obchodních společností, je ochrana třetích osob – věřitelů. V kapitálových obchodních společnostech jsou věřitelé chráněni celým komplexem přísných pravidel zabezpečujících reálnou tvorbu a udržení základního kapitálu, protože jedině takto je možno hovořit o jeho garanční funkci. Zvláštní pozornost je v právu obchodních společností věnována ochraně věřitelů při snižování základního kapitálu.

Snižováním základního kapitálu se nesmí zhoršit dobytost pohledávek věřitelů (§ 211 odst. 3 obch. zák.). Ochrana věřitelů je konkrétně realizována uložením oznamovací povinnosti,²⁷⁸ uložením uhrazovací a zajišťovací povinnosti²⁷⁹ a dvěma zápisy do obchodního rejstříku.²⁸⁰

Uvedená ochranná opatření se neuplatní při tzv. zjednodušeném snižování základního kapitálu v případech popsanych v prvním odstavci § 216a obch. zák. Jedná se o případy, kdy společnost snižuje základní kapitál jednak za účelem úhrady ztráty

²⁷⁸ Představenstvo je povinno v zákonem stanovených lhůtách oznámit všem známým věřitelům společnosti rozsah snížení základního kapitálu; součástí oznámení musí být i výzva, aby přihlásili své pohledávky vůči společnosti (§ 215 odst. 1 obch. zák.). Dále je povinností představenstva zveřejnit v Obchodním věstníku nejméně dvakrát za sebou s alespoň třicetidenním odstupem rozhodnutí valné hromady o snížení základního kapitálu po jeho zápisu do obchodního rejstříku; součástí tohoto oznámení je opět výzva pro věřitele, aby přihlásili své pohledávky (§ 215 odst. 2 obch. zák.). Podrobněji viz Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 583 – 584.

²⁷⁹ Věřitelé společnosti jsou oprávněni požadovat do 90 dnů ode dne, kdy obdrželi oznámení o snížení základního kapitálu, jinak do 90 dnů ode dne druhého zveřejnění výzvy v Obchodním věstníku, aby splnění jejich neuhrazených pohledávek, jež nebyly splatné v době, kdy jim byla výzva doručena, nebo v době jejího druhého zveřejnění, bylo dostatečným způsobem zajištěno (§ 215 odst. 3 obch. zák.). Nejobvyklejším způsobem zajištění je v tomto případě zástavní právo, ručení, event. bankovní záruka. Neshodnou-li se věřitelé a společnost na způsobu zajištění pohledávky, rozhodne o dostatečném zajištění na návrh některého z nich soud, a to s ohledem na druh a výši pohledávky (§ 215 odst. 4 obch. zák.). Soud však nemůže zajištění svým rozhodnutím přímo zřídit, nýbrž jen rozhodne, zda je navrhované zajištění s ohledem na konkrétní okolnosti dostatečné. Podrobněji viz Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 584 – 585.

²⁸⁰ Usnesení valné hromady o snížení základního kapitálu se zapisuje do obchodního rejstříku. Návrh na zápis podává představenstvo do 30 dnů od usnesení valné hromady (§ 211 odst. 4 obch. zák.). Představenstvo může podat návrh na zápis snížení základního kapitálu do obchodního rejstříku nejdříve 90 dnů po doručení oznámení známým věřitelům, popřípadě po posledním zveřejnění rozhodnutí valné hromady o snížení základního kapitálu v Obchodním věstníku, a to podle toho, která lhůta uplyne později (§ 216 odst. 1 obch. zák.). Tuto lhůtu však není třeba dodržet, pokud se společnost dohodne se všemi věřiteli na zajištění nebo uspokojení jejich pohledávek již před jejím uplynutím (§ 216 odst. 2 obch. zák.). Zápis o snížení základního kapitálu má konstitutivní povahu (§ 216 odst. 3 obch. zák., § 173 odst. 2 obch. zák.). Podrobněji viz Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. *Akciové společnosti*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 586 – 588.

[§ 216a odst. 1 písm. a) obch. zák.], jednak za účelem převodu do rezervního fondu na úhradu budoucí ztráty a částka převáděná do rezervního fondu nepřesáhne 10 % základního kapitálu [§ 216a odst. 1 písm. b) obch. zák.].

V uvedených případech nedochází v důsledku snížení základního kapitálu ke zhoršení postavení věřitelů. Důvodem je skutečnost, že se jedná o nominální snížení základního kapitálu, kdy se nemění výše vlastního kapitálu a ani se neposkytuje žádné plnění akcionářům. Tento fakt odůvodňuje vyloučení aplikace § 215 obch. zák. a prvních dvou odstavců § 216 obch. zák.

Ustanovení § 216a odst. 4 obch. zák. kogentně určuje, že v souvislosti se zjednodušeným snížením základního kapitálu postupem podle § 216a obch. zák. nesmí být poskytnuto žádné plnění ve prospěch akcionářů. Bylo-li akcionářům takové plnění poskytnuto, pak jde o bezdůvodné obohacení, které jsou tito povinni společnosti vrátit.

Obchodní zákoník ve třetím odstavci § 216a stanoví, že rezervní fond vytvořený podle § 216a odst. 1 písm. b) obch. zák. lze mj. použít ke zvýšení základního kapitálu společnosti. Takovéto zvýšení základního kapitálu by nebylo lze považovat za poskytnutí plnění ve prospěch akcionářů ve smyslu § 216a odst. 4 obch. zák., i kdyby byly na zvýšení základního kapitálu vydány nové akcie podle § 209 obch. zák.²⁸¹

Za splnění povinnosti akcionářů vrátit protiprávně poskytnuté plnění, ručí podle poslední věty § 216a obch. zák. členové představenstva. Jelikož se jedná o ručení solidární, může se společnost poté, co neúspěšně nastoupila na akcionáře, obrátit na všechny členy představenstva nebo na kteréhokoliv z nich. Pokud jde o vnitřní vypořádání mezi jednotlivými členy představenstva – spoluručiteli, pak při absenci jiné právní úpravy se uplatní obecné pravidlo § 511 odst. 2 obč. zák. a podíly připadající na jednotlivé spoluručitele budou stejné.

I na tomto místě se setkáváme se zdvojením soukromoprávní sankce členů statutárního orgánu akciové společnosti. Není totiž vyloučeno, aby členové představenstva odpovídali za škodu podle § 373 a násl. obch. zák. a § 757 obch. zák., a to jak vůči společnosti, tak případně i vůči akcionářům.²⁸² Předpokladem odpovědnosti

²⁸¹ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2722 – 2723.

²⁸² Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 2722.

za škodu, již případně utrpí akcionář, však bezpochyby bude jeho dobrá víra.²⁸³ Tento závěr jednoznačně plyne ze soukromoprávní zásady, že vlastní nepoctivosti se nemůže nikdo dovolávat (*nemo turpitudinem suam allegare potest*).²⁸⁴

Splní-li člen představenstva dluh akcionáře, nabývá vůči němu práva věřitelky – akciové společnosti (§ 308 obch. zák.). Tehdy může nastat situace, kdy budou mít člen představenstva a akcionář vůči sobě vzájemné pohledávky: člen představenstva z titulu splnění ručitelského závazku, akcionář z důvodu jemu způsobené škody. Kterýkoliv z nich může provést jednostrannou kompenzaci podle § 580 obč. zák. (započtení nutně) anebo mohou oba přistoupit ke kompenzaci dohodou (započtení dobrovolné, smluvní). Konečným nositelem majetkových důsledků neoprávněného poskytnutí plnění akcionářům, které se v jejich majetkové sféře případně objeví, bude v obou případech dotýčný člen představenstva, resp. po provedeném vyrovnání podle § 511 odst. 3 obč. zák. též jeho další kolegové.

3.2. Zákonné ručení členů dozorčí rady

Česká právní úprava akciové společnosti je založena na dualistickém modelu její organizační struktury. Oproti monistickému modelu jediného a jednotného řídicího a kontrolního orgánu, jak se s ním setkáváme v případě angloamerické rady ředitelů (*board of directors*) či francouzské správní rady (*conseil d'administration*), se ve středoevropském právním prostoru zejména pod vlivem německého vzoru uplatňuje systémové oddělení řízení a kontroly.²⁸⁵

Dozorčí rada je obligatorním orgánem akciové společnosti, jehož primárním úkolem je kontrola. Dozorčí rada dohlíží nad výkonem působnosti představenstva a uskutečňováním podnikatelské činnosti akciové společnosti (§ 197 odst. 1 obch. zák.), za kterýmžto účelem jsou její členové oprávněni nahlížet do všech dokladů a záznamů týkajících se činnosti společnosti (§ 197 odst. 2 obch. zák.). Vedle kontrolní působnosti má dozorčí rada též působnost rozhodovací. Dozorčí rada volí a odvolává členy

²⁸³ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 827.

²⁸⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 54; Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 36.

²⁸⁵ Více viz Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 218 – 221.

představenstva, určí-li tak stanovy (§ 194 odst. 1 druhá věta obch. zák.), dává souhlas k uzavření některých smluv (§ 193 odst. 2 obch. zák.) anebo může omezit jednatelské oprávnění představenstva (§ 191 odst. 2 obch. zák.).

Pro členy dozorčí rady platí obdobně ustanovení § 194 obch. zák., a to s výjimkou jeho prvního a třetího odstavce (§ 200 odst. 3 obch. zák.). Za podmínek uvedených v hypotéze § 194 odst. 6 obch. zák. mohou členové dozorčí rady solidárně ručit za dluhy akciové společnosti. V podrobnostech platí o tomto ručení *mutatis mutandis* totéž, co je uvedeno o ručení členů představenstva v bodě 3.1.4. této kapitoly.

4. Družstvo

4.1. Zákonné ručení členů představenstva

Představenstvo je obligatorním orgánem družstva [§ 237 písm. b) obch. zák.]; rozhoduje o všech záležitostech družstva, nejsou-li zákonem nebo stanovami vyhrazeny jinému orgánu (§ 243 odst. 1 obch. zák.). Představenstvo má na starost obchodní vedení družstva. Vnější působnost představenstva je dána tím, že je statutárním orgánem družstva (§ 13 odst. 2 obch. zák., § 243 odst. 2 obch. zák.).

Zákonné ručení členů představenstva družstva může vzniknout v důsledku přijetí usnesení členské schůze družstva, jež je v rozporu s právními předpisy nebo stanovami družstva. Úprava neplatnosti usnesení členské schůze družstva v ustanovení § 242 obch. zák. je dílčí; těžiště tkví v § 131 obch. zák., jenž má být aplikován obdobně (§ 242 odst. 2 i. f. obch. zák.).

Členové představenstva mohou ze zákona ručit za dluhy družstva také tehdy, jestliže nenahradí družstvu škodu, za níž odpovídají, jsou-li zároveň naplněny další podmínky šestého odstavce § 194 obch. zák.; zmíněné ustanovení má být obdobně použito na základě odkazu § 243 odst. 8 obch. zák.

O detailech zákonného ručení podle § 131 odst. 5, resp. § 194 odst. 6 obch. zák. je pojednáno v výše v této kapitole v bodech 2.1.2. a 3.1.4.; vše tam uvedené platí – s příslušnými změnami – i tu.

4.2. Zákonné ručení členů kontrolní komise

Kontrolní komise je obligatorním orgánem družstva [§ 237 písm. c) obch. zák.]. Podle prvního odstavce § 244 obch. zák. její úloha záleží v kontrole veškeré činnosti družstva; lze tak hovořit o její všeobecné kontrolní působnosti. Kromě toho kontrolní komise projednává stížnosti členů družstva (§ 244 odst. 1 obch. zák.).

Ustanovení § 244 odst. 8 obch. zák. určuje, že pro členy kontrolní komise platí § 243 odst. 8 obch. zák.; tento dále odkazuje na obdobné použití mj. též § 194 odst. 6 obch. zák. Pro zákonné ručení členů kontrolní komise družstva platí – s nezbytnými změnami – totéž, co je uvedeno o ručení členů představenstva akciové společnosti v bodě 3.1.4. této kapitoly.

5. Zákonné ručení faktických vedoucích

V praxi může docházet k situacím, kdy určitá osoba, ač nečlen žádného z orgánů obchodní společnosti, může faktickým způsobem významně ovlivňovat její chování obdobným způsobem, jako by takovým členem byla. Pro takovéto „zákulisní hráče“ se vžilo označení faktičtí anebo stínoví vedoucí (*shadow directors, dirigeants de fait*). Faktickými vedoucími nemusí být toliko fyzické osoby, ale bezpochyby rovněž osoby právnické.²⁸⁶

Faktické vedení může být založeno mnoha rozličnými skutečnostmi. Faktickým vedoucím může být společník, věřitel společnosti, popř. samotného člena jejího orgánu nebo osoba, jež je s členem orgánu v příbuzenském, přátelském a jiném poměru. Jakkoliv mohou mít skutečnosti zakládající postavení faktického vedoucího též právní povahu (smlouva apod.), rozhodující je jen to, zda tyto právní důvody vedou i k faktickému ovlivňování. Na konkrétním důvodu vlivu nezáleží, významná je v tomto ohledu jen jeho existence.²⁸⁷ Problém však v praxi může představovat nutnost takové ovlivňování prokázat.

Ustanovení § 66 odst. 6 obch. zák. umožňuje postihovat faktické vedoucí stejným způsobem jako členy orgánů společnosti; stanoví, že jednotlivá ustanovení obchodního zákoníku a zvláštních právních předpisů o odpovědnosti a ručení orgánů a členů orgánů společnosti se vztahují také na faktické vedoucí. Tito jsou pro účely zmíněného ustanovení definováni jako „*osoby, které na základě dohody, podílu na společnosti či jiné skutečnosti ovlivňují podstatným způsobem chování společnosti, přestože nejsou orgány ani členy orgánů společnosti, bez zřetele k tomu, jaký vztah ke společnosti mají.*“

Z citované zákonné formulace je zřejmé, že podmínkou vzniku odpovědnosti a zákonného ručení faktických vedoucích je, aby tito ovlivňovali chování člena či členů orgánu společnosti podstatným způsobem, tj. po delší dobu a v míře omezující volnost

²⁸⁶ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 62.

²⁸⁷ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 61 – 62.

jejich rozhodování.²⁸⁸

Dojde-li ke vzniku zákonného ručení člena orgánu obchodní společnosti podle kteréhokoliv ustanovení obchodního zákoníku, pak za předpokladu, že bylo jednání této osoby ovlivněno faktickým vedoucím, vzniká na základě § 66 odst. 6 obch. zák. zákonné ručení také jemu. Tento závěr platí též v případě zákonného ručení podle § 194 odst. 6 obch. zák., přestože je toto podmíněno odpovědností za škodu, jíž společnost utrpěla v důsledku porušení právní povinnosti člena orgánu. Jak bylo uvedeno výše, § 66 odst. 6 obch. zák. nevztahuje na faktické vedoucí jen ustanovení o zákonném ručení členů orgánů společnosti, ale též o jejich odpovědnosti. Proto i hypotéza právní normy obsažené v šestém odstavci § 194 obch. zák. může být v případě faktických vedoucích naplněna.

Mezi sebou navzájem budou ovlivněný člen orgánu obchodní společnosti a faktický vedoucí v postavení solidárních spoluručitelů. Věřitel může poté, co neúspěšně nastoupí na dlužníka (§ 548 odst. 1 obč. zák., § 306 odst. 1 obch. zák.), požadovat plnění na všech spoluručitelích nebo jen na některém či některým z nich. Vzájemné vypořádání mezi spoluručiteli je regulováno § 511 odst. 3 obch. zák.

S úpravou faktického vedoucího se do jisté míry překrývá ustanovení § 66c obch. zák., jež určuje, že každý, kdo pomocí svého vlivu ve společnosti úmyslně přiměje osobu, která je statutárním orgánem nebo jeho členem, členem dozorčího orgánu, prokuristou nebo jiným zmocněncem společnosti, jednat ke škodě společnosti nebo společníků, ručí za splnění povinnosti k náhradě škody, jež vznikla v souvislosti s takovým jednáním.

Obchodní zákoník nikterak nerozlišuje, na čem byl založen či z čeho vyplýval vliv, který konkrétní osoba ke škodě společnosti uplatnila. Musí však jít o vliv ve společnosti, nikoli o vliv na osoby, které jednaly ke škodě společnosti, jenž by byl nezávislý na vlivu ve společnosti.²⁸⁹ Citované zákonné ustanovení nevyžaduje ke vzniku zákonného ručení podstatný ani trvalý vliv, nýbrž postačí ovlivnění i jen jednorázové a nepodstatné.²⁹⁰ Co do podmínek vzniku sankce pro ovlivňující osobu

²⁸⁸ Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 255 – 256.

²⁸⁹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 263.

²⁹⁰ Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 256.

bychom proto mohli ustanovení § 66c obch. zák. považovat za přísnější, než výše rozebíraný šestý odstavec § 66 obch. zák.

Sankce sama je nicméně výrazně mírnější. Rozdílnost obou úprav totiž záleží v tom, že v případě § 66c obch. zák. se manipulující osoba nestává solidárním spoludlužníkem či spoluručitelem vedle ovlivněného člena orgánu společnosti, nýbrž pouze ručitelem za závazek takové zmanipulované osoby nahradit společnosti způsobenou škodu.

V tomto lze spatřovat nemalou problematičnost zkoumaného ustanovení. Jak si všímá I. Pelikánová, může nastat situace, kdy osoba, kterou faktický vedoucí přiměl ke způsobení škody obchodní společnosti, nebude za toto jednání odpovědná. Z pohledu faktického vedoucího by nakonec bylo nejlepší, kdyby dotyčnou osobu donutil ke škůdcovskému jednání i násilím, neboť tehdy by jí nemohla vzniknout odpovědnost. V takovém případě bychom museli dovozovat přímou odpovědnost faktického vedoucího, nikoliv jen jeho subsidiární ručitelský závazek.²⁹¹

²⁹¹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 217.

Kapitola V.

Zákonné ručení

účastníků obchodních závazkových vztahů

Není zcela výjimečným jevem, aby obchodní zákoník zakládal zákonné ručení také subjektům obchodních závazkových vztahů. Ve druhé hlavě třetí části obchodního zákoníku, mezi zvláštními ustanoveními o některých obchodních závazkových vztazích, se se zákonným ručením setkáme hned u pěti různých smluvních typů; další jeden případ zákonného ručení lze nalézt ve zvláštních ustanoveních pro závazkové vztahy v mezinárodním obchodu. Kromě toho ale nelze zapomínat na tu skutečnost, že ze zákona vzniká ručení též převodcům zatímních listů, obchodních podílů a podílů komanditistů, kteréžto transakce jsou upraveny ve druhé části kodexu věnované právní úpravě obchodních společností.

Ručení účastníků smluvních závazkových vztahů zpravidla zajišťuje uspokojení pohledávek třetích osob, jichž se uzavření smlouvy mezi dotyčnými účastníky nějakým způsobem dotýká. Jde o projev jedné ze zásad, na nichž obchodní zákoník spočívá, totiž zásady ochrany třetích osob. Vedle toho ale existují i případy, kdy tím, v jehož prospěch ručení vzniká, je jedna ze stran smlouvy.

Ustanovení zakládající zákonné ručení subjektů závazkových vztahů jsou ve své většině kogentní; neumožňují dohodu na odchýlení se od podmínek vzniku ručitelského závazku anebo jeho úplném vyloučení. Přesto se výjimečně stává, že norma, podle níž má účastník ze zákona ručit za splnění určitého dluhu, je dispozitivní. V těchto případech je ovšem věřitel, jehož pohledávka by měla být touto cestou zajištěna, sám účastníkem příslušného smluvního vztahu, a proto je dispozitivní povaha příslušného zákonného ustanovení v principu přípustná.

Na tomto místě bude jistě přínosné zastavit se krátce u amerického profesora práva R. Craswella a jeho úvah o úloze tzv. *default rules* ve smluvním právu.²⁹² Autor sám vymezuje uvedený termín jako „*pravidla, jimiž se řídí právní vztahy osob, nedohodnou-li se tyto osoby jinak*“.²⁹³ Z hlediska českého pojmosloví bychom tento druh norem označili za normy dispozitivní.²⁹⁴ Craswell dispozitivní normy dělí do dvou základních skupin. Jsou jimi na jedné straně tzv. *majoritarian default rules* (nebo též *market-mimicking rules*), na straně druhé pak tzv. *penalty default rules* (označované také jako *information-focusing rules*).

Pokud jde o *majoritarian rules*, jsou jimi myšlena ta dispozitivní ustanovení právních předpisů, od nichž se strany smlouvy zpravidla neodchylují, protože úprava, kterou by si tyto strany zvolily při svém vyjednávání, by byla buď naprosto stejná anebo přinejmenším velmi blízká té, kterou dispozitivně stanoví zákon. Zásadní a zcela neoddiskutovatelný význam tohoto typu dispozitivních zákonných ustanovení spočívá ve snižování tzv. transakčních nákladů²⁹⁵ a tedy ve značném zjednodušení a usnadnění vyjednávání o uzavření smlouvy.²⁹⁶

²⁹² Craswell, R. Contract Law. General Theories. In Bouckaert, B., De Geest, G. a kol. Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts. Cheltenham : Edward Elgar, 2000.

²⁹³ V anglickém originále „*the rules that define the parties' obligations in the absence of any explicit agreement to the contrary*“.

²⁹⁴ Srov. např. Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. Teorie práva. 1. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 89.

²⁹⁵ Vymezení pojmu transakční náklady v podání R. Coase je následující: „*Aby bylo možno realizovat tržní transakci, je zapotřebí najít toho, s nímž si přejeme jednat, informovat lidi, že si přejeme začít s nimi jednat, a sdělit jim podmínky tohoto jednání, vést vyjednávání s cílem dosáhnout výhodné dohody, koncipovat smlouvu, provádět kontrolu dodržování jednotlivých ustanovení smlouvy atd. Všechny tyto činnosti jsou často velice nákladné, za všech okolností dostatečně nákladné na to, aby bylo znemožněno uskutečnění mnoha transakcí, k nimž by ve světě, kde by cenový systém pracoval bez těchto nákladů, jinak došlo*“ (Viz Coase, R. The Problem of Social Cost. Journal of Law and Economics, October 1960.). Jednodušeji tento autor transakční náklady definuje jako „*náklady na použití cenového systému*“ či „*náklady na uskutečnění transakce prostřednictvím směny na volném trhu*“. Alternativně lze uvést také definici C. Dahlmana, podle něhož transakční náklady představují „*náklady na vyhledání a získání informací, vyjednávání a rozhodování, a monitorování a vynucení plnění*“ (citováno podle Richter, T. Insolvenční právo. 1. vydání. Praha : ASPI, 2008, str. 32.)

²⁹⁶ Této záležitosti se dotýká a naprosto přesně ji vystihuje i K. Marek, když poukazuje na tu skutečnost, že dispozitivní právní úprava sice může být nahrazena odchýlným ujednáním účastníků smluvních vztahů, ale na druhou stranu „*pokud by bylo takové ujednání u převažujícího počtu smluv, může to společensky zvyšovat nákladové hledisko při volbě odchýlných ujednání. I dispozitivní právní úprava smluv je totiž nepochybně vzorem – můžeme mluvit o naplňování racionalizační funkce práva – při organizaci závazkových vztahů a měla by konkrétním řešením začasté vyhovovat ... Naplňování racionalizační funkce práva dovoluje, aby mohly mít subjekty uspořádány vztahy způsobem, který byl propracován odborníky a dostatečně ověřen. Brání se tak mj. tomu, aby se pracně hledala již ověřená řešení.*“ (Viz Marek, K. Obchodněprávní smlouvy. 3. vydání. Brno : Masarykova univerzita v Brně,

Oproti tomu *penalty rules* představují taková dispozitivní ustanovení zákona, která jsou pro jednoho či více účastníků smluvního vztahu nevýhodná. Jejich roli můžeme spatřovat v tom, že motivují smluvní strany zabývat se určitou otázkou a dohodnout se na vlastní, od zákona odchylné úpravě vzájemných vztahů. Zejména pak pomáhají řešit problém tzv. informační asymetrie.²⁹⁷

V tomto smyslu bychom mohli např. dispozitivně stanovené zákonné ručení příjemce zásilky vnímat jako *majoritarian rule*, jež snižuje transakční náklady. Kdyby tohoto dispozitivního ustanovení nebylo, musel by sám příjemce ručitelský závazek převzít. Jestliže se však může osoba příjemce v průběhu přepravy zásilky i opakovaně změnit, je zřejmé, že takový postup by byl velice nepraktický.

Za příklad *penalty rule* zakládající zákonné ručení by bylo možno považovat dispozitivní normu, která stanoví zákonné ručení účastníků vícestranného výměnného obchodu pocházejících z téhož státu za splnění závazku každého z nich vůči účastníkům z druhého státu. Budou-li dotčení účastníci požadovat vyloučení či modifikaci tohoto pravidla, dají tím svým protějškům najevo, že mají jisté pochybnosti o schopnosti některých z nich dostát svým závazkům, což se může následně promítnout např. do dohody o ceně či množství zboží, které má být předmětem kompenzačního obchodu. Zahraniční účastníci vícestranného výměnného obchodu by jinak příslušnou informaci o poměrech svých potenciálních partnerů nemuseli získat.

2002, str. 14.)

²⁹⁷ Problematikou jevu označovaného jako informační asymetrie se jako jeden z mála českých autorů zabýval kupříkladu T. Richter: „*Lidská mysl je ... neschopna vyhledat, pojmut a vyhodnotit všechny relevantní informace o stávajícím stavu světa. Obvykle je značně obtížné již to, zajistit si dostatek informací o předmětu transakce a protistraně.*“ Jmenovaný autor dále vysvětluje, že „*informace jsou ve skutečnosti rovněž jen statkem, který má svou cenu a na jehož nabývání se ... vztahuje zákon klesajícího mezního užítku. Ten implikuje, že i nedostatečně informovaná rozhodnutí jsou racionální, pokud náklady na pořízení dodatečných informací přesahují pravděpodobný prospěch z nich, spočívající ve schopnosti rozhodnout se lépe.*“ (Richter, T. Insolvenční právo. 1. vydání. Praha : ASPI, 2008, str. 38 – 39.) Z toho důvodu často dochází k situacím, kdy jedna smluvní strana rezignuje získání všech relevantních informací od druhé strany. V tomto tkví podstata informační asymetrie. Pokud však pro tu smluvní stranu, která má určitou informaci, vytvoříme dispozitivní právní normu, jež je pro ni nevýhodná, sama bude motivována usilovat o odchylnou dohodu. Tím ale současně dá druhé smluvní straně najevo, že má s příslušným dispozitivním ustanovením nějaký problém, a poskytne jí tak informaci, kterou by se tato jinak nedozvěděla.

1. Smlouvy o převodu podílu

1.1. Výchozí poznámky

Podíl představuje účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti (§ 61 odst. 1 obch. zák.). Je uznáváno, že podíl je (nepřímým) předmětem právních vztahů, byť co se jeho povahy týče, nejsou autoři zcela zajedno. Představitelé nauky se vedle obecného pojmu podíl zamýšleli zejména nad povahou obchodního podílu, tj. podílu ve společnosti s ručením omezeným.

Tak např. J. Dědič uvádí, že „podíl je majetkovou hodnotou, kterou získává společník od společnosti jako protiplnění za převzetí vkladu a splacení vkladu“²⁹⁸, J. pokorná je téhož názoru, když k podílu poznamenává, že „z jeho právní povahy vyplývá, že je podřaditelný pod pojem jiné majetkové hodnoty ve smyslu ustanovení § 118 odst. 1 obč. zák.“²⁹⁹ a taktéž podle K. Eliáše „reprezentuje obchodní podíl především určitou majetkovou hodnotu, má tedy ve smyslu § 118 odst. 1 obč. zák. in fine vlastnosti jiné majetkové hodnoty“³⁰⁰. Autoři jako L. Kopáč a J. Švestka zase poukazují na to, že „obchodní podíl má povahu majetkového práva, na které se vztahují ustanovení občanského zákoníku a obchodního zákoníku o nakládání s právy a majetkovými hodnotami, pokud to povaha tohoto práva připouští (§ 118 odst. 1 obč. zák.)“³⁰¹. Pro I. Pelikánovou vycházející s širšího pojetí věci v právním smyslu a neomezující tudíž tento pojem výhradně na hmotné předměty (*res corporales*)³⁰² je pak podíl nehmotnou věcí.³⁰³

Podíl může být předmětem právních dispozic, zejména jej lze za podmínek stanovených zákonem převést.³⁰⁴ Při převodu podílu vzniká právní vztah mezi převodcem

²⁹⁸ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 408.

²⁹⁹ Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 52.

³⁰⁰ Eliáš, K. Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným. Bulletin advokacie, č. 8/1996.

³⁰¹ Kopáč, L., Švestka, J. Obchodní podíl – bezpodílové spoluvlastnictví a zástavní právo. Právní rozhledy, č. 9/1996.

³⁰² Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 272.

³⁰³ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 72. Stejně tak Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 111.

³⁰⁴ O možnosti či nemožnosti převodu podílu neomezeně ručícího společníka, tj. společníka veřejné

a jeho nabyvatelem; převod může být úplatný právě tak jako bezplatný. Právní vztahy vzešlé ze smluv, jimiž se převádí podíl společníka, jsou podřazeny režimu obchodního zákoníku bez ohledu na povahu účastníků [§ 261 odst. 3 písm. a) i. f. obch. zák.].

Jak bylo zmíněno výše, s podílem nejsou spojena jen práva, ale zásadně také povinnosti. Jednou z nich je zpravidla ručení za závazky společnosti, jinak se však jedná o povinnosti vůči samotné této společnosti. Zákonné ručení související s převodem podílu má svůj význam právě vzhledem k těmto povinnostem. Jestliže tyto sledují právní osud převáděného podílu, znamená to, že spolu s převodem podílu dochází ke změně osoby dlužníka v právních vztazích na tento podíl navázaných. Změna osoby dlužníka je zásadně možná jedině se souhlasem věřitele (viz úprava privativní interese v § 531 odst. 1 obč. zák.). Existuje-li z tohoto pravidla výjimka, musí být doprovázena zvláštními garancemi pro věřitele, neboť tento na podobné dispozici nemůže být bit. V zájmu ochrany společnosti – věřitelky tak obchodní zákoník zakládá zákonné ručení převodců podílů.

1.2. Převod akcií a zatímních listů

1.2.1. Akcie a zatímní list

Podíl na akciové společnosti představuje akcie. Jak uvedeno výše, podíl je obecně definován jako účast na společnosti a s ní spojená práva a povinnosti (§ 61 odst. 1 obch. zák.). Akciová společnost je jedinou formou obchodní společnosti, jejíž podíl může být představován cenným papírem.

Co se týče povinností společníků akciové společnosti plynoucích z účasti na této společnosti, je třeba poukázat na skutečnost, že tito žádnou povinnost zásadně nemají. Toto konstatování platí bezvýhradně v případě povinností akcionářů vůči třetím osobám, neboť akcionáři za závazky akciové společnosti nikdy neručí (§ 154 odst. 1 i. f. obch. zák.). S účastí na akciové společnosti může být spojena jediná povinnost majetkové povahy, totiž povinnost vůči akciové společnosti uhradit emisní kurs upsaných akcií.

Podle § 168 odst. 3 obch. zák. je akciová společnost povinna vydat akcie bez

obchodní společnosti nebo komplementáře komanditní společnosti, je podrobněji pojednáno níže.

zbytečného odkladu po svém vzniku každému svému akcionáři, jenž úplně splatil jejich emisní kurs. Tímto akciová společnost deklaruje, že akcionář zcela splnil svou uhrazovací povinnost. Majitel akcie proto žádné povinnosti, jež by byly spojeny s akcií, vůči akciové společnosti nemá.³⁰⁵

Vzhledem k tomu, že majitel akcie nemá žádnou právní povinnost, jež by byla součástí podílu v akciové společnosti a jež by tak sledovala právní osud tohoto podílu, neexistuje závazek, jehož splnění by mělo být zajištěno. Už jen proto zákonné ručení převodce akcie nemůže vzniknout.

Pakliže upisovatel akcií nesplatí emisní kurs upsaných akcií v plném rozsahu, vydá mu akciová společnost zatímní list nahrazující všechny jím upsané a nesplacené akcie jednoho druhu (§ 168 odst. 3 obch. zák., § 176 odst. 1 obch. zák.). Zatímní list je cenným papírem na řad, se kterým jsou spojena práva vyplývající z akcií, které zatímní list nahrazuje, a povinnost splatit jejich emisní kurs (§ 176 odst. 3 obch. zák.). Žádná jiná právní povinnost se zatímním listem není spojena. Právě pro existenci závazku splatit emisní kurs upsaných akcií je zákonné ručení jeho převodce možné a žádoucí.

1.2.2. Převoditelnost zatímního listu

Ve stanovách akciové společnosti není možné jakýmkoliv zvláštním způsobem upravit převoditelnost zatímního listu. Má-li zatímní list nahrazovat upsané a nesplacené akcie, není dovoleno, aby byl pro něj stanoven jiný režim omezení převoditelnosti, než stanoví zákon a stanovy společnosti pro akcie. Odlišné ustanovení stanov by bylo pro rozpor s zákonem absolutně neplatné.³⁰⁶

Obchodní zákoník liší dvě formy akcií: akcie na jméno a akcie na majitele (§ 156 odst. 1 obch. zák.). Akcie na majitele jsou vždy neomezeně převoditelné (§ 156 odst. 7 obch. zák.), pročež ani převoditelnost zatímního listu, jenž je nahrazuje, nelze omezit. Akcie na jméno jsou zásadně převoditelné; jejich převoditelnost může být omezena, nikoliv však vyloučena, stanovami společnosti (§ 156 odst. 4 obch. zák.). Ustanovení § 176 odst. 4 obch. zák. přitom určuje, že pokud zatímní list nahrazuje

³⁰⁵ To pochopitelně neznamená, že by akcionář nemohl mít vůči akciové společnosti i jiné povinnosti. Vzhledem k tomu, že by tyto povinnosti vznikly z jiného důvodu než z faktu účasti na společnosti, nebyly by s akcií spojeny. Viz Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 114 – 115.

³⁰⁶ Dvořák, T. Akciová společnost a Evropská společnost. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 244.

nesplacené akcie na jméno, jejichž převoditelnost je podle stanov společnosti omezena, je stejným způsobem omezena i převoditelnost zatímního listu.

1.2.3. Zákonné ručení převodce zatímního listu

Spolu s převodem zatímního listu přechází závazek splatit emisní kurs akcií, které tento nahrazuje, na nabyvatele. Z pohledu akciové společnosti to neznamená nic jiného než změnu v osobě svého dlužníka. Proto druhá věta § 176 odst. 3 obch. zák. stanoví, že pokud vlastník zatímního listu převede zatímní list na jinou osobu předtím, než bude úplně splacen emisní kurs nesplacených akcií, ručí za splacení zbytku emisního kursu nabyvatelem. Účelem zákonného ručení převodce zatímního listu je ochrana společnosti – věřitelky.

Ustanovení § 176 odst. 4 určuje, že se na zatímní list použijí obdobně ustanovení o akciích na jméno. I převod zatímního listu je tak ovládán stejnými pravidly jako převod akcie na jméno.

Zákonné ručení převodce zatímního listu vzniká v okamžiku, kdy dojde ke změně osoby povinné splatit emisní kurs upsaných akcií, tj. v okamžiku vlastního převodu zatímního listu. Při převodu zatímního listu je titulem smlouva a modem rubopis a předání zatímního listu jeho nabyvateli. O ručení převodce zatímního listu může být řeč teprve po splnění všech náležitostí, jež zákon k převodu vyžaduje.

Omezují-li stanovy společnosti nějakým způsobem převoditelnost zatímního listu (viz výše), pak aby byla smlouva o převodu platná, musejí být tyto omezující podmínky splněny; to neplatí, jednal-li nabyvatel zatímního listu v dobré víře (§ 156 odst. 4 druhá věta obch. zák. ve vazbě na § 176 odst. 4 obch. zák.). Spočívá-li omezení převoditelnosti zatímního listu v podmínce souhlasu orgánu akciové společnosti, potom jde o okolnost podmiňující účinnost, nikoliv platnost smlouvy (§ 156 odst. 4 čtvrtá věta obch. zák. ve vazbě na § 176 odst. 4 obch. zák.). Udělení souhlasu orgánu společnosti má povahu odkládací podmínky; smlouva nabývá účinnosti až dnem doručení oznámení o udělení souhlasu žadateli (§ 45 odst. 1 obč. zák.), leč by smlouva sama stanovila jiný, pozdější okamžik účinnosti.³⁰⁷ Jestliže příslušný orgán společnosti nerozhodne do dvou měsíců od doručení žádosti, platí, že byl souhlas udělen (§ 156 odst. 4 předposlední věta

³⁰⁷ Dvořák, T. Akciová společnost a Evropská společnost. Praha : ASPI, a. s., 2005, str 223.

obch. zák. ve vazbě na § 176 odst. 4 obch. zák.). Stanovením fikce udělení souhlasu obchodní zákoník brání negativním důsledkům nečinnosti příslušných orgánů.³⁰⁸

Zatímní list je cenným papírem na řad (§ 176 odst. 3 obch. zák.), který může existovat toliko v listinné podobě.³⁰⁹ Převod zatímního listu se uskutečňuje indosamentem a tradicí (§ 156 odst. 6 první věta obch. zák. spolu s § 176 odst. 4 obch. zák.). Má-li být převod zatímního listu účinný vůči společnosti, musí dojít k zápisu o změně osoby vlastníka zatímního listu v seznamu vlastníků zatímních listů; společnost provede tento zápis bez zbytečného odkladu poté, co jí je změna vlastníka zatímního listu prokázána (§ 156 odst. 6 i. f. obch. zák. ve spojení s § 176 odst. 4 obch. zák.).³¹⁰

Není vyloučeno, aby zákonné ručení převodce zatímního listu výjimečně nevzniklo. Tato situace by mohla nastat tenkrát, převedl-li by vlastník zatímního listu tento cenný papír až poté, co by plně splatil emisní kurs příslušných akcií.³¹¹ Za těchto okolností by sice mělo dojít k neprodlené výměně zatímního listu za akcie (§ 176 odst. 5 obch. zák.), avšak časový rozestup mezi splacením emisního kursu akcií a touto výměnou může být dostatečný pro to, aby se převod zatímního listu uskutečnil. Závazek spojený se zatímním listem by podle § 324 obch. zák. zanikl splněním již před převodem zatímního listu, pročež by zákonné ručení převodce za splnění tohoto závazku nemohlo být z podstaty věci založeno.

Stejně jako akcie, také zatímní list může mít více vlastníků. Tito jsou zavázáni ke splacení emisního kursu akcií, jež tento zatímní list nahrazuje, rukou společnou a nerozdílnou (§ 176 odst. 3 obch. zák.). Přestože o tom obchodní zákoník výslovně nic nestanoví, výkladem lze spolehlivě dospět k závěru, že pokud spoluvlastníci zatímního listu tento cenný papír převedou na jinou osobu či osoby, ručí ze zákona za splacení emisního kursu akcií všichni společně a nerozdílně. Cílem zákonného ručení je v tomto případě zabránit zhoršení postavení společnosti – věřitelky. Jedině solidární ručení bývalých spoluvlastníků zatímního listu to může zabezpečit.

Obchodní zákoník explicitně neupravuje otázku vícenásobného převodu zatímního listu. Lze mít za to, že ručení prvního převodce při následném převodu

³⁰⁸ Podrobněji Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006, str. 138 – 141.

³⁰⁹ Dvořák, T. Akciová společnost a Evropská společnost. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 238.

³¹⁰ Dvořák, T. Akciová společnost a Evropská společnost. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 243.

³¹¹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 779.

nezaniká a že za splacení emisního kursu akcií ručí vedle něj také každý další převodce.³¹² Ručení těchto osob však není solidární.³¹³

1.3. Převod obchodního podílu

1.3.1. Převoditelnost obchodního podílu

Obchodní podíl představuje účast na společnosti s ručením omezeným a z této účasti plynoucí práva a povinnosti (§ 114 odst. 1 obch. zák.). Smlouva o prodeji obchodního podílu je samostatným smluvním typem, jehož právní základ je obsažen v § 115 obch. zák.³¹⁴

Pro posouzení převoditelnosti obchodního podílu je rozhodující, je-li osoba nabyvatele na společnosti již účastna, nebo se jedná o osobu stojí vně společnosti. Převod obchodního podílu na stávajícího společníka je zásadně připuštěn, je však zásadně podmíněn souhlasem valné hromady (§ 115 odst. 1 obch. zák.). Naproti tomu převod na třetí osoby je v zásadě možný jedině tenkrát, připouští-li jej společenská smlouva, která pro ten případ může převod dále vázat na souhlas valné hromady (§ 115 odst. 2 obch. zák.). Převod obchodního podílu v jednoosobní společnosti s ručením omezeným je možný vždy (§ 115 odst. 2 i. f. obch. zák.). Právní úprava je dispozitivní, a proto nejde-li o společnost o jediném společníkovi, lze pravidla převoditelnosti obchodních podílů upravit i jinak a mnohem kreativněji.³¹⁵

1.3.2. Okruh zajišťovaných závazků a právní režim ručení

Poslední věta § 115 odst. 3 obch. zák. určuje, že převodce obchodního podílu ze zákona ručí za závazky, které na nabyvatele přešly převodem obchodního podílu. Povinnosti tvořící součást obchodního podílu ve smyslu § 61 odst. 1 obch. zák. nebo § 114 odst. 1 obch. zák. mají svůj původ ve společenské smlouvě či zakladatelské listině. Právě tyto dokumenty jsou právním titulem jejich vzniku, a to spolu s příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku.³¹⁶ Povinnosti plynoucí z účasti na společnosti s ručením omezeným lze rozdělit do dvou základních skupin: jednak na

³¹² Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 779.

³¹³ Dvořák, T. Akciová společnost a Evropská společnost. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 244.

³¹⁴ Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu II. Právní rádce, č. 6/2007.

³¹⁵ Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu I. Právní rádce, č. 5/2007.

³¹⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1021.

povinnosti vůči společnosti, jednak na povinnosti vůči třetím osobám.

K povinnostem společníka vůči společnosti patří především povinnost splatit vklad (§ 113 obch. zák.), povinnost poskytnout plnění na emisní ážio (§ 109 odst. 3 spolu s § 163a obch. zák.), povinnost připlatit do rezervního fondu (§ 67 odst. 2 obch. zák.) nebo příplatková povinnost (§ 121 obch. zák.). Jmenované povinnosti tvoří součást obchodního podílu a jako takové přecházejí spolu s převádným podílem na osobu nabyvatele.³¹⁷

Mezi pravidelné povinnosti společníků vůči společnosti, které nejsou součástí obchodního podílu a existují nezávisle na něm, se řadí povinnost zaplatit hodnotu nepeněžitého vkladu v penězích podle § 59 odst. 2 obch. zák., ručební povinnost za dobytost vložené pohledávky podle § 59 odst. 6 obch. zák., povinnost nahradit újmu podle § 59 odst. 7 obch. zák. nebo povinnost doplatit rozdíl mezi oceněním předmětu nepeněžitého vkladu a jeho hodnotou v době vzniku společnosti podle § 59 odst. 7 obch. zák. Uvedené povinnosti při převodu obchodního podílu na nabyvatele nepřecházejí a jejich nositelem zůstává bývalý společník.³¹⁸ Podrobněji je o těchto závazcích pojednáno v kapitole II.

Právní vztahy týkající se účasti na společnosti prohlašuje § 261 odst. 3 písm. a) obch. zák. za absolutní obchodní závazkové vztahy. Z tohoto důvodu se také zákonné ručení za splnění závazků, které jsou součástí obchodního podílu, bude vždy řídit obchodním zákoníkem (§ 261 odst. 4 obch. zák.).

Součástí obchodního podílu je však též povinnost vůči třetím osobám, jmenovitě věřitelům společnosti. Jedná se o ručení za dluhy společnosti podle § 105 odst. 1, § 106 odst. 2 obch. zák. Rovněž tato ručební povinnost přechází v důsledku převodu obchodního podílu na jeho nabyvatele. Převodce obchodního podílu se potom ze zákona stává područitelem: ručitelský závazek nabyvatele obchodního podílu je pro něj závazkem hlavním. Jde tak o zajištění ručitelského závazku ručením.³¹⁹

Určení právního režimu této ručební povinnosti není tak jednoduché, jako tomu bylo v předchozím případě. Rozhodující bude skutečnost, jakou povahu má závazek společnosti. Právě povaha tohoto závazku totiž určí, kterým kodexem se bude řídit

³¹⁷ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1021.

³¹⁸ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 1022.

³¹⁹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998, str. 209.

ručení nabyvatele podílu a zprostředkovaně tedy i to, pod jaký režim bude spadat ručení převodce. Ručení převodce obchodního podílu za splnění ručební povinnosti jeho nabyvatele se proto může řídit jak občanským, tak obchodním zákoníkem.

1.3.3. Vznik zákonného ručení převodce

Zákonné ručení převodce vzniká s účinností smlouvy o převodu obchodního podílu. Předpokladem účinnosti smlouvy je především její platnost. Nad rámec obecných náležitostí, jejichž nedodržení vede k neplatnosti právních úkonů (§ 37 a násl. obč. zák.), předepisuje obchodní zákoník pro smlouvu o převodu obchodního podílu písemnou formu s úředně ověřenými podpisy a prohlášení nabyvatele, že přistupuje ke společenské smlouvě, popř. ke stanovám (§ 115 odst. 3 obch. zák.). Splnění posledně uvedené náležitosti se vyžaduje také tehdy, jedná-li se o převod obchodního podílu v jednoosobní společnosti (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. dubna 2002, sp. zn. 29 Odo 264/2001).

Z obecného požadavku na určitost právních úkonů (§ 37 odst. 1 obč. zák.) judikatura dovodila, že ve smlouvě o převodu obchodního podílu musí být pod sankcí neplatnosti výslovně ujednáno, zda je tento úplatný či bezplatný (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. června 2000, sp. zn. 32 Cdo 97/2000).

Dalším faktorem, který může způsobit absolutní neplatnost smlouvy o převodu obchodního podílu, je porušení povinnosti loajality převádějícím společníkem.³²⁰ V rozhodnutí ze dne 26. června 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006 dospěl Nejvyšší soud ČR k závěru, že *„za použití principu loajality lze nepochybně dovodit, že jednou z povinností společníka při převodu obchodního podílu je, aby převodem obchodního podílu neúměrně a neodůvodněně neohrozil další činnost a existenci společnosti, resp. aby právo převést obchodní podíl nezneužil k obejití povinností, jež by mu jinak plynuly z případné likvidace či prohlášení konkursu na majetek společnosti.“*

Absolutní neplatnost smlouvy, jíž její účastníci usilují o převod obchodního podílu, může být vyvolána rovněž porušením předkupního práva plynoucího ze společenské smlouvy. Obecně lze konstatovat, že předkupní právo založené dohodou

³²⁰ Čech, P. K převodu obchodního podílu. Právní rádce, č. 11/2007.

stran má toliko obligační, nikoliv věcně právní povahu. Vzhledem k tomu, že jako takové působí jen *inter partes*, nevede jeho porušení k neplatnosti zcizovacího právního úkonu; osoba z předkupního práva oprávněná by eventuálně mohla uplatňovat nárok na náhradu škody podle § 373 a násl. obch. zák. (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. prosince 2005, sp. zn. 29 Odo 1339/2004).³²¹ Jinak je tomu v případě předkupního práva k obchodnímu podílu, jež je zakotveno ve společenské smlouvě. V rozhodnutí ze dne 4. dubna 2000, sp. zn. 29 Cdo 2811/99 Nejvyšší soud shledal jako nesprávný závěr odvolacího soudu, že nebylo překážkou převodu to, že převodci své podíly předem nenabídli osobě, jíž ze společenské smlouvy svědčilo předkupní právo, když tato osoba uvedené porušení nenamítla. Nejvyšší soud ČR naopak vyjádřil názor, podle něhož „*podmínka přednostní nabídky obchodního podílu ostatním společníkům je objektivní podmínkou oprávnění převést obchodní podíl na třetí osobu, tedy oprávnění, které může založit pouze společenská smlouva. Není-li tato podmínka splněna, nelze obchodní podíl na třetí osobu platně převést.*“³²²

S ohledem na všechny zmíněné rozmanité důvody neplatnosti právního úkonu, na jehož základě má dojít k převodu obchodního podílu, je snadno představitelné, že může nastat situace, kdy si neplatnosti převodní smlouvy nemusí být „nabyvatel“ vědom. Za těchto okolností vzniká otázka, může-li takový *bonae fidei* „nabyvatel“ později obchodní podíl vydržet. Ve svém rozhodnutí ze dne 28. srpna 2007, sp. zn. 29 Odo 1216/2005 Nejvyšší soud ČR tuto možnost uznal: obchodní podíl lze vydržet, a to analogicky podle pravidel, jež se uplatní pro vydržení věcí movitých (§ 134 obč. zák.).³²³ Vydržení představuje jeden ze způsobů originárního (původního), nikoliv derivativního (odvozeného) nabytí práva; směřuje k nastolení souladu mezi faktickým a právním stavem.³²⁴ Zákonné ručení původního společníka, jenž právo k obchodnímu podílu ztrácí tím, že je nabude jiná osoba, za závazky, které na tuto jinou osobu přešly spolu s přechodem obchodního podílu, v tomto případě nevzniká. Právním titulem ztráty, resp. nabytí práva k obchodnímu podílu zde není smlouva, nýbrž vydržení.

³²¹ Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu I. Právní rádce, č. 5/2007.

³²² Čech, P. K převodu obchodního podílu. Právní rádce, č. 11/2007.

³²³ Čech, P. K převodu obchodního podílu. Právní rádce, č. 11/2007.

³²⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 347, 353 – 355.

Poslední věta § 115 odst. 3 obch. zák. přitom výslovně zakotvuje toliko ručení převodce, tj. osoby, která svým projevem vůle podíl převádí.

Lze shrnout, že ručení převodce nemůže při neplatnosti smlouvy o převodu obchodního podílu v žádném případě vzniknout. Předpokladem vzniku ručení podle § 115 odst. 3 obch. zák. je tedy vždy platná smlouva o převodu obchodního podílu.

Bylo již výše uvedeno, že zákonné ručení převodce vzniká účinností příslušné smlouvy. To je dáno tím, že ručení může vzniknout teprve poté, co závazky, jež sledují právní osud převáděného obchodního podílu a jejichž splnění je tímto způsobem zajištěno, přejdou na osobu nabyvatele. Smlouvě o převodu obchodního podílu je přiznán translační účinek; jde o soluční úkon, jehož účinností dochází k převodu obchodního podílu z převodce na nabyvatele.³²⁵ Okamžik účinnosti smlouvy je proto též okamžikem vzniku zákonného ručení podle poslední věty § 115 odst. 3 obch. zák.

Pokud zákon anebo společenská smlouva vyžadují k převodu obchodního podílu souhlas valné hromady, je udělení takového souhlasu podmínkou účinnosti, nikoliv platnosti smlouvy, již se obchodní podíl převádí.³²⁶ V odůvodnění svého rozhodnutí ze dne 27. února 2007, sp. zn. 29 Odo 1278/2005 Nejvyšší soud ČR uzavřel, že „*dospěl-li odvolací soud k závěru, že valná hromada následně ... vyslovila souhlas s převodem obchodního podílu na jiného společníka, pak posoudil podmínky převodu obchodního podílu v souladu s ustanovením § 115 odst. 1 obch. zák. ... a dosavadní judikaturou. Nejvyšší soud již v [v jednom svém dřívějším] rozhodnutí ... formuloval a odůvodnil závěr (jenž se obdobně uplatní i v této věci), podle něhož vyžaduje-li zákon k účinnosti právního úkonu souhlas valné hromady, může být souhlas dán (nevyžaduje-li zákon předchozí souhlas), před i po uzavření smlouvy.*“ Z citovaného rozhodnutí můžeme pro účely zkoumání otázky vzniku ručení převodce obchodního podílu dovést, že pakliže dojde k udělení souhlasu valné hromady se smlouvou, kterou se obchodní podíl převádí, až po uzavření této smlouvy, vzniká ručení převodce až s tímto souhlasem.

Účinnost smlouvy o převodu obchodního podílu může být přirozeně vázána na splnění odkládací (suspenzivní) podmínky (§ 36 obč. zák.). Pokud tato při úplatném převodu spočívá v úplném zaplacení dohodnuté ceny, jedná se ve své podstatě o jakousi

³²⁵ Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu II. Právní rádce, č. 6/2007.

³²⁶ Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu I. Právní rádce, č. 5/2007.

kvazi-výhradu „vlastnictví“ k obchodnímu podílu. Tehdy však zaplacením ceny nemůže být podmíněna účinnost celé smlouvy, ale jen vlastního převodu (nabytí) obchodního podílu (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. února 2006, sp. zn. 29 Odo 1241/2004).³²⁷ Zákonné ručení převodce vzniká až poté, co je samotný převod obchodního podílu realizován.

1.3.4. Zánik zákonného ručení převodce

U zákonného ručení převodce obchodního podílu se setkáváme se stejnými důvody jeho zániku jako v dalších případech zákonného ručení napříč obchodním zákoníkem. Na tomto místě stojí za zmínku jedna specifická okolnost, která způsobuje zánik převodcova ručitelského závazku. Je jí skutečnost, že se ručící převodce obchodního podílu stane opět jeho majitelem.

Především k tomu může dojít tehdy, když nabyvatel obchodního podílu tento znovu převede zpět na osobu převodce. Kromě čistě dobrovolného převodu obchodního podílu na osobu původního společníka se může jednat o případy plynoucí ze zajišťovacího převodu obchodního podílu. Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 28/2005 uzavřel, že za předpokladu, že je obchodní podíl převoditelný, nic nebrání tomu, aby byla pohledávka věřitele zajištěna převodem práva k němu podle § 553 obč. zák.; k tomu se vyžaduje splnění všech náležitostí, které obchodní zákoník stanoví pro převod obchodního podílu ve svém § 115.³²⁸ Zánikem věřitelovy pohledávky splněním vzniká uspokojenému věřiteli povinnost provést zpětný převod, zavázal-li se k tomu ve smlouvě; jinak je nutno převod práva podle § 553 obč. zák. považovat za převod s rezolutivní podmínkou (§ 36 odst. 2 druhá věta obč. zák.).³²⁹ V každém případě se majitelem obchodního podílu stává opět původní společník.

K totožnému výsledku může dojít v důsledku odstoupení od smlouvy o převodu obchodního podílu. Odstoupením od smlouvy zásadně zanikají všechna práva a povinnosti stran ze smlouvy (§ 351 odst. 1 obch. zák.); strana, které bylo poskytnuto plnění ještě v době před odstoupením od smlouvy, je povinována toto plnění vrátit (§ 351 odst. 2 obch. zák.). Obdobné účinky nastávají také tenkrát, dojde-li k zániku

³²⁷ Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu II. Právní rádce, č. 6/2007.

³²⁸ Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu I. Právní rádce, č. 5/2007.

³²⁹ Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 98 – 99.

závazku pro dodatečnou nemožnost plnění (§ 354 obch. zák.). V obou jmenovaných případech přejde obchodní podíl zpátky na osobu původního společníka.

Pakliže se stane ručitel (převodce obchodního podílu, bývalý dlužník) opětovně dlužníkem (majitelem příslušného obchodního podílu), jeho ručitelský závazek zaniká. Podstatou ručení je existence třetí, od dlužníka odlišné osoby, která se zavazuje splnit dlužníkům dluh, nesplní-li jej dlužník sám. Proto nelze být současně dlužníkem a ručitelem ve vztahu k témuž závazku.

1.3.5. Další otázky

Není vyloučeno, aby jeden obchodní podíl náležel více osobám (§ 114 odst. 3 obch. zák.). Na vztahy mezi osobami, jimž náleží obchodní podíl, se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o spoluvlastnictví (§ 114 odst. 3 i. f. obch. zák.). Ustanovení § 139 odst. 1 obč. zák. určuje, že z právních úkonů týkajících se společné věci jsou oprávněni a povinni všichni spoluvlastníci společně a nerozdílně. Lze tak dovodit, že pokud náleží obchodní podíl více osobám a je převeden na jinou osobu či osoby, stávají se podle poslední věty § 115 odst. 3 obch. zák. všichni bývalí spolumajitelé obchodního podílu solidárními spoluručiteli.

Obchodní zákoník zvláště neupravuje důsledky následného dalšího převodu obchodního podílu pro zákonné ručení prvního převodce. Lze mít za to, že v takovém případě ručení prvního převodce nezaniká a že tento za splnění povinností spojených s obchodním podílem ručí spolu s dalším převodcem (dalšími převodci). Vždy by však mohlo jít pouze o ručení za splnění povinností, jež existovaly už v době původního převodu, protože zákonné ručení původního převodce nelze rozšiřovat také na povinnosti, které vznikly teprve poté, co už nebyl společníkem.

Nelze zapomínat, že funkcí zákonného ručení podle § 115 odst. 3 obch. zák. je ochrana společnosti jako věřitelky, neboť převodem obchodního podílu dochází ke změně jejího dlužníka, a to aniž by se k tomu vyžadoval její souhlas. V této souvislosti můžeme poukázat na určitou podobnost s ručením převodce podniku podle § 477 odst. 3 obch. zák., jelikož v tomto případě jeho zákonné ručení také představuje jakousi náhražku obecné úpravy převzetí dluhu (§ 531 odst. 1 obč. zák.), podle níž se změnou osoby dlužníka věřitel musí vyslovit souhlas. V principu jde v obou případech o totéž, a proto argumentace soudů odůvodňující závěr, že první prodávající podniku ručí taky poté, co kupující tento podnik dál prodá, má nepochybně svou váhu i v námi zkoumané

otázce ručení převodce obchodního podílu.³³⁰

1.4. Převod podílu ve veřejné obchodní společnosti

1.4.1. Převoditelnost podílu ve veřejné obchodní společnosti

Bývá předmětem diskusí, nakolik je přípustný převod podílu ve veřejné obchodní společnosti. Jestliže obchodní zákoník žádnou výslovnou odpověď na tuto otázku nedává, je zapotřebí dovést ji výkladem celkové právní úpravy dané formy obchodní korporace.

Je nepochybné, že veřejná obchodní společnost je osobní obchodní společností *par excellence*, tj. takovou formou společnosti, v níž klíčovou úlohu hrají společníci, jejich osobní vlastnosti a kvality. Rozhodující funkcí veřejné obchodní společnosti není soustředit kapitál, nýbrž spojit skupinu subjektů k dosažení společných podnikatelských cílů.³³¹ Na škále mezi „smlouvou“ a „institucí“ má právě veřejná obchodní společnost nejbližší k smlouvě.³³² S tím koneckonců souvisí také jistá zdrženlivost při prohlašování této společnosti za právnickou osobu. Zatímco český obchodní zákoník veřejné obchodní společnosti přiznává plnou právní subjektivitu (§ 56 odst. 1 obch. zák.), v mnoha jiných právních řádech její právní osobnost uznávána není.³³³ Rovněž všeobecný

³³⁰ V odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. listopadu 2006, sp. zn. 29 Odo 953/2004 stojí: „Úpravou obsaženou v § 477 odst. 3 obch. zák. je u smlouvy o prodeji podniku prolamována obecně platná zásada, podle které se dlužník nemůže zbavit závazku vůči svému věřiteli smlouvou uzavřenou bez účasti věřitele se třetí osobou, jež se takto stane „novým“ věřitelovým dlužníkem ... Ustanovení chránící práva věřitele ... proto musí být vykládána v duchu uvedené zásady způsobem co nejméně poškozujícím věřitele.“ Podobně v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 17. března 2003, sp. zn. 1 Ko 77/2003 se uvádí: „Ručení původního vlastníka za splnění převedených závazků trvá i v případě, kdy kupující prodá jeho podnik třetí osobě. Lze dovést, že v takovém případě se každý další prodávající stává vedle původního vlastníka též ručitelem za převedené závazky. Jiný výklad by měl za následek ztížení nebo úplně znemožnění věřiteli domoci se uspokojení své pohledávky v důsledku několika (případně i zcela účelových) prodejů podniku a byl by v rozporu se smyslem právní úpravy zákonného ručení uvedené v citovaném ustanovení.“

³³¹ Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 301.

³³² I. Pelikánová vymezuje termín „instituce“ v tomto kontextu jako „takový organizační útvar, který se výrazně osamostatňuje proti jednotlivcům, kteří ho založili nebo kteří jsou jeho součástmi (členy, společníky).“ Viz Pelikánová, I. In Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 324.

³³³ Kupříkladu v Německu, Rakousku nebo Itálii je veřejná obchodní společnost považována za societum, tj. sdružení bez právní subjektivity. V jiných zemích, jako např. ve Francii, Španělsku nebo Švédsku, je její právní osobnost v plné míře uznávána. Konečně např. ve Švýcarsku jsou veřejné obchodní společnosti přiznávány jen určité atributy právnické osoby. Viz Dvořák, T. Veřejná obchodní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2003, str. 8.

obchodní zákoník stál na pojetí, že veřejná obchodní společnost nebyla právnickou osobou, což potvrzovala i dobová judikatura.³³⁴

Můžeme dát za pravdu I. Pelikánové, že právě osobní povaha závazku spojujících se společníků (tzv. *intuitus personae*) je zřejmě tím nejzávažnějším argumentem svědčícím ve prospěch závěru, že podíl ve veřejné obchodní společnosti je nezczizitelný.³³⁵ Nepřevoditelnost podílu lze podle J. Dědiče dovést také z ustanovení § 83 obch. zák., kde se praví, že další společník může do společnosti přistoupit toliko změnou společenské smlouvy postupem podle § 79 odst. 1 obch. zák.³³⁶ Stejně tak judikatura preferuje stanovisko, že podíl ve veřejné obchodní společnosti je nepřevoditelný (srov. zejména rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. listopadu 2002, sp. zn. 29 Odo 331/2002).³³⁷

Názory z opačného tábora se opírají o velice silný argument základních právních zásad, argument přesahující samo obchodní, ba soukromé právo. Ustanovení čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR a čl. 2 odst. 3 Listiny základních práva a svobod shodně formulují princip, že dovoleno je vše, co není zákonem zakázáno. Pakliže obchodní zákoník ani žádný jiný zákon převod podílu ve veřejné obchodní společnosti výslovně nezapovídá,

³³⁴ Lze zmínit např. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČSR ze dne 15. listopadu 1923, sp. zn. 15444/23, kde se mj. dočteme: „*Při veřejné společnosti obchodní jest subjektem těchto práv a závazků založených právními jednáními jménem společnosti, kolektivní jednotka, zahrnující všechny společníky. Tento kolektivní celek provozuje jako kupec obchody, jest pánem jmění společenskému patřících, věřitelem pohledávek společenských, dlužníkem závazků společnosti, stranou v rozepři. Není to tedy obchodní společnost jako nějaká osoba třetí, odlišná od společníků, nýbrž jsou to společníci, kteří provozují živnost obchodní a jsou majiteli jmění společenského. Podíly veřejných společníků na jmění společenském nejsou pohledávkami společníků oproti společnosti jako subjektu nějak od nich odlišného, nýbrž jsou součástí celkového jmění společenského. Z ustanovení těch plyne, že také obch. zák. vychází ze stanoviska, že veřejné společnosti obchodní nepřisluší povaha osoby právnické a že jmění společenské není samostatným právním subjektem odlišným od souhrnu společníků.*“

³³⁵ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 439.

³³⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 777.

³³⁷ Citované rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR však posvětilo praxi, kdy je dohodou mezi vystupujícím a přistupujícím společníkem založen závazek k poskytnutí plnění, které má být jakýmsi vyrovnáním mezi vypořádacím podílem podle § 61 odst. 2 obch. zák. a tržní cenou podílu. „*Jestliže zákon připouští uzavření dohody, kterou jeden ze společníků ze společnosti vystupuje, nic nebrání tomu, aby si společníci, pokud mají za to, že vypořádací podíl neodpovídá reálnému stavu majetku společnosti, sjednali vyrovnání nad rámec stanovený zákonem. Taková dohoda by byla neplatná pouze tehdy, byl-li by dán některý z důvodů neplatnosti stanovených zákonem, nikoli však pro obcházení zákona, neboť takovou dohodou k obcházení zákona nedochází.*“ Fakticky se však takovýto postup od převodu podílu odlišuje jedině tím, že je zdlouhavější a výrazně méně pohodlný.

měl by být možný.³³⁸ Tento úsudek ovšem přehlíží, že Ústava ani Listina nevyžadují výslovný zákaz určitého konání; k naplnění příslušného ústavního principu zřejmě postačí, bude-li zákaz určitého jednání vyplývat z kontextu zákona a ze souvislostí jeho jednotlivých ustanovení.³³⁹

Pro zvážení otázky dovolenosti převodu podílu ve veřejné obchodní společnosti je potřebné seznámit se s důsledky takovéto eventuální dispozice pro zákonné ručení dotčených osob za dluhy příslušné společnosti. Zastánci převoditelnosti podílu společníka veřejné obchodní společnosti na jinou osobu dovozují, že nabyvatel podílu by ručil neomezeně a solidárně spolu s ostatními společníky i za ty dluhy společnosti, které jí vznikly před převodem podílu, přičemž zvláštní úprava prvního odstavce § 87 obch. zák. o právu na plnou náhradu od ostatních společníků by se neuplatnila. Co je však mnohem podstatnější a závažnější, logickým důsledkem singulární sukcese, jež by se na základě smlouvy o převodu podílu uskutečnila, by byla ta skutečnost, že převodce podílu by nadále za dluhy veřejné obchodní společnosti vůbec neručil, protože toto ručení by v důsledku převodu podílu přešlo na nabyvatele. Vyloučeno by tak bylo ručení převodce podílu po zániku jeho účasti za trvání společnosti podle ustanovení § 87 odst. 2 obch. zák.³⁴⁰

Jedním z vůdčích principů, jimiž je ovládáno soukromé, potažmo obchodní právo, je ochrana třetích osob. Věřitelé veřejné obchodní společnosti jsou chráněni cestou neomezeného a solidárního ručení společníků. Změna osoby společníka představuje z pohledu věřitelů společnosti především změnu v osobě ručitele, který zajišťuje uspokojení jejich pohledávky. Postavení věřitelů se může v důsledku změny společníků významně zhoršit. Tomuto nebezpečí se snaží obchodní zákoník čelit úpravou ve druhém odstavci § 87, podle níž bývalý společník ručí v nezměněném rozsahu za závazky společnosti vzniklé před zánikem jeho účasti. Jestliže ale shledáme

³³⁸ Mezi jinými lze jmenovat například Marešová, M. Převod obchodního podílu neomezeně ručícího společníka. Ad Notam, č. 5/2006; Dvořák, T. Veřejná obchodní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2003, str. 130 – 132.

³³⁹ Odlišně se k této otázce vyjádřil Nejvyšší soud ČR v důvodech rozhodnutí ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. 32 Odo 662/2001, kde tento soud zdůrazňuje, že „obchodní zákoník v souladu s ústavou spočívá na zásadě smluvní volnosti, takže co zákon v obchodních vztazích nezakazuje resp. nevyklučuje, to je dovolené. Je-li zákon (obchodní zákoník) budován na principu smluvní volnosti, připouští tak zákon sám možnost dohody účastníků, pokud ji výslovně nezakazuje (a pokud na takovou dohodu nelze vztáhnout žádný z důvodů neplatnosti).“

³⁴⁰ Dvořák, T. Veřejná obchodní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2003, str. 91 – 92, 130 – 132.

§ 87 odst. 2 obch. zák. v případě převodu podílu neaplikovatelným, potom shora popsaným neblahým dopadům změny v osobách společníků na věřitele společnosti nestojí nic v cestě. To lze jen stěží akceptovat.

Kromě toho se zdá, že argumentace čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod je možná poněkud zavádějící. Debata se v dané otázce patrně nevede ani tak o právní dovolenosti smluvního převodu podílu ve veřejné obchodní společnosti, jako spíše o způsobilosti takového podílu být předmětem zcizovací dispozice. Na to ovšem ústavní zásada svobody a autonomie jednotlivce žádnou odpověď neposkytuje a přirozeně ani poskytnout nemůže.

V tomto ohledu je zapotřebí znovu poukázat na osobní povahu závazku společníků veřejné obchodní společnosti. Právě pro ni se převod podílu v ní jeví poměrně problematicky. Na každý pád i sami zastánci převoditelnosti podílu ve veřejné obchodní společnosti poukazují na skutečnost, že převod takového podílu je vždy s ohledem na její osobní charakter netypický a výjimečný.³⁴¹

Pokud jde o osnovu zákona o obchodních korporacích, v jeho § 137 je převod podílu ve veřejné obchodní společnosti výslovně zakázán.

1.4.2. Zákonné ručení převodce

Z výše řečeného vyplývá, že podíl ve veřejné obchodní společnosti podle soudní praxe a také části teorie nemůže být předmětem převodu na jinou osobu. Kdybychom nicméně připustili, že převod podílu ve veřejné obchodní společnosti možný je, vyvstává otázka, jakou právní úpravou se má řídit. Podle § 261 odst. 3 písm. a) i. f. obch. zák. je právní poměr ze smlouvy, jíž se převádí podíl společníka v obchodní společnosti, absolutním obchodním závazkovým vztahem. Smlouva o převodu podílu ve veřejné obchodní společnosti bude nepojmenovanou smlouvou ve smyslu § 269 odst. 2 obch. zák. Při absenci výslovné právní úpravy bude nezbytné vyjít z § 853 obč. zák. ve spojení s § 1 odst. 2 obch. zák. a v otázkách smluvně neupravených aplikovat ustanovení obchodního zákoníku upravující vztah obsahem a účelem nejbližší.³⁴² V daném případě se může jednat jedině o úpravu smlouvy o převodu obchodního podílu

³⁴¹ Pokorná, J. In Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 110 – 111.

³⁴² Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 41 – 42.

podle § 115 obch. zák.

Při úvahách o možném zákonném ručení převodce podílu podle § 115 odst. 3 i. f. obch. zák. ve spojení s § 853 obč. zák., § 1 odst. 2 obch. zák. je zapotřebí vzít v potaz dvě hlediska, a to hledisko ochrany věřitelů společnosti a hledisko ochrany společnosti samotné. Třetí osoby vstupují do právních vztahů s veřejnou obchodní společností s tím, že vědí, kdo jsou její společníci, a spoléhají, že kdyby společnost nebyla s to plnit své dluhy, mohou se obrátit právě na ně. Co se týče ochrany zájmů samotné veřejné obchodní společnosti, tato jako věřitelka nevyslovuje souhlas s převodem podílu a potažmo změnou v osobě svého dlužníka. Výjimka z obecného § 531 odst. 1 obč. zák. si jistě žádá jiné adekvátní opatření chránící věřitele.

Po zvážení obou těchto hledisek zřejmě nelze než uzavřít, že převodce by měl ručit za splnění závazků spojených s podílem, neboť tytéž důvody, kvůli kterým zákonodárce zakládá v § 115 odst. 3 obch. zák. zákonné ručení převodce obchodního podílu, platí i zde. Jednoznačný závěr by nicméně musela vyslovit až soudní praxe; jestliže však tato v současnosti stojí na (podle všeho správném) stanovisku, že převod podílu ve veřejné obchodní společnosti nelze uskutečnit, je úvaha o možném zákonném ručení převodce jen akademická.

1.5. Převod podílu v komanditní společnosti

Pokud jde o komanditní společnost, je zapotřebí v souvislosti s otázkou převodu podílu v ní na jinou osobu lišit podíl komplementáře a podíl komanditisty. Podle ustanovení § 93 odst. 4 obch. zák. platí, že pakliže není obchodním zákoníkem stanoveno něco jiného, použije se na komanditní společnost přiměřeně právní úprava veřejné obchodní společnosti. Jediné zvláštní ustanovení věnované převodu podílu v komanditní společnosti se vztahuje pouze k podílu komanditisty. Odtud plyne, že o možnosti či nemožnosti převodu podílu komplementáře platí totéž, co bylo výše rozebíráno ohledně podílu ve veřejné obchodní společnosti.³⁴³

Na právní postavení komanditisty se přiměřeně použijí ustanovení o společnosti s ručením omezeným, ledaže by obchodní zákoník stanovil jinak (§ 93 odst. 4 obch. zák.). Ustanovení § 115 obch. zák. se na převod podílu komanditisty aplikuje obdobně

³⁴³ Blíže viz např. Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 139 - 140.

(§ 97 odst. 4 i. f. obch. zák.).

V podrobnostech lze odkázat na to, co bylo výše uvedeno k problematice zákonného ručení převodce obchodního podílu. Na tomto místě lze zmínit snad jen dvě specifické otázky. Především nelze zapomínat, že z povahy komanditní společnosti jako společnosti se dvěma druhy společníků vyplývá, že podíl komanditisty nemůže být převeden na komplementáře (srov. mj. i rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. června 1999, sp. zn. 7 Cmo 629/98). Podobná smlouva by musela být považována za absolutně neplatnou podle § 39 obč. zák.³⁴⁴ Jde o další možný důvod neplatnosti smlouvy o převodu podílu komanditisty, s nímž se u převodu obchodního podílu pochopitelně nesetkáme. Mimoto se sluší uvést, že pokud obchodní zákoník v § 115 odst. 1, odst. 2 hovoří o souhlasu valné hromady, je nezbytné rozumět tomu pro účely převodu podílu komanditisty tak, že jde o souhlas ostatních společníků.³⁴⁵

Třetí odstavec § 115 obch. zák. (ve spojení s § 97 odst. 4 obch. zák.) zakládá převodci – bývalému komanditistovi ručení za závazky, jež spolu s podílem převedl na nabyvatele – nového společníka, komanditistu. Vedle ručitelského závazku podle § 93 odst. 1 obch. zák. to bude zejména závazek splnit vkladovou povinnost. Převodce bude ve vztahu k věřitelům komanditní společnosti v postavení jakéhosi sekundárního ručitele, jenž ručí za splnění ručebního závazku nabyvatele podílu.³⁴⁶

V návrhu zákona o obchodních korporacích je zvoleno z hlediska možnosti převodu podílu komplementáře stejné řešení: podle jeho § 140 nestanoví-li jiná ustanovení něco jiného, použijí se na komanditní společnost přiměřeně ustanovení o veřejné obchodní společnosti. Jak zmíněno výše, § 137 navrhovaného zákona o obchodních korporacích kogentně určuje, že převod podílu ve veřejné obchodní společnosti je zakázán. Naopak co se týče převodu podílu komanditisty, § 144 zákonné osnovy stanoví, že podíl komanditisty je možno převést, přičemž se ustanovení o převoditelnosti podílu ve společnosti s ručením omezeným (§ 230 a násl. návrhu zákona

³⁴⁴ Existují ale i jiné možné výklady. Především je představitelné, že by komplementář, který nabyl podíl komanditisty, zůstal i nadále komplementářem, avšak s dobrovolným vkladem. Dalo by se přijít rovněž s takovou interpretací, podle níž by se převodem podílu komanditisty na komplementáře změnilo komplementářovo právní postavení a ten by byl nadále komanditistou. K těmto možným názorům blíže viz Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 128 – 129.

³⁴⁵ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 129 – 133.

³⁴⁶ Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 134.

o obchodních korporacích) použijí přiměřeně. Podle navrhovaného znění druhé věty § 232 odst. 1 převodce ručí společnosti za splnění dluhů, které byly s podílem na nabyvatele převedeny.

2. Smlouva o prodeji podniku

2.1. Výchozí poznámky

Úpravu smlouvy o prodeji podniku nalezneme v § 476 a násl. obch. zák. Tento smluvní typ je uveden ve výčtu § 261 odst. 3 písm. d) obch. zák.; jedná se tedy o absolutní obchodní závazkový vztah.

Obsahem závazkového vztahu vzniklého na základě smlouvy o prodeji podniku je jednak závazek prodávajícího odevzdat kupujícímu podnik a převést na něj vlastnické právo k podniku, jednak závazek kupujícího převzít veškeré závazky prodávajícího související s podnikem a zaplatit kupní cenu (§ 476 odst. 1 obch. zák.).

Podnikem je třeba ve smyslu § 5 odst. 1 obch. zák. rozumět „*soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem k své povaze mají tomuto účelu sloužit.*“ Podnik je tak určitým organizovaným celkem za účelem dosahování zisku. Jednotlivé složky podniku buď přímo slouží podnikání, anebo vzhledem ke své povaze přinejmenším tomuto účelu sloužit mají.³⁴⁷

Obchodní zákoník dále výslovně podnik prohlašuje za věc hromadnou a stanoví, že na jeho právní poměry se použijí ustanovení o věcech v právním smyslu, přičemž tímto není dotčena působnost zvláštních právních předpisů vztahujících se k jednotlivých specifickým součástem podniku (§ 5 odst. 2 obch. zák.).

Pojem věc hromadná (*univeritas rerum*) je užíván pro označení souboru samostatných věcí v právním smyslu, jež vedle osoby vlastníka spojuje rovněž společný hospodářský účel.³⁴⁸ Je jistě praktické považovat takový soubor za jedinou věc a tedy za jediný předmět právních vztahů, avšak absence pozitivněprávního vymezení uvedeného

³⁴⁷ Podrobněji k pojmu podnik srov. kupříkladu výklad S. Plívy In Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 13 – 14. Za citaci stojí rovněž definice podniku z pera I. Pelikánové: „*Podnik je hromadnou věcí zahrnující vše, co v konkrétním případě a v souladu s vůlí podnikatele náleží k organismu jím vytvořenému za účelem jeho podnikání.*“ Viz Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 68.

³⁴⁸ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 273 – 274.

pojmu může v praxi působit určité obtíže. Jestliže dnes žádný ze soukromoprávních kodexů definici tohoto konceptu neobsahuje, návrh nového občanského zákoníku se o její formulaci pokouší.³⁴⁹

Z našeho pohledu je dále významná otázka, zda jsou součástí podniku ve smyslu shora uvedené zákonné definice rovněž závazky s podnikem související. Na naznačenou otázku je třeba dát negativní odpověď: závazky podnikatele související s podnikem. netvoří součást tohoto podniku.³⁵⁰ Vzhledem k základnímu ustanovení smlouvy o prodeji podniku (§ 476 odst. 1 obch. zák.) je třeba uzavřít, že právní vztah z této smlouvy má právě dva nepřímé předměty: jednak podnik sám, jednak závazky s tímto podnikem související.

2.2. Zákonné ručení

Důvod, který zákonodárce vedl k založení zákonného ručení prodávajícího za závazky související s prodávaným podnikem, je nabíledni. Smlouva o prodeji podniku představuje smluvní typ, který umožňuje poměrně jednoduchý převod podniku, resp. všech jeho složek, při zachování vztahů s tímto podnikem souvisejících. Základním účelem této zvláštní zákonné úpravy je umožnit, aby provoz podniku nebyl při změně jeho majitele narušen a žádoucí plynulost podnikání nebyla přerušena. Převáděn je funkční celek, jenž má být schopen fungování pod vedením kupujícího.³⁵¹

Z uvedeného důvodu spojuje zákon se smlouvou o prodeji podniku změnu v osobě věřitele, resp. dlužníka ve všech právních vztazích, u nichž lze dovést určitou souvislost s převáděným podnikem (§ 477 odst. 1 obch. zák.). Jmenované právní následky uzavřené smlouvy o prodeji podniku se týkají všech majetkových práv a závazků, pokud tato práva a tyto závazky vznikly v souvislosti s provozováním podniku. Vztahuje se to přirozeně i na práva a závazky vzniklé ze závazkových vztahů, a to bez ohledu na to, zda mají obchodní povahu či nikoli.³⁵²

³⁴⁹ § 429 osnovy nového občanského zákoníku podle stavu k 3. květnu 2008 zní: „*Soubor jednotlivých věcí náležejících téže osobě, považovaný za jeden předmět a jako takový nesoucí společné označení, pokládá se za celek a tvoří hromadnou věc.*“

³⁵⁰ Viz např. Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004, str. 68.

³⁵¹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 4. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1997, str. 294.

³⁵² Kopáč, L., Švestka, J. Smlouva o prodeji podniku a právní nástupnictví u smlouvy o nájmu nebytových prostor. Právní rozhledy, č. 1/1994.

Současně však nelze nevidět, že se prodej podniku může výrazně negativním způsobem dotknout třetích osob, které stojí vně závazkového vztahu mezi prodávajícím a kupujícím. Ochrana zájmů věřitele si v případech, kdy by mělo dojít ke změně osoby dlužníka, standardně žádá jeho souhlas. Převzetí dluhu (privativní intercese) je bez souhlasu věřitele nemyslitelná (§ 531 odst. 1 obč. zák.). Opačný přístup by byl v hrubém rozporu se základními principy, na nichž spočívá soukromé právo: byla by narušena nejen zásada vyjádřená v § 493 obč. zák., ale současně také zásada rovnosti účastníků právních vztahů (§ 2 odst. 2 obč. zák.).

Jestliže se právní úprava přechodu³⁵³ závazků při prodeji podniku od výše uvedeného odchyluje, musí být ochrana věřitelů zabezpečena jinými způsoby. Jedním z nich je možnost podat odpor, kterou věřiteli přiznává § 478 obch. zák. Druhým je pak založení zákonného ručení prodávajícího za závazky, které od něj převzal kupující.

2.2.1. Okruh zajištěných závazků

Okruh závazků, pro něž je v důsledku převodu podniku založeno zákonné ručení prodávajícího, vyplývá z účelu, jenž je tímto ustanovením zákonodárcem sledován: zákonné ručení se vztahuje na závazky, které podle § 477 odst. 1 obch. zák. přešly z prodávajícího na kupujícího.

Z dikce § 476 odst. 1 a § 477 odst. 1 jednoznačně vyplývá, že na kupujícího přecházejí veškeré závazky související s převáděným podnikem. Tento závěr potvrzuje i Nejvyšší soud ČR, když ve svém rozhodnutí ze dne 22. prosince 1994, sp. zn. Odo 34/93 uvádí, že „*podstatnou částí smlouvy o prodeji podniku je nepochybně mj. závazek kupujícího převzít závazky prodávajícího související s podnikem. Pokud má jít o typ smlouvy o prodeji podniku, je nezbytné, aby smlouva obsahovala závazek kupujícího převzít všechny závazky, které měl prodávající a které souvisejí s podnikem ... Z ustanovení § 477 odst. 1 obch. zák. nelze tedy dovozovat, že tímto ustanovením je*

³⁵³ V literatuře panuje názorová nejednotnost ohledně toho, jde-li u smlouvy o prodeji podniku o převod či přechod závazků. I. Pelikánová zastává stanovisko, podle kterého se jedná o smluvní převod závazků. Tento názor je v podstatě založen na následující argumentaci: právním důvodem je smlouva (§ 476 obch. zák.), přičemž kogentní ustanovení § 477 obch. zák. stanoví toliko obsah závazku (Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 4. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1997, str. 298 a 308.). Jiní autoři nicméně vyjadřují názor, že u závazků souvisejících s převáděným podnikem jde o zákonný přechod (Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1189.). Ke druhému názoru se po jistém zaváhání nakonec přiklonila též soudní praxe (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. října 2005, sp. zn. 35 Odo 653/2004).

připuštěna možnost dohody o jiném rozsahu převáděných práv a přebíraných závazků a že je připuštěna možnost převzetí některých závazků.“ Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí ze dne 5. října 2005, sp. zn. 35 Odo 653/2004 dále vysvětluje: „*Obchodní zákoník k tomu, aby šlo o smlouvu o prodeji podniku, nevyžaduje, aby závazky, které se kupující zavazuje převzít, byly ve smlouvě konkretizovány, přičemž specifikace těchto závazků není ani podmínkou platnosti takové smlouvy. Na kupujícího tak – bez ohledu na to, zda smlouva výčet závazků obsahuje či nikoliv – přecházejí všechny závazky, které s prodáváním podnikem souvisejí.*“

Můžeme proto shrnout, že pokud jde o závazky, na něž se vztahuje zákonné ručení prodávajícího, jsou jimi všechny závazky související s prodáváním podnikem, jež existovaly ke dni účinnosti smlouvy. Přitom je nerozhodné, jsou-li všechny tyto závazky výslovně uvedeny ve smlouvě nebo evidovány v účetnictví,³⁵⁴ nerozhoduje ani poměr závazků k výši kupní ceny³⁵⁵ a dokonce nezáleží ani na tom, zda o existenci všech těchto závazků kupující věděl či mohl vědět.³⁵⁶ Vzhledem ke kogentnosti § 476 obch. zák. (§ 263 odst. 2 obch. zák.) i § 477 obch. zák. (§ 263 odst. 1 obch. zák.) se strany na vyloučení některých závazků z přechodu na kupujícího nemohou dohodnout. Co se týče možného souhlasu věřitele s přechodem závazku z prodávajícího na kupujícího, tento je bez právního významu, neboť ani tímto způsobem nelze překonat kogentní povahu zmíněných zákonných ustanovení.³⁵⁷

2.2.2. Následný prodej podniku

V souvislosti se zákonným ručením prodávajícího za závazky, jež od něj při prodeji podniku převzal kupující, je velice důležitá otázka, trvá-li ručitelský závazek i za situace, kdy dojde k dalšímu prodeji (dalším prodejům) podniku.

Vrchní soud v Praze se ve svém rozhodnutí ze dne 17. března 2003, sp. zn. 1 Ko 77/2003 kloní k názoru, podle něhož z ustanovení § 477 obch. zák. „*nelze dovodit závěr, že dalším prodejem podniku zaniká ručení za tyto závazky jeho původním*

³⁵⁴ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

³⁵⁵ Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 284.

³⁵⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3479.

³⁵⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1190.

vlastníkem. Ručení původního vlastníka za splnění převedených závazků trvá i v případě, kdy kupující prodá jeho podnik třetí osobě. Lze dovést, že v takovém případě se každý další prodávající stává vedle původního vlastníka též ručitelem za převedené závazky. Jiný výklad by měl za následek ztížení nebo úplně znemožnění věřiteli domoci se uspokojení své pohledávky v důsledku několika (případně i zcela účelových) prodejů podniku a byl by v rozporu se smyslem právní úpravy zákonného ručení uvedené v citovaném ustanovení.“

Tuto argumentaci dále rozvádí Nejvyšší soud ČR, když v rozhodnutí ze dne 1. listopadu 2006, sp. zn. 29 Odo 953/2004 zohledňuje zejména ochranu zájmů věřitelů: *„Úpravou obsaženou v § 477 odst. 3 obch. zák. je u smlouvy o prodeji podniku prolamována obecně platná zásada, podle které se dlužník nemůže zbavit závazku vůči svému věřiteli smlouvou uzavřenou bez účasti věřitele se třetí osobou, jež se takto stane „novým“ věřitelovým dlužníkem ... Ustanovení chránící práva věřitele ... proto musí být vykládána v duchu uvedené zásady způsobem co nejméně poškozujícím věřitele.“* Uvedený závěr podle tohoto rozhodnutí lze dovést rovněž z obecné úpravy ručení, jež je na základě § 312 obch. zák. přiměřeně použitelná i pro zákonné ručení: *„Podle ustanovení § 311 odst. 1 obch. zák. ručení zaniká zánikem závazku, který ručení zajišťuje. Lze tedy uzavřít, že obchodní zákoník v ustanovení § 477 obch. zák. ani na jiném místě s dalším prodejem podniku nespojuje zánik ručení prvního prodávajícího za neuhrazené závazky jeho věřitelů.“*

Obě citovaná rozhodnutí, jež shodně zastávají stanovisko, že zákonné ručení původního prodávajícího trvá, i když později dojde k dalšímu prodeji podniku, jsou výhodná z pohledu věřitelů. Těm je takto poskytována vyšší ochrana, než by tomu bylo v případě, kdyby ručitelství prvního prodávajícího zanikl.

Není však možno zapomínat na tu skutečnost, že smlouvou o prodeji podniku nejsou nepříznivě dotčeni toliko věřitelé prodávajícího, nýbrž také osoby, jež poskytly zajištění jeho závazků. Jednostranným důrazem na ochranu věřitelů pak dochází ke zhoršení postavení právě těchto osob. Právě proto, že nového kupujícího původní prodávající nevybírání a nemusí znát, přiklání se K. Marek spíše k závěru, že ručení je omezeno toliko na závazky prvního kupujícího a že tedy za závazky případných dalších

kupujících první prodávající neručí.³⁵⁸

S podobnou námitkou se Nejvyšší soud ČR vypořádal v rozhodnutí ze dne 5. října 2005, sp. zn. 35 Odo 653/2004, v němž jako nepřipadnou shledal „*argumentaci o zhoršení postavení osoby, jež zajišťuje splnění závazku prodávajícího (v daném případě postavení zástavního dlužníka), v důsledku změny v osobě obligačního dlužníka. Ve smyslu ustanovení § 477 odst. 3 obch. zák. totiž prodávající ručí za splnění převedených závazků kupujícím (a tento ručitelský závazek trvá) i v případě, že kupující podnik dále převede, a co do důvěry zástavního dlužníka v osobu, jejíž závazek zajistil, včetně její ochoty, možnosti a schopnosti tento závazek splnit, tak nedochází k žádným změnám.*“ S tímto stanoviskem se ztotožnil i Ústavní soud, když v nálezu ze dne 25. září 2007, sp. zn. Pl. ÚS 85/06 konstatuje, že „*eventualita větší či menší míry důvěry zástavního dlužníka v toho či onoho dlužníka obligačního zjevně nemůže mít váhu rozhodující, jestliže oproti občanskoprávní úpravě i věřitel se dostává do horšího postavení ... Stěžovatelčin původní („důvěryhodný“) obligační dlužník i po prodeji podniku zůstal ze zajištěného dluhu povinným (z ručení), a měl tak možnost realizaci zástavního práva proti stěžovatelce zabránit jak před prodejem podniku (vkladem) tak i poté.*“

Platí-li citované závěry pro dobrovolně poskytnutá zajištění závazků, tím spíše je lze vztáhnout na ručení vzniklé bez ohledu na vůli ručitele přímo ze zákona.

Můžeme proto shrnout, že zákonné ručení prvního prodávajícího následným prodejem podniku nezaniká. Závazky, za jejichž splnění první prodávající nadále ručí, jsou stále tytéž: jedná se o závazky, které od tohoto prvního prodávajícího převzal první kupující. Rozšiřovat okruh takto zajištěných závazků i o ty, jež vznikly až po tomto prvním prodeji podniku, by bylo ve zřejmém rozporu s literou i duchem ustanovení § 477 odst. 3 obch. zák.³⁵⁹

Pokud jde o zákonné ručení druhého prodávajícího, platí, že toto se týká veškerých závazků, které přecházejí na nového kupujícího, a to včetně těch, které vznikly již před účinností první smlouvy o prodeji podniku v době, kdy majitelem podniku ještě druhý prodávající ani nebyl. Tento závěr se jednoznačně podává z dikce

³⁵⁸ Marek, K. Smlouva o prodeji podniku – Část I. Právní fórum, č. 5/2004.

³⁵⁹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1052.

§ 477 odst. 3 obch. zák, podle něhož prodávající ručí bezvýjimečně za všechny přecházející závazky.

Z právě uvedeného vyplývá, že stran závazků, které vznikly před prvním prodejem podniku, se mohou věřitelé při jejich nesplnění dlužníkem (tj. druhým kupujícím) domáhat tohoto splnění jak na druhém prodávajícím (tj. prvním kupujícím), tak i na prvním prodávajícím.³⁶⁰

2.2.3. Vklad podniku

Obchodní zákoník umožňuje, aby byl podnik, popř. jeho část, použit i jako nepeněžitý vklad do základního kapitálu obchodní společnosti. V takovém případě se přiměřeně aplikuje právní úprava smlouvy o prodeji podniku, a to včetně ustanovení § 477 odst. 3 obch. zák. o zákonném ručení (§ 59 odst. 5 obch. zák.).

Přechod závazků souvisejících s podnikem na obchodní společnost nepochybně vyplývá z přiměřeného použití § 477 odst. 1 obch. zák. (§ 59 odst. 5 obch. zák.);³⁶¹ dojde k němu ze zákona dnem vzniku obchodní společnosti.

Mělo-li by jít o vklad do veřejné obchodní společnosti anebo o vklad komplementáře do komanditní společnosti, nastal by u závazků, které přešly na společnost spolu s podnikem, souběh dvou zákonných ručení: jednak by zde v takovém případě existovalo zákonné ručení jmenovaných osob z titulu vkladu podniku, jednak jejich zákonné ručení jakožto společníků těchto obchodních společností.

Společníci veřejné obchodní společnosti a komplementáři komanditní společnosti ručí veškerým svým majetkem za všechny závazky těchto společností (§ 76 odst. 1, § 93 odst. 1 obch. zák.). Toto ručení (nejen) u závazků, jež společnost převzala v souvislosti s vkladem podniku, trvá i poté, co zanikne účast společníků veřejné obchodní společnosti na této společnosti (§ 87 odst. 2 obch. zák.). Totéž platí i ohledně zániku účasti komplementáře na komanditní společnosti (§ 87 odst. 2 obch. zák. ve spojení s § 93 odst. 4 obch. zák.). Z řečeného vyplývá, že v uvedených případech by ochrana věřitelů zakladatele, jenž do společnosti vkládá podnik, byla zabezpečena i

³⁶⁰ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1052.

³⁶¹ Skutečnost, že na společnost přecházejí i závazky náležející k podniku, jednoznačně vyplývala i z dřívějšího znění ustanovení § 59 odst. 4 obch. zák., které hovořilo o také o „přechodu povinností“. K tomu např. Báčová, J. Podnik jako předmět nepeněžitých vkladů. Právní rozhledy, č. 5/2000.

tenkrát, kdyby při vkladu podniku nevznikalo zákonné ručení podle přiměřeného použití § 477 odst. 3 obch. zák. (§ 59 odst. 5 obch. zák.).

Pokud jde o komanditisty v rámci komanditní společnosti, získává ustanovení § 477 odst. 3 obch. zák. na významu. Komanditisté ručí za závazky komanditní společnosti jen do výše svého nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku (§ 93 odst. 1 obch. zák.). Věřitelé zakladatele komanditní společnosti, který se má podle společenské smlouvy stát komanditistou a který do společnosti jakožto nepeněžitý vklad vkládá svůj podnik, jsou nicméně stran svých pohledávek souvisejících s tímto podnikem chráněni právě ustanovením § 477 odst. 3 obch. zák. zakládajícím jeho zákonné ručení z titulu převodu (vkladu) podniku.

Zkoumání vztahu mezi zákonným ručením z titulu účasti na společnosti a zákonným ručením podle § 477 odst. 3 obch. zák. v případech vkladu podniku do základního kapitálu společnosti (§ 59 odst. 5 obch. zák.) je patrně nejsložitější u společnosti s ručením omezeným.

Podle § 106 odst. 2 obch. zák. ručí společníci za závazky společnosti s ručením omezeným do celkové výše všech nesplacených vkladů všech společníků podle stavu zápisu v obchodním rejstříku. Jakkoliv tedy platí § 59 odst. 2 věta třetí obch. zák., podle něhož musí být nepeněžitý vklad splacen před zápisem výše základního kapitálu do obchodního rejstříku, neplyne z toho, že by společník vkládající nepeněžitý vklad nemohl za závazky společnosti ručit.

U společnosti s ručením omezeným proto souběh zákonných ručení z obou jmenovaných titulů nelze vyloučit, ale na druhou stranu ani není jisto, že k němu skutečně dojde: vše se bude odvíjet od toho, budou-li existovat nesplacené části (peněžitých) vkladů. Za této situace může spolehlivou ochranu zájmů věřitelů majících pohledávku související s podnikem, jenž byl předmětem vkladu do společnosti s ručením omezeným, zajistit jedině zákonné ručení podle § 477 odst. 3 obch. zák. (ve spojení s § 59 odst. 5 obch. zák.).

Právě tak u akciové společnosti, jejíž akcionáři za její závazky dokonce neručí vůbec, představuje zákonné ručení vkladatele vznikající na základě přiměřené aplikace § 477 odst. 3 obch. zák. jedinou pevnou garancí uspokojení pohledávek dotčených věřitelů. Totéž platí v případě družstev (viz § 260 obch. zák.).

2.2.4. Prodej části podniku

Ustanovení § 487 obch. zák. umožňuje, aby se strany dohodly rovněž na prodeji části podniku, jež tvoří samostatnou organizační složku.³⁶²

I s převodem části podniku je spojen přechod závazků k ní náležejících právě tak jako zákonné ručení prodávajícího za tyto závazky (§ 477 odst. 1, odst. 3 obch. zák. ve spojení s § 487 obch. zák.). Ustanovení § 487 obch. zák. nestanoví žádná specifika a plně odkazuje na právní úpravu smlouvy o prodeji (celého) podniku. Proto i ohledně jednotlivých otázek týkajících se zákonného ručení prodávajícího, jimiž jsme se zabývali, platí vše, co je uvedeno výše.

³⁶² Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 9. května 2006, sp. zn. 29 Odo 870/2005 k vymezení části podniku, jež tvoří předmět prodeje, podotýká: „*V případě prodeje části podniku (§ 487 obch. zák.) je nezbytné, aby předmětem smlouvy o prodeji byla taková část podniku, která tvoří jeho samostatnou organizační složku. Za samostatnou organizační složku lze pokládat takovou součást podniku, u níž je vedeno samostatně (odděleně) účetnictví, týkající se této organizační složky, z něhož především vyplývá, které věci, jiná práva, popřípadě jiné majetkové hodnoty slouží k provozování této části podniku (samostatné organizační složky) a vymezuje tím předmět smlouvy o prodeji části podniku. V uvedeném smyslu proto bude samostatnou organizační složkou podniku zejména odštěpný závod, popřípadě jiná organizační složka, která se zapisuje do obchodního rejstříku... Předmětem smlouvy o prodeji podniku však mohou být i jiné organizační složky podniku, které se nezapisují do obchodního rejstříku a které mohou být různě nazvány, např. závod, provoz apod., podmínkou však je, aby se jednalo o složku samostatnou ve výše uvedeném smyslu, přičemž se nemusí jednat o složku oprávněnou svým vedoucím jednat navenek ve věcech jí se týkajících, jako je tomu v případě odštěpného závodu.*“ S podmínkou samostatně vedeného účetnictví se neztotožňuje S. Plíva. Podle tohoto autora bude plně postačující, pokud by převáděná organizační složka byla i jinak dostatečně odlišitelná od jiných organizačních složek téhož podniku. (Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1199.) Judikatura nastolením takovéto podmínky nepochybně sleduje zájem na jednoznačném vymezení práv a závazků přecházejících z prodávajícího na kupujícího a tedy na posílení právní jistoty nejen těchto účastníků smlouvy o prodeji části podniku, ale také dotčených věřitelů.

3. Smlouva o nájmu podniku

3.1. Výchozí poznámky

Zákonná úprava smlouvy o nájmu podniku je obsažena v § 488b a násl. obch. zák. Základní ustanovení ji definuje jako smlouvu, kterou se na straně jedné pronajímatel zavazuje přenechat svůj podnik nájemci, aby jej tento samostatně provozoval a řídil na vlastní náklad a nebezpečí a aby z něj pobíral užitky, a na straně druhé se zavazuje nájemce zaplatit druhé smluvní straně nájemné.

Závazkový právní vztah mezi pronajímatelem a nájemcem se řídí obchodním zákoníkem bez ohledu na povahu účastníků (§ 261 odst. 3 písm. d) obch. zák.); jde o absolutní obchodní závazkový vztah.

Pokud jde o pojem podniku, lze odkázat na to, co již bylo uvedeno výše v souvislosti se smlouvou o prodeji podniku. Stejně tak vymezení pojmu „*část podniku tvořící samostatnou organizační složku*“ (§ 488i obch. zák.) je shodné jako v případě smlouvy o prodeji podniku v ustanovení § 487 obch. zák.³⁶³

3.2. Zákonné ručení

S účinností smlouvy o nájmu podniku je stejně jako v případě smlouvy prodeji podniku spojen přechod závazků k podniku náležejících (§ 488e odst. 2 obch. zák.). Cílem je pronajmout funkční celek; pronájem podniku se nemá nikterak dotknout dříve vzniklých právních vztahů, jež nějak s pronajímaným podnikem souvisejí.

Při uplatnění zákonného přechodu závazků z osoby pronajímatele na osobu nájemce nepřichází do úvahy aplikace obecné úpravy převzetí dluhu podle § 531 odst. 1 obč. zák. V zájmu ochrany věřitelů proto zákonodárce i zde konstruuje zákonné ručení pronajímatele za závazky, jež od něj převzal nájemce (§ 488e odst. 2 věta čtvrtá obch. zák.), když současně odkazuje i na obdobné použití § 477 odst. 3 obch. zák. (§ 488e odst. 2 věta třetí obch. zák.).³⁶⁴

³⁶³ Plíva, S. Některé problémy smlouvy o nájmu podniku. Právní fórum, č. 2/2005.

³⁶⁴ Další možnost, jak se může věřitel bránit proti důsledkům pro něj nepříznivé změny v osobě dlužníka, stanoví § 488e odst. 3 obch. zák. Podle tohoto ustanovení se může věřitel za předpokladu, že je nájmem podniku ohroženo plnění jeho pohledávek, domáhat, aby soud prohlásil všechny závazky pronajímatele, které náležejí k pronajatému podniku, za splatné k účinnosti smlouvy o nájmu podniku.

3.2.1. Okruh zajištěných závazků

Účelu institutu zákonného ručení pronajímatele podniku odpovídá okruh dluhů souvisejících s podnikem, jejichž splnění je tímto způsobem zajištěno. Zákonným ručením pronajímatele jsou zajištěny všechny závazky, které existovaly ke dni účinnosti smlouvy o nájmu podniku a které na jejím základě přešly z pronajímatele na nájemce (§ 488e odst. 2 obch. zák.).

Podle § 488b odst. 4 nemůže účinnost smlouvy o nájmu podniku nastat dříve, než bude zveřejněna podle § 33 odst. 1 obch. zák. Ustanovení § 33 obch. zák. však bylo novelou č. 216/2005 Sb. s účinností k 1. červenci 2005 změněno, aniž by byla tato skutečnost v rámci úpravy smlouvy o nájmu podniku patřičně reflektována.³⁶⁵ Odkazu ve čtvrtém odstavci § 488b obch. zák. je proto třeba rozumět tak, že směřuje k § 27 odst. 4 obch. zák. Uložení smlouvy do sbírky listin zveřejní rejstříkový soud bez zbytečného odkladu v Obchodním věstníku (§ 769 obch. zák. a nařízení vlády č. 503/2000 Sb., ve znění pozdějších změn).

Přestože základní ustanovení smlouvy o nájmu podniku (§ 488b odst. 1 obch. zák.) na rozdíl od základního ustanovení smlouvy o prodeji podniku (§ 476 odst. 1 obch. zák.) neobsahuje výslovnou povinnost nájemce převzít všechny závazky související s pronajímaným podnikem, plyne tato povinnost nepochybně z ustanovení § 488e odst. 2 obch. zák.

Při absenci judikatury zabývající se touto otázkou je třeba vyjít ze závěrů, k nimž soudní praxe dospěla v souvislosti s prodejem podniku. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. prosince 1994, sp. zn. Odon 34/93 se tedy podává, že mělo-li by se jednat o smlouvu o nájmu podniku, je nezbytné, aby smlouva obsahovala závazek nájemce převzít všechny závazky, které měl pronajímatel a které souvisejí s podnikem, jenž je předmětem smlouvy.³⁶⁶ Celý § 488e obch. zák. je kogentní (§ 263 odst. 1 obch. zák.), a tak je vyloučeno, aby si účastníci smlouvy okruh přecházejících závazků

Uplatnění tohoto práva je nicméně omezeno prekluzivní lhůtou tří měsíců počítanou od účinnosti smlouvy o nájmu podniku.

³⁶⁵ Ustanovení § 33 odst. 1 obch. zák. podle stavu právní úpravy před 1. červencem 2005, tj. před účinností novely č. 216/2005 Sb., znělo: „*Provedení zápisu do obchodního rejstříku a uložení listiny do sbírky listin rejstříkový soud bez zbytečného odkladu zveřejní, neukládá-li zákon tuto povinnost někomu jinému.*“

³⁶⁶ Plíva, S. Některé problémy smlouvy o nájmu podniku. Právní fórum, č. 2/2005.

vzájemnou dohodou upravili jinak.

3.2.2. Skončení nájmu

Dočasnost, byť v základním ustanovení § 488b odst. 1 obch. zák. výslovně nezmíněna, je jedním z charakteristických znaků nájemního vztahu. Smlouvu o nájmu podniku lze uzavřít jak na dobu určitou, tak i na dobu neurčitou. Dopad skončení nájmu na práva a závazky související s podnikem řeší relativně nejasný § 488e odst. 4 obch. zák. Toto ustanovení je kogentní, subjekty se od něj nemohou v žádném případě odchýlit (§ 263 odst. 1 obch. zák.).

Závazky související s podnikem lze rozdělit do tří skupin: za prvé závazky vzniklé již před účinností smlouvy o nájmu podniku, za druhé závazky vzniklé po dobu nájmu podniku a konečně za třetí závazky z pracovněprávních vztahů trvajících ke dni skončení nájmu a závazky z trvajících smluv o nájmu nebytových prostor.

Pokud jde o závazky, které vznikly předtím, než byl podnik pronajat, jejich nositelem zůstává bývalý nájemce podniku. Z hlediska zákonného ručení pronajímatele se nic nemění: jeho ručitelství nadále trvá a nesplní-li své dluhy sám nájemce, může se na něm věřitel domáhat splnění své pohledávky.³⁶⁷

Za závazky, které vznikly po účinnosti smlouvy o nájmu podniku, pronajímatel neručí. Na tom se přirozeně nic nemění ani po skončení nájemního vztahu. Závazky, za něž pronajímatel neručí, se ke dni skončení nájmu stávají splatnými (poslední věta § 488e odst. 4 obch. zák.).³⁶⁸

Obchodní zákoník zakotvuje pro dvě specifické skupiny závazků souvisejících s podnikem speciální úpravu. Jde jednak o závazky z pracovněprávních vztahů trvajících ke dni skončení nájmu, jednak o závazky z trvajících smluv o nájmu nebytových prostor. Podle první věty § 488e odst. 4 obch. zák. uvedené závazky ke dni skončení nájmu ze zákona přecházejí na pronajímatele. V takovém případě se pronajímatel stává dlužníkem a jeho ručitelství zaniká, neboť je vyloučeno, aby ručil za splnění svého vlastního dluhu. Toto legislativní řešení nelze považovat za nejšťastnější, neboť

³⁶⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1067.

³⁶⁸ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1067.

zde dochází *ex lege* ke změně v osobách dlužníků, aniž by s tím věřitelé museli vyslovit souhlas. Z pohledu věřitelů by jistě bylo vhodné, aby (bývalý) nájemce ručil za splnění těch závazků, které vznikly v době, kdy byl podnik pronajat.

3.2.3. Další otázky

Kogentní ustanovení § 488c odst. 1 obch. zák. nájemci zakazuje, aby podnik přenechal do podnájmu. Jestliže je zmíněná dispozice obchodním zákoníkem zapovězena, není nutné ptát se po tom, jaké dopady by měla na zákonné ručení pronajímatele, event. i nájemce.³⁶⁹ Pochopitelně je též naprosto vyloučeno, aby nájemce podnik prodal (*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*).

Pokud by strany usilovaly o uzavření smlouvy o nájmu části podniku, pak za podmínky, že půjde o samostatnou organizační složku (viz výše), je taková dohoda možná. Obdobně pro ni platí ustanovení upravující smlouvu o nájmu (celého) podniku, vyjma možnosti sjednání konkurenční doložky (§ 488i obch. zák.). Vše, čím jsme se zabývali výše, lze proto vztáhnout i na právní vztah vzešlý z této dohody.

³⁶⁹ V literatuře se můžeme setkat s úvahami, zda je možné využít ustanovení § 666 obč. zák. a dát do podnájmu jednotlivé věci tvořící součást pronajatého podniku. (K této otázce srov. např. Plíva, S. Některé problémy smlouvy o nájmu podniku. Právní fórum, č. 2/2005). I kdybychom nicméně připustili, že takový dispoziční úkon nájemce je možný, žádné právní následky z hlediska zákonného ručení nepřinese: s podnájmní smlouvou podle § 666 obč. zák. není spojen přechod žádných závazků z nájemce na podnájemce.

4. Smlouva komisionářská

4.1. Výchozí poznámky

Právní úprava komisionářské smlouvy je obsažena v ustanoveních obchodního zákoníku počínajících § 577. Právní vztah mezi komisionářem a komitentem záleží v tom, že se prve jmenovaný zavazuje pro druhého zařídit svým vlastním jménem na komitentův účet určitou obchodní záležitost, oproti čemuž se komitent zavazuje druhé smluvní straně zaplatit úplatu.

Tento smluvní typ není uveden ve výčtu § 261 odst. 3 obch. zák. Výjimku z právě uvedeného představují toliko komisionářské smlouvy podle § 28 a násl. zákona č. 591/1992 Sb, o cenných papírech, jelikož závazkové vztahy z úplatných smluv, jež se týkají cenných papírů, se obchodním zákoníkem (při absenci speciální právní úpravy v jiném zákoně) řídí bez ohledu na povahu účastníků (§ 261 odst. 3 písm. c) obch. zák.).³⁷⁰ Není navíc výjimečné, že se smluvní strany podle § 262 obch. zák. písemně dohodnou na uzavření komisionářské smlouvy podle obchodního zákoníku, přestože nesplňují podmínky uvedené v § 261 odst. 1, odst. 2 obch. zák.³⁷¹ Z toho vyplývá, že účastníky komisionářské smlouvy proto nemusejí být vždy podnikatelé, jakkoliv o ně ve velké většině případů půjde.³⁷²

Komisionář jedná podle pokynů komitenta (§ 578 odst. 1 obch. zák.) s výjimkou stanovenou v § 578 odst. 2 obch. zák. Vždy však jedná svým jménem (§ 577 obch. zák.). Práva a povinnosti ve vztahu ke třetím osobám tak vznikají právě jemu a teprve následně je komisionář povinen převést na komitenta práva získaná při zařizování obchodní záležitosti a vydat mu vše, co přitom získal (§ 585 obch. zák.). Pro komisionářskou smlouvu je tedy charakteristické, že komitentovi ve vztahu ke třetím osobám nevznikají žádná práva ani povinnosti (§ 581 věta první obch. zák.), pouze za podmínek stanovených § 581 věta druhá obch. zák. může po třetí osobě požadovat splnění závazku.

³⁷⁰ Outlá, A. Komisionářská smlouva. *Daně a právo v praxi*, č. 24/2001; Němcová, M. Smlouvy v obchodování s cennými papíry. *Právní rádce*, č. 5/1994.

³⁷¹ Marek, K. Smlouva mandátní a smlouva komisionářská. *Právní fórum*, č. 8/2006.

³⁷² Marek, K. Smlouva mandátní a smlouva komisionářská. *Právní fórum*, č. 8/2006.

Komisionář za splnění povinnosti třetí osoby neodpovídá a v zásadě ani neručí. Ručitelský závazek nicméně může podle § 582 obch. zák. písemně převzít. Jakkoliv se v citovaném ustanovení obchodního zákoníku hovoří o komisionářově závazku „*splnit závazek třetí osoby, aniž tato splnila svůj závazek vůči komisionáři*“, odkazuje se přitom na přiměřené použití ustanovení o ručení. Komisionářovo dobrovolně převzaté „ručení“ se tradičně označovalo a nadále označuje jako *delcredere (delcredere)*.³⁷³

Je třeba upozornit, že závazek komisionáře není ručitelským závazkem v pravém slova smyslu. Specifikum je zde nutno spatřovat právě v tom, že zatímco u ručení je dána pohledávka věřitele za dlužníkem a tato je zajišťována další osobou – ručitelem, v tomto případě žádný přímý vztah mezi komitentem a třetí osobou – komisionářovým kontrahentem neexistuje. Tuto skutečnost respektuje i zákonodárce, když komisionářův závazek podle § 582 obch. zák. neprohlašuje za ručení, nýbrž pouze odkazuje na přiměřené použití ustanovení o ručení. Tímto rysem se tento závazek odlišuje od všech ostatních případů zkoumaných v této práci.

4.2. Zákonné ručení

Povinnost komisionáře splnit komitentovi závazek třetí osoby, nesplní-li tato svůj závazek vůči komisionáři, kromě výše uvedeného dobrovolného převzetí vzniká také bez ohledu na komisionářovu vůli ze zákona (§ 582 obch. zák.). Stane se tak tenkrát, jestliže komisionář poruší příkazy komitenta týkající se osoby, s níž měla být smlouva na komitentův účet uzavřena.

Je zřejmé, že právní úprava si klade za cíl motivovat komisionáře, aby dbal pokynů komitenta stran osob, s nimiž v rámci zařizování komitentových obchodních záležitostí na komitentův účet uzavírá smlouvu. Jmenovaná povinnost komisionáře má tak povahu jakési sankce a není ji tedy možno chápat jako pouhý zajišťovací prostředek.³⁷⁴ O povaze tohoto nového, zákonem založeného závazku komisionáře platí totéž, co bylo zmíněno výše v souvislosti s *delcredere*: nejedná se sice o přímé zákonné ručení, nicméně právní úprava ručení (§ 303 a násl. obch. zák.) přiměřeně platí i pro něj (§ 582 i. f. obch. zák.).³⁷⁵

³⁷³ Marek, K. Smlouva mandátní a smlouva komisionářská. Právní fórum, č. 8/2006.

³⁷⁴ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 131.

³⁷⁵ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

V této souvislosti nelze rovněž opomenout zmínit skutečnost, že ustanovení § 582 je dispozitivní a účastníci komisionářské smlouvy proto mohou dohodou vyloučit, aby při naplnění okolností popsaných v hypotéze tohoto ustanovení nastaly uvedené právní následky.

Není-li to v rozporu s dohodou smluvních stran anebo s pokyny komitenta, může sám komisionář poskytnout komitentovi plnění, které měla poskytnout třetí osoba, nebo si ponechat plnění, které mělo být poskytnuto třetí osobě. V takovém případě se hovoří o tzv. samovstupu. Dojde-li k takovému komisionářově samovstupu, je z povahy věci zřejmé, že se ustanovení § 582 neuplatní.

Komisionář má vůči komitentovi informační povinnost: po zařizení jeho obchodní záležitosti mu musí o výsledku podat zprávu (§ 584 odst. 1 obch. zák.). Opomene-li komisionář v této zprávě označit osobu, s níž smlouvu uzavřel, je komitent oprávněn uplatňovat nároky ze smlouvy přímo proti komisionáři (§ 584 odst. 2 obch. zák.). Zatímco J. Javorček a K. Marek³⁷⁶ stejně jako J. Munková³⁷⁷ všichni shodně chápou tento následek jako případ zákonného samovstupu, I. Pelikánová³⁷⁸ se s tímto stanoviskem zcela neztotožňuje. Všichni jmenovaní autoři jsou však zajedno v tom, že se ustanovení § 582 neuplatní ani v tomto případě.

³⁷⁶ Javorček, J., Marek, K. Smlouvy obstaratelského typu – Smlouva komisionářská. Ekonom, č. 6/1993.

³⁷⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1292.

³⁷⁸ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 141.

5. Smlouva o přepravě věci

5.1. Výchozí poznámky

Smlouva o přepravě věci, jež je upravena v § 610 a násl. obch. zák., je vymezena jako dohoda odesílatele a dopravce, z níž posledně jmenovanému vzniká závazek přepravit věc (zásilku) z místa odeslání na místo určení, za kteroužto službu se odesílatel zavazuje poskytnout mu úplatu (přepravné). Tento smluvní typ není uveden v § 261 odst. 3 obch. zák.

Ze smlouvy o přepravě věci vzniká právní vztah mezi odesílatelem a dopravcem, avšak bývá pravidlem, že je ve smlouvě či náložném listu určen též příjemce přepravované věci.³⁷⁹ Pokud se tak stane, nabývá příjemce práva ze smlouvy a práva na náhradu škody na zásilce, požádá-li o vydání zásilky jednak poté, co tato skutečně dojde na místo určení, jednak poté, co uplyne lhůta, do níž tam zásilka měla dojít (§ 619 obch. zák.). Jiné než výslovně uvedené nároky dopravce na příjemce nepřecházejí.³⁸⁰ Stejně tak ani nositelem povinností ze smlouvy plynoucích se příjemce nestává.³⁸¹

Z uvedeného vyplývá, že smlouva o přepravě věci za situace, kdy zde vedle odesílatele a dopravce figuruje také osoba příjemce, má povahu smlouvy ve prospěch třetího (*contractus in favorem tertii*)³⁸²: dvoustranná dohoda odesílatele s dopravcem přináší třetímu (příjemci) určitá práva, ale vzhledem k principu rovnosti subjektů soukromoprávních vztahů (§ 2 odst. 2 obč. zák.) mu nemůže založit žádné povinnosti.

5.2. Zákonné ručení

Příjemce zásilky se ze zákona stává ručitelem za úhradu pohledávek dopravce vůči odesílateli v okamžiku, kdy zásilku přijme (§ 627 obch. zák.). Obchodní zákoník však stanoví pro vznik příjemcova zákonného ručení podmínku, která záleží v tom, že příjemce o dopravcových pohledávkách za odesílatelem ví nebo musí vědět (§ 627 i. f.

³⁷⁹ Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006, str. 256.

³⁸⁰ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1312.

³⁸¹ Jiné stanovisko však zastává Z. Švarc. Viz Švarc, Z. Smlouva o přepravě věci. Ekonomický a právní poradce podnikatele, č. 12/1995.

³⁸² Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 261 – 263, 285 – 286.

obch. zák.).

Pohledávky dopravce za odesílatelem tvoří především přepravné (§ 625 odst. 1 obch. zák.), resp. jeho poměrná část (§ 625 odst. 3 obch. zák.).³⁸³ Na druhou stranu z formulace „příjemce přejímá ručení za úhradu pohledávek ze smlouvy“ lze dovodit, že se ručení nevztahuje na nároky z porušení této smlouvy jako je např. nárok na náhradu škody podle § 626 obch. zák.³⁸⁴ Veškeré tyto dopravcovy pohledávky za odesílatelem jsou po dobu, kdy dopravce může nakládat se zásilkou, zajištěny zástavním právem k této zásilce (§ 628 odst. 1 obch. zák.). Zákonné ručení příjemce tak na tuto formu zajištění dopravcových nároků navazuje.

Pokud jde o podmínku, aby příjemce o pohledávkách věděl anebo alespoň musel vědět (§ 627 i. f. obch. zák.), je zřejmé, že tato se vztahuje k době přijetí zásilky.³⁸⁵ Dozví-li se příjemce o existenci nějaké dopravcovy pohledávky za odesílatelem později, zákonné ručení již nevznikne.

Uspokojí-li příjemce dopravcovu pohledávku, nabývá zásadně vůči odesílateli (tj. hlavnímu dlužníkovi) práva věřitele (§ 308 obch. zák. ve spojení s § 312 obch. zák.). Nemusí tomu tak ale být vždy. Významný z tohoto pohledu bude právní vztah mezi odesílatelem a příjemcem.³⁸⁶ Přiměřená aplikovatelnost ustanovení § 308 obch. zák. takovouto odchylku umožňuje.

Můžeme shrnout, že zákonné ručení příjemce podle § 627 obch. zák. představuje jednak prostředek, jak zajistit splnění pohledávek dopravce za odesílatelem, jednak jedinou možnost, jak zatížit příjemce určitou právní povinností, aniž bychom se přitom zpronevěřili principu stanovenému § 2 odst. 2 obč. zák. Kdyby totiž příjemce byl v pravém slova smyslu stranou smlouvy o přepravě věci a nikoliv jen z ní oprávněným třetím, nesl by shora jmenované právní povinnosti přímo jako smluvní strana a konstrukce zákonného ručení by byla zcela zbytečná.³⁸⁷

³⁸³ Marek, K. Smlouvy k zajišťování přepravy a se vztahem k dopravním prostředkům. Právní fórum, č. 3/2006.

³⁸⁴ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1317.

³⁸⁵ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1317.

³⁸⁶ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1317.

³⁸⁷ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 286.

Zbývá dodat, že ustanovení § 627 obch. zák. není kategorické, nýbrž dispozitivní. Zákonné ručení příjemce proto není nevyhnutelné.

6. Smlouva o tichém společenství

6.1. Výchozí poznámky

Smlouva o tichém společenství je upravena v § 673 a násl. obch. zák. Na jejím základě vzniká právní vztah mezi podnikatelem a tichým společníkem, jehož obsahem je jednak závazek posledně jmenovaného poskytnout podnikateli určitý vklad a takto se podílet na jeho podnikání, jednak povinnost podnikatele platit tichému společníkovi určitou část čistého zisku z tohoto podnikání plynoucího (§ 673 odst. 1 obch. zák.). Jak se uvádí v ustanovení § 261 odst. 3 písm. d) obch. zák., jedná se o absolutní obchodní závazkový vztah.

V literatuře bývá poukazováno na jisté podobnosti smlouvy o tichém společenství se společenskou smlouvou směřující k založení komanditní společnosti s jedním komanditistou a jedním komplementářem.³⁸⁸

Ze smlouvy o tichém společenství nevzniká subjekt práva, jedná se toliko o společenství nemající způsobilost k právům a povinnostem. Podobnost se sdružením podle § 829 a násl. obč. zák. se však tímto znakem vyčerpává.³⁸⁹

³⁸⁸ Viz např. Bartošíková, M. Smlouva o tichém společenství. Obchodní právo, č. 5/1998. Klíčovým rozdílem v postavení komanditisty a tichého společníka je však skutečnost, že prvně jmenovaný je společníkem obchodní společnosti, tj. právnické osoby (§ 56 odst. 1, § 93 odst. 1 obch. zák.), kdežto ve druhém případě žádný právní subjekt nevzniká. Komanditní společnost sama je podnikatelem, její společníci, a to ani komplementáři, postavení podnikatelů nemají. Naproti tomu, jak uvedeno výše, smlouva o tichém společenství zakládá „pouhý“ obligační vztah mezi tichým společníkem a podnikatelem. Odtud vyplývá i odlišnost co do vztahu ke třetím osobám: na jedné straně komanditní společnost sama nabyvá práva a povinnosti a společníci, komplementáři a komanditisté, zde vystupují jako v pozadí stojící ručitelé, na straně druhé v případě tichého společenství práva a povinnosti z podnikání vznikají toliko podnikateli (viz § 678 odst. 1 obch. zák.) a tichý společník za jeho závazky ručí pouze v některých specifických, zákonem předvídaných případech (§ 678 odst. 2 obch. zák.).

³⁸⁹ Zásadní rozdíl mezi nimi je nutno spatřovat ve skutečnosti, že zatímco v případě sdružení podle občanského zákoníku se účastníci zavazují ke společnému přičinění se k dosažení určitého účelu, smlouva o tichém společenství nezakládá povinnost tichého společníka vyvíjet aktivní činnost směřující k dosažení cíle podnikání, nýbrž jeho úlohu omezuje toliko na poskytnutí vkladu (Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 343 – 344.). Jestliže pro sdružení bez právní subjektivity je typická rovnost účastníků, jež se projevuje např. zásadně stejnými podíly na majetku získaném činností sdružení (§ 835 odst. 1 obč. zák.), jednomyslností při rozhodování o obstarávání společných věcí (§ 836 odst. 1 obč. zák.) či dlužnickou solidaritou ve vztahu ke třetím osobám (§ 835 odst. 2 obč. zák.), povaha vztahu mezi tichým společníkem a podnikatelem se vyznačuje zřejmou asymetrií. Účast tichého společníka na podnikání se vyčerpává právě poskytnutím vkladu a vše další je na podnikateli samotném: on je tím, kdo vyvíjí podnikatelskou činnost, v jeho vlastnictví jsou věci využívané při podnikání, což v zásadě platí i ohledně movitých věcí, jež byly předmětem vkladu (§ 674 odst. 3 obch. zák.), a konečně jedině on je tím, kdo je z podnikání oprávněn či zavázán vůči třetím osobám (§ 678 odst. 1 obch. zák.). Viz Pelikánová, I.

6.2. Zákonné ručení

Z výše uvedených charakteristik právního poměru založeného smlouvou o tichém společenství tedy plyne, že tichý společník nemá v zásadě žádný vztah ke třetím osobám: nejen že mu z podnikání nevznikají žádná práva a povinnosti (§ 678 odst. 1 obch. zák.), ale i případy, kdy ručí za závazky podnikatele, je třeba považovat za pouhé výjimky z pravidla (§ 678 odst. 2 obch. zák.). Oba odstavce § 678 obch. zák. jsou kogentní (§ 263 odst. 1 obch. zák.), a proto od nich obchodní zákoník nepřipouští odchýlení.

Za prvé vzniká zákonné ručení tichého společníka tenkrát, jestliže je jeho jméno obsaženo ve firmě podnikatele (§ 678 odst. 2 písm. a) obch. zák.). Za druhé dává obchodní zákoník vzniknout zákonnému ručení tichého společníka tehdy, prohlásí-li tento osobě, s níž podnikatel jedná o uzavření smlouvy, že oba podnikají společně (§ 678 odst. 2 písm. b) obch. zák.). Pro oba tyto případy je společné to, že vnitřní obligační vztah mezi podnikatelem a tichým společníkem je vyjeven třetí osobě nebo osobám a „tichost“ či „utajenost“ tohoto právního poměru je tak zpochybněna. Skrytost vnitřního závazkového vztahu mezi účastníky smlouvy o tichém společenství je jedním z jeho pojmových znaků (v první polovině 19. století se toto podnikatelské spojení označovalo termínem tajná společnost³⁹⁰) a její narušení tak s sebou přirozeně nese určité právní následky.

Vznik zákonného ručení má dva základní cíle. Jednak jej lze chápat jako sankci za vystoupení tichého společníka z anonymity, jednak jako prostředek ochrany třetích osob obeznámených s účastí tichého společníka na podnikání podnikatele, které s tímto vstupují do právních vztahů. Na první z uvedených funkcí zákonného ručení podle § 678 odst. 2 obch. zák. klade důraz např. I. Pelikánová³⁹¹ nebo M. Bartošíková³⁹², na druhou z nich zase J. Dědič³⁹³.

Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 457 – 458.

³⁹⁰ Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 458.

³⁹¹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 458.

³⁹² Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1211.

³⁹³ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 3700.

6.2.1. Zákonné ručení podle § 678 odst. 2 písm. a) obch. zák.

Pokud jde o první jmenovaný případ zákonného ručení zakotvený v § 678 odst. 2 písm. a) obch. zák., totiž o situaci, kdy je jméno tichého společníka obsaženo ve firmě podnikatele, není vcelku žádných pochyb o tom, že se tichý společník stane ručitelem u všech závazků, které podnikateli vznikly během doby, kdy tento stav trval.³⁹⁴

Jakkoliv je předmětné ustanovení stručné, je třeba se v souvislosti s ním zastavit hned u tří dílčích problémů. Především je nutné vypořádat se s tím, co obchodní zákoník v daném ustanovení rozumí „jménem“, dále se naskytá otázka, nakolik je zde rozhodující skutečnost, že si je tichý společník použití svého jména ve firmě podnikatele vědom a souhlasí s ním, a nakonec je zapotřebí věnovat se krátce problematice firemního práva, jež nám pomůže zjistit, kdy vůbec může zákonné ručení z důvodu, jenž je předmětem našeho zájmu, vzniknout.

Obchodní zákoník v § 9 odst. 1 vytváří legislativní zkratku³⁹⁵ „jméno“, která má v dalším textu kodexu nahradit slova „jméno a příjmení fyzické osoby“. Při použití přísného jazykového výkladu bychom museli dojít k závěru, že tichým společníkem, jemuž v tomto případě vzniká zákonné ručení, může být toliko fyzická osoba. Řečený výklad by však činil neodůvodněné rozdíly mezi tichými společníky – fyzickými a právníckými osobami.

České soukromé právo se snaží mezi fyzickými a právníckými osobami zbytečně nerozlišovat a při respektování nutných odlišností staví na zásadě rovného přístupu k těmto subjektům. Navíc tam, kde zákonodárce volí diferencovaný přístup, je zpravidla na právnícké osoby přísnější, nikoliv naopak.

Dalším argumentem, jímž lze zpochybnit závěr učiněný na základě striktní lingvistické interpretace textu zákona, je srovnání s cizími právními úpravami. I. Pelikánová podotýká, že většina moderních právních řádů „*právníckou osobu připodobňuje osobě fyzické s výjimkou možnosti vstupovat do vztahů, které odporují povaze právnícké osoby*“.³⁹⁶

³⁹⁴ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

³⁹⁵ Čl. 44 Legislativních pravidel vlády schválených usnesením vlády ze dne 19. března 1998 č. 188 ve znění pozdějších usnesení.

³⁹⁶ Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl. Praha : ASPI, a. s., 2005, str. 203

Konečně, a to především, i uplatnění teleologického výkladu nás musí vést k jednoznačnému závěru, že „jméno“ v předmětném ustanovení obchodního zákoníku není možné chápat pouze jako jméno a příjmení fyzické osoby. Smyslem, účelem a cílem právní úpravy je jednak sankce, jednak bezpochyby též ochrana třetích osob, jež vstupují do právních vztahů s podnikatelem vědomy si toho, že se na jeho podnikání účastní i tichý společník. Jen stěží lze připustit, aby byli věřitelé podnikatele, na jehož podnikání se podílí tichý společník – právnická osoba, znevýhodněni oproti těm, kteří mají pohledávku za podnikatelem, jehož tichým společníkem je osoba fyzická. Právě tak nelze akceptovat závěr, že by jako sankce za prozrazení existence tichého společenství bylo založeno zákonné ručení tichého společníka – fyzické osoby, ne už však osoby právnické.

Na základě všech shora zmíněných argumentů tedy můžeme uzavřít, že „jménem“ v předmětném ustanovení je třeba rozumět jak jméno a příjmení fyzické osoby (§ 61 a násl. zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení), tak i název právnické osoby (§ 19b obč. zák.).

Dalším významným problémem souvisejícím s námi zkoumaným zákonným ustanovením je to, nakolik je relevantní fakt, že podnikatel ve své obchodní firmě používá jméno tichého společníka neoprávněně.

Kdybychom vyšli z myšlenky, že základním posláním zákonného ručení v tomto případě je sankce za prozrazení účasti tichého společníka na podnikání podnikatele, museli bychom zřejmě uzavřít, že neoprávněné použití jeho jména v podnikatelově firmě zákonné ručení nezakládá. Argumentovat je nutno především základními právními zásadami ovládajícími soukromé právo. Pro soukromé právo je charakteristická horizontalita vztahů mezi právními subjekty, resp. rovnost těchto subjektů (§ 2 odst. 2 obč. zák.). Je zásadně nepřipustné, aby právní jednání (právní úkon) jednoho subjektu zakládal právní povinnost jinému subjektu. Tím méně by to bylo možné v případě jednání protiprávního. Kdyby tedy podnikatel neoprávněně, tj. bez vědomí tichého společníka či přímo proti jeho vůli, použil jeho jméno ve své firmě, byl by jediným, k jehož tíži by tato okolnost šla, sám poškozený tichý společník. Protiprávně jednající podnikatel by byl naopak svým způsobem odměněn, neboť by se díky existenci ručitele do jisté míry zvýšila jeho důvěryhodnost ve vztahu k potenciálním kontrahentům.

Do jiného světla se tento problém dostane tenkrát, jestliže budeme za primární považovat nikoliv sankční, nýbrž ochrannou funkci ustanovení § 678 odst. 2 obch. zák. Lze mít za to, že zájem na zvýšené ochraně třetích osob je natolik silný, že překoná i námitku zmíněnou v předchozím odstavci: tichý společník bude za závazky podnikatele ručit i přes to, že sám o uvedení svého jména v jeho obchodní firmě neví, nebo s ním nesouhlasí. Koneckonců nelze si nevšimnout ani toho, že podle výslovného předpisu § 8 odst. 1 i. f. obch. zák. je podnikatel povinen činit veškeré své právní úkony, tedy i ty, jež jsou adresovány tichému společníkovi, pod svou obchodní firmou. Představa, že by tak tichý společník netušil o neoprávněném použití svého jména v podnikatelově firmě, je velmi málo pravděpodobná.

K názoru, že se tichý společník ze zákona stává ručitelem za závazky podnikatele ať už je jeho jméno obsaženo v podnikatelově firmě oprávněně, či nikoliv, se vedle S. Plívy³⁹⁷ přiklání zřejmě také J. Dědič³⁹⁸. Jiní autoři se tímto nezabývají.

Abychom si představili, v jakých případech mohou nastat okolnosti popsané v § 678 odst. 2 písm. a) obch. zák., musíme se dotknout rovněž právní úpravy obchodní firmy, již nalezneme v § 8 a násl. obch. zák. Obchodní firmou obchodní zákoník rozumí název, pod nímž je podnikatel zapsán do obchodního rejstříku (§ 8 odst. 1 obch. zák.).

Podnikatelé nezapsaní v obchodním rejstříku činí právní úkony pod svým jménem a příjmením (§ 61 a násl. zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení), jde-li o fyzické osoby, či pod svým názvem (§ 19b obč. zák.), pokud jde o právnické osoby (§ 8 odst. 2 obch. zák.). Za splnění podmínek zákonem stanovených mohou tito podnikatelé ke svému jménu a příjmení nebo názvu připojit i odlišující dodatek nebo další označení, které však není obchodní firmou (§ 8 odst. 2 i. f. obch. zák.). U takovýchto podnikatelů proto hypotéza § 678 odst. 2 písm. a) obch. zák. nemůže být naplněna.

Okruh osob, jež se zapisují do obchodního rejstříku, je vymezen v ustanovení § 34 obch. zák.³⁹⁹ Lze shrnout, že obchodní firmu, pod níž jsou vždy povinni činit

³⁹⁷ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

³⁹⁸ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. IV. díl. 1. vydání. Praha: Polygon, 2002, str. 3700.

³⁹⁹ Především jsou zde jmenovány subjekty, jež podléhají zápisu obligatorně. Z právnických osob jde o obchodní společnosti (§ 56 odst. 1 obch. zák.) a družstva (§ 221 odst. 1 obch. zák.), právnické osoby se sídlem mimo území České republiky podle § 21 odst. 4 obch. zák. a jiné osoby, o nichž to stanoví zvláštní právní předpis (§ 34 odst. 1 písm. a), b), d) obch. zák.). U fyzických osob platí, že se do

právní úkony (§ 8 odst. 1 obch. zák.), má z podnikatelů naprostá většina právnických osob (a z nich zejména všechny obchodní společnosti) a rovněž některé osoby fyzické.

Obchodní firmu fyzické osoby tvoří vždy její jméno a příjmení, eventuálně doplněné o dodatek, jenž se vztahuje zpravidla k její osobě či druhu podnikání a jehož účelem má být odlišení této osoby nebo druhu podnikání (§ 9 odst. 1, § 10 odst. 1 obch. zák.). Je nicméně otázkou, nakolik je možné, aby takovým dodatkem bylo jméno jiné osoby – tichého společníka. Použití jména jiné osoby jakožto dodatku by mohlo vyvolat dojem, že se jedná o obchodní společnost, ačkoliv je podnikatelem fyzická osoba.⁴⁰⁰ Na druhou stranu by bylo lze namítnout, že každá společnost má jako součást své firmy i dodatek označující její právní formu, pročež by k uvedenému omylu dojít nemělo.

V této souvislosti lze připomenout např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 1. prosince 1993, sp. zn. 3 Cmo 573/93, který při řešení otázky týkající se zásady nezaměnitelnosti obchodního jména (dnes obchodní firmy) dospěl k závěru, že *„dodatek, označující právní formu podnikání právnických osob, není sám o sobě dostatečným rozlišujícím prvkem v jinak zaměnitelných či přímo shodných obchodních jménech těchto právnických osob. Takový dodatek není totiž veřejností vnímán shodně jako zbývající část obchodního jména, neboť není vnímán se stejným stupněm pozornosti.“* V podobném duchu, tj. s důrazem na subjektivní vnímání obchodní firmy podnikatele ze strany ostatních osob, se nese i rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. října 2004, sp. zn. 32 Odo 840/2004, podle něhož *„při posouzení zaměnitelnosti obchodních firem ve smyslu § 10 odst. 1 obchodního zákoníku je třeba vycházet z celkového dojmu průměrného zákazníka, který může utkvět v jeho paměti.“* Stejně tak si je uvedené skutečnosti vědom i zákonodárce, když na ni výslovně reaguje v § 10 odst. 1 věta druhá obch. zák. Jakkoliv se citovaná soudní rozhodnutí a zákonné ustanovení vztahují k problematice principu nezaměnitelnosti (výlučnosti) obchodní firmy, je

obchodního rejstříku povinně zapisují podnikatelé s bydlištěm mimo území České republiky podle § 21 odst. 4 obch. zák., dále ty fyzické osoby, u nichž výše jejich výnosů nebo příjmů snížených o daň z přidané hodnoty, je-li součástí výnosů nebo příjmů, dosáhla nebo přesáhla za dvě po sobě bezprostředně následující účetní období v průměru částku sto dvacet milionů Kč, a konečně ty, o nichž by to stanovil zvláštní zákon (§ 34 odst. 1 písm. b), d), § 34 odst. 2 obch. zák.). Fakultativně, požádají-li o to, mohou být do obchodního rejstříku zapsány též fyzické osoby, které jsou podnikateli a mají bydliště v České republice, a zahraniční fyzické osoby podle § 21 odst. 5 (zejména se jedná o státní příslušníky členských států Evropského hospodářského prostoru nebo Švýcarské konfederace a jejich rodinné příslušníky), které podnikají na území České republiky (§ 34 odst. 1 písm. c) obch. zák.).

⁴⁰⁰ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 458.

možné z nich vyjít i v námi zkoumané otázce.

Lze tedy uzavřít, že dodatek obchodní firmy fyzické osoby v podobě jména jiné osoby je obchodním zákoníkem zásadně zapovězen. Nebezpečí vyvolání dojmu, že jde o společnost, je u průměrné osoby natolik velké, že zpravidla nebude zápis podobné obchodní firmy připuštěn. Tento názor zastává např. I. Pelikánová.⁴⁰¹ Zásadu pravdivosti obchodní firmy, pro níž nelze jako dodatek obchodní firmy fyzické osoby použít jméno jiné osoby, v této souvislosti vyzdvihuje taktéž M. Kulhánek.⁴⁰²

Na druhou stranu patrně nelze předem vyloučit, že by v konkrétním jednotlivém případě nebylo používání obchodní firmy, která by byla tvořena jménem či názvem jiné osoby, možné. Jednalo by se však zcela jistě o naprosto výjimečný případ. Zejména by se mohlo jednat o tzv. starou firmu podle § 11 odst. 1 obch. zák. Podle tohoto ustanovení může nabyvatel podniku nadále podnikat pod dosavadní firmou. Tím je reflektována skutečnost, že firma se za existence podniku stává významným prostředkem individualizace, na který je vázána klientela podniku.⁴⁰³ Aby bylo principu pravdivosti firmy učiněno zadost, předepisuje obchodní zákoník povinný nástupnický dodatek.

Co se týče obchodní firmy právnické osoby, právní úprava je zde o poznání volnější, když výslovně předepisuje – kromě dodržení základních zásad firemního práva – toliko používání dodatků označujících právní formu. Jak uvádí I. Pelikánová, na rozdíl od fyzických osob si mohou právnické osoby zvolit jakoukoliv firmu⁴⁰⁴ a není tedy vyloučeno, aby tato obsahovala jméno jiné osoby, a to i nespolečníka.⁴⁰⁵ Ohledně možnosti zahrnout do obchodní firmy též jméno nespolečníka však existují i odlišné názory: v komentáři J. Dědiče je argumentováno, že taková firma by byla klamavá a tudíž nepřipustná, ledaže by šlo o případ podle § 11 odst. 5 obch. zák.⁴⁰⁶

Ze všech výše uvedených důvodů je tak možno učinit závěr, že naplnění okolností uvedených v hypotéze ustanovení § 678 odst. 2 písm. a) obch. zák. je myslitelné zejména u podnikatelů – právnických osob, z nichž pochopitelně v naprosté

⁴⁰¹ Pelikánová, I. Firemní právo v praxi rejstříkových soudů. Právo a zákonnost, č. 10/1992.

⁴⁰² Kulhánek, M. Pojetí a základní zásady firemního práva. Právní rozhledy, č. 7/2000.

⁴⁰³ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004.

⁴⁰⁴ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1997, str. 87.

⁴⁰⁵ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 458.

⁴⁰⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 748; Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002, str. 882, 970, 1382.

většinou půjde o obchodní společnost (§ 56 odst. 1 obch. zák.), event. družstva (§ 221 odst. 1 obch. zák.).

6.2.2. Zákonné ručení podle § 678 odst. 2 písm. b) obch. zák.

Podle § 678 odst. 2 písm. b) obch. zák. vzniká zákonné ručení tichého společníka za závazky vznikající při podnikání podnikatele tehdy, prohlásí-li tichý společník osobě, s níž podnikatel jedná o uzavření smlouvy, že oba podnikají společně.

Zde je potřeba zamyslet se nad dvěma otázkami. Za první jak by mělo prohlášení tichého společníka, má-li mít uvedené právní konsekvence, vypadat. Za druhé se musíme ptát po tom, jakého okruhu závazků se zákonné ručení bude týkat.

Způsob ani formu prohlášení obchodní zákoník neřeší, a proto lze mít za to, že může být učiněno jakkoliv. Významný je z tohoto pohledu toliko výsledek, jehož je prohlášením dosaženo, tedy obeznámení podnikatelova kontrahenta se skutečností, že se na jeho podnikání účastní tichý společník. Vedle ústního či písemného prohlášení tichého společníka proto podle I. Pelikánové pamatuje zákon rovněž na jeho, byť i konkludentní, právní úkon.⁴⁰⁷ V každém případě však musí být prohlášení učiněno v průběhu vyjednávání podnikatele a jeho partnera o uzavření smlouvy.

Vydeme-li z toho, že podstatou hypotézy § 678 odst. 2 písm. b) obch. zák. je právě výsledek, tj. prozrazení vnitřního obligačního vztahu mezi účastníky smlouvy o tichém společenství třetímu subjektu tichým společníkem, pak bychom měli dojít k závěru, že ručitelem se tichý společník stane také tenkrát, učiní-li prohlášení sice osoba od tichého společníka odlišná, avšak s jeho vědomím a souhlasem. Tato další osoba zde vystupuje v roli jakéhosi prostředníka či „médiu“ a věcně není rozdíl mezi ní a např. prostředky elektronické komunikace umožňujícími předávání zpráv mezi nepřítomnými osobami. Tento názor nicméně nesdílí kupříkladu I. Pelikánová, která zde staví na srovnání s dikcí čl. 260 obecného obchodního zákoníku, jenž oproti dnes platnému a účinnému znění § 678 odst. 2 písm. b) obch. zák. výslovně řeší i situaci, kdy je existence tiché společnosti vyhlášena kromě samotného tichého společníka též „z jeho vůle“.⁴⁰⁸ Jmenovaná autorka dovozuje, že nestanoví-li výslovně totéž také dnešní obchodní zákoník, nelze tuto skutečnost překonat ani výkladem.

⁴⁰⁷ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 459.

⁴⁰⁸ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 459.

Vzhledem k snad až příliš stručné úpravě v obchodním zákoníku zřejmě nelze a priori učinit závěr, jak by mělo prohlášení tichého společníka vypadat, aby bylo způsobilé založit jeho ručení za podnikatelovy závazky. V praxi se mohou vyskytnout nejroztodivnější případy, a tak ve shodě s M. Bartošíkovou nezbyvá než se spokojit s konstatováním, že „*právní kvalifikace a důsledky takového prohlášení budou vždy patrně záležet na okolnostech konkrétního případu.*“⁴⁰⁹

Zatímco v prvním případě zákonného ručení [§ 678 odst. 2 písm. a) obch. zák.] rozebíraném v bodě 2.1. nevyvstává žádná velká potíž stran toho, ve vztahu k jakým podnikatelovým závazkům zákonné ručení vzniká, u § 678 odst. 2 písm. b) obch. zák. je situace možná poněkud složitější.

Závěr, podle něhož by se ručení vztahovalo na veškeré závazky podnikatele bez ohledu na to, z jakých smluv tyto vznikají, by šel očividně výrazně nad rámec textu zákona. Rovněž konfrontujeme-li jej s účelem analyzovaného zákonného ustanovení, jak byl tento zkoumán v bodě 2., ukáže se, že evidentně neobstojí.

Citované ustanovení tak zcela jistě nelze vykládat jiným způsobem, než že tichý společník bude ručit výlučně za závazky podnikatele vyplývající pro něj ze smlouvy anebo smluv, při jejichž uzavírání došlo ve vztahu k podnikatelově kontrahentovi k prohlášení prozrazujícím dosud skryté kapitálové propojení mezi podnikatelem a tichým společníkem. S tímto názorem se ztotožňují i S. Plíva⁴¹⁰ nebo M. Bartošíková⁴¹¹.

⁴⁰⁹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1211 – 1212.

⁴¹⁰ Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.

⁴¹¹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1211.

7. Vícestranné výměnné obchody

7.1. Výchozí poznámky

Vícestranné výměnné obchody jsou upraveny v hlavě třetí části třetí obchodního zákoníku mezi zvláštními ustanoveními pro závazkové vztahy v mezinárodním obchodě. Pro účely obchodního zákoníku se vícestrannými výměnnými obchody rozumějí takové obchody, kde vystupuje několik osob se sídlem, místem podnikání nebo bydlištěm na území různých států, které uzavírají jednu smlouvu anebo několik spolu souvisejících smluv, na jejichž základě má mezi těmito účastníky dojít k přeshraničnímu dodání zboží, avšak kupní cena má být vyrovnána pouze mezi těmi, kteří mají sídlo, místo podnikání nebo bydliště na území téhož státu (§ 751 obch. zák.).

Co se právě popsaných kompenzačních obchodů týče, nejedná se o zvláštní smluvní typ, nýbrž o určitý mechanismus vyrovnání peněžních plateb za podmínek, kdy je z jakéhokoliv důvodu přeshraniční (mezinárodní) platební styk ztížen, či zcela znemožněn. Tento stav může být způsoben zejména absencí mezistátní úpravy platebního styku, nedostatkem devizových prostředků v jednom či více dotčených státech nebo restriktivní devizovou regulací (devizovými omezeními).⁴¹²

V této souvislosti však stojí za zmínku, že české devizové právo, jehož hlavním pramenem je devizový zákon (zákon č. 219/1995 Sb.), je v současné době postaveno na dvou základních zásadách, jež v zásadě činí mezinárodní platební styk zcela volným a nekladou mu žádné překážky. První z nich je zásada plné vnitřní i vnější konvertibility české měny, jíž je v běžných situacích umožněna její směnitelnost všem kategoriím tuzemců i cizozemců; určitá omezení mohou být zavedena toliko v případě vážných hospodářských a finančních poruch. Další zásadou, jež dokresluje liberální povahu platného devizového práva, je zásada volného přístupu k devizám pro všechny: všem tuzemcům je umožněno zavazovat se a přijímat či poskytovat plnění vůči cizozemcům v české nebo cizí měně.⁴¹³ Vzhledem k uvedenému lze mít za to, že dohodnou-li se účastníci na využití právní úpravy kompenzačních obchodů, bude to výhradně z důvodů

⁴¹² Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., Zunt, V. Úvod do práva mezinárodního obchodu. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Aleš Čeněk, 2003, str. 247.

⁴¹³ Bakeš, M. a kol. Finanční právo. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 532.

problémů na straně jiného státu než je Česká republika. Z teritoriální struktury zahraničního obchodu České republiky lze dále dovodit, že mezinárodní obchod se ve velké většině případů bez podobných dohod obejde.⁴¹⁴

Podstata vícestranných výměnných obchodů záleží v tom, že tyto umožňují vzájemné dodání zboží mezi stranami z různých států, aniž by platby za toto zboží překročily hranice státu.⁴¹⁵ Jak uvádí I. Pelikánová, je třeba na tyto vázané obchody pohlížet spíše jako na vícestranné vztahy, přestože jsou tvořeny relativně nezávislými svazky práv a povinností.⁴¹⁶ Konstrukce právních vztahů mezi jednotlivými zúčastněnými stranami může být poměrně komplikovaná, když k hladké realizaci dohodnutého obchodu je zapotřebí součinnosti více subjektů.

Zvláštní právní úprava kompenzačních obchodů si klade za cíl eliminovat možné problémy, k nimž by při její neexistenci mohlo dojít. Vzhledem k její dispozitivnosti si mohou strany smluvit úpravu jinou, lépe odpovídající jejich potřebám. Obchodní zákoník v zájmu právní jistoty ostatních účastníků např. dispozitivně stanoví omezení možnosti odstoupit od smlouvy při prodlení některého z ostatních účastníků (§ 755 obch. zák.) nebo omezení možnosti využití námitky nesplněné smlouvy (§ 753 obch. zák.).⁴¹⁷ K posledně uvedenému je však potřeba doplnit, že pokud jde o zákonnou úpravu nesplnění závazků mezi účastníky vícestranného výměnného obchodu se sídlem, místem podnikání nebo bydlištěm na území téhož státu, tato není ustanovením § 753 obch. zák. dotčena.⁴¹⁸

7.2. Zákonné ručení

Dalším z prostředků, pomocí nichž se obchodní zákoník snaží zajistit funkčnost shora popsané konstrukce, je rovněž zákonné ručení podle ustanovení § 754 obch. zák. Kodex ve zmiňovaném ustanovení určuje, že pokud se účastníci kompenzačního obchodu nedohodnou jinak, ručí ze zákona rukou společnou a nerozdílnou účastníci z

⁴¹⁴ V roce 2007 směřovalo zhruba 90 % vývozu do států Evropské unie a dalších hospodářsky vyspělých států, odkud naopak pocházelo přibližně 78 % dovozů. Viz Zahraniční obchod České republiky 2007, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Praha, srpen 2008, str. 25.

⁴¹⁵ Marek, K. K závazkovým vztahům v mezinárodním obchodu. Právní fórum, č. 9/2007.

⁴¹⁶ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 627.

⁴¹⁷ Marek, K. K závazkovým vztahům v mezinárodním obchodu. Právní fórum, č. 9/2007.

⁴¹⁸ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1411.

téhož státu za splnění závazku každého z nich vůči účastníkům z jiného státu.

Zákonodárce je také zde zřejmě veden snahou zvýšit právní jistotu cizích účastníků. Podle V. Zunta je toto řešení též projevem představy, že účastníci pocházející z téhož státu jsou jakoby jednou „stranou“ obchodu. Je totiž nepochybné, že právní spory, jež z vícestranného výměnného obchodu vyvstanou, jsou mnohem snáze řešitelné mezi těmi subjekty, které pocházejí z téhož státu, než mezi účastníky z různých států.⁴¹⁹

Z podstaty tohoto druhu vázaných obchodů plyne, že plnění, jež mají být poskytnuta účastníkům z jiného státu, budou spočívat především v dodání zboží a že tedy i zákonné ručení se bude vztahovat většinou na nepeněžité závazky. Lze proto souhlasit s I. Pelikánovou, že spojení jmenovaných subjektů společným a nerozdílným ručením bude začasť velmi tíživé.⁴²⁰

V tomto smyslu bychom mohli ustanovení § 754 obch. zák. vnímat také jako určitě *penalty rule* (srov. úvodní pasáž této kapitoly), jež má přimět účastníky vícestranného výměnného obchodu dohodnout se na jiném způsobu zajištění svých pohledávek anebo na takové zajištění rezignovat.

⁴¹⁹ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, str. 1411.

⁴²⁰ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999, str. 627.

Závěr

Při zkoumání institutu zákonného ručení se nelze vyhnout takřka žádné oblasti obchodního práva. Rozmanitost okolností, za nichž zákonné ručení vzniká, naznačuje, že jednotlivé jeho případy mají vcelku jen málo společného. Jejich vzájemné srovnání je však přínosné v tom, že umožňuje uvědomit si funkci, jakou v systému obchodního práva zákonné ručení má. Tato je v zásadě trojí: zákonné ručení je prostředkem zajišťovacím, sankčním a do jisté míry též motivačním.

Základní úloha zákonného ručení spočívá v posílení hospodářského postavení subjektů oprávněných ze závazkových vztahů; je garancí, že se věřitelé domůžou toho, co jim po právu náleží. Ručení je svou podstatou zajišťovacím právním nástrojem, a tak je samozřejmé, že zajišťovací funkce je vlastní rovněž zákonnému ručení. To platí naprosto bezvýjimečně ve všech případech zákonného ručení, které obchodní zákoník zná, třebaže primární motivací zákonodárce mnohdy nebylo vytvořit zvláštní prostředek zajištění pohledávek věřitelů.

Často se lze setkat s tím, že institut zákonného ručení plní roli jakéhosi postihu, sankce za porušení určitých právních povinností. V těchto případech zajišťovací funkci tohoto institutu konkuruje funkce sankční, přičemž někdy je tím zajišťovací povaha zákonného ručení dokonce zcela zastíněna. Pojetí zákonného ručení jako sankce *sui generis* je typickým jevem zejména v právní úpravě postavení členů orgánů obchodních společností a družstev. V hypotézách právních norem zakládajících ručitelství závazek těmto osobám je vždy zahrnuta podmínka porušení určité jejich právní povinnosti. Stejně tak zákonné ručení komisionáře představuje zvláštní druh sankce za nedodržení pokynů komitenta. Jistě není bez zajímavosti, že jak sankčnímu ručení členů orgánů společností a družstev, tak ručení komisionáře je společné to, že se jimi obchodní právo snaží řešit tzv. problém zastoupení (*agency problem*). Ostatně i na sankční ručení správce vkladů je možno pohlížet touto optikou, nakolik i jej lze považovat za „zmocněnce“ (*agent*) jednajícího v zájmu společnosti – „zmocnitelky“ (*principal*), ač tato dosud nevznikla.

Je možno na druhou stranu vyzorovat určitou specifickou skupinu případů zákonného ručení, u nichž se zajišťovací funkce projevuje intenzivněji než jinde. Konkrétně se jedná o zákonné ručení převodce zatímního listu, převodce obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným a podílu komanditisty v komanditní společnosti. Všechny jmenované právní dispozice spojuje ta okolnost, že při nich dochází ke změně v osobách dlužníků, a to aniž by k tomu byl vyžadován souhlas věřitelů. Ještě mnohem silněji se tato skutečnost projevuje u zákonného ručení vkladatele, prodávajícího a pronajímatele podniku či jeho části. Standardní postup podle obecné úpravy převzetí dluhu by byl v těchto případech příliš těžkopádný a mohl by i zamezit realizaci některých transakcí. V zájmu snížení enormních transakčních nákladů, jež by s sebou takovéto dispozice jinak nesly, upouští obchodní zákoník od podmínky věřitelova souhlasu. Právě v tomto okamžiku nastupuje zákonné ručení bývalých dlužníků jako svého druhu náhrada či kompenzace za neuplatnění občanskoprávní úpravy privativní interese. Princip ochrany věřitelů je alfou i omegou úpravy závazkových vztahů a institut zákonného ručení je jednou z možných cest, jak jej naplnit.

Ručení vzniklé ze zákona může sloužit také jako motivační prvek, a to tehdy, je-li jeho existence vázána na splnění určité právní povinnosti. Za těchto okolností bude ručitel nepochybně motivován svou povinností splnit a ručitelského závazku se tím zbavit. Konkrétně lze jmenovat ručení komanditistů, které trvá, dokud tito nesplatí svůj vklad, anebo ručení členů orgánů obchodních společností či družstev vznikající v důsledku toho, že tyto osoby způsobí příslušné společnosti či družstvu škodu, a trvající, dokud tato škoda nebude nahrazena. Na druhou stranu nelze nevidět, že rozsah ručení je v obou případech omezen právě výší dluhu, který mají dotyčné osoby splnit, a tak jeho motivační význam nelze přeceňovat. Pokud by rozsah zákonného ručení přesahoval výši tohoto dluhu, byl by jeho motivační účinek jistě silnější. V této souvislosti je namístě připomenout, že rozsah ručení společníka společnosti s ručením omezeným za určitých okolností může přesáhnout výši nesplacené části jeho vkladu. Tehdy to však nebude on, ale některý jiný společník, kdo má splnit dluh, od jehož výše se rozsah ručení odvíjí. Motivační efekt ručení zde proto nepůsobí přímočaře, nýbrž potenciálně pouze skrze žalobu *ut singuli*.

Lze uzavřít, že k plnému pochopení významu a úlohy zákonného ručení v každém jednotlivém případě je vždy nezbytná znalost příslušného kontextu.

Literatura

- Báčová, J. Podnik jako předmět nepeněžitých vkladů. Právní rozhledy, č. 5/2000.
- Bakeš, M. a kol. Finanční právo. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006.
- Bartošíková, M. Komanditní společnost po novele obchodního zákoníku. Daně a právo v praxi, č. 16/2001.
- Bartošíková, M. Smlouva o tichém společenství. Obchodní právo, č. 5/1998.
- Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006.
- Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007.
- Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. Teorie práva. 1. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004.
- Břeň, M. Správce vkladu u společnosti s ručením omezeným. Právní rozhledy, č. 5/2000.
- Coase, R. The Problem of Social Cost. Journal of Law and Economics, October 1960. [dostupné na <http://www.sfu.ca/~allen/CoaseJLE1960.pdf>]
- Craswell, R. Contract Law. General Theories. In Bouckaert, B., De Geest, G. a kol. Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts. Cheltenham : Edward Elgar, 2000. [dostupné na <http://encyclo.findlaw.com/4000book.pdf>]
- Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu I. Právní rádce, č. 5/2007.
- Čech, P. K některým úskalím převodu obchodního podílu II. Právní rádce, č. 6/2007.
- Čech, P. K převodu obchodního podílu. Právní rádce, č. 11/2007.
- Čech, P. Kdy použít obchodní zákoník a kdy jen občanský I. Právní rádce, č. 12/2007.
- Čech, P. Kdy použít obchodní zákoník a kdy jen občanský II. Právní rádce, č. 1/2008.

Čech, P., Pavla, L. Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadou. Právní rádce, č. 12/2006.

Černá, S. Důsledky porušení povinnosti členem představenstva akciové společnosti. Právo a podnikání, č. 7/1997.

Černá, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha : ASPI, 2006.

Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002.

Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl II. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002.

Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl III. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002.

Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl IV. 1. vydání. Praha : Polygon, 2002.

Dědič, J., Dejl, P., Kasík, P., Kašpárek, M. K některým problémům akciového práva. Právní rozhledy, č. 2/2002.

Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I. Akciové společnosti. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003.

Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007.

Dvořák, T. Akciová společnost a Evropská společnost. Praha : ASPI, a. s., 2005.

Dvořák, T. Komanditní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2004.

Dvořák, T. Společnost s ručením omezeným. 3. vydání. Praha : ASPI, 2008.

Dvořák, T. Veřejná obchodní společnost. Praha : ASPI Publishing, 2003.

Eliáš, K. K některým sporným otázkám souvisejícím s vklady do obchodních společností. Právní praxe v podnikání, č. 4/1996.

Eliáš, K. K právní povaze usnesení valné hromady. Právní rozhledy, č. 12/1999.

Eliáš, K. Následná nemožnost plnění se zřetelem k obchodním závazkům. Právní praxe v podnikání, č. 7/1995.

Eliáš, K. Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným. Bulletin advokacie, č. 8/1996.

Eliáš, K. Právní úprava vkladů komanditistů. Právo a podnikání, č. 8/1994.

Eliáš, K. Ručení společníků v osobních obchodních společnostech. Obchodní právo, č. 12/1995.

Eliáš, K. Ručení v úpravě obchodního zákoníku. Právní praxe, č. 7/1995.

Eliáš, K. Veřejná obchodní společnost. Právník, č. 1/1998.

Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, 2008.

Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005.

Giese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L. Zajištění závazků v České republice. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003.

Chalupa, L. Otázka určitosti a promlčení ručení v režimu obchodního zákoníku. Právní rádce, č. 1/2005.

Chalupa, R. Zajištění obchodních závazků. Obchodní právo, č. 7/1993.

Javorček, J., Marek, K. Smlouvy obstaravatelského typu – Smlouva komisionářská. Ekonom, č. 6/1993.

Katz, A. An Economic Analysis of the Guaranty Contract. Columbia Law School, Center for Law and Economic Studies, Working Paper No. 136.
[dostupné na <http://ssrn.com/abstract=43104>]

Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. I. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005.

Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2005.

Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. III. svazek. 4. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2007.

Kopáč, L. Obchodní kontrakty. I. díl. Praha : Prospektum, 1993.

Kopáč, L., Švestka, J. Obchodní podíl – bezpodílové spoluvlastnictví a zástavní právo. Právní rozhledy, č. 9/1996.

Kopáč, L., Švestka, J. Smlouva o prodeji podniku a právní nástupnictví u smlouvy o nájmu nebytových prostor. Právní rozhledy, č. 1/1994.

Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. vydání. Brno : Doplněk, 2004.

Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., Zunt, V. Úvod do práva mezinárodního obchodu. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Aleš Čeněk, 2003.

Kulhánek, M. Pojetí a základní zásady firemního práva. Právní rozhledy, č. 7/2000.

Marek, K. K závazkovým vztahům v mezinárodním obchodu. Právní fórum, č. 9/2007.

Marek, K. Obchodněprávní smlouvy. 3. vydání. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2002.

Marek, K. Smlouva mandátní a smlouva komisionářská. Právní fórum, č. 8/2006.

Marek, K. Smlouva o prodeji podniku – Část I. Právní fórum, č. 5/2004.

Marek, K. Smlouvy k zajišťování přepravy a se vztahem k dopravním prostředkům. Právní fórum, č. 3/2006.

Marešová, M. Převod obchodního podílu neomezeně ručícího společníka. Ad Notam, č. 5/2006.

Marks, S. The Separation of Ownership and Control. In Bouckaert, B., De Geest, G. a kol. Encyclopedia of Law and Economics. Volume III. The Regulation of Contracts. Cheltenham : Edward Elgar, 2000.
[dostupné na <http://encyclo.findlaw.com/5630book.pdf>]

Millon, D. Piercing the Corporate Veil, Financial Responsibility and the Limits of Limited Liability. Washington & Lee Legal Studies Paper No. 2006-08.
[dostupné na <http://ssrn.com/abstract=932959>]

Němcová, M. Smlouvy v obchodování s cennými papíry. Právní rádce, č. 5/1994.

Outlá, A. Komisionářská smlouva. Daně a právo v praxi, č. 24/2001.

Pauknerová, M. Uznání zahraničních právnických osob v českém právu. Právník, č. 10/1997.

Pejšek, V. Ručení za závazky. Právní rádce, č. 8/2002.

Pelikánová, I. Doktrína udržení základního jmění a privatizace. Právní praxe v podnikání, č. 7/1999.

Pelikánová, I. Firemní právo v praxi rejstříkových soudů. Právo a zákonnost, č. 10/1992.

Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 1. díl. 4. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004.

- Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998.
- Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl. 3. vydání. Praha : ASPI Publishing, 2004.
- Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2. vydání. Praha : Linde, 1998.
- Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 4. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1997.
- Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 5. díl. 1. vydání. Praha : Linde, 1999.
- Pelikánová, I. Obchodní právo. I. díl. Praha : ASPI, a. s., 2005.
- Pelikánová, I. Ochrana věřitelů v akciové společnosti. Obchodní právo, č. 7/1997.
- Pelikánová, I. Ručení. Právník, č. 5/1996.
- Pelikánová, I., Černá, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha : ASPI, a. s., 2006.
- Pihera, V. Vztah dlužníka a ručitele. Právní rádce, č. 3/2000.
- Plíva, S. Majetkové vklady do obchodních společností – 2. část. Právo a podnikání, č. 6/1994.
- Plíva, S. Některé problémy smlouvy o nájmu podniku. Právní fórum, č. 2/2005.
- Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vydání. Praha : ASPI, a. s., 2006.
- Plíva, S. Ručení v obchodních vztazích. Bulletin advokacie, č. 6–7/1995.
- Plíva, S. Změny v obecné úpravě obchodních společností. Právo a podnikání, č. 7–8/1996.
- Pohl, T. O novele obchodního zákoníku. Právní praxe v podnikání, č. 3/1997.
- Rada, I. Jednatelé s. r. o. – Představenstvo a. s. 2. vydání. Praha : Linde, 2004.
- Richter, T. Insolvenční právo. 1. vydání. Praha : ASPI, 2008.
- Samuelson, P., Nordhaus, W. Ekonomie. 18. vydání. Praha : Svoboda, 2007.
- Skála, M., Skálová, J. Ceny u obchodních společností a družstva. Ceny v účetnictví a daních, č. 56/2002.
- Skřejpek, M. Prameny římského práva. 2. vydání. Praha : Lexis Nexis, 2004.

Štenglová, I., Dědič, J. Je usnesení valné hromady právním úkonem? Právní rozhledy, č. 5/1999.

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006.

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

Švarc, Z. Smlouva o přepravě věci. Ekonomický a právní poradce podnikatele, č. 12/1995.

Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006.

Těmín, T., Nováková, L. Zajištění obchodních závazkových vztahů. Právní rádce, č. 2/2007.

Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. 4. vydání. Praha : Linde Praha, a. s., 2006.

Zahradníčková, M. Novelizace § 59 ObchZ ve vztahu zejm. k obchodním společnostem. Právní praxe v podnikání, č. 1/1998.

Zimmermann, R. The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition. Oxford : Oxford University Press, 1996.

[dostupné na http://books.google.cz/books?id=iFIT_NsmE7MC]

Judikatura

1. Rozhodnutí Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 25. září 2007, sp. zn. Pl. ÚS 85/06
[dostupné na <http://nalus.usoud.cz>]

2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu

Není-li uveden jiný zdroj, jsou rozhodnutí dostupná na <http://www.nsoud.cz/rozhod.php>

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. února 2009, sp. zn. 23 Cdo 148/2009

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. září 2008, sp. zn. 32 Cdo 4961/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. dubna 2008, sp. zn. 32 Cdo 2631/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. února 2008, sp. zn. 21 Cdo 888/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. ledna 2008, sp. zn. 29 Cdo 212/2008

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. ledna 2008, sp. zn. 29 Odo 1205/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. prosince 2007, sp. zn. 26 Odo 786/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2007, sp. zn. 29 Odo 1366/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. října 2007, sp. zn. 29 Odo 1310/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. srpna 2007, sp. zn. 29 Odo 1216/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. února 2007, sp. zn. 29 Odo 1278/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. listopadu 2006, sp. zn. 29 Odo 953/2004

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. srpna 2006, sp. zn. 29 Odo 1457/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. června 2006, sp. zn. 29 Odo 145/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. května 2006, sp. zn. 32 Odo 956/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. května 2006, sp. zn. 29 Odo 870/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. února 2006, sp. zn. 21 Cdo 1198/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. února 2006, sp. zn. 29 Odo 1241/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. prosince 2005, sp. zn. 29 Odo 1339/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 742/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 28/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1061/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. října 2005, sp. zn. 32 Odo 1415/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. října 2005, sp. zn. 35 Odo 653/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2005, sp. zn. 29 Odo 405/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. června 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. února 2005, sp. zn. 29 Odo 407/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 583/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. ledna 2005, sp. zn. 29 Odo 224/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. října 2004, sp. zn. 32 Odo 840/2004
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. května 2004, sp. zn. 32 Odo 680/2003
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. března 2004, sp. zn. 29 Odo 301/2002
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. 32 Odo 662/2001
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. června 2003, sp. zn. 35 Odo 619/2002
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. března 2003, sp. zn. 29 Odo 871/2002
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. února 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. ledna 2003, sp. zn. 29 Odo 667/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. listopadu 2002, sp. zn. 29 Odo 331/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2002, sp. zn. 29 Odo 657/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. dubna 2002, sp. zn. 29 Odo 341/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. dubna 2002, sp. zn. 29 Odo 264/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. října 2001, sp. zn. 33 Odo 68/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. února 2001, sp. zn. 29 Cdo 320/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. října 2000, sp. zn. 30 Cdo 2507/99

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. června 2000, sp. zn. 29 Cdo 281/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. června 2000, sp. zn. 32 Cdo 97/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. dubna 2000, sp. zn. 29 Cdo 2811/99
[publikováno v časopise Soudní judikatura, č. 7/2001, str. 342]

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. února 2000, sp. zn. 32 Cdo 2384/98
[publikováno v časopise Obchodní právo, č. 9/2000, str. 28]

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. 1 Odon 88/97
[publikováno v časopise Soudní judikatura, č. 8/1998, str. 182]

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. prosince 1994, sp. zn. Odon 34/93
[publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, č. 7/1997, str. 222]

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 15. března 1991, sp. zn. 7 Cz 13/91
[publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, č. 2–3/1992, str. 150]

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. ledna 1973, sp. zn. 1 Cz 78/72
[publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, č. 9/1973, str. 492]

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 28. července 1967, sp. zn. 4 Cz 78/67
[publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS, č. 1/1968, str. 35]

3. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 17. března 2003, sp. zn. 1 Ko 77/2003
[publikováno v časopise Soudní judikatura, č. 7/2003, str. 552]

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. června 1999, sp. zn. 7 Cmo 629/98
[publikováno v časopise Soudní rozhledy, č. 6/1999, str. 172]

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. listopadu 1998, sp. zn. 5 Cmo 625/97
[publikováno v časopise Právní rozhledy, č. 3/1998, str. 161]

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 28. dubna 1998, sp. zn. 5 Cmo 549/97
[publikováno v časopise Soudní rozhledy, č. 4/1998, str. 123]

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 21. října 1997, sp. zn. 5 Cmo 543/96
[publikováno v časopise Soudní rozhledy, č. 8/1997, str. 206]

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 25. června 1996, sp. zn. 5 Cmo 505/95
[publikováno v časopise Právní rozhledy, č. 4/1996, str. 211]

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 1. prosince 1993, sp. zn. 3 Cmo 573/93
[publikováno v časopise Právní praxe v podnikání, č. 6/1993, str. 27]

4. Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. srpna 2004, sp. zn. 15 Co 162/2004
[publikováno v časopise Soudní judikatura, č. 11/2004, str. 907]

5. Prvorepubliková rozhodnutí

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČSR ze dne 15. listopadu 1923, sp. zn. 15444/23
[publikováno ve sbírce Bohuslav pod č. 1561/1923]

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. května 1920, sp. zn. Rv II 58/20
[publikováno ve sbírce Vážný v č. II/1920, str. 275]

Příloha:

Přehled zákonného ručení v obchodním zákoníku

Ustanovení	Ručitel	Věřitel	Dlužník	Hlavní funkce
§ 56 odst. 5	společník	věřitelé obchodní společnosti, na jejíž majetek byl prohlášen konkurs	obchodní společnost, na jejíž majetek byl prohlášen konkurs	zajišťovací
§ 56 odst. 6	společník	věřitelé zaniklé obchodní společnosti	zaniklá obchodní společnost (neexistující dlužník)	zajišťovací
§ 59 odst. 2	nabyvatel podílu	obchodní společnost	převodce podílu	zajišťovací
§ 59 odst. 5 ve spojení s § 477 odst. 3	vkladatel podniku	věřitelé z pohledávek souvisejících s podnikem	obchodní společnost	zajišťovací (nahrazuje úpravu převzetí dluhu)
§ 59 odst. 6	vkladatel pohledávky	obchodní společnost	dlužník z vkládané pohledávky	zajišťovací
§ 59 odst. 7	nabyvatel podílu	obchodní společnost	převodce podílu	zajišťovací
§ 60 odst. 3	zakladatel obchodní společnosti	vkladatel	správce vkladů	zajišťovací
§ 60 odst. 4	správce vkladů	věřitelé obchodní společnosti	obchodní společnost	sankční a zajišťovací
§ 66 odst. 6	faktický vedoucí	věřitelé obchodní společnosti; obchodní společnost	obchodní společnost; třetí osoba	sankční a zajišťovací
§ 66c	faktický vedoucí	obchodní společnost	člen statutárního či dozorčího orgánu, prokurista či jiný zmocněnec obchodní společnosti	sankční a zajišťovací
§ 76, § 86	společník veřejné obchodní společnosti	věřitelé veřejné obchodní společnosti	veřejná obchodní společnost	zajišťovací
§ 87 odst. 1	přistoupivší společník veřejné obchodní společnosti	věřitelé veřejné obchodní společnosti	veřejná obchodní společnost	zajišťovací

Ustanovení	Ručitel	Věřitel	Dlužník	Hlavní funkce
§ 87 odst. 2	bývalý společník veřejné obchodní společnosti	věřitelé veřejné obchodní společnosti	veřejná obchodní společnost	zajišťovací
§ 93 odst. 1	společníci komanditní společnosti (komplementáři a komanditisté)	věřitelé komanditní společnosti	komanditní společnost	zajišťovací
§ 95	komanditista	věřitelé komanditní společnosti	komanditní společnost	zajišťovací
§ 97 odst. 4 ve spojení s § 115 odst. 3	bývalý komanditista – převodce podílu	komanditní společnost; věřitelé komanditní společnosti	nový komanditista – nabyvatel podílu; komanditní společnost	zajišťovací (zčásti nahrazuje úpravu převzetí dluhu)
§ 101 odst. 2	komanditista	věřitel komanditní společnosti	komanditní společnost	zajišťovací a sankční
§ 105 odst. 1, § 106 odst. 2	společník společnosti s ručením omezeným	věřitelé společnosti s ručením omezeným	společnost s ručením omezeným	zajišťovací
§ 115 odst. 3	převodce obchodního podílu	společnost s ručením omezeným; věřitelé společnosti s ručením omezeným	nabyvatel obchodního podílu; společnost s ručením omezeným	zajišťovací (zčásti nahrazuje úpravu převzetí dluhu)
§ 123 odst. 4	jednatel společnosti s ručením omezeným	společnost s ručením omezeným	neoprávněný příjemce podílu na zisku	sankční a zajišťovací
§ 131 odst. 5	jednatel společnosti s ručením omezeným	poškozené osoby	společnost s ručením omezeným	sankční a zajišťovací
§ 135 odst. 2 ve spojení s § 194 odst. 6	jednatel společnosti s ručením omezeným	věřitelé společnosti s ručením omezeným	společnost s ručením omezeným	sankční a zajišťovací
§ 138 odst. 2 ve spojení s § 194 odst. 6	člen dozorčí rady společnosti s ručením omezeným	věřitelé společnosti s ručením omezeným	společnost s ručením omezeným	sankční a zajišťovací
§ 150 odst. 2	osoba, již vzniklo právo na vypořádací podíl	společnost s ručením omezeným	nabyvatel obchodního podílu	zajišťovací
§ 176 odst. 3	převodce zatímního listu	akciová společnost	nabyvatel zatímního listu	zajišťovací (nahrazuje úpravu převzetí dluhu)
§ 177 odst. 3	vyloučený upisovatel	akciová společnost	nabyvatel zatímního listu	zajišťovací
§ 179 odst. 1	člen představenstva akciové společnosti	akciová společnost	neoprávněný příjemce podílu na zisku	sankční a zajišťovací
§ 183 odst. 1 ve spojení s § 131 odst. 5	člen představenstva akciové společnosti	poškozené osoby	akciová společnost	sankční a zajišťovací

Ustanovení	Ručitel	Věřitel	Dlužník	Hlavní funkce
§ 194 odst. 6	člen představenstva akciové společnosti	věřitelé akciové společnosti	akciová společnost	sankční a zajišťovací
§ 200 odst. 3 ve spojení s § 194 odst. 6	člen dozorčí rady akciové společnosti	věřitelé akciové společnosti	akciová společnost	sankční a zajišťovací
§ 216a odst. 4	člen představenstva akciové společnosti	akciová společnost	neoprávněný příjemce plnění	sankční a zajišťovací
§ 242 odst. 2 ve spojení s § 131 odst. 5	člen představenstva družstva	poškozená osoba	družstvo	sankční a zajišťovací
§ 243 odst. 8 ve spojení s § 194 odst. 6	člen představenstva družstva	věřitelé družstva	družstvo	sankční a zajišťovací
§ 244 odst. 8 ve spojení s § 194 odst. 6	člen dozorčí rady družstva	věřitelé družstva	družstvo	sankční a zajišťovací
§ 477 odst. 3	prodávající podniku	věřitelé z pohledávek souvisejících s prodáváním podnikem	kupující podniku	zajišťovací (nahrazuje úpravu převzetí dluhu)
§ 487 ve spojení s § 477 odst. 3	prodávající části podniku	věřitelé z pohledávek souvisejících s prodávanou částí podniku	kupující části podniku	zajišťovací (nahrazuje úpravu převzetí dluhu)
§ 488e odst. 2	pronajímatel podniku	věřitelé z pohledávek souvisejících s pronajatým podnikem	nájemce podniku	zajišťovací (nahrazuje úpravu převzetí dluhu)
§ 488i ve spojení s § 488e odst. 2	pronajímatel části podniku	věřitelé z pohledávek souvisejících s pronajatou částí podniku	nájemce části podniku	zajišťovací (nahrazuje úpravu převzetí dluhu)
§ 582	komisionář	komitent	třetí osoba, s níž komisionář uzavřel smlouvu	sankční
§ 627	příjemce zásilky	dopravce	odesílatel	zajišťovací
§ 678 odst. 2 písm. a)	tichý společník	věřitelé podnikatele	podnikatel	sankční a zajišťovací
§ 678 odst. 2 písm. b)	tichý společník	věřitel podnikatele	podnikatel	sankční a zajišťovací
§ 754	účastníci vícestranného výměnného obchodu pocházející z téhož státu	účastník vícestranného výměnného obchodu pocházející z jiného státu	příslušný účastník vícestranného výměnného obchodu	zajišťovací

Statutory guaranty

under the Czech Commercial Code

Guaranty is a relationship between creditor and guarantor under which the latter is obliged to satisfy creditor if the debtor fails to perform a specific obligation. Apart from lien, guaranty is the most common method used to secure obligations. Guaranty usually arises from the contract or guarantor's declaration (thus called voluntary guaranty). There are however many provisions in Commercial Code which set up the guaranty irrespective of the will of parties concerned (statutory guaranty). The aim of the thesis is to provide an overview of all the cases of statutory guaranty which are applied under the Czech Commercial Code.

The first chapter deals with general questions related to the guaranty. In spite of the fact that the statutory guaranty comes into existence due to the special Commercial Code's provisions, it may be governed by both Civil and Commercial Code. In this respect the only relevant and decisive factor is the character of the main obligation which is secured by the guaranty. Guaranty is accesoric relationship: it depends on the main obligation and it usually expires upon extinguishment of the obligation it secures. Guaranty may secure only a valid obligation of the debtor but an obligation which will arise in the future or an conditional obligation can be secured as well. Among the main features of the guaranty pertains its subsidiarity: the creditor has the right to seek performance of an obligation from the guarantor only when the debtor failed to perform his debt within appropriate time after the creditor invited him to do so. This means that the guarantor is bound to fulfil the obligation only after the debtor failed to do so. Another two subchapters look at the guarantor-creditor relationship and that between the guarantor and the debtor. Special focus is devoted to the moment when the guarantor fulfils the debtor's debt. In this case the guarantor acquires against the debtor new right and the debtor owes a duty to him rather than to the creditor. The obligation may be secured by more than one person; then all the guarantors are obliged jointly and severally to fulfil the debt. The problem of the expiration of the guaranty is

another issue which is examined in the first chapter. Eventually one should bear in mind that rights arising from guaranty relationship are subject to the statute of limitations.

Chapter two focuses on the statutory guaranty that relates to the investment contributions and their management and payment before incorporation. When the business share is transferred, the transferee becomes a guarantor securing obligations that the transferor remains liable for. The member of the company who assigns a claim to the company as his investment contribution is bound to satisfy the company unless the debtor fulfils his debt. Manager of contributions whose statement shows a total of paid-up investment contributions greater than that actually paid up becomes the guarantor for the company's debts up to the amount of the difference for the period of five years from the date of company's incorporation. If the company is not incorporated, the manager of contributions has to return contributions to promoters; promoters of the company act as guarantors for the manager's obligation.

Chapter three concentrates on the statutory guaranty of the members of the companies. The first subchapter deals with questions common to all the forms of companies, other subchapters are devoted to particular forms of companies. Partners of the general partnership bear unlimited joint and several liability (as guarantors) for the partnership's debts. In the limited partnership there are two types of partners: the guaranty of the general partners for the partnership's debts is unlimited whilst limited partners are liable (as guarantors) for the partnership's obligations up to the amount of the unpaid parts of their contributions as entered into Commercial Register. Members of the limited liability company are jointly and severally liable (as guarantors) for their company's obligations up to the total of unpaid portions of their investment contributions according to the relevant entry in the Commercial Code. Shareholders of the joint-stock company as well as the members of the Co-operative do not act as guaranties at all.

The fourth chapter analyzes the statutory guaranty of the members of companies' bodies. In this case the statutory guaranty represents some kind of sanction as its creation depends on the breach of the duties by these persons. In fact it is one of the instruments by which the commercial law tries to resolve problems resulting from the so-called separation of ownership and control. If the conditions laid down by the Commercial Code are met, the burden of the guaranty is born by executive officers and members of the supervisory board of the limited liability company, members of the board of directors and members of the

supervisory board of the joint-stock company as well as by members of the managing board and members of the auditing commission of the Co-operative. Finally the brief information on the statutory guaranty of the so-called shadow managers is provided.

The last chapter is subdivided into seven subchapters each of which deals with different type of contract. Under some circumstances the Commercial Code sets up the statutory guaranty of one of the parties to a contract. The first case of the statutory guaranty stems from the fact that there are some obligations that are part of the business share. When the share is transferred, these obligations are transferred as well and the former debtor (the transferor) acts as the guaranty for them. Similar situation occurs upon the sale of enterprise. Obligations relating to the enterprise are transferred together with the enterprise and thus the debtor is changed. In order to protect creditors, the statutory guaranty of the former debtor (transferor) is created. The same reason led the law-maker to set up the statutory guaranty of the lessor of the enterprise for the debts which pertain to the leased enterprise. Under the commission agent contract the commission agent arranges a certain business matter (e. g. concludes a contract) for the principal. The principal may demand from the commission agent performance of a third party's obligation if the commission agent has violated the principal's orders regarding the party with which the respective contract was to have been concluded. In such case provisions on guaranty apply *mutatis mutandis*. As to the contract on the carriage of things, the consignee assumes the guarantee for payment of the carrier's claims against the consignor as soon as he obtains the consignment. The silent partnership contract is another type of contract where we can meet the statutory guaranty: under some circumstances the silent partner is liable (as guarantor) for the entrepreneur's debts. The last subchapter is devoted to the statutory guaranty of the parties to a multilateral barter transactions.

Keywords

statutory guaranty, commercial law, company law, contract law